

Van : college van burgemeester en wethouders

Datum : 26 november 2013

Portefeuillehouder(s) : Bob Duindam

Portefeuille(s) : Recreatie

Contactpersoon : E. van Andel

Tel.nr. : 8475

E-mailadres : andel.e@woerden.nl

Onderwerp:

Koersnotitie Toekomst Recreatieschappen

Kennisnemen van:

Standpunt met betrekking tot de adviezen in de Koersnotitie Toekomst Recreatieschappen

Inleiding:

Op 11 december 2012 (12R.00452) hebben wij u geïnformeerd over een aantal actuele ontwikkelingen rondom het Recreatieschap Stichtse Groenlanden. Een van deze ontwikkelingen betrof het provinciale traject 'Toekomst Recreatieschappen'. De provincie is dit onderzoekstraject in 2011 gestart, vanuit de behoefte de effectiviteit van de organisatievorm van de recreatieschappen in de provincie Utrecht te vergroten. Het doel van het hele traject Toekomst Recreatie(schappen) is: *Een goede balans in vraag en aanbod (zowel kwalitatief als kwantitatief) van (bovenlokale) recreatieve voorzieningen in de provincie Utrecht, waarbij de ontwikkeling, exploitatie, beheer, onderhoud en toezicht van deze voorzieningen duurzaam zijn gefinancierd en efficiënt en doelmatig georganiseerd.*

Fasen 1 en 2 vormden het voortraject en zijn afgerond in 2012. Fase 3 is recent afgerond en ligt ter besluitvorming voor bij de dagelijkse besturen van de recreatieschappen.

In het volgende vindt u een korte toelichting op de voorgaande fasen. Vervolgens informeren wij u over de adviezen van de stuurgroep over fase 3.

Fase 1: Visie recreatie en toerisme 2020 van provincie Utrecht (PS besluit 23 april 2012). Fase 1 betreft het verduidelijken van de visie op de inzet van recreatie in provincie Utrecht.

Uit deze visie vloeien 4 gebiedsgerichte en 1 generieke opgave voort, te weten:

1. Recreatief hoofdnetwerk (RHN): versterken en bewaken;
2. Recreatiedruk accommoderen;
3. Vernieuwing in de natuur;
4. Landschap beter beleven;
5. Ondernemerschap ondersteunen: innovatie en kennisbevordering.

Fase 2: Innovatieve financieringsconstructies bereiken (Buck Consultants Int., september 2012). Fase 2 betreft de 'financieringsvraag'.

Naar aanleiding van dit onderzoek doet het bureau BCI de volgende aanbevelingen:

1. Gedifferentieerde aanpak per gebied;
2. Aanstellen van een gebiedsregisseur;
3. Lokale slagkracht in een mini-economie;
4. Financiële funding realiseren vanuit een gebiedsfonds/recreatiefonds;
5. Toerusten van overheidspartners op hun nieuwe faciliterende rol.

Het slotdocument van het traject is de koersnotitie Toekomst Recreatieschappen. Graag informeren wij u over deze laatste fase van het traject.

Fase 3: Koersnotitie Toekomst Recreatieschappen - Invulling organisatie duurzame instandhouding en ontwikkeling van bovenlokale recreatieve voorzieningen. Fase 3 betreft de 'organisatievraag'. Het doel van fase 3 was 'te komen tot een gedragen rechtsvorm (privaatrechtelijk, publiekrechtelijk of een combinatie) die de beste waarborgen biedt voor een efficiënte en slagvaardige organisatie, waarbij de belangen inzake openluchtrecreatie in de provincie Utrecht op een verantwoorde wijze worden behartigd en waarbij de aspecten doelmatigheid en kwaliteit zo goed mogelijk tot hun recht komen'. Een stuurgroep, bestaande uit de voorzitters van de recreatieschappen in de provincie Utrecht, bestuurders van de gemeente Utrecht en regio Amersfoort en de gedeputeerde van de provincie Utrecht heeft de koersnotitie opgesteld en hierin reacties uit tussentijdse gesprekken, overleggen en bijeenkomsten verwerkt. Het doel van deze koersnotitie is om gemeenten en provincie op elkaar afgestemde besluiten te laten nemen en daarmee de strategische, financiële en organisatorische voorwaarden voor een goede uitvoering van de publieke recreatietaken in Utrecht te scheppen.

In de koersnotitie zijn de adviezen van de stuurgroep aan de provincie en de verschillende recreatieschappen opgenomen. De volgende adviezen raken het belang van ons recreatieschap, de Stichtse Groenlanden.

- **Met betrekking tot de herijking van de recreatieschappen adviseert de stuurgroep:** een koers waarin voor de noodzakelijke verandering maatwerkoplossingen worden gekozen en dat ambitie, afspraken, financiële en resultaatverplichtingen van alle betrokken partijen op passende en toekomstbestendige wijze vastgelegd worden in programmatische meerjarenafspraken. De stuurgroep respecteert de wens van de provincie Utrecht om meer invulling te geven aan haar verbindende, regisserende en coördinerende rol en adviseert de provincie – wanneer zij wil uittreden – hieraan dan in een gefaseerd en gecontroleerd proces gevolg te geven.

De gemeente Woerden is van mening dat een reorganisatie nu niet aan de orde is, omdat de fasen 1 en 2 niet geheel zijn afgerond. Om die reden kan nu geen onderbouwde keuze worden gemaakt voor welke organisatievorm dan ook. De provincie Utrecht stelt in reactie op de koersnotitie 'ontwikkeling en vernieuwing van de recreatie' als voorwaarden voor blijvende deelname. Daarnaast stelt de provincie binnen de samenwerking in het recreatieschap, te willen zoeken naar een nieuwe rol voor het stimuleren van nieuwe methodieken rond bijvoorbeeld 'verdienmodellen'. Wij sluiten ons aan bij dit standpunt, omdat het recreatieschap juist is opgericht om samen te werken aan gezamenlijke bovenlokale belangen vanuit een gezamenlijk opgebracht budget.

- **Met betrekking tot de financierbaarheid van het recreatieschap Stichtse Groenlanden geeft de stuurgroep aan:** het standpunt van het recreatieschap te ondersteunen om eerst in te zetten op het verbeteren van de financierbaarheid en adviseert het recreatieschap om daarna in te zetten op een moderniseringsslag van de structuur zodat ook samenwerking met andere partijen beter mogelijk is. De stuurgroep adviseert de provincie Utrecht – wanneer zij wil uittreden – dit pas na de verkenning over de financierbaarheid te doen.

De gemeente Woerden is het eens met de advisering van de Stuurgroep mbt verbeteren financierbaarheid waarbij deelname van de provincie van grote invloed hierop is. Herziening van de structuur is vooralsnog niet aan de orde.

- **Met betrekking tot eventuele toetreding van De Ronde Venen binnen het recreatieschap Stichtse Groenlanden adviseert de stuurgroep:** de besturen van de recreatieschappen Stichtse Groenlanden en Vinkeveense Plassen om in gesprek te gaan en aan te geven onder welke voorwaarden een bestuurlijke fusie mogelijk is.

De gemeente Woerden is van mening dat De Ronde Venen pas kan toetreden tot het recreatieschap Stichtse Groenlanden, zodra het beheer en de financiën van de Vinkeveense Plassen duurzaam op orde zijn.

- **Met betrekking tot de koers voor de uitvoeringsorganisatie RMN adviseert de stuurgroep:** de opheffing van de uitvoeringsorganisatie RMN (Recreatie Midden Nederland) als gemeenschappelijke regeling en adviseert de samenvoeging ervan met SBB (Staatsbosbeheer), RNH (Recreatie Noord-Holland)

of andere terreinbeherende organisaties verder te verkennen.
De stuurgroep adviseert dat het bestuur van RMN hierover in gesprek gaat SBB, RNH en andere terreinbeherende organisaties en eind 2013 een principe besluit neemt.

De gemeente Woerden ondersteunt het standpunt van het recreatieschap om RMN te verzelfstandigen en samen te voegen met een andere terrein beherende organisatie.

Wij vinden voorts dat, alvorens gesproken kan worden over een nieuwe koers, duidelijkheid moet komen over de toekomstige vraag naar recreatie en de match met het bestaande aanbod. Daarnaast hebben we behoefte aan de planologische mogelijkheden naar aanleiding van vraag en aanbod en verdeling over gemeenten in de provincie Utrecht. Ons inziens zijn dit onderwerpen die nog onvoldoende in beeld zijn. Het recreatieschap Stichtse Groenlanden functioneert naar wens van de deelnemende gemeenten, waarmee een reorganisatie niet aan de orde is. Bovendien kan door het niet juist afronden van de fasen 1 en 2 op dit moment nog geen onderbouwde keuze worden gemaakt voor een nieuwe organisatievorm.

Kernboodschap:

Ons standpunt naar aanleiding van de adviezen in de koersnotitie 'Toekomst Recreatieschappen luidt:

1. We onderzoeken om meer duidelijkheid over toekomstige vraag naar recreatie en de match met het bestaande aanbod. Deze fase is ons inziens niet afgerond.
2. We onderzoeken om meer duidelijkheid in de planologische mogelijkheden naar aanleiding van de match tussen vraag en aanbod en de verdeling over gemeenten in de provincie Utrecht. Deze fase is ons inziens niet afgerond.
3. Een reorganisatie van de recreatieschappen, waarbij Stichtse Groenlanden blijft zoals het is, is nu niet aan de orde. Door het niet juist afronden van punten 1 en 2 kan nu geen onderbouwde keuze voor welke organisatievorm dan ook gedaan worden.

Vervolg:

Het vervolgtraject bestaat uit het verzenden van een reactie op koersnotitie naar de Stuurgroep Toekomst Recreatieschappen.

Bijlagen:

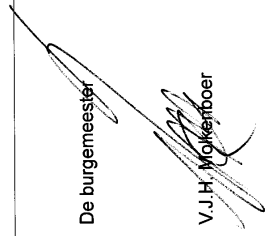
1. Koersnotitie Toekomst Recreatieschappen (13.029710)
2. De aantrekkelijke regio, visie Recreatie en Toerisme 2020 (13.012245)
3. Toekomst Recreatieschappen – Innovatief doelen bereiken door BC1 (13.012244)
4. Rib actuele ontwikkelingen recreatieschap, december 2012 (12R.00452)

De secretaris

dr. G.W. Goedmakers CMC

De burgemeester

V.J.H. Molkenboer

Aan geadresseerde

DATUM	18 juli 2013	TEAM	MEC/EEER
NUMMER	80E79D27	REFERENTIE	L. van Hulten
UW BRIEF VAN	--	DOORKIESNUMMER	030 - 258 3621
UW NUMMER	--	E-MAILADRES	Leo.van.hulten@provincie-utrecht.nl
BILLAGES	1	ONDERWERP	Koersnotitie Toekomst Recreatieschappen

Aan de colleges van B en W, Aan G.S. van Utrecht en Noord-Holland, Aan de dagelijks besturen van de recreatieschappen Utrechtse Heuvelrug, Vallei gebied en Kromme Rijn, Stichtse Groenlanden, Vinkeveense Plassen en het plassenschap Loosdrecht e.o. en Recreatie Midden Nederland.

Ter informatie aan de gebiedscommissies Utrechtse Heuvelrug en Vallei, Kromme Rijngebied en West, Staatsbosbeheer en Recreatie Noord Holland.

Voor u ligt ter besluitvorming de Koersnotitie Toekomst Recreatieschappen voor de organisatie van het toekomstig beheer en onderhoud en de ontwikkeling van de recreatieve voorzieningen die nu in de vier Utrechtse recreatieschappen zijn ondergebracht. Het koersdocument is het resultaat van de eindfase (fase 3) van het traject Toekomst Recreatie(schappen) o.l.v. de stuurgroep Toekomst Recreatie(schappen). Doel van deze koersnotitie is om gemeenten en provincies op elkaar afgestemde besluiten te laten nemen en daarmee de strategische, financiële en organisatorische voorwaarden voor een goede uitvoering van de publieke recreatietaak in Utrecht te scheppen.

In februari 2013 heeft u van de stuurgroep de notitie De toekomst van recreatie als publieke taak ontvangen met de uitgangspunten, 3 organisatiescenario's voor de recreatieschappen en 3 organisatievarianten voor RMN. U is gevraagd hierop te reageren en u heeft inderdaad uitgebreid en duidelijk gereageerd. De reacties, de gesprekken en verschillende bijeenkomsten hebben geleid tot deze koersnotitie.

De koers bestaat uit:

- maatwerkoplossingen die recht doen aan de unieke positie van alle partners;
- het voorstel om verder invulling te geven aan de verbindende, regisserende en coördinerende rol van provincie Utrecht;
- verzelfstandiging van de uitvoeringsorganisatie Recreatie Midden Nederland;
- een voorstel hoe de strategische afstemming op visie en ontwikkeling in de toekomst te organiseren;
- een uitvoeringsprogramma met aansturing door een stuurgroep.

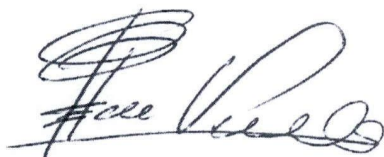
Nu de stuurgroep haar advies heeft afgegeven, bent u aan zet. De gekozen maatwerkbenadering betekent bijvoorbeeld dat u een eigen besluitvormingsproces ingaat in uw recreatieschap. De stuurgroep stelt prijs op uw

drs. R.E. de Vries
Lid van het college van gedeputeerde staten
Archieveweg 6
Postbus 80301
3508 TH Utrecht
T 030-2589111

reactie op de gekozen koers voor de toekomstige strategische afstemming en het uitvoeringsprogramma en uw eigen rol hierin.

Om uw reactie een rol te laten spelen in de voortgang van het uitvoeringsprogramma, zien we uw toelichting graag voor 15 november 2013 tegemoet. U beslist zelf of en op welke wijze raden, staten en algemeen besturen in deze fase worden betrokken.

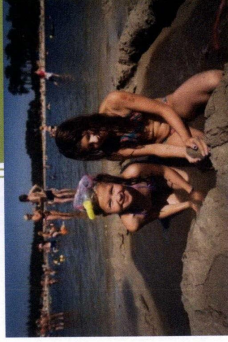
Hoogachtend,
Stuurgroep Toekomst Recreatie(schappen),
namens hen,

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'R.E. de Vries'. The signature is stylized with a large initial 'R' and a long horizontal stroke.

de heer drs. R.E. de Vries
gedeputeerde Recreatie

2013

Koersnotitie
Toekomst Recreatieschappen

Stuurgroep Toekomst Recreatie(schappen)

15-07-2013

Inhoudsopgave

Samenvatting/Conclusies	4
1. Een koers voor de recreatieschappen aan u ter besluitvorming	6
2. Faciliteren van de recreatieve vraag is een publieke taak	7
3. Een herijking van de Utrechtse publieke taak op het gebied van recreatie is nodig	7
4. Eenduidige rol provincie Utrecht als regisseur en verbinder	8
5. Herijking van de recreatieschappen is urgent. Maatwerk is nodig	10
Maatwerkoplossing 1: Recreatieschap Stichtse Groenlanden (RS SG) richt zich op financierbaarheid	11
Maatwerkoplossing 2: Recreatieschap Utrechtse Heuvelrug, Vallei en Kromme Rijngedied (RS UHVK) opheffen	13
Maatwerkoplossing 3: Recreatieschap Vinkeveense plassen (RS VVP) opheffen	14
Maatwerkoplossing 4: Plassenschap Loosdrecht e.o. richt zich op financierbaarheid	15
6. Verzelfstandiging van Recreatie Midden Nederland	16
7. Bestuurlijke focus en strategische afstemming op visie en ontwikkeling	18
8. Uitvoeringsprogramma Toekomst Recreatie(schappen)	20
Bijlage 1 Samenstelling Stuurgroep	24
Bijlage 2 Wat vooraf ging	25
Bijlage 3 Problematiek recreatieschappen	27
Bijlage 4 Reacties op notitie De toekomst van recreatie als publieke taak	30
Bijlage 5 Visie provincie Utrecht op gebied van recreatie	31
Bijlage 6 (boven)regionale terreinen Utrechtse recreatieschappen	32
Bijlage 7 Wat is een mini-economie?	35
Bijlage 8 Een rol voor AVP-Gebiedscommissies in de toekomst van de recreatie(schappen)	39

Samenvatting/Conclusies

- De bezuinigingsnoodzaak bij rijk, provincie en gemeenten zet bestaande budgetten voor recreatievoorzieningen ernstig onder druk.
- Tegelijkertijd neemt de vraag naar recreatieve voorzieningen toe en ondergaan aard en karakter van de vraag wijzigingen.
- Een meer ontwikkelingsgerichte aanpak met publiek-private samenwerking en bijbehorende planologie is nodig. Dat geldt zeker voor het ontwikkelen van nieuwe voorzieningen in generatorgebieden
- Afzonderlijke gemeenten hebben goede mogelijkheden om met andere maatschappelijke partijen zelf het recreatiebeleid en de uitvoering ervan op te pakken.
- Provincie Utrecht wil haar regio rol oppakken die goed is te onderscheiden van de (inter)gemeentelijke rol, eenduidig is en gericht is op samenhang en samenwerking.
- Per recreatieschap is er sprake van een andere situatie, zowel inhoudelijk als organisatorisch. Dit vraagt om maatwerkverandering per schap. Eén omvattende organisatievorm is niet meer wenselijk en haalbaar.
- Er is behoefte aan strategische afstemming over de ontwikkeling van het recreatiebeleid. Provincie Utrecht wil hier – vanuit haar (regie)rol - invulling aan geven (Ruimtelijk Actie Programma, jaarlijkse Strategisch Recreatie Conferentie Utrecht, Recreatie Board).
- De gebiedscommissies zijn een goed gremium om op regionaal niveau bestuurlijk de recreatieve opgave met elkaar af te stemmen (beleids- en visieontwikkeling, gebiedsontwikkeling en de ontwikkeling van mini-economieën). In de gebiedscommissies wordt recreatie ook afgestemd met landbouw, natuur en landschap. De gebiedscommissies adviseren daarnaast provincie Utrecht.
- De deelnemers wensen een zelfstandige aan de overheid geleide uitvoeringsorganisatie. Dit betekent een opheffing van de gemeenschappelijke regeling Recreatie Midden Nederland. De kansen voor een fusie van Recreatie Midden Nederland met Staatsbosbeheer, Recreatie Noord-Holland of een andere terreinbeherende organisatie worden verkend.
- Er wordt een uitvoeringsprogramma voor de transitieperiode (circa 3 jaar) opgestart waarin ieder vanuit zijn eigen verantwoordelijkheid invulling geeft aan de voorgestelde acties.
- Regie op de voortgang van de transitie vindt plaats vanuit een stuurgroep waarin de voorzitters recreatieschappen en evt. voorzitters gebiedscommissies deelnemen.

1. Een koers voor de recreatieschappen aan u ter besluitvorming

Voor u ligt ter besluitvorming het koersdocument voor de organisatie van het toekomstig beheer en onderhoud en de ontwikkeling van de recreatieve voorzieningen die nu in de recreatieschappen zijn ondergebracht. Het koersdocument is het resultaat van de eindfase (fase 3) van het traject Toekomst Recreatie(schappen) o.l.v. de stuurgroep Toekomst Recreatie(schappen)¹.

De stuurgroep had als doel dat:

- Helderheid bestaat over de gedeelde visie en strategie op het recreatiebeleid binnen de provincie Utrecht.
- De recreatieve voorzieningen modern en op goed niveau (aantrekkelijk, geen achterstallig onderhoud, veilig) zijn.
- Maatschappelijke en economische belangen in evenwicht zijn en er meer ruimte is voor ondernemerschap (private investeringen).
- Provincie Utrecht, gemeenten, beheer- en recreatieorganisatie(s) juist zijn gepositioneerd vanuit een inhoudelijke context en deze op een juiste wijze worden aangestuurd.
- Kosten en baten van ontwikkeling, onderhoud en beheer structureel in evenwicht zijn.

Het traject Toekomst Recreatie(schappen) bestond uit 3 fases². In fase 1 is gezamenlijk de ambitie bepaald. Provincie Utrecht heeft deze vastgelegd in een provinciale Visie Recreatie en Toerisme 2020 (2012). Vervolgens is in fase 2 onderzocht hoe deze ambitie op innovatieve wijze kan worden gerealiseerd met als resultaat het rapport Innovatief doelen bereiken (Buck Consultants en Orange Olive, 2012). De vraag die volgde, is hoe de ontwikkeling, het onderhoud en het beheer van en het toezicht op toeristisch-recreatieve voorzieningen op een duurzame manier kunnen worden georganiseerd.

De stuurgroep heeft in deze laatste fase (fase 3) van het toekomstbestendig maken van de publieke recreatietaak de recreatieschappen en de uitvoeringsorganisatie Recreatie Midden Nederland (RMN) nadrukkelijk tegen het licht gehouden. Dit omdat een groot aantal deelnemers vraagtekens zet bij deze organisatievorm, zowel om financiële als beleidsmatige redenen³. Verandering van de organisatievorm van de Utrechtse recreatieschappen en bijbehorende uitvoeringsorganisatie is dringend nodig om de publieke taak op het gebied van recreatie beter te kunnen uitvoeren; om de groeiende en veranderende vraag naar recreatie beter te faciliteren (vraaggericht); om met teruglopende publieke financiën meer efficiënte en nieuwe exploitatievormen te vinden; en om dit meer in samenwerking met gebruikers en private partijen op te pakken. Gemeenten en provincies kunnen daarnaast als deelnemers in de recreatieschappen en dus als mede-eigenaar van de recreatieterreinen hierin het beste sturen.

In februari 2013 heeft u van de stuurgroep de notitie *De toekomst van recreatie als publieke taak* ontvangen met de uitgangspunten, 3 organisatiescenario's voor de recreatieschappen en 3 organisatievarianten voor RMN. U is gevraagd hierop te reageren⁴. De stuurgroep heeft uw reacties, de gesprekken en verschillende bijeenkomsten verwerkt in deze koersnotitie⁵. Doel van deze

¹ Zie bijlage 1 voor leden stuurgroep

² Zie bijlage 2 over wat eraan vooraf ging

³ Zie bijlage 3 over de problematiek van de recreatieschappen

⁴ Zie bijlage 4 voor lijst met organisaties die hebben gereageerd

⁵ Stuurgroep De Rijk (gemeente Utrecht) heeft enkele opmerkingen bij de koersnotitie die afwijken van de overige stuurgroepleden en die zij u toch wil meegeven. Bij deze:

- Zij constateert dat de nieuwe gewenste rol van de provincie ertoe kan leiden dat provincie Utrecht uit de recreatieschappen treedt. Omdat gemeente Utrecht de grootste financier is van RS SG verwacht zij dat

koersnotitie is om gemeenten en provincie op elkaar afgestemde besluiten te laten nemen en daarmee de strategische, financiële en organisatorische voorwaarden voor een goede uitvoering van de publieke recreatietaak in Utrecht te scheppen.

2. Faciliteren van de recreatieve vraag is een publieke taak

Steeds meer mensen recreëren in Utrecht. De recreatiebehoefte in de provincie Utrecht zal de komende jaren aanzienlijk stijgen en veranderen. Uit uw reacties blijkt eensgezindheid over de opvatting dat het faciliteren en accommoderen van die groeiende vraag ook een publieke taak is. U onderschrijft dat:

- Iedere burger recht heeft op voldoende recreatieve voorzieningen in zijn omgeving en de toegang daartoe; dit vraagt om sturing, stimulering en financiering.
- Het gebruik van (bestaande) publieke recreatievoorzieningen vraagt om beheer, onderhoud en soms herontwikkeling.
- Druk op kwetsbare gebieden moet worden voorkomen.
- Verkeersdruk en intensiever gebruik van de openbare ruimte moet worden opgevangen.
- Initiatieven van recreatieondernemers en maatschappelijke organisaties vragen om een afgewogen planologische inpassing door gemeenten en provincie.

Uit uw reacties blijkt ook dat dit niet direct betekent dat het (alleen) een publieke taak is om de kwaliteit, kwantiteit en de diversiteit in het recreatie aanbod te laten toenemen. De publieke financierbaarheid van het aanbod van toegankelijke recreatieve voorzieningen is daarbij belangrijk. Een aantal van u is op dit moment ook tevreden met het bestaande aanbod en wil dit minimaal op peil houden. U legt het accent dan niet zozeer op ontwikkeling van nieuwe voorzieningen, maar op het behoud (onderhouden, beheren en doorontwikkelen) van het bestaande.

3. Een herijking van de Utrechtse publieke taak op het gebied van recreatie is nodig

Bezuinigingsnoodzaak bij rijk, provincie en gemeenten zet bestaande budgetten voor recreatievoorzieningen onder druk

Het rijk heeft zich teruggetrokken uit Recreatie om de Stad (RodS), Agenda Vitaal Platteland en Leader. Provincie en gemeenten ontvangen minder inkomsten en moeten bezuinigen. Gemeenten hebben daarom al in 2011 structureel 5% bezuinigd op de gemeenschappelijke regelingen. Daarnaast zijn de deelnemersbijdragen al een aantal jaren niet geïndexeerd. Onderhoud en beheer van

hierdoor het financiële risico voor de stad te groot wordt. Gemeente Utrecht zal daarom ook uittreden uit RS SG als het uittreden van de provincie leidt tot een verslechtering van de financiële en juridische risicopositie van gemeente Utrecht.

- Daarnaast ziet stuurgroep lid De Rijk een potentieel toenemende ongelijkwaardigheid tussen provincie en gemeentes wanneer de provincie zowel haar juridisch-planologisch instrumentarium als (extra) financiële middelen inzet als sturingsinstrument voor het creëren van mini-economieën. Zij mist in het koersdocument nog voldoende borging voor een gelijkwaardige samenwerking tussen gemeentes en provincie voor de opzet van mini-economieën.

voorzieningen wordt geminimaliseerd. Door de crisis hebben ook ondernemers minder eigen geld om te investeren en banken zijn zeer terughoudend om te lenen.

Vraag naar recreatieve voorzieningen neemt toe en verandert

Tegelijkertijd neemt de vraag naar recreatieve voorzieningen toe en ondergaan aard en karakter van de vraag wijzigingen; bijvoorbeeld een toenemende vraag naar kwaliteit, naar bijzondere ervaringen en naar veel doen in weinig tijd. Uit de reacties blijkt dat u zich ervan bewust bent dat de eis om flexibel en vraaggericht te kunnen inspelen op veranderende marktomstandigheden, ervoor zorgt dat de 'oude' manier van plannen, ontwikkelen en beheren niet meer werkt.

Een meer ontwikkelingsgerichte aanpak met publiek-private samenwerking is nodig

Geconcludeerd kan worden dat een meer ontwikkelingsgerichte aanpak met publiek-private samenwerking en bijbehorende planologie nodig is. Of zoals Buck Consultants International in fase twee formuleerde: "Gestreefd moet worden naar een nieuwe daadkrachtige, integrale en gebiedsgerichte aanpak voor de recreatiegebieden in de provincie Utrecht, met zowel aandacht voor de behoefte om natuur te beschermen als aandacht voor het exploiteren van verdienpotentieel. De overheid durft daarbij los te laten en is daarbij gewoon één van de gebiedspartners" (Innovatief doelen bereiken, 2012). Het is wel een publieke taak om te zorgen dat er een goede balans blijft tussen het ontwikkelen, verbeteren en behouden van de recreatieve voorzieningen en het behoud van natuur-, cultuurhistorische en landschappelijke waarden. De overheid stelt daarom kaders.

Velen van u herformuleren daarom al op dit moment de publieke taak op het terrein van recreatie en beseffen dat vervolgens de organisatie daarop ook moet worden aanpast.

4. Eenduidige rol provincie Utrecht als regisseur en verbinder

De provincie Utrecht heeft in zijn reactie op de notitie De Toekomst van recreatie als publieke taak van de stuurgroep aangegeven de eigen rol op het terrein van recreatie te willen herzien. In de huidige structuur heeft provincie Utrecht meerdere rollen: subsidient van 1 recreatieschap, deelnemer van 3 recreatieschappen en toezichthouder op 1 recreatieschap. Dit maakt de rol van de provincie complex en diffuus. In de afgelopen jaren is ook de organisatiestructuur van de provincie veranderd (dual systeem) waardoor statenleden niet langer zitting willen nemen in het algemeen bestuur van de recreatieschappen en RMN. Het algemeen bestuur functioneert daardoor ook niet meer zoals het oorspronkelijk was bedoeld. De huidige structuur van de recreatieschappen maakt het ook lastig voor de provincie om te sturen op haar regionale doelen.

De provincie wil haar inzet meer focussen op strategische gebiedsgerichte/ thematische opgaven van (boven)regionaal belang⁶. Dit betekent:

Minder provinciale bestuurlijke bemoeienis met uitvoering en beheer

Het provinciebestuur vindt het belangrijk dat in de toekomst haar positie en rol voor de hele provincie gelijk en daarmee voor iedereen eenduidig en helder is. De provincie heeft een andere rol dan de gemeenten in dit vraagstuk en wil haar rol als verbinder en regisseur kunnen waarmaken. In een groot aantal reacties is de provincie ook gevraagd om deze rol op zich te nemen. De provincie wil dat de provinciale betrokkenheid in de bestuurlijke structuur van het recreatiebeheer verschuift naar regie op het bereiken van samenhang en samenwerking en er dus een grotere afstand komt tussen beleids-/visievorming en beleidsuitvoering.

⁶ Zie bijlage 5 met inhoudelijke opgaven uit provinciale Visie Recreatie en Toerisme 2020

De bestuurlijke verandering kent geen financiële taakstelling maar wel een gerichter inzet van het provinciaal budget op (boven)regionale voorzieningen

De provincie hecht groot belang aan voldoende (aantrekkelijke) (boven)regionale recreatievoorzieningen, wil hier duurzaam aan blijven bijdragen en op kunnen sturen vanuit haar rol als regionale overheid. Dit betekent dus dat de provincie haar huidige budget van circa €2 mln. voor de recreatieschappen voor ontwikkeling, beheer en onderhoud van recreatieve voorzieningen beschikbaar houdt. De provincie wil de €2 mln. wel gerichter kunnen inzetten en stelt voor in gezamenlijkheid meerjarenplannen⁷ op te stellen per (boven)regionaal recreatiegebied⁸, mini-economie en voor de (boven)regionale routestructuren.

Provinciale regie op (boven)regionale routestructuren⁹

Uit het onderzoek *Innovatief doelen realiseren* van Buck Consultants en Orange Olive (2012) blijkt dat recreatieve routestructuren (nog) lastig met privaat geld zijn te financieren. Kijkend naar de recreatieve vraag is een goed functionerend (boven)regionaal recreatief routenetwerk (wandelen, fietsen en varen) echter zeer belangrijk. Het vormt de ruggengraat van de recreatieve voorzieningen in de provincie. U bent het met elkaar eens dat publieke beheer hiervan en publieke investeringen hierin noodzakelijk zijn. Een routenetwerk is gemeente overstijgend en vaak zelfs provincie overstijgend. Samenwerking op dit gebied is dus belangrijk.

De huidige recreatieschappen hebben niet alle routestructuren in hun bezit, onderhoud en/of beheer. Bovendien overschrijden veel routenetwerken de grenzen van een recreatieschap. De provincie vindt daarom dat de bestuurlijke/beleidsmatige regie en coördinatie op de (boven)regionale routestructuren op provinciaal niveau moet worden opgepakt. Dit ook om de vereiste samenhang en samenwerking in recreatieve routenetwerken te versterken¹⁰. De provincie stelt voor de regie over het (boven)regionaal routenetwerk van i.i.g. wandelen¹¹ en fietsen¹² en mogelijk ook varen – dat onderdeel is van de recreatieschappen – over te nemen en met alle gemeenten tot meerjaren afspraken te komen. De wegbeheerders blijven of worden weer verantwoordelijk voor het onderhoud en beheer van hun eigen paden.

Provinciale ondersteuning bij realiseren van mini-economieën

Een gebiedsgerichte aanpak is volgens de provincie belangrijk omdat daar de afstemming plaatsvindt met bewoners, ondernemers, belangenorganisaties, grondeigenaren, etc. De provincie ziet hiervoor mogelijkheden in mini-economieën met gebiedsregisseurs¹³. De provincie wil – wanneer nodig – bij het realiseren van mini-economieën met recreatieve voorzieningen van (boven)regionale betekenis ondersteuning bieden of zelfs in de vorming ervan de regie pakken. Provincie Utrecht zal – indien nodig en voor zover het haar (boven)regionale doelen dient – financieel blijven bijdragen aan een mini-economie. Zij wil dit vastleggen in gezamenlijk op te stellen meerjarenplannen. De provincie heeft niet de intentie om – wanneer een mini-economie eenmaal is gerealiseerd – deel te nemen in het bestuur van een mini-economie. De provincie wil verder zelf prioriteiten stellen in het ondersteunen van bovenregionale ontwikkelingen. Zij wil ook een gerichter toepassing van het

⁷ Initiatief opstellen meerjarenplannen ligt bij de eigenaar/beheerder. In meerjarenplannen leggen partijen ambitie, visie, resultaten, (financiële) afspraken voor meerdere jaren vast.

⁸ Zie bijlage 6 over provinciale indeling schapsterreinen naar lokalen (boven)regionaal

⁹ Recreatieve routes en routestructuren betreffen de borden en informatievoorziening behorende bij de routes. Paden betreffen de ondergrond waarover de recreant wandelt, fietst, vaart, etc.. Bij onderhoud van de paden betreft het – naast de ondergrond – ook veelal de begroeiing en beschouwing vlak langs of over het pad.

¹⁰ Zie Visie Recreatie & Toerisme 2020, provincie Utrecht, 2011

¹¹ Voor wat betreft wandelroutes zal nog een exercitie moeten plaatsvinden wat lokaal is en wat bovenlokaal (en onderdeel vormt van het Recreatief HoofdNetwerk)

¹² Dit betreft alleen Fietsknooppuntenstelsysteem en LF routes.

¹³ Zie bijlage 7 Omschrijving mini-economieën volgens BC/Orange Olive

ruimtelijk instrumentarium hanteren en samen met private partijen – wanneer haalbaar - een ontwikkelingsfonds of een andere vorm van innovatieve financiering voor recreatieprojecten starten.

5. Herijking van de recreatieschappen is urgent. Maatwerk is nodig

Focus verschilt per recreatieschap: financierbaarheid, modernisering, opheffing of uittreden

Een groot aantal deelnemers van de recreatieschappen zet vraagtekens bij de organisatievorm van de recreatieschappen en RMN, zowel om financiële als beleidsmatige redenen. Dit betekent niet dat alle deelnemers opheffing van hun recreatieschap (en dus de gemeenschappelijke regeling) ambiëren. Vanuit het solidariteitsbeginsel en de wens voor een duurzame samenwerkingsverband is voor een aantal van u de gemeenschappelijke regeling de juiste vorm. Daarbij willen de meesten van u minder bestuurlijke drukte¹⁴, een heldere en lichtere structuur (zodat ook niet-deelnemende gemeenten en private partijen kunnen deelnemen) en modernisering. Voor een aantal andere gemeenten is een gemeenschappelijke regeling niet meer de juiste vorm: zij willen dat hun recreatieschap wordt opgeheven of anders willen ze uittreden.

Niet-deelnemende gemeenten hebben geen ambitie om aan recreatieschap deel te nemen

Alle niet-deelnemende gemeenten hebben geen behoefte om deel te gaan nemen aan een gemeenschappelijke regeling/recreatieschap. Afzonderlijke gemeenten hebben goede mogelijkheden om met andere maatschappelijke partijen recreatiebeleid en -uitvoering op te pakken. Kijk naar de gemeente Soest, met veel eigen recreatieterreinen in eigen beheer en naar Baarn met Lage Vuursche als meest bezochte recreatieplek in provincie. Beide zijn geen deelnemer in een recreatieschap.

Geen steun voor de vorming van 1 provinciebreed recreatieschap

In het licht van uw reacties concludeert de stuurgroep dat er geen steun is voor de vorming van 1 recreatieschap met alle gemeenten en de provincie. Maar ook niet voor het opheffen van alle recreatieschappen. De culturele en financiële verschillen tussen de huidige recreatieschappen zijn daarvoor te groot. Bovendien is lokale betrokkenheid en gebiedsgerichte aanpak voor veel deelnemers belangrijk en zij vinden dit eerder in een kleinere recreatieschap dan in 1 provinciebreed recreatieschap. Samenvoegen van alle recreatieschappen tot 1 recreatieschap zou ook tot meerwaarde moeten leiden en vanuit het solidariteitsbeginsel plaats moeten vinden. Dit betekent dat deelnemers bereid zouden moeten zijn om het risico te dragen voor alle voorzieningen in het recreatieschap en om kosten en baten te verevenen. Deze bereidheid lijkt niet (meer) aanwezig. Gemeenten die tot nu toe niet deelnemen vinden alsnog toetreden tot een provinciebreed recreatieschap ook geen aantrekkelijk perspectief. En anders dan bij de GGD of de RUD is er geen specifieke wetgeving of Rijksbeleid om de recreatietaak in een verplichte gemeenschappelijke regeling onder te brengen. De optie van 1 provinciebreed recreatieschap vervalt daarom.

In de huidige situatie met de huidige structuur van de recreatieschappen kan provincie Utrecht onvoldoende haar rol als verbinder en regisseur (zowel normerend als ondernemend) oppakken; haar rol in het recreatieschap is als ware zij een gemeente. Daardoor kan provincie Utrecht haar geëigende rol niet goed vervullen. Wanneer was gekozen voor één recreatieschap voor de hele provincie Utrecht en het besluitvormingsmechanisme daar binnen was aangepast, had de provincie mogelijk nog vorm kunnen geven aan deze meer geëigende rol. Omdat maatwerkbenadering nu de voorgestelde oplossing is en waarschijnlijk slechts één of twee kleinere recreatieschap(-pen) op termijn overblijven, is deelname van de provincie aan de recreatieschappen niet meer de juiste manier om uitvoering te geven aan haar beleid. Het op termijn uittreden van provincie Utrecht uit de

¹⁴ Besturen op hoofdlijnen, meer bestuurlijke afstand visie-/beleidsvorming en beleidsuitvoering

gemeenschappelijke regelingen van de recreatieschappen ligt derhalve in de lijn der verwachting. Voor uittreden zijn uiteraard de regels van de afzonderlijke gemeenschappelijke regelingen en de Wet op de Gemeenschappelijke Regeling van kracht.

Uit uw reacties blijkt dat u allen vindt dat er iets moet veranderen, ongeacht of de focus hiervan ligt op het bereiken van een grotere financierbaarheid, samenwerking met private partijen of een 'coalition of the willing', meer sturing op eigen beleidsdoelen of een bezuiniging.

De stuurgroep adviseert een koers waarin voor de noodzakelijke verandering maatwerkoplossingen worden gekozen en dat ambitie, afspraken, financiële en resultaatverplichtingen van alle betrokken partijen op passende en toekomstbestendige wijze vastgelegd worden in programmatische meerjarenafspraken.

De stuurgroep respecteert de wens van de provincie Utrecht om meer invulling te geven aan haar verbindende, regisserende en coördinerende rol en adviseert de provincie – wanneer zij wil uittreden – hieraan dan in een gefaseerd en gecontroleerd proces gevolg te geven.

Maatwerkoplossing 1: Recreatieschap Stichtse Groenlanden (RS SG) richt zich op financierbaarheid

Met uitzondering van gemeente De Bilt willen de gemeenten in RS SG zich nog niet richten op de structuur van de organisatie, maar op de financierbaarheid van de recreatieve voorzieningen en de aanbevelingen van Buck Consultants International (BCI). Het schapsbestuur van RS SG geeft terecht aan dat de genoemde scenario's uit *De Toekomst van recreatie als publieke taak* niet direct leiden tot een betere financierbaarheid. Pas wanneer de gezamenlijke visie op de gezamenlijke ambitie "realiseren nieuwe en eigentijdse voorzieningen" helder is en wanneer het schapsbestuur een besluit heeft genomen over de typering van de gebieden, bent u bereid om het organisatie-model – als nodig – aan te passen.

Aan de hand van de typologie van rust-, koester-, flex- en generatorgebieden wil het schapsbestuur vanuit het solidariteitsbeginsel gezamenlijk besluiten in welke gebieden meer verdiend kan worden en in welke gebieden recreatie extensief wordt/blijft zodat tussen de gebieden sprake kan zijn van (financiële) verevening en er mogelijk ook op onderhoud en beheer bezuinigd kan worden. Een viertal deelnemers heeft zich specifiek uitgesproken samenwerking vooral te zien op het vlak van (boven)regionale recreatieve voorzieningen en ziet mogelijkheden om de verantwoordelijkheid voor voorzieningen van lokaal belang bij de gemeenten terug te leggen. Dit zou een aparte exercitie betekenen waarin u het allereerst eens moet worden over de criteria die bepalen of een voorziening van lokaal dan wel bovenlokaal belang is. Voorzieningen van lokaal belang gaan dan uiteindelijk terug naar de gemeenten die vervolgens kunnen besluiten het zelf te onderhouden of beheren, een functieverandering toe te staan of het te verkopen.

Een aantal deelnemers wil dat niet-deelnemende gemeenten deelnemen aan het recreatieschap en wil graag de organisatiestructuur zodanig aanpassen (lichter maken) dat deze gemeenten ook worden uitgenodigd om deel te nemen. Niet-deelnemende gemeenten hebben de meerwaarde van samenwerking benadrukt, maar willen niet deelnemen aan een gemeenschappelijke regeling. Er is dus ruimte voor een gesprek om in de toekomst de samenwerking te verstevigen. Belangrijk om in de exercitie 'typologie van rust-, koester-, flex- en generatorgebieden' ook deze partijen uit te nodigen.

In het werkgebied van RS SG bevinden zich ook recreatieve groenvoorzieningen¹⁵ die niet van het recreatieschap zijn. Het is belangrijk deze voorzieningen eveneens mee te nemen in de exercitie 'typologie van rust-, koester, flex- en generatorgebieden' en de betrokken partijen uit te nodigen (zoals Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten). Tot slot, strekt de exercitie verder dan alleen sectoraal Recreatie. Advies is om ook de gebiedscommissies West en Kromme Rijngebied te betrekken en Stuurgroepleden RodS Utrecht. Het gaat tenslotte om een gezamenlijke visie op het totale gebied.

Het bestuur van RS SG en ook heel expliciet enkele afzonderlijke gemeenten vinden samenvoeging van verschillende recreatieschappen op dit moment niet opportuun. Zij zijn tevreden over hun samenwerking en het schaalniveau waarop het recreatieschap functioneert. Lokale betrokkenheid en een gebiedsgerichte aanpak zijn daarvoor belangrijke redenen. Toch sluit RS SG niet de deur voor een samenvoeging met RS VVP en/of Plassenschap Loosdrecht e.o.; dit kan als de desbetreffende recreatieschappen hun financiering op orde hebben. Wanneer RS SG wil inzetten op een reorganisatie en dus het openbreken van de gemeenschappelijke regeling, dan is het verstandig om ook gelijk te focussen op een moderniseringsslag en het eventueel uittreden van provincie Utrecht en de Bilt.

Het bestuur en verscheidene gemeenten willen graag meer marktwerking. Het schapsbestuur ziet meerwaarde in het aantrekken van nieuwe recreatievormen met private financiering en het contracteren van de markt. Dat hoeft niet perse in de vorm van mini-economieën, zeker niet als dat een extra bestuurslaag zou betekenen.

Rol provincie Utrecht

Provincie Utrecht wil een eenduidige rol hebben binnen de provincie. De situatie in de andere recreatieschappen (o.a. opheffing) betekent dat de provincie ook haar rol binnen RS SG wil herzien en dat zij mogelijk in de toekomst niet langer als deelnemer zal participeren.

De provincie zet de prioriteit echter allereerst bij de exercitie van RS SG om te komen tot een gezamenlijke visie op betere financierbaarheid en duurzame instandhouding. De provincie hecht – net als de andere deelnemers van RS SG – grote waarde aan het vergroten van het verdienpotentieel van de (boven)regionale recreatiegebieden, specifiek de recreatiegebieden gelegen in de Recreatiezone van de Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie (PRS). De provincie is bereid om hier actief op in te zetten en de planologische mogelijkheden hiervoor nader te onderzoeken. De provincie behoudt voorlopig haar financiële bijdrage aan (boven)regionale terreinen en routestructuren van RS SG. De provincie gaat er namelijk vanuit dat RS SG op termijn komt tot meer publiek-private financiering van haar recreatieve voorzieningen, waardoor de publieke bijdrage op deze voorzieningen kan worden verminderd. Het overige budget kan dan worden ingezet op de ontwikkeling, onderhoud en beheer van nieuwe (boven)regionale recreatievoorzieningen waarnaar vraag is.

De Stuurgroep ondersteunt het standpunt van RS SG om eerst in te zetten op het verbeteren van de financierbaarheid en adviseert RS SG daarna in te zetten op een moderniseringsslag van de structuur zodat ook samenwerking met andere partijen beter mogelijk is.

De stuurgroep adviseert provincie Utrecht – wanneer zij wil uittreden – dit pas na de verkenning over de financierbaarheid te doen.

¹⁵ Zoals RodS gebieden

Maatwerkoplossing 2: Recreatieschap Utrechtse Heuvelrug, Vallei en Kromme Rijngebied (RS UHVK) opheffen

De mening van de deelnemers van het RS UHVK is verdeeld. Een drietal deelnemers heeft aangegeven het RS UHVK te willen voortzetten, slechts een paar heeft aangegeven alle recreatieschappen te willen samenvoegen tot 1 recreatieschap voor provincie Utrecht en een vijftal gemeenten ziet geen toekomst meer in een RS UHVK en wil in lichtere samenwerkingsverbanden en/of mini-economieën samenwerken.

Zoals hierboven aangegeven is 1 provinciebreed schap geen reële optie. Het voortzetten van RS UHVK is echter ook geen alternatief. Vrijwel alle deelnemers binnen het recreatieschap beseffen dat hiervoor geen draagvlak meer is en dat de tijd rijp is voor een flinke verandering. RS UHVK heeft in 2009 al een intensieve fundamentendiscussie gehouden, maar de afgelopen jaren is de situatie niet echt veranderd, laat staan verbeterd. Een aantal terreinen is al bijna gesloten vanwege een financieel tekort en voor andere terreinen lijken de partijen geen consensus te kunnen bereiken. De deelnemers lijken in meerderheid bereid om het recreatieschap en dus de gemeenschappelijke regeling op te heffen.

Opmerkelijk is dat vrijwel alle deelnemers hebben uitgesproken dat zij samenwerking heel belangrijk vinden en dit voor bepaalde recreatieterreinen in een lichtere vorm willen voortzetten met de direct betrokkenen/belanghebbenden. Een snelle en ordelijke liquidatie kan zorgen dat er voor die samenwerking nieuwe energie vrij komt.

Financiële ontvlechting en verdeling van het gezamenlijk bezit kunnen daaraan bijdragen. Dit kan betekenen dat bezittingen terug gaan naar de gemeenten/grondeigenaren of dat bezittingen onder worden gebracht in een kleiner samenwerkingsverband (zoals een mini-economie, concessies). Lokale recreatieterreinen gaan in ieder geval weer terug naar de desbetreffende gemeente of eigenaar, die vervolgens besluit over de toekomst van deze terreinen/voorzieningen. Voor terreinen van (boven)regionaal belang dienen meerjarenafspraken te worden gemaakt zodat deze in de toekomst hun functie behouden en financiering vanuit verschillende gemeenten en/of provincie duurzaam geborgd is. Nabijheid, vertrouwen, minder bestuurlijke drukte en het effectiever inzetten van financiële middelen zijn daarbij belangrijke criteria.

Veenendaal en Rhenen willen samen de bestuurlijke verantwoordelijkheid nemen om met de landgoedeigenaar voor Kwintelooyen een 'mini-economie' ontwikkelen. Voor Doornse Gat lijkt een samenwerking met een andere partij perspectief te hebben, zoals bijvoorbeeld Natuurmonumenten die nabij de Kaapse bossen beheren en bezitten. Voor Gravenbol wordt op dit moment door de Stichting 'Wijk nog Leuker' een ontwikkel- en beheerplan ontwikkeld.

Op dit moment werken landgoedeigenaar Den Treek en gemeenten Woudenberg en Utrechtse Heuvelrug aan het uitwerken van de ontwikkelmogelijkheden op en om Henschotermeer. De opgave voor Henschotermeer is echter zodanig groot en complex dat Woudenberg en Utrechtse Heuvelrug dit niet alleen kunnen financieren en oppakken. Zij vragen hiervoor projectmatige ondersteuning van gebiedscommissie Heuvelrug en Vallei, een regio van provincie Utrecht en een (blijvende) financiële ondersteuning van andere gemeenten, gebiedscommissie en provincie. Uit uw reactie blijkt dat de ontwikkeling van een mini-economie Henschotermeer waarin naast de grondeigenaar en private partijen ook meerdere gemeenten zitten, gewenst is. Provincie Utrecht wil de regio voor het opzetten van een mini-economie Henschotermeer graag oppakken en zal uiteindelijk – indien nodig – ook financieel blijven bijdragen aan de mini-economie, maar eenmaal opgezet niet gaan deelnemen aan het dagelijks bestuur van de mini-economie.

Rol provincie Utrecht

Het bestuur en diverse deelnemers van RS UHVK zien een rol voor de provincie weggelegd als regisseur voor complexe (boven)regionale recreatieve opgaven. Henschotermeer is hierbij als voorbeeld genoemd. De provincie wil haar inzet meer focussen op strategische gebiedsgerichte/thematische opgaven van (boven)regionaal belang. Een meer actieve rol van de provincie bij het realiseren van een mini-economie Henschotermeer is dus goed mogelijk, terwijl zij zich bij andere terreinen minder actief opstelt. De provincie handhaaft haar huidige financiële bijdrage aan RS UHVK en zal dit gericht inzetten in de (boven)regionale terreinen en routestructuren.

De stuurgroep adviseert RS UHVK om tot een ordelijke en snelle liquidatie te komen. Het is dan wel nodig om een strak tijdschema voor de onderhandelingen af te spreken en een bindende arbitrage voor het geval men er binnen die termijn niet uitkomt.

De stuurgroep adviseert RS UHVK voor wat betreft (boven)regionale terreinen en routestructuren tijdens het liquidatietraject duurzame financiële afspraken te maken en per (boven)regionale terrein en voor de routestructuren een kostenverdeling te maken.

De stuurgroep adviseert voor de terreinen het eigendom en verantwoordelijkheid terug te leggen bij de desbetreffende landgoedeigenaar, gemeente of in een mini-economie.

De stuurgroep adviseert om voor Henschotermeer provincie Utrecht de verantwoordelijke bestuurlijke rol te laten spelen en de gebiedscommissie Utrechtse Heuvelrug en Vallei trekker te laten zijn in de afspraken met het landgoed en te komen tot een mini-economie.

Maatwerkoplossing 3: Recreatieschap Vinkeveense plassen (RS VVP) opheffen

Het RS VVP richt zich nu al jarenlang op kostenbesparing en is niet meer bezig met de ontwikkeling van een kwalitatief hoogwaardig recreatief product, waardoor voorzieningen verouderen, bezoekersaantallen teruglopen en zelfs gevaarlijke situaties kunnen ontstaan. De gemeente Amsterdam wil daarbij uittreden en omdat provincie Utrecht in dit recreatieschap subsidiënt is, blijft er dan maar 1 deelnemer over. Dit betekent dus een opheffing van RS VVP. Een liquidatiemanager trekt op dit moment het liquidatietraject. Verantwoordelijkheden en bezittingen moeten worden overgedragen naar een nieuwe rechtsopvolger. Gemeente De Ronde Venen wil de bezittingen en verantwoordelijkheden graag overdragen naar een rechtsopvolger zoals een nieuw recreatieschap Utrecht West¹⁶. Een nieuw recreatieschap West zou een samenvoeging en modernisering van RS SG, Plassenschap Loosdrecht en RS VVP betekenen.

Samenvoegen tot een recreatieschap Utrecht West of fuseren met een ander recreatieschap hangt af van de wens van de deelnemers uit de recreatieschappen Stichtse Groenlanden en Loosdrechtse plassen e.o.. RS SG sluit de deur voor een samenvoeging met RS VVP niet maar stelt als voorwaarde voor samenvoeging dat beheer en financiën van de Vinkeveense Plassen duurzaam op orde zijn.

De belangrijkste opgave voor de Vinkeveense Plassen is hoe de onderhoudsachterstand van met name de legakkers en de eilanden wordt aangepakt en hoe de recreatieve potentie van dit watersportgebied midden in de Randstad beter kan worden benut. De gemeente De Ronde Venen wil en kan die taak niet alleen op zich nemen. Het uittreden van de gemeente Amsterdam moet daarom plaatsvinden in combinatie met nieuwe organisatorische en financiële afspraken. Het opzetten van een mini-economie en vinden van investeerders zouden hierbij kunnen helpen. Provincie Utrecht en/of gebiedscommissie West kunnen een ondersteunende of zelfs regisserende rol op zich nemen om te komen tot een mini-economie.

¹⁶ De gemeente heeft geen voorkeur voor 1 provinciale recreatieschap.

Rol provincie Utrecht

Provincie Utrecht hecht groot belang aan de Vinkeveense plassen als (boven)regionaal recreatiegebied en heeft al jarenlang de recreatievoorzieningen in dit gebied gesubsidieerd. De provincie is echter niet tevreden over de sturing die zij nu kan geven. De provincie heeft geen stemrecht in het recreatieschap en heeft bij het aangaan van de subsidie ook geen opdrachtgever-opdrachtnemersafspraken met het recreatieschap gemaakt. De provincie ziet de opheffing van het recreatieschap dan ook als een goede aanleiding om haar rol te veranderen. De provincie handhaaft haar huidige financiële bijdrage aan RS VVP maar zal dit gericht in willen zetten in het onderhoud, beheer en ontwikkeling van de (boven)regionale terreinen en routestructuren aldaar.

De stuurgroep adviseert de besturen van de RS SG en RS VVP in gesprek te gaan en aan te geven onder welke voorwaarden een bestuurlijke fusie eventueel mogelijk is.

De stuurgroep adviseert RS VVP in te zetten op een pilot voor een mini-economie om samen met private en maatschappelijke partijen tot een duurzame ontwikkeling en exploitatie van de recreatievoorzieningen op en aan de Vinkeveense plassen te komen.

Maatwerkoplossing 4: Plassenschap Loosdrecht e.o. richt zich op financierbaarheid

Plassenschap Loosdrecht e.o. heeft in 2011-2012 de toekomst van het plassenschap tegen het licht gehouden en is tot de conclusie gekomen dat de Loosdrechtse plassen recreatieve vernieuwing/verbetering nodig heeft maar dat hiervoor geen publiek geld is. Sterker nog; er is geen publiek geld om de huidige voorzieningen van het recreatieschap op orde te houden. De aangedragen oplossing 'verrijking door meer ruimte voor ondernemerschap' stuitte op politiek-bestuurlijke bezwaren. De verschillen tussen en binnen de raden van gemeenten Wijdmeren en Stichtse Vecht is groot en betreft de discussie rust en ruimte versus levendigheid en economische ontwikkeling.

Het opheffen of veranderen van het recreatieschap zal op dit moment het probleem niet oplossen. De problematiek van plassenschap Loosdrecht oplossen binnen het bestuur van de gemeenten Stichtse Vecht en Wijdmeren en het algemeen bestuur van het recreatieschap, zal evenmin tot een succes leiden.

Provincie Utrecht en provincie Noord-Holland hebben gemeenten Wijdmeren en Stichtse Vecht daarom een voorstel gedaan om een pilot mini-economie Loosdrechtse plassen uit te voeren waarin behoud door ontwikkeling centraal staat. Door de pro-actieve inzet van beide gemeenten en van de voorzitter van het plassenschap heeft de pilot al een goede start gemaakt. De innovatieve aanpak samen met ondernemers en bestuurders en gebiedspartijen moet leiden tot zowel een nieuw organisatiemodel als financieringsmodel – waarbij het expliciet gaat om publiek-private samenwerking - voor de recreatieve voorzieningen in de Loosdrechtse plassen. De pilot moet ook meer inzicht bieden in de ontwikkel- en rustlocaties (zonering) van de Loosdrechtse plassen. De uitkomsten van de pilot bepalen in sterke mate of een toekomst van plassenschap Loosdrecht e.o. dan nog nodig is.

In dit gebied benadrukken de partijen ook het belang van regionale samenwerking waarbij de schaalgrootte recht doet aan de gebiedsgerichte benadering en lokale betrokkenheid. De bestuurlijke drukte wordt door de deelnemers als groot ervaren. De omvorming van een recreatieschap naar een lichtere bestuursvorm waarin ook private partijen participeren is dan ook wenselijk.

Rol provincie Utrecht

Ook in de GR Plassenschap Loosdrecht e.o. zal provincie Utrecht haar deelname willen herzien om zo haar rol van regionale regisseur en verbinder beter te kunnen oppakken en om een grotere afstand tussen beleidsvorming en beleidsuitvoer te creëren. Het provinciale budget voor plassenschap Loosdrecht blijft voor de Loosdrechtse plassen beschikbaar, waarbij de provincie opmerkt dat zij de overdracht van een aantal voorzieningen (zoals sluizen) en activiteiten (vaarwegbeheer) naar het waterschap onderzocht wil hebben.

De provincie zet de prioriteit echter allereerst bij de pilot om te komen tot een mini-economie voor de Loosdrechtse plassen. De provincie is bereid om hier actief op in te zetten en de planologische mogelijkheden¹⁷ hiervoor nader te onderzoeken. Dit betekent wel dat de provincie verwacht dat de resultaten van de pilot uiteindelijk leiden tot een aanpassing van het recreatieschap waarbij de provincie op grotere bestuurlijke afstand komt te staan (en dus mogelijk uittreedt).

De stuurgroep adviseert plassenschap Loosdrecht – zoals al gebeurt - eerst in te zetten op een pilot voor een mini-economie Loosdrechtse plassen waarin behoud door ontwikkeling centraal staat. De uitkomsten van de pilot bepalen in sterke mate de toekomstige structuur van plassenschap Loosdrecht e.o..

6. Verzelfstandiging van Recreatie Midden Nederland

Opheffen gemeenschappelijke regeling Recreatie Midden Nederland

Uit uw reacties blijkt dat velen van u een grotere bestuurlijke afstand tot Recreatie Midden Nederland/de uitvoeringsorganisatie, meer slagkracht door schaalvergroting en een duidelijkere opdrachtgever-opdrachtnemerrelatie willen. U ondersteunt de verzelfstandiging van Recreatie Midden Nederland (RMN) en daarmee de opheffing van RMN als gemeenschappelijke regeling. Een nieuwe organisatievorm is volgens u nodig om de kansen voor efficiënt en innovatief beheer beter te benutten en met bijdragen uit de markt de onderhoudskosten voor provincies en gemeenten beter hanteerbaar te maken. De maatwerkbenadering van de recreatieschappen heeft ook direct gevolgen voor de uitvoeringsorganisatie RMN.

Behoeft aan een aan overheid-gelieerde uitvoeringsorganisatie blijft

Tegelijkertijd hebben de 4 bestaande recreatieschappen een omvangrijk gezamenlijk bezit dat verantwoord beheerd moet worden. Er blijft daarom behoefte aan een aan de overheid gelieerde uitvoeringsorganisatie op het terrein van recreatie en natuurbeheer, maar met een duidelijkere opdrachtgever-opdrachtnemer relatie. De voordelen van een aan de overheid gelieerde uitvoeringsorganisatie die werkzaam is in grote delen van de provincie, zijn:

- Een partij met veel kennis van zaken op het gebied van ontwikkeling, onderhoud en beheer van recreatieve voorzieningen;
- Schaalvoordelen en efficiëntie door een professionele inkoop- en aanbestedingsorganisatie;
- Eenduidigheid in handhaving en controle op kwaliteit en veiligheid;
- Herkenbare aanpak en uniforme kwaliteit in alle recreatiegebieden;
- Coördinatie van de ontwikkeling, onderhoud, beheer en publieksbereik van (boven)regionale routenetwerken;
- Beheer van het provinciale fietsknooppuntensysteem;
- Een groot netwerk.

Meerjarenafspraken voor structureel beheer en opdrachten voor projectadvies en -uitvoering

¹⁷ Voor zover de gebieden in provincie Utrecht gelegen zijn.

Bovenstaande is ook goed vast te leggen in meerjarenplannen waardoor de huidige frequentie aan overleggen per recreatieschap niet langer nodig is en de bestuurlijke drukte afneemt. De inzet van een nieuwe uitvoeringsorganisatie op beleids- en visieontwikkeling, gebiedsontwikkeling, de ontwikkeling van mini-economieën en de inzet van gebiedsregisseurs heeft u niet tot nauwelijks genoemd. Het gaat in deze ook meer om tijdelijke projecten waarvoor een uitvoeringsorganisatie als RMN kan worden gevraagd, maar ook een programmabureau Oost of West of waarvoor zelfs een private partij kan worden gevraagd. In een nieuwe organisatiestructuur moet de nieuwe 'RMN' dan ook de mogelijkheid hebben om dit soort opdrachten aan te nemen. Het is de vraag voor welk soort advies-, bestuursondersteunings- of projectwerk de schappen (en andere opdrachtgevers) in hun begrotingen ruimte willen opnemen. Ook heeft een enkele gemeente aangegeven dat de promotie en marketing van de terreinen en voorzieningen onder beheer van RMN meer aandacht mag krijgen. In de nieuwe opdrachtgever-opdrachtnemer relaties van de uitvoeringsorganisatie met een recreatieschap, mini-economie, provincie, gemeente of private partij kunnen hier afspraken over worden gemaakt.

Continuïteitsgarantie voor bepaalde tijd voor de nieuwe 'RMN'

De deelnemers van de 4 recreatieschappen hebben als werkgever een speciale verantwoordelijkheid voor RMN. Bij de maatwerkverandering per schap moeten daarom ook meerjarenafspraken met RMN gemaakt worden om de continuïteit van het beheer te garanderen en een zelfstandige uitvoeringsorganisatie toekomstperspectief te bieden. Dit betekent dat de uitvoeringsorganisatie meerjarenafspraken maakt met ofwel een recreatieschap, een mini-economie (als organisatie), een provincie of gemeente ofwel een private partij, afhankelijk van wie er verantwoordelijk is voor het terrein. Na de opheffing van RMN als gemeenschappelijke regeling en de (mogelijke) samenvoeging van RMN met een andere organisatie, blijft de nieuwe uitvoeringsorganisatie 'RMN' voor de eerste paar jaar de beheerder (bij Recreatie Noord-Holland bijvoorbeeld is destijds een periode van 5 jaar afgesproken). Dit geeft deze organisatie de tijd om een risicoreserve op te bouwen. Daarna kan de verantwoordelijke besluiten om wel of niet door te gaan met deze nieuwe uitvoeringsorganisatie of een aanbesteding aan te gaan.

Risicobeheersing door samenvoeging RMN met andere terrein beherende organisatie

De zelfstandigheid van RMN zonder samenvoeging met een andere partij brengt - volgens de stuurgroep - grote risico's voor de continuïteit van de uitvoeringsorganisatie. De meesten van u hebben daarom ook aangegeven een voorkeur te hebben voor samenvoeging met een andere (aan de overheid gelieerde) uitvoeringsorganisatie. Uit de verkenning blijkt dat er goede mogelijkheden zijn om RMN in een nieuwe organisatie intensief te laten samenwerken met Recreatie Noord-Holland (RNH) of Staatsbosbeheer (SBB)¹⁸:

- Samengaan van RMN met SBB biedt het perspectief van een gebiedsgerichte uitvoeringsorganisatie die al veel natuur- en recreatieterreinen in de provincie Utrecht beheert. Recreatie en natuur kunnen ook beter in samenhang worden beheerd en ontwikkeld. Er zal wel een speciale organisatievorm moeten worden gevonden om SBB – Utrecht binnen de landelijke SBB een zelfstandige opdrachtgever te laten zijn.
- Samengaan RMN met RNH is een relatief eenvoudig proces. RNH is al een aantal jaren geleden zelfstandig en biedt RMN een herkenbare organisatie. Inhoudelijke meerwaarde kan gevonden worden in de plasseengebieden bij de provinciegrenzen. De voordelen van een fusie zullen vooral liggen in bundeling van expertise, realiseren van efficiëntievoordelen in de aansturing, het benutten van een bestaande N.V. constructie.

Daarnaast is de wens uitgesproken om ook de samenvoegingsmogelijkheden met andere terreinbeheerdersorganisaties – zoals het Utrechts Landschap - te onderzoeken.

¹⁸ NB Het betreft hier een mogelijke fusie van twee uitvoeringsorganisaties en niet de overname van bezittingen zoals de recreatieterreinen.

NB. De opheffing van de gemeenschappelijke regeling van RMN en een eventuele samenvoeging met een andere terreinbeherende organisatie betekent overigens niets voor het eigenaarschap van de terreinen in bezit van de recreatieschappen en houdt dus ook geen verkoop of overdracht in van terreinen aan een andere terreinbeherende organisatie.

De stuurgroep adviseert de opheffing van RMN als gemeenschappelijke regeling en adviseert de samenvoeging ervan met SBB, RNH of een andere terreinbeherende organisatie verder te verkennen.

De stuurgroep adviseert dat het bestuur van RMN hierover in gesprek gaat met SBB, RNH en andere terreinbeherende organisaties en eind 2013 een principe besluit neemt.

7. Bestuurlijke focus en strategische afstemming op visie en ontwikkeling

Behoeft aan strategische afstemming op vlak van visie- en planvorming

Afzonderlijke gemeenten hebben goede mogelijkheden om met andere maatschappelijke partijen zelf het recreatiebeleid en de uitvoering ervan op te pakken. Tegelijkertijd is er wel behoefte aan provinciale/(boven)regionale strategische afstemming tussen overheden en ook met terreinbeherende organisaties vooral op het vlak van visie- en planvorming. De komende jaren moeten bestaande recreatievoorzieningen herontwikkeld worden en is behoefte aan nieuwe recreatievoorzieningen; om te voldoen aan de groeiende en veranderende vraag en om de exploitatielasten te verlagen. Vooral voor de (boven)regionale terreinen en de (boven)regionale routestructuur vraagt dat om strategische afstemming. Naast gemeenten en provincies zijn ook terreinbeherende en maatschappelijke organisaties en organisaties van recreanten en ondernemers belanghebbenden in zo'n strategische afstemming. Zowel de Agenda Vitaal Platteland gebiedscommissies als provincie Utrecht kunnen sturen op strategische afstemming.

Regionale en integrale afstemming recreatie bij de Agenda Vitaal Platteland gebiedscommissies

Wanneer RS-UHVK is opgeheven, dan bieden de gebiedscommissies Vallei en Heuvelrug en Kromme Rijngebied een goed gremium om bestuurlijk met elkaar af te stemmen op beleids- en visieontwikkeling, gebiedsontwikkeling en de ontwikkeling van mini-economieën in de Utrechtse Heuvelrug, Gelderse Vallei en het Kromme Rijngebied. Voor gebiedscommissie West geldt hetzelfde, waarbij zij nadrukkelijk ook de 3 recreatieschappen¹⁹ in hun gebied hierbij moeten uitnodigen als belangrijke partij. Ook biedt Regio Amersfoort hiervoor een goed gremium. Voordeel is dat in de gebiedscommissies naast gemeenten ook waterbeheerders, terreineigenaren en –beheerders en diverse maatschappelijke vertegenwoordigers zitten. In deze bestuurlijke commissies kan een goede regionale afweging worden gemaakt tussen recreatieve ontwikkeling en andere functies. De gebiedscommissies kunnen en willen²⁰ meer het platform worden waarin op regionaal niveau recreatie wordt afgesteld met landbouw, natuur en landschap. Het zou daarom ook goed zijn als de gebiedscommissies de financierbaarheid van de recreatieve voorzieningen en de typologie van rust-, koester-, flex- en generatorgebieden van Buck Consultants International (BCI) daarbij hanteren. Dit betekent dus niet dat de gebiedscommissies besluiten gaan nemen over de (boven)regionale recreatieterrinen of recreatieve routes die nu (nog) in een recreatieschap zitten. In een gebiedscommissie kunnen afspraken worden gemaakt die individuele gemeenten, provincies, mini-

¹⁹ Zolang deze nog bestaan.

²⁰ Zie bijlage 8 Een rol voor AVP-Gebiedscommissies in de toekomst van de recreatie(schappen)?

economieën (organisatie), of recreatieschap moeten vertalen in meerjarenafspraken voor hun eigen recreatieve bezittingen/verantwoordelijkheden.

Daarbij wordt aangetekend dat de gemeente Utrecht niet in de gebiedscommissies participeert en de recreatiebehoefte in en rondom de stad en van de stadsbewoner tot nu toe niet de aandacht van de gebiedscommissies heeft. Belangrijk is dus dat de gebiedscommissies de relatie met de stad Utrecht versterken. Ook dient opgemerkt te worden dat de geografische begrenzing van de huidige recreatieschappen niet overeenkomt met de geografische begrenzing van het werkgebied van de gebiedscommissies waardoor sommige gemeenten in een recreatieschap en gebiedscommissie zitten die onvoldoende het zelfde gebied bestrijken.

Provincie Utrecht organiseert jaarlijks een Strategische Recreatie Conferentie Utrecht

De provincie wil voor recreatie de samenhang en samenwerking provinciebreed versterken. De stuurgroep stelt voor dat de provincie hiervoor de organisatie van een jaarlijks terugkerende strategische bestuurlijke conferentie over specifiek het onderwerp 'recreatie' op zich neemt. Tijdens deze conferentie worden de nieuwe ontwikkelingsprojecten en speerpunten voor het jaar daarop voorgesteld, wordt verantwoording afgelegd over het programma en doen de deelnemers inspiratie op over relevante onderwerpen in de recreatiewereld.

Provincie Utrecht richt een netwerk van professionals op in een Recreatie Board

Een Recreatie Board is een netwerk van experts, ondernemers en bestuurders dat functioneert als inspiratie en klankbord voor alle betrokken partijen. De stuurgroep stelt voor dat de gedeputeerde Recreatie van provincie Utrecht dit netwerk op ad hoc-basis bij elkaar brengt, met een minimale inzet van 2x per jaar. De Board is ook de inhoudelijke kracht achter en stelt de agenda op voor de jaarlijkse conferentie.

De provincie geeft invulling aan haar ruimtelijk instrumentarium in het Ruimtelijke Actieprogramma

De provincie heeft onlangs de Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie (PRS) en bijbehorende verordening vastgesteld. De PRS vraagt om de uitwerking van een aantal onderwerpen zodat het provinciaal ruimtelijk instrumentarium scherper ingevuld kan worden. Deze uitwerking vindt plaats in het Ruimtelijke Actieprogramma (RAP). In het RAP werkt de provincie in een aantal projecten ook direct (recreatiezones, natuur-recreatie, duurzaam behoud historische buitenplaatsen) en indirect (doelenboom EHS, uitnodigingsplanologie, ruimte voor ruimte, inpassingsplannen) aan (het verkennen van) de ruimtelijke mogelijkheden voor recreatieve ontwikkeling. De provincie helpt gemeenten hiermee ook op weg met het invullen van hun verantwoordelijkheden. De provincie gaat in pilots aan de slag met onderwerpen uit de Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie (PRS). De pilots zijn actuele cases die direct worden aangepakt. Op deze manier wordt de verbinding met de praktijk meteen gelegd.

Provincie stuurt via haar beleid en inzet op een samenhangend Recreatief Hoofd Netwerk (RHN)

Provincie Utrecht zet op dit moment actief in op meer samenhang en samenwerking in de provincie Utrecht door in te zetten op een RHN. Zij stimuleert hierin de realisatie van een netwerk van Toeristische Overstap Punten (TOP's) en recreatieve poorten en heeft hiervoor ook een kennisteam in het leven geroepen. De provincie zet in op de optimalisatie van het provinciedekkende fietsknooppuntensysteem, en stimuleert het bereiken van meer samenhang en herkenbaarheid in het wandelroutenetwerk. Tot slot neemt de provincie het voortouw om het recreatieve routenetwerk, toeristisch-recreatieve informatie, cultuurhistorische bezienswaardigheden en natuurgebieden in samenhang digitaal beter te ontsluiten. Veel projecten die hieronder vallen, worden uitgevoerd via het programma Agenda Vitaal Platteland door de AVP gebiedscommissies en programmabureaus.

De afstemming lokaal en provinciaal recreatiebeleid vindt verder plaats bij het opstellen van de genoemde meerjarenplannen, in diverse stuurgroepen (bijv. RodS) en door ambtelijke en soms bestuurlijke afstemming bij bijvoorbeeld mini-economieën.

De stuurgroep adviseert daarom dat provincie Utrecht, ondersteund door de AVP gebiedscommissies, het voortouw nemen in de strategisch recreatieve en integrale afstemming op het vlak van visie- en planvorming.

8. Uitvoeringsprogramma Toekomst Recreatie(schappen)

Een uitvoeringsprogramma om energie en sturing te houden op de opgave

Om het advies van de stuurgroep met kracht uit te voeren en energie te houden op de opgave, stelt de stuurgroep voor een uitvoeringsprogramma met een looptijd van drie jaar op te zetten. Een programma bevat een set inspanningen en projecten die sterk met elkaar samenhangen om het hogere doel dichterbij te brengen.

In dit geval is het hogere doel:

- een efficiënter en effectiever beheer, onderhoud en ontwikkeling van (boven)regionale recreatieterreinen en routenetwerken voor wandelen, varen en fietsen;
- meer kansen voor de markt; verlaging van de bestuurlijke druk;
- betere financiering;
- organisatie van ontwikkeling van bestaande en nieuwe terreinen.

Grip en sturing op samenhang tussen de inspanningen en projecten is nodig omdat ze elkaar sterk beïnvloeden. Zo heeft de maatwerkbenadering invloed op de deelname van provincie Utrecht in de recreatieschappen; hoe RS UHVK geliquideerd wordt, beïnvloedt bijvoorbeeld de samenwerking rondom het Henschotermeer; en de keuzes van RS SG hebben weer invloed op het liquidatietraject van RS VVP. Ook geeft een programma de mogelijkheid om te sturen op de fasering: wat moet eerst, wat kan later? Wat is wanneer haalbaar? Wellicht moet er in de loop van het programma versneld worden. Ook is het mogelijk om projecten en inspanningen aan het programma toe te voegen of af te laten vallen. Indien de inspanningen niet meer bijdragen aan de hogere doelen dan horen die inspanningen niet meer thuis in het programma. Andersom geldt dat dan ook. Ontstaan elders initiatieven die bijdragen aan de doelen van het programma dan kan het verstandig zijn om ze in het programma onder te brengen.

In het programma worden de volgende focusgebieden benoemd:

1. Maatwerkoplossing 1 tot en met 4
2. Opheffen gemeenschappelijke regeling uitvoeringsorganisatie RMN en samenvoeging met SBB of RNH
3. Innovatieve financieringsconstructies

Onderzoek naar en ontwikkeling van andere manieren om ontwikkeling en daarmee ook beheer en onderhoud van bovenregionale recreatieterreinen beter te financieren.

Daarbij valt te denken aan mini-economieën en een constructie zoals die nu geldt voor de herstructurering van bedrijventerreinen: de Ontwikkelings Maatschappij Utrecht (OMU). De OMU is een revolving fund waarin provincie Utrecht en Rijk hebben geïnvesteerd om te werken aan de herstructurering van verouderde bedrijventerreinen. Het vormen van een recreatiefonds met provincie en andere partijen (Rabo, Triodos, ANWB, Natuurmonumenten) behoort tot de mogelijkheden.

4. Invoering provinciale rol in de recreatieschappen

Invoering geven aan de eenduidige rol die de Provincie Utrecht graag heeft in alle schappen. Dit houdt in dat, naast RS UHVK, ook op termijn gefaseerd onderhandelingen geopend worden met RS SG en plusschap Loosdrecht e.o.. Om de onderhandelingen met RS SG en plusschap Loosdrecht e.o. te laten slagen, is het verstandig om dit traject pas later (vanaf 2014-2015) in te zetten. Het houdt ook de organisatie van een Strategische Recreatie Conferentie Utrecht in en het instellen van een Recreatie Board. Daarnaast is de provincie bereid om de regio op zit te nemen wat betreft (boven)regionale routestructuren. De provincie doet dit al voor het fietsknoppuntensysteem, LF fietsroutes en LAW wandelroutes en voor de BRTN. De regio op het gebied van wandelroutes en het creëren van een regionaal wandelroutenetwerk zijn daarmee belangrijke speerpunten.

Het is niet verstandig om meteen met alles tegelijk te starten. Belangrijk is om de transitie en de transitieonderdelen beheerst, planmatig²¹ en doelgericht uit te voeren.

Het voorstel is om de komende twee jaar (2013-2014) te focussen op de volgende acties met de volgende verantwoordelijken en trekkers²²:

- Maatwerkoplossing 1: Uitwerken recreatieve voorzieningen naar de vier Buck typologieën in, om, nabij werkgebied RS SG
 - Verantwoordelijk: dagelijks bestuur RS SG
 - Besluitvorming over eigen terreinen: algemeen bestuur RS SG
 - Trekker: Voorzitter ab/db RS SG
- Maatwerkoplossing 2: Opheffing RS UHVK
 - Verantwoordelijk: dagelijks bestuur RS UHVK
 - Besluitvorming: algemeen bestuur RS UHVK
 - Trekker: Voorzitter ab/db RS UHVK
- Maatwerkoplossing 2 / Mini-economie Henschotermeer met Den Treek
 - Verantwoordelijk: Gedeputeerde Staten van provincie Utrecht
 - Besluitvorming: eigenaar, raden betrokken gemeenten en GS provincie Utrecht
 - Trekker: voorzitter gebiedscommissie Utrechtse Heuvelrug en Vallei
- Maatwerkoplossing 3: Opheffing RS VVP
 - Verantwoordelijk: dagelijks bestuur RS VVP
 - Besluitvorming: algemeen bestuur VVP
 - Trekker: Voorzitter ab/db RS VVP
- Maatwerkoplossing 3 / Mini-economie Vinkeveense plassen
 - Verantwoordelijk: n.t.b.
 - Besluitvorming: n.t.b.
 - Trekker: n.t.b.
- Maatwerkoplossing 4 / Pilot mini-economie Loosdrechtse plassen
 - Verantwoordelijk: Gedeputeerde Staten provincie Utrecht en provincie Noord-Holland
 - Besluitvorming: raden betrokken gemeenten en GS provincies Utrecht en Noord-Holland
 - Trekker: Voorzitter ab/db RS Loosdrechtse Plassen
- Opheffing gemeenschappelijke regeling uitvoeringsorganisatie / Toekomst RMN en mogelijke samenvoeging met andere terreinbeherende organisatie
 - Verantwoordelijk: dagelijks bestuur RMN
 - Besluitvorming: algemeen bestuur RMN
 - Trekker: Voorzitter ab/db RMN
- Onderzoeken mogelijkheden en mogelijk uitwerken van een recreatief (revolving) fund

²¹ Inclusief projectplan, risicoanalyse, planning, financiering, vast te leggen afspraken

²² Dat wil niet zeggen dat de acties die nu al lopen moeten stoppen, maar er zal minder focus op liggen.

- Verantwoordelijk: Gedeputeerde Staten van provincie Utrecht
- Besluitvorming: Provinciale Staten van provincie Utrecht en andere partijen
- Trekker: Gedeputeerde Recreatie, provincie Utrecht
- Uitwerken provinciale regierol op (boven)regionale routestructuren
 - Verantwoordelijk: Gedeputeerde Staten van provincie Utrecht
 - Besluitvorming: Gedeputeerde Staten van provincie Utrecht en (voor wat betreft de routes opgenomen in de recreatieschappen) het algemeen bestuur van de recreatieschappen en RMN
 - Trekker: Gedeputeerde Recreatie, provincie Utrecht
- Oprichting Recreatie Board en organisatie tweejaarlijkse bijeenkomst
 - Verantwoordelijk: Gedeputeerde Staten van provincie Utrecht
 - Trekker: Gedeputeerde Recreatie, provincie Utrecht
- Organisatie jaarlijkse Strategisch Recreatie Conferentie Utrecht
 - Verantwoordelijk: Gedeputeerde Staten van provincie Utrecht
 - Trekker: Gedeputeerde Recreatie, provincie Utrecht

Centrale sturing op uitvoeringsprogramma

Om voortgang te houden in het proces omvorming van de recreatieschappen, om het programma goed te kunnen aansturen en om de samenhang tussen de verschillende acties te borgen, is een centrale aansturing nodig. De stuurgroep Toekomst Recreatie(schappen) stelt voor haar eigen stuurgroep op te heffen²³ en – voor zolang het programma loopt – weer een nieuwe op te richten. Hierin zitten i.i.g. de voorzitters van de recreatieschappen en de gebiedscommissies onder voorzitterschap van gedeputeerde Recreatie van provincie Utrecht. De nieuwe stuurgroep komt 4x per jaar bij elkaar voor – naar schatting – een periode van maximaal 3 jaar.

Tijdens de stuurgroepbijeenkomsten en de jaarlijkse conferentie geven de verantwoordelijken aan wat de voortgang is op de verschillende acties. In een uitwerkt uitvoeringsprogramma komt een verder uitgewerkt organisatievoorstel met verantwoordelijkheden, taken en bevoegdheden.

Budget en budget verdeling

Het budget Toekomst recreatie(schappen) is een werkbudget van provincie Utrecht en wordt gebruikt voor de inhuur van de noodzakelijke kennis en expertise en out of pocket kosten. Provincie Utrecht heeft bij het begin van het traject € 800.000 gereserveerd. Na afloop van fase 3 Toekomst recreatie(schappen) is nog € 450.000 van dit budget beschikbaar. Het voorstel is dat in te zetten als werkkapitaal voor het uitvoeringsprogramma. Dit houdt in dat de verantwoordelijke van de verschillende acties aanspraak kunnen maken op een deel van het budget voor de realisatie van hun doelen. Voorwaarde is echter wel dat er altijd sprake van co-financiering moet zijn. In het uitgewerkte uitvoeringsprogramma zal een meer gedetailleerde begroting zitten. Directe kosten (bijvoorbeeld frictiekosten) voortvloeiend uit een liquidatie moeten worden opgevangen door de leden van de betreffende Gemeenschappelijke Regeling. De inzet van de eigen mensen op het programma komt voor rekening van de betreffende organisatie.

²³ Ter markering van het einde van het traject Toekomst recreatie(schappen)

Bijlage 1 Samenstelling Stuurgroep

In de stuurgroep zitten:

Burgemeester Smit (Wijdmeren, voorzitter plassenschap Loosdrecht e.o.)

Burgemeester Van Oostrum (Rhenen, voorzitter recreatieschap UHVK)

Burgemeester Divendal (De Ronde Venen, voorzitter recreatieschap Vinkeveense plassen)

Wethouder Verkroost (Stichtse Vecht, voorzitter recreatieschap Stichtse Groenlanden)

Wethouder De Rijk (gemeente Utrecht)

Wethouder Van Beek (gemeente Leusden voor regio Amersfoort).

Gedeputeerde De Vries (provincie Utrecht) voorzitter stuurgroep

Bijlage 2 Wat vooraf ging

In 3 fases heeft de stuurgroep de mogelijkheden onderzocht en uitgewerkt.

Fase 1: Visie Recreatie en Toerisme 2020 van provincie Utrecht

De Visie Recreatie en Toerisme 2020 (na consultatie van o.a. de Utrechtse gemeenteraden door Provinciale staten in mei 2012 vastgesteld) schetst de belangrijkste strategische opgaven voor de periode tot 2020:

1. Realiseren van een Recreatief HoofdNetwerk (met routes, poorten en TOP's)
2. Ruimte bieden voor de recreatiedruk rondom de steden Utrecht en Amersfoort (vervolg Recreatie om de Stad)
3. Vernieuwing in de natuur (planologische ruimte voor recreatiebedrijven en natuurbehoud en versterking)
4. Beter beleefbaar maken van het groenblauwe landschap
5. Ondersteunen van ondernemerschap (innovatie, kennisbevordering, ruimte voor nieuw ondernemerschap).

Fase 2: Innovatieve financieringsconstructies

Het onderzoeksrapport Innovatief doelen bereiken van Buck Consultants International in opdracht van de provincie Utrecht is in september 2012 opgeleverd. Conclusie uit het onderzoek is dat het ondenkbaar is dat alle noodzakelijke investeringen in de toekomst door de overheid worden gedaan. In een sector waar in de provincie Utrecht € 2,4 miljard omgaat en waar (omgerekend) bijna 28.000 voltijdbanen mee gemoeid zijn, moet het mogelijk zijn (meer) private kostendragers te vinden. Dit vraagt om creatieve en proactieve oplossingen van alle betrokken partijen en meer publiek-private samenwerking.

De belangrijkste conclusies van Buck Consultants zijn:

1. De overheidsuitgaven voor recreatie en toerisme staan onder druk. Met het huidige overheidsbudget en de huidige manier van werken zal de kwaliteit van het bestaande recreatieve aanbod verslechteren en ook in kwantiteit niet meer kunnen voldoen aan de groeiende recreatieve vraag.
2. Er is een grote focus op kostenbesparing.
3. Verdienpotentieel is beschikbaar maar blijft onbenut.
4. 100% financieren uit de markt is onhaalbaar.
5. De wens om ondernemers te laten meebetalen is erg opportuun.
6. Er bestaat een groot spanningsveld in de tijdsspanne die gemoeid is met doorlooptijden voor vergunningverlening (aan overheidszijde) en de tijd die ondernemers hebben om hun initiatief te realiseren.
7. Wantrouwen en argwaan overheersen tussen publieke en private partijen.
8. Samenwerking en synergie in de recreatiegebieden staat nog in de kinderschoenen.
9. Gebrek aan integrale benadering en flexibiliteit bij overheden.
10. Een overheid die zoekende is.

Volgens Buck Consultants kan een Utrechtse aanpak succesvol worden ingezet als de volgende aanbevelingen worden opgepakt:

- Gedifferentieerde aanpak per gebied.
- Aanstellen van een gebiedsregisseur.
- Lokale slagkracht organiseren in een mini-economie.
- Financiële funding realiseren vanuit een gebiedsfonds/recreatiefonds.
- Toerusten van overheidspartners op hun nieuwe faciliterende rol.

Gestreefd moet worden naar een nieuwe daadkrachtige, integrale en gebiedsgerichte aanpak voor de recreatiegebieden in de provincie Utrecht, met zowel aandacht voor de behoefte om natuur te

beschermen als aandacht voor het exploiteren van verdienpotentieel. De overheid durft daarbij los te laten en is daarbij gewoon één van de gebiedspartners.

Bijlage 3 Problematiek recreatieschappen

Een deel van de publieke taak op het terrein van recreatie in Utrecht wordt nu uitgevoerd via 5 gemeenschappelijke regelingen. Zowel financieel als organisatorisch is er bij deze gemeenschappelijke regelingen sprake van grote problemen, zij het soms van verschillende aard.

Problematiek financieel:

- De Utrechtse recreatieschappen hebben nauwelijks financiële reserves, en dus geen middelen voor nieuwe ontwikkelingen of noodzakelijke vervangingsinvesteringen.
- Er is sprake van achterstallig onderhoud.
- Areaaluitbreiding binnen de recreatieschappen heeft veelal niet tot een structureel extra deelnemersbijdrage geleid.
- Er is de afgelopen jaren flink gekort op de exploitatiekosten.
- In het licht van de huidige bezuinigingsopgave hebben veel gemeenten al aangekondigd nog meer op de schappen te willen korten of zelfs de bijdrage (en dus deelname) geheel te willen beëindigen.
- De uitvoeringsorganisatie RMN heeft door de bezuinigingen en het ontbreken van nieuwe investeringen een kleiner pakket. Daardoor wordt er relatief een steeds groter percentage uitgegeven aan de ambtelijke ondersteuning van 4 schappen. De professionaliteit van RMN komt onder druk te staan, ook omdat er weinig opdrachten zijn van de schappen om nieuwe initiatieven samen met andere maatschappelijke partijen of de markt te mogen ontwikkelen. Ook vragen de schapsbesturen niet meer om meerjarige beleidsnota's, hoewel de deelnemers het ontwikkelen van recreatiebeleid wel aan de schappen hebben overgedragen.
- RMN heeft als consequentie van de huidige constructie geen eigen risicovermogen.
- Ontwikkelingsactiviteiten voor andere opdrachtgevers dan de recreatieschappen kunnen daardoor niet worden ontwikkeld.

Problematiek organisatie schapsstructuur:

- Veel deelnemers vinden de hoeveelheid bestuurlijke aandacht die hun recreatieschap vraagt niet in overeenstemming met de intussen zeer beperkte taak.
- Veel deelnemers van de recreatieschappen klagen over bestuurlijke drukte; er moet veel vergaderd worden voor het besturen van een relatief klein deel van de publieke taak. Het overleg betreft ook niet langer de strategie (beleidsvisie) die de deelnemers de komende jaren met elkaar willen uitzetten of het bestuurlijk leiding geven aan grote investeringsprojecten. De focus van veel vergaderingen ligt, naar ontevredenheid van veel deelnemers, op de uitvoer van onderhoud- en beheertaken van specifieke onderdelen, die vooral van lokale betekenis zijn.
- Binnen de recreatieschappen wordt over de onderhoud- en beheertaak bestuurlijk vooral gepraat in termen van bezuinigingen, maar knelpunten in de exploitatie van de huidige gebieden worden niet opgelost en voornemens om inkomsten te verhogen komen niet van de grond.
- De recreatieschappen zijn ook niet meer de plek waar over nieuwe investeringen wordt overlegd of waar met private partners aan nieuwe initiatieven wordt gewerkt. Ad hoc overleg tussen buurgemeenten of gestructureerd overleg in regio's, AVP gebiedscommissies of stuurgroepen zijn erbij of in de plaats gekomen van afstemming binnen het schapsbestuur.
- De exploitatie en de financiering van de bestaande voorzieningen staat op te grote afstand van de gemeenteraad. De betrokkenheid van raadsleden in de Algemene Besturen is beperkt en van wisselende intensiteit. Statenleden nemen zelfs in het geheel geen zitting in AB-en, omdat zij dat in strijd achten met het dualisme. Dit is echter wel in strijd met letter en geest van de Wet Gemeenschappelijke Regelingen

- Veel deelnemende gemeenten voelen zich geen onderdeel van het recreatieschap waartoe zij behoren. Het eigen recreatieschap wordt vaak verward met RMN, dat slechts de uitvoeringsorganisatie is. De bestuurlijke constructie, waarbij RMN weer een gemeenschappelijke regeling is van de 4 recreatieschappen, staat wel heel ver weg van de bedoeling van de Wet Gemeenschappelijke Regelingen, nl. verlengd lokaal bestuur.
- Door samenvoeging van veel kleine gemeenten is het vereveningsvraagstuk tussen de deelnemers van de schappen van minder betekenis geworden. De omvang van de inkomsten en de diversiteit aan taken binnen de grotere gemeenten maken het verschil in lusten en lasten tussen gemeenten minder belangrijk en concentreert het vereveningsvraagstuk zich hooguit op de grote bovenlokale voorzieningen
- Bij veel gemeenteraden bestaat onvrede over de bestaande verdeelsleutel en het niet bijdragen van gemeenten waarvan de inwoners wel de recreatieterreinen gebruiken.

Financieel en organisatorisch kennen de 4 recreatiegebieden elk hun eigen problemen:

Recreatieschap Vinkeveense plassen

Recreatieschap Vinkeveense plassen heeft onvoldoende budget om hun legakkers in stand te houden en ook voor de recreatie eilanden zijn tekorten gesignaleerd. De provincie is in dit schap geen deelnemer, wel subsidient. Het recreatieschap heeft door de vorming van de gemeente De Ronde Venen en straks na het uittreden van Amsterdam nog slechts 1 deelnemer. Een liquidatietraject van het recreatieschap is daarom ingezet. Zulke trajecten zijn vaak langdurig. Voor het liquidatietraject is een bestuurlijk besluit over de strategie voor de legakkers belangrijk. Dat moet nog genomen worden.

Plassenschap Loosdrecht e.o.

Het Plassenschap Loosdrecht e.o. is een provinciegrensoverschrijdende gemeenschappelijke regeling waarin Utrechtse en Noord-Hollandse gemeenten deelnemer zijn, evenals de provincies Utrecht en Noord-Holland. Het schap verkeert al lange tijd in een impasse: de voorzieningen op en aan de plassen voldoen niet meer aan de vraag van de recreant en bezoekersaantallen lopen terug. Het recreatieschap heeft, sinds de halvering van de bijdrage van de gemeente Utrecht, niet het budget om haar legakkers in stand te houden en heeft te maken met een parasitaire plant waarvoor het recreatieschap geen geld heeft om dit aan te pakken. De deelnemende gemeenten willen meer inkomsten uit de markt, maar kunnen geen overeenstemming bereiken welke planologische ruimte dan gegeven kan worden en hoe ondernemers betrokken kunnen worden.

Recreatieschap Utrechtse Heuvelrug, Vallei en Kromme Rijngebied

Recreatieschap Utrechtse Heuvelrug, Vallei en Kromme Rijngebied heeft te maken met een structureel tekort nu de afkoopsom van gemeente Utrecht op is. Het schap heeft al voorgesteld om Doornse Gat en Gravenbol te sluiten. Verschillende gemeenten willen liever uittreden. Het recreatieschap slaagt er niet in om met 1 stem te spreken. Recreatieve ontwikkelingen stagneren en de kosten voor het beheer zijn niet gedekt. In 2010 hebben de deelnemers van dit schap de zogenaamde Fundamentendiscussie afgerond, waarin het AB heeft besloten dat het recreatieschap moet blijven samenwerken in het aanbod van recreatieve routes en paden, en dat de terreinen naar de markt moeten. Dit is echter nog niet geïmplementeerd.

Recreatieschap Stichtse Groenlanden

De komende jaren groeit het areaal voor recreatie, als gevolg van ingezet beleid en RodS. De stijgende beheerslasten zijn slechts deels gecompenseerd door een hogere deelnemersbijdrage, en deels door reserveringen voor nieuwe voorzieningen te gebruiken. Zoeken naar verdien capaciteit rondom de stad is kansrijk gezien de aanwijzing van dit gebied als recreatiezone in de PRS, de recreatievraag, bereikbaarheid en intensiteit. Mits de planologische ruimte door gemeenten en andere partijen daadwerkelijk wordt geboden. Verdien capaciteit vergt jaren voordat het 'los' komt

waardoor de eerste jaren in ieder geval beheergeld nodig is. Anders dan in de andere 3 schappen is er bij de deelnemers wel ambitie. Met name de stad Utrecht en een aantal buurgemeenten zien een uitbreiding van publieke recreatievoorziening als noodzakelijk complement van doorgaande verdichting en verstedelijking. De bezuinigingen binnen het recreatieschap worden nu opgevangen door uitgestelde RodS-investeringen.

Bijlage 4 Reacties op notitie De toekomst van recreatie als publieke taak

De volgende partijen hebben een reactie gegeven op de notitie *De toekomst van recreatie als publieke taak*:

Gebiedscommissie Utrechtse Heuvelrug en Vallei

Gemeente Baarn

Gemeente Bunnik

Gemeente De Bilt

Gemeente De Ronde Venen

Gemeente Houten

Gemeente IJsselstein

Gemeente Leusden

Gemeente Lopik

Gemeente Nieuwegein

Gemeente Oudewater

Gemeente Renswoude

Gemeente Rhenen

Gemeente Soest

Gemeente Stichtse Vecht

Gemeente Utrecht

Gemeente Utrechtse Heuvelrug

Gemeente Veenendaal

Gemeente Vianen

Gemeente Wijk bij Duurstede

Gemeente Woerden

Gemeente Woudenberg

Gemeente Zeist

Provincie Noord-Holland

Provincie Utrecht

RS UHVK

RS SG

Niet (schriftelijk) gereageerd hebben:

Gemeente Amersfoort

Gemeente Amsterdam

Gemeente Montfoort

Gemeente Wijdmeren

Regio Amersfoort

RS VVP

Plassenschap Loosdrecht e.o.

Bijlage 5 Visie provincie Utrecht op gebied van recreatie

De provincie kiest in haar Visie R&T 2020 voor focus binnen een expliciete rol- en taakopvatting. Dat betekent concreet inzetten op:

- (Boven)regionale recreatieterreinen en waterrecreatie;
- het accommoderen van recreatiedruk rondom de stad;
- optimalisatie, onderhoud en beheer landelijke fietsroutenetwerk en fietsknooppuntensysteem;
- borgen onderhoud en beheer van LAW-routes, streekpaden en andere belangrijke regionale routes op de lange termijn;
- inzetten op completering netwerk van TOP's en poorten;
- behoud van het bestaande BRTN-en kanonetwerk en het verbeteren van de veiligheid op dit netwerk.

Bijlage 6 (boven)regionale terreinen Utrechtse recreatieschappen

Provincie Utrecht hanteert momenteel 3 criteria bij het bepalen of een voorziening van lokaal, dan wel bovenlokaal belang is: Indien een recreatieterrein meer dan 50.000 bezoekers telt (volgens bezoekersonderzoek NBTC-NIPO, maar wel vergeleken met tellingen RMN), ten minste vier soorten vrijetijdsactiviteiten (volgens CVTO) faciliteert én een (potentieel) knooppunt van routes (TOP of poort) vormt, is volgens de provincie sprake van een (boven)regionale recreatieve publieksfunctie. In onderstaande tabellen betreft dit de blauw gearceerde voorzieningen²⁴.

De provincie wil gericht haar budgetten inzetten op (boven)regionale voorzieningen. Deze indeling is hierop dus van invloed. Toch wil de provincie benadrukken dat zij met de desbetreffende recreatieschappen nog in overleg wil over de indeling en de gerichtere inzet van haar middelen op (boven)regionale voorzieningen.

RS SG

Terrein	Gemeente	Bezoekers NBTC-NIPO	RMN tellingen 2007/2008	hectare	Aantal soorten activiteiten (conform CVO)	TOP/poort (conform Visie R&T 2020)
Nedereindse Plas	Nieuwegein	91.000		100,0	6	TOP
Laagraven Noord- en Zuidplas	Nieuwegein en Houten	71.000		43,8	7	
Maarsseveense Plassen	Stichtse Vecht	408.000	168.000	140,0	14	TOP
Ruigenhoekse Polder	Utrecht	137.000		70,0	9	
Haarrijnse Plas	Utrecht	98.000			6	
Strijkviertel	Utrecht	61.000	50.000	20,6	8	
Cattenbroekerplas	Woerden	70.000			5	TOP
Lekoever en Recreatieplas 't Waal I, II en III	Houten	46.000		44,1	7	Poort
Oortjespad (incl. plas)	Woerden	155.000	197.000	17,0	10	Poort
Salmsteke	Lopik	43.000	74.000	22,0	7	
Middelwaard	Vianen	16.000	64.000	35,0	4	TOP
Heulse Waard	Houten			6,0	3	
De Leijen	De Bilt			6,0	3	TOP
Koekoek	Woerden			0,2	3	
Grutto	Woerden			2,6	3	
Reiger	Woerden			1,7	3	
Meerlobrug						
Fort Maarsseveen						

²⁴ Lichtblauw is een twijfelgeval

RS UHVK

Terrein	Gemeente	Bezoekers NBTC- NIPO	RMN tellingen 2007/2008	hectare	Aantal soorten activiteiten (conform CVO)	TOP/poort (conform Visie R&T 2020)
Gravenbol	Wijk bij Duurstede	59.000	100.000	43,0	6	
Kwintelooijen	Rhenen	179.000	185.000	74,0	4	
Henschotermeer	Woudenberg en Utrechtse Heuvelrug	325.000	339.000	75,0	9	Poort
Doornse Gat	Utrechtse Heuvelrug	204.000	94.000	14,0	4	TOP
Rode Haan	Utrechtse Heuvelrug			4,5	4	
Zanderij Maarn	Utrechtse Heuvelrug			40,0	3	
Utrechtse Baan	Utrechtse Heuvelrug			0,5	3	
Stadssparren	Rhenen			1,0	3	
Passantenhaven Rhenen	Rhenen			1,0	3	

RS VVP

Terrein	Gemeente	Bezoekers NBTC- NIPO	RMN tellingen 2007/2008	hectare	Aantal soorten activiteiten (conform CVO)	TOP/poort (conform Visie R&T 2020)
Vinkeveense Plassen (Winkelpolder/ zandeilanden 1 t/m 12)	De Ronde Venen	591.000 (VV totaal) en 130.000 (Winkelpol der en zandeiland en)	169.000 (4 en 5), Winkelpolde r 98.000, 18.000 (8)	plasse n ca. 1000	10	Poort
Heinoomsvaart	De Ronde Venen	14.000		3,7	6	TOP
Donkereindse Bos	De Ronde Venen			7,3	4	nee
Pondskoekersluis	De Ronde Venen		15.000	0,6	3	TOP
Snoek	De Ronde Venen			1,2	3	nee
Brasem	De Ronde Venen			0,6	3	nee
De Hoef	De Ronde Venen			0,3	3	nee
Kandelaar	De Ronde Venen			0,3	3	nee
Kievit	De Ronde Venen			0,2	3	nee

Plassenschap Loosdrecht e.o.

Terrein	Gemeente	Bezoekers NBTC- NIPO	RMN tellingen 2007/20 08	hectare	Aantal soorten activiteiten (conform CVO)	TOP/poort (conform Visie R&T 2020)
De Strook	Stichtse Vecht	101.000	89.000	6,0	5	
Loosdrechtse Plassen (incl. vijf eilanden en oeverstrook)	Wijdemeren, Stichtse Vecht	609.000		plassen ca. 1000	6	
Bosdijk	Stichtse Vecht	23.000	17.000	20,8	6	TOP
Zwaan	Stichtse Vecht		6.000	6,8	3	
De Aa	Stichtse Vecht			1,7	3	
De Geer	Stichtse Vecht			1,5	3	
Oukoperdijk	Stichtse Vecht			1,8	3	
Mijndense sluis	Stichtse Vecht		88.000			
Weersluis	Stichtse Vecht					
Kraaienestersluis	Stichtse Vecht					
Raaisluis	Wijdemeren					

Bijlage 7 Wat is een mini-economie?

(uit Innovatief doelen bereiken, BCI en Orange Olive, 2012)

Volgens Buck Consultants International kan de Utrechtse aanpak succesvol worden ingezet als de volgende aanbevelingen worden opgepakt:

- Gedifferentieerde aanpak per gebied.
 - Aanstellen van een gebiedsregisseur.
 - Lokale slagkracht organiseren in een mini-economie.
 - Financiële funding realiseren vanuit een gebiedsfonds/recreatiefonds.
 - Toerusten van overheidspartners op hun nieuwe faciliterende rol.
- Kortom, gestreefd moet worden naar een nieuwe daadkrachtige, integrale en gebiedsgerichte aanpak voor de recreatieve gebieden in de provincie Utrecht, met zowel aandacht voor de behoefte om natuur te beschermen als aandacht voor het exploiteren van verdienpotentieel. De overheid durft daarbij los te laten en is daarbij gewoon één van de gebiedspartners.

Bij de uitwerking van een ontwikkelingsfilosofie is cruciaal om echt nieuw te durven denken en oude wijn in nieuwe zakken te voorkomen. De vernieuwing van het speelveld en de overtuiging dat het echt anders moet (overheid minder centraal) vereist nieuwe instrumenten voor ontwikkeling. De filosofie dient gebiedsoverstijgend te zijn en los te staan van typologie. Het gaat om de acceptatie dat stakeholders in de recreatie uiteenlopen: overheden zijn belangrijke partijen (eigenaren, beheerders, beleidsmakers), evenals ondernemers, particuliere betrokkenen, maatschappelijke organisaties en andere terreinbeheerders. De filosofie moet naadloos aansluiten bij de taakverdeling en verdeling van verdienmogelijkheden. We moeten op zoek naar een werkwijze waarbij (uiteindelijk) geld dat wordt verdiend in een gebied – indien mogelijk – wordt ingezet voor een groter gebied.

Mini-economie

In de mini-economie werken alle stakeholders vanuit een gebied intensief met elkaar samen om de strategische ambities van het gebied voortvarend te realiseren. Doordat er veel wordt samengewerkt in het gebied worden kosten bespaard en kan het gebied ook beter op de kaart gezet worden, dus worden vermarkt aan de potentiële recreant. Op uitvoerend niveau weten de stakeholders in een gebied elkaar snel te vinden. Vaak is men het ook eens over de gewenste ontwikkelrichting van een gebied en weten de betrokkenen ook goed aan te geven welke ontwikkelingen in een gebied minder passend zijn. Zodra er op hoger (beleidsmatig) niveau naar het gebied wordt gekeken komen de belemmeringen naar voren en vormt ook de stroperigheid van het ontwikkelproces een serieuze bedreiging en haken de mensen die het gebied uiteindelijk moeten realiseren in de praktijk af. De beleidsmakers blijven vol onbegrip achter, waarom gebeurt er niets, terwijl het in theorie zo kansrijk is?

In de mini-economie zijn alle stakeholders vanuit een gebied betrokken:

- Medewerkers van gemeenten en provincie
- Recreatieschappen en waterschappen
- Gebiedseigenaren
- Ondernemers
- Omwonenden
- Belangenorganisaties

Het gebied is groter dan een bovenlokale recreatieve voorziening, maar de omvang is zo gekozen dat het goed werkbaar is en de menselijke maat gehandhaafd kan blijven. Persoonlijk contact en weten wie welke belangen heeft is van cruciaal belang voor het slagen van de mini-economie. Dus:

- circa 2 à 3 gemeentes;

- tussen 10 en 20 ondernemers;
- circa 3 à 5 gebiedseigenaren/beheerders.

De kern van de mini-economie is dat er synergievoordelen ontstaan in inkoop, onderhoud, beheer, marketing en het programmeren van activiteiten, maar ook dat er stevige onderlinge economische belangen tot stand komen. De horecaondernemer die appeltaart aanbiedt aan zijn gasten, koopt de appels voor zijn taart niet in bij de groothandel, maar bij de fruitboer uit het gebied van de mini-economie. Vervolgens wordt dit weer vermarkt, want een appeltaart met appels van eigen bodem is natuurlijk vele malen aantrekkelijker dan een standaard taartje.

Gezamenlijke investeringen in bijvoorbeeld een biomassa centrale komen ook makkelijker tot stand in de mini-economie. Er is een gemeenschappelijk belang en er is een vertrouwensrelatie. De infrastructuur om dergelijke investeringen in een gebied van de grond te krijgen is er al, dus er kan veel sneller op actuele kansen worden ingespeeld.

Gebiedsregisseur

Een mini-economie ontstaat niet vanzelf. Er is een gebiedsregisseur voor nodig die e.e.a. aanjaagt en tot stand gaat brengen, samen met de stakeholders uit het gebied van de mini-economie. De gebiedsregisseur opereert op het snijvlak tussen overheid, ondernemers en andere belanghebbenden en is goed thuis in het gebied. De regisseur is goed op de hoogte van het gebied, weet precies hoe de hazen lopen binnen de lokale en provinciale overheid en spreekt de taal van de ondernemers.

Doordat de gebiedsregisseur gericht is op snelle uitvoering van de gebiedsstrategie en zo lean en mean mogelijk te werk gaat ontstaat er draagvlak vanuit overheid en stakeholders. De gebiedsregisseur heeft mandaat nodig om zijn missie samen met de stakeholders uit te kunnen voeren. De gebiedsregisseur vangt de stroperigheid en het gedoe welke overblijft en onvermijdelijk is zoveel mogelijk op voor de stakeholders in het gebied, zodat de motivatie op peil blijft. De gebiedsregisseur zorgt ervoor dat er eenduidige besluitvorming is, dat onnodige wachttijden worden geëlimineerd en weet shortcuts te vinden. Door de werkwijze van de gebiedsregisseur worden doorlooptijden verkort en kosten bespaard.

De gebiedsregisseur is het aanspreekpunt voor alle stakeholders in het gebied en wordt in de ideale situatie ook gefinancierd door alle stakeholders. Zij moeten de meerwaarde van een gebiedsregisseur duidelijk ervaren en erkennen. In de beginfase zal voor het creëren van gebiedsregisseurs financiering vanuit de overheid nodig zijn. De andere stakeholders zullen niet direct bereid zijn om mee te betalen en hebben te vaak ervaren dat het niet van de grond gaat komen. Op het moment dat de werkwijze zich bewezen heeft is de meerwaarde makkelijk aantoonbaar.

Financieringsconstructies

Constructies waaraan gedacht kan worden zijn dedicated fondsen. Dat instrument is als zodanig niet per se nieuw, maar een regionaal fonds voor recreatie (of breder en ook voor natuur, landschap, cultuurhistorie, etc) zou wel degelijk nieuw zijn. Illustratieve constructies zijn het Nationaal Groenfonds en het Regionaal Fonds Airport Eindhoven (i.o.). Een regionaal fonds moet gekoppeld zijn aan de filosofie en overtuiging dat processen fundamenteel anders geregeld moeten. De meerwaarde voor private partijen (ondernemers) en andere partners moet erin schuilen dat aan de voorkant afspraken worden gemaakt over de 'ruimte' om te ontwikkelen. Zo wordt voorkomen dat goede en vernieuwende ideeën dichtslibben in procedures en onderzoeken (die ook nog veel geld kosten). Het is duidelijk dat dit een principiële inspanning vereist. Niet alleen van de overheid, maar van alle betrokken partijen. Een goed begin van de nieuwe filosofie en een regionaal fonds zou zijn als partijen een gebaar maken en met een donatie het fonds een startpunt geven. In bepaalde

constructies kan ook de inbreng van particulieren worden georganiseerd, bijvoorbeeld door gebiedsaandelen uit te geven in een commanditaire vennootschap.

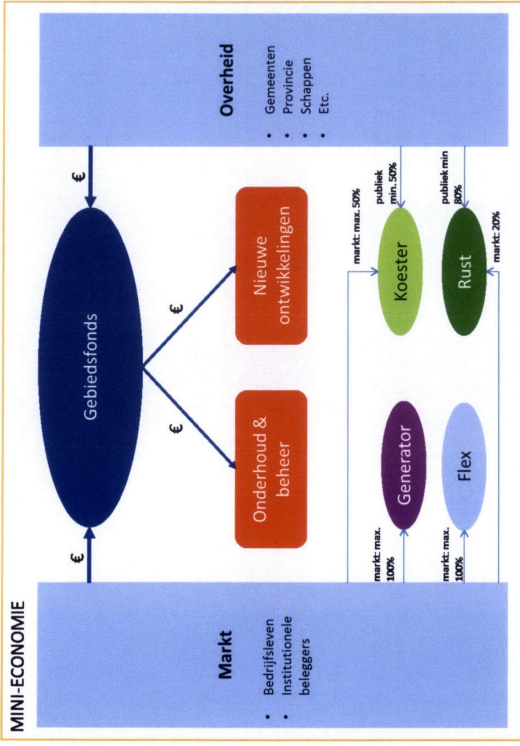
Een gebiedsfonds is een samenwerkingsverband tussen partijen in een bepaald gebied om gezamenlijke regionale doelstellingen te realiseren. Hierbij kan gedacht worden aan extra recreatieve voorzieningen of duurzaam beheer. Om deze doelen te realiseren is geld nodig. In een gebiedsfonds komen publieke en private geldstromen samen. De kracht van een gebiedsfonds is dat energie en geld worden gebundeld. Omdat de doelen integraal en gezamenlijk met de gebiedspartners worden opgepakt ontstaan kwalitatief goede plannen en verloopt de uitvoering efficiënter. Een ander bijkomend voordeel is dat het gebied zich beter kan vermarkten, omdat het met één gezicht naar buiten kan treden.

Een gebiedsfonds is afhankelijk van een aantal succesfactoren. Allereerst moet er bereidheid tot samenwerking zijn bij de stakeholders en moet er maatschappelijk draagvlak zijn voor de gebiedsdoelen. Verder is bestuurlijk commitment een must. Daarnaast moeten er voldoende instrumenten en middelen beschikbaar zijn. Ook is het van belang dat er één trekker is. Tenslotte zijn de bewoners en bezoekers van het gebied een factor van belang. Zij moeten bekend en betrokken raken bij het gebied, zodat zij ook een bijdrage willen leveren.

Er zijn legio mogelijkheden om gebiedsfondsen te vullen. De inkomsten van het gebied zijn sterk regio afhankelijk en de herkomst van deze gelden zijn zowel van publieke als private aard. Publieke middelen zijn bijvoorbeeld gereserveerde budgetten voor recreatie en natuur. Andere voorbeelden van manieren om het fonds te vullen zijn:

- Grondopbrengsten
- Rood voor groen
- CO₂-compensatie
- Biomassa verwerking
- Toeristenbelasting/WOZ
- Energie
- Streekrekeningen
- Crowdfunding
- Schenkingen
- Bijdragen gemeenten, waterschappen, enz.

Hieronder is een schematische weergave gegeven van hoe een gebiedsfonds voor een mini-economie er uit kan zien. Het gebiedsfonds is bestemd voor: nieuwe recreatieve voorzieningen en onderhoud en beheer van bestaande en nieuwe recreatieve voorzieningen. De inkomsten van het gebiedsfonds bestaan zowel uit publieke middelen, zoals deelnemersbijdragen, als private middelen.

Bijlage 8 Een rol voor AVP-Gebiedscommissies in de toekomst van de recreatie(schappen)

(Opgesteld door hoofden programmabureaus Oost en West en AVP programmamanager)

Aanleiding

Binnen de provincie Utrecht loopt het project Toekomst recreatie(schappen). In de gesprekken die met een aantal organisaties zijn gevoerd over de toekomst van de recreatie(schappen) is door meerdere partijen de suggestie gedaan om de AVP-gebiedscommissies (GC's) hierin een nadrukkelijke rol te laten vervullen, bijvoorbeeld ter vervanging van de huidige (bestuurlijke) recreatieschappen. In deze notitie worden diverse aspecten belicht die met een dergelijke rol samenhangen.

Wat zijn AVP-gebiedscommissies

PS Utrecht hebben er voor gekozen de uitvoering van de investeringen in het landelijk gebied (Agenda Vitaal Platteland) zoveel mogelijk vanuit de gebieden vorm te geven. Daartoe zijn drie gebiedscommissies ingesteld:

- Utrecht West
- Kromme Rijngebied
- Vallei en Heuvelrug.

De GC's zijn adviescommissies ex art. 82 van de Provinciewet (ze zijn dus geen GR). GC's hebben een door de provincie aangewezen onafhankelijke voorzitter en zijn verder bemenst door (een selectie van) de gemeenten van het betreffende gebied, waterschap en maatschappelijke organisaties (zoals LTO, NMLU, TBO's, ANV's). De GC's worden ondersteund door twee Programmabureaus (West en Oost). In de programmabureaus worden besluiten voorbereid en projecten en programma's uitgevoerd.

De GC's hebben een gebiedsprogramma met ambities voor de periode tot 2016 vastgesteld. In deze gebiedsprogramma's staat integraal werken met draagvlak vanuit het gebied voorop. De provincie is via het programma Agenda Vitaal Platteland een belangrijke opdrachtgever voor de gebiedscommissies (spoor 1, de AVP-opgaven), maar ook uit het gebied zelf komen ideeën en wensen die leiden tot nieuwe projecten (spoor 2, het kansenspoor). Via gelegenheidscoalities kunnen deze projecten worden uitgevoerd.

Wat doen de AVP-gebiedscommissies nu aan recreatie

In de gebiedsprogramma's zijn ook recreatieopgaven opgenomen, m.n. het realiseren van TOP's en Poorten en het versterken van routestructuren. Daarnaast zijn er aan recreatie en toerisme gerelateerde doelen zoals het vergroten van de beleving en herkenbaarheid van cultuurhistorie en van natuur en landschap (w.o. van nationale landschappen en nationaal park) en het verbinden van recreatieondernemers. De GC's bepalen per project/thema welke partijen het beste mee kunnen doen. Dit zijn niet alleen leden van de gebiedscommissie zelf, maar ook de meer lokale organisaties. Per onderwerp/ project is de organisatie maatwerk. Ook voor recreatieopgaven zijn op deze wijze altijd de juiste partijen aan tafel. De GC's werken door deze aanpak als een netwerkorganisatie, die goed zicht heeft op wat er lokaal en regionaal speelt. Zo hebben de gebiedscommissies overzicht op recreatievraag, -aanbod en ontwikkelkansen in hun regio, nadrukkelijk in samenhang met de overige ontwikkelopgaven in het gebied, zoals op het gebied van natuur, cultuurhistorie, landschap, landbouw en leefbaarheid. Ook hebben ze binding met de bewoners, ondernemers en gebruikers.

Wat zouden de AVP-gebiedscommissies nog meer kunnen doen t.a.v. recreatie

De GC's zouden in principe een belangrijk deel van de bestuurlijke taken van de huidige recreatieschappen kunnen overnemen, voor hun gebied. Zeker als het gaat om strategie en de sturing op het aanjagen en initiëren van mini economieën. De programmabureaus kunnen een rol spelen in het daadwerkelijk tot stand brengen van de mini economieën. De GC's hebben immers zicht op wat er speelt, wat de behoefte is, wat zij zelf al realiseren. Zij kunnen ontwikkelingen realiseren in evenwichtige samenhang met de overige belangen en ontwikkelingen in hun gebied, kansen beoordelen op een groter schaalniveau en win-winkansen creëren. Ook hebben ze contacten met private (recreatie)partijen

Het 'vervangen' van de recreatieschappen door de GC's leidt verder tot minder bestuurlijke drukte. . Alleen de direct bestuurlijke beslissers worden betrokken. En heeft verder als voordeel dat ook andere voor de recreatie relevante organisaties lid zijn zoals TBO's (bijv. SBB), waterschappen, vertegenwoordiger van nationaal park en nationale landschappen en ANV's.

Ook voor een beperktere rol van de GC's zijn er mogelijkheden. Denk aan het smeden van gelegenheidscoalities van enkele gemeenten en andere (private) partijen die belang kunnen hebben bij het realiseren en in stand houden van een gezamenlijke recreatievoorziening.

Een andere beperktere invulling kan zijn het aansturen van gebiedsmakelaars als aanjagers voor mini-economieën. Hier liggen mogelijkheden voor doelmatigheidswinst voor het grijpen. Deze gebiedsmakelaars kunnen de aanspreekpunten zijn voor het gebied, die via een integrale werkwijze invulling geven aan meerdere doelen.

Enige aandachtspunten daarbij

- Slechts een beperkt deel van de gemeenten is rechtstreeks in de GC's vertegenwoordigd (enkele van deze gemeenten zijn wel betrokken via stuurgroepen e.d.).
- De status van adviescommissie ex art. 82 Pw.
- Er is geen zekerheid over het voortzetten van de GC's na de huidige collegeperiode (het staat de betrokken partijen uiteraard vrij om op andere wijze, met een aangepaste opdracht) voort te gaan als de provincie besluit tot opheffing).
- Beheer en onderhoud zijn op dit moment geen taken voor de GC's en programmabureaus (i.c. de uitvoeringstaken van RMN)
- GC's hebben geen grond in eigendom.

Conclusie

De GC's zouden een oplossing kunnen zijn voor het bestuurlijke deel van de toekomst Recreatie(schappen). Status en continuïteit vragen nog aandacht.

Voor het uitvoeringsdeel (RMN) en de eigendommen van de schappen moet dan nog wel een andere oplossing gevonden worden omdat deze niet logisch te koppelen zijn aan de GC's. Het netwerk van de gebiedscommissies (gemeenten en terreinbeheerders) kan in het vinden van deze oplossing wel een rol vinden.

COLOFON

AUTEUR en REDACTEUR

Gwen Boon
provincie Utrecht

CO-AUTEURS EN PROJECTGROEP
TOEKOMST RECREATIE(SCHAPPEN)

Hans Mertens
programmamanager Toekomst Recreatie(schappen)

Gwen Boon
projectleider fase 2 en 3 Toekomst Recreatie(schappen)

Walter Eddy
verandermanager fase 3, AEF

Marieke Flier
Recreatie Midden Nederland

Aline ter Weeme
provincie Utrecht

PROJECT SECRETARIAAT

De aantrekkelijke regio

Visie Recreatie en Toerisme 2020

De aantrekkelijke regio

Visie Recreatie en Toerisme 2020

Provincie Utrecht

PS-besluit d.d. 23 april 2012

INHOUD

BLAD

1	INLEIDING	2
1.1	Focus en verbinding	2
1.2	Aansluiten op vraag, efficiënt en effectief, versterking natuur, landschap en erfgoed	3
1.3	Een nieuwe visie: provinciedekkend en met focus	4
1.4	Aansluiten op de kerntaken	5
1.5	Economisch belang en omvang toeristisch-recreatieve sector	6
2	ONTWIKKELING VAN VRAAG EN AANBOD	9
2.1	Bevolkingsgroei en veranderde recreatiepatronen geven extra druk	9
2.2	Vraag naar meer kwaliteit en diversiteit	10
2.3	Zakelijk toerisme: kansen voor bijzondere (erfgoed)locaties	12
2.4	Recreatieve routes en bereikbaarheid steeds belangrijker	12
3	FOCUS EN VERBINDING IN HET PROVINCIALE BELEID	14
3.1	Verskillende rollen van de provincie	14
3.2	Provincie kiest, stimuleert en accommodeert	14
4	VIER GEBIEDSGERICHTE, THEMATISCHE OPGAVEN	16
4.1	Recreatief hoofdnetwerk (RHN): versterken en bewaken	16
4.2	Recreatiedruk accommoderen	22
4.3	Vernieuwing in de natuur (EHS)	26
4.4	Landschap beter beleven	27
4.5	De gebiedsgerichte opgaven samengevat	30
5	ONDERNEMERSCHAP ONDERSTEUNEN: INNOVATIE EN KENNISBEVORDERING	32
5.1	Grotere rol voor ondernemers	32
5.2	Innovatie en kennisbevordering	33

BIJLAGEN

1.	Gebruikte bronnen
2.	Toelichting recreatieprofielen
3.	Definitie van poort en toeristisch overstappunt (TOP)
4.	Wijzigingen ten opzichte van de gebiedsvisies
5.	Huidige situatieschets recreatieve routes
6.	Gebruikte afkortingen
7.	Deelnemers externe werksessies

1 INLEIDING

"De centrale ligging, de aantrekkelijke steden en landschappen en het sterk zijn in kennis en cultuur maken de provincie Utrecht tot een aantrekkelijke regio. Aantrekkelijk voor mensen om te wonen en voor bedrijven om zich te vestigen. In het aantrekkelijke woon-/ en vestigingsklimaat ligt de kracht van de regio."

'Focus, Vertrouwen, Oplossingsgericht', Coalitieakkoord 2011-2015

1.1 Focus en verbinding

In 2009 stelde de provincie het Beleidsprogramma Vrije Tijd 2009-2012 vast, met als doel de verdere groei, versterking en vernieuwing van de vrijetijdssector. Het programma is uitgevoerd als aanjaag- en stimuleringsbeleid en kende aanvankelijk een breed draagvlak. In tijden van recessie waren de stimulerende maatregelen effectief. In de afgelopen drie jaar heeft dit programma de nodige vruchten afgeworpen. Het evenementenbeleid is uitgevoerd, culturele publiekslocaties hebben innovaties doorgevoerd (merklocaties) en de toeristische marketing is geregionaliseerd. De Giro d'Italia werd succesvol bezocht, het fietsknooppuntensysteem is geïmplementeerd en er is een begin gemaakt met een fundamentele discussie over de toekomst van de recreatieschappen. Ook vanuit Agenda Vitaal Platteland en het programma Recreatie om de Stad (RodS) is de afgelopen jaren het nodige bereikt. Voorbeelden van een aantal aansprekende projecten zijn: de recreatieve toegankelijkheid bij Vathorst-Noord en in de Laakzone, de groene entrees Utrechtse Heuvelrug, de recreatieve ontsluiting van de Nieuwe Hollandse Waterlinie en – nog in ontwikkeling – 4 TOP's in het Groene Hart en de passantenhaven in Woerden. In het stadsgewest Utrecht zijn onder het programma RodS verschillende recreatiegebieden gerealiseerd, zoals bos Nieuw-Wulven in Houten en het recreatiegebied Laagraven.

Het college van Gedeputeerde Staten kiest voor een focus op kerntaken. Vanuit de wens de provincie als een krachtig middenbestuur te positioneren dient de rol van de provincie scherper te worden ('wat we doen, doen we goed'). De provincie richt zich op die taken waar het regionale bestuur de meeste toegevoegde waarde heeft. Leidend voor de keuze voor de kerntaken is de ambitie om te streven naar een sterke regio met een aantrekkelijke leefomgeving en een goed vestigingsklimaat. De kerntaken hebben vooral betrekking op het fysieke domein en zijn verwoord als:

- Economische ontwikkeling
- Ruimtelijke ontwikkeling
- Natuur en landschap
- Bereikbaarheid
- Cultuurhistorisch erfgoed

Recreatie en toerisme zijn taken, die hun uitwerking vinden in alle hierboven genoemde kerntaken. Recreatie en toerisme zijn dan ook onderdeel van die kerntaken. Binnen die kerntaken zijn de volgende ontwikkelingen belangrijk:

- De ontwikkeling van de Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie (PRS) die na vaststelling in 2012 het ruimtelijke kader vormt voor de koers van recreatie en toerisme.
- De herijking van het programma van de Agenda Vitaal Platteland (AVP). Recreatie is onderdeel van deze herijking.

- De Strategie Utrecht 2040 geldt als richtinggevend document voor een duurzame ontwikkeling van deze regio.
- De provincie heeft van het rijk een sterkere rol gekregen als gebiedsregisseur van (boven-)regionale ontwikkelingen en wil deze waarmaken, ook op het gebied van recreatie en toerisme.
- De provincie wil de verschillende gebiedspartijen – publiek en privaat – beter met elkaar verbinden en zo zorgen voor een hoger resultaat met minder publieke middelen.
- De provincie krijgt te maken met verminderde financiële middelen en zal daarom prioriteiten stellen en een duidelijke focus aanbrengen in haar activiteiten en verantwoordelijkheden op het gebied van recreatie en toerisme.

1.2 Aansluiten op vraag, efficiënt en effectief, versterking natuur, landschap en erfgoed

De *algemene doelen* van de provincie voor recreatie en toerisme laten zich samenvatten in een inhoudelijk en een organisatiedoel binnen de randvoorwaarde van de versterking van natuur en landschap.

Inhoudelijk: het aanbod sluit in de toekomst beter aan op de vraag

Het recreatieve aanbod is in 2020 beter toegesneden op de toekomstige vraag van recreanten en bezoekers van binnen en van buiten de provincie. Hierbij kijken we naar de kwantitatieve vraag (is er genoeg aanbod om te voorzien in de vraag van de groeiende bevolking) en naar de kwalitatieve vraag (voldoet het aanbod aan de kwaliteitseisen van de consument). Recreatieve ontwikkelingen vinden plaats in evenwicht met andere belangen met een ruimtelijke component, zoals natuur, woningbouw, economie, verkeer, landbouw, landschap en erfgoed. Deze Visie Recreatie en Toerisme 2020 beschrijft wat hiervoor nodig is en waar de provincie zich voor wil inzetten.

Organisatorisch: efficiënte en effectieve organisatie van het onderhoud en beheer

De organiserende partijen van recreatie (publiek en privaat) zijn, ook in de toekomst, op hun taak toegerust en hebben de mogelijkheden om deze uit te voeren. Ook in een situatie waarbij sprake zal zijn van minder overheidsgeld en waarin recreatieondernemers en (semi-)private gebiedsbeheerders meer verantwoordelijkheden hebben om te zorgen voor landschappelijke kwaliteit en mogelijkheden voor de recreant. De uitwerking van deze doelstelling wordt in fase 2 en 3 (zie paragraaf 1.3) opgepakt.

Randvoorwaarde: duurzame versterking van natuur, landschap en erfgoed

De toeristisch-recreatieve sector moet bijdragen aan de versterking van kwetsbare natuur, een aantrekkelijk landschap en waardevol erfgoed. Ook lokale ondernemers en agrariërs zien de meerwaarde hiervan en zijn bereid erin te investeren. Ook inwoners zien de meerwaarde van het landschap, cultuurhistorie en natuurontwikkeling en zijn bereid hieraan bij te dragen.

1.3 Een nieuwe visie: provinciedekkend en met focus

- De provincie kiest voor focus op haar inhoudelijke taken: niet meer overal een beetje, maar duidelijke keuzes maken binnen een expliciete rol- en taakopvatting.
- De provincie wil haar inzet meer focussen op strategische gebiedsgerichte/thematische opgaven en voorzieningen van (boven)regionaal belang. Lokale gebiedspartijen hebben dan een kapstok en basisstructuur waaraan zij hun eigen projecten en investeringen kunnen koppelen. Hierdoor kunnen de schaarse budgetten (o.a. via Agenda Vitaal Platteland) gericht en meer in samenhang worden ingezet.
- De nieuwe visie dekt het gehele grondgebied van de provincie en zorgt voor uniformiteit in de recreatieve hoofdroutes en toegangspunten.
- Met behulp van deze visie maakt de provincie duidelijk wat zij belangrijk vindt binnen het terrein van recreatie en toerisme, ook voor de andere beleidsvelden (kerntaken).

De bestaande recreatievisies voor deelgebieden (vanuit Agenda Vitaal Platteland), zoals voor De Venen, De Utrechtse Waarden, het Kromme Rijngebied en de Utrechtse Heuvelrug zijn zoveel mogelijk overgenomen in deze Visie Toerisme en Recreatie 2020. Op een aantal punten is gemotiveerd afgeweken om aan te sluiten bij omliggende provincies of om tot uniform beleid voor de hele provincie te komen. Bijlage 4 licht dit toe.

Gezien de benodigde bezuinigingen bij alle overheden staat de financiering van recreatie en toerisme onder druk. Er zijn minder middelen beschikbaar voor zowel de ontwikkeling van nieuwe recreatiegebieden als het beheer en onderhoud van de bestaande. Er is dus een grote urgentie om met lagere beheer- en ontwikkelbudgetten hetzelfde resultaat te bereiken. En als dit niet lukt, om gefundeerde keuzes te maken over wat wel en wat niet.

Eerst de inhoud, vervolgens de bekostiging en de organisatie

Deze visie is fase 1 van het traject om het nieuwe provinciale beleid voor recreatie en toerisme vorm te geven. Dit document behelst vooral de "wat"-vraag, die laat zien welke inhoudelijke ambities we nastreven op toeristisch-recreatief vlak. Daarnaast wordt gewerkt aan de 'hoe'-vraag en de 'wie'-vraag over het organisatorische vraagstuk en de financiering. De discussie over de 'hoe-' en de 'wie'-vraag wordt gevoerd in 2012. Dit zijn respectievelijk fase 2 en 3.

In fase 2 (financieringsopgave) brengen we de kosten van de huidige voorzieningen en de financiële opgave tot 2020 in kaart. Berekend wordt wat aan alternatieve en innovatieve financiering mogelijk is voor de ontwikkeling, onderhoud en beheer van recreatieve voorzieningen. Uit die rekensom volgt wat vanuit het collectieve belang nog door publieke partijen moet worden ingelegd om het beoogde niveau te halen.

De visie (fase 1) en de financieringsopgave (fase 2) vormen straks de basis voor gemeentelijke en provinciale bestuurders om keuzes te maken. Welke ruimte laten we aan de markt en waar zien we het collectieve belang? In fase 3 (organisatie) kan dan op basis van deze keuzes bekeken worden hoe we het collectieve belang in de toekomst gaan organiseren en financieren. De omvorming van de Recreatieschappen (Coalitieakkoord 2011-2015) is onderdeel van zowel fase 2 als fase 3.

In afwachting van de uitkomsten en de besluitvorming hierover is voor 2012 een éénjarig Uitvoeringsplan 2012 opgesteld. Dit plan is separaat terug te vinden. Voor de periode 2013-2015 zal naar verwachting eind 2012 een

uitvoeringsprogramma worden opgesteld, nadat de resultaten van de fasen 2 en 3 inclusief het traject 'omvorming recreatie(schappen)' voldoende zijn uitgekristalliseerd. Beide uitvoeringsplannen sluiten aan op de AVP.

1.4 Aansluiten op de kerntaken

Recreatie en toerisme ziet de provincie, zoals gezegd, niet als een kerntaak, maar als onderdeel van meerdere andere kerntaken. Hoe sluit recreatie en toerisme aan bij andere beleidsterreinen?

Verbinding met economie

De toeristisch-recreatieve branche is een economische sector met potentie. Het onderzoekscentrum van de Europese Commissie heeft de provincie Utrecht in 2010 uitgeroepen tot meest concurrerende regio van Europa. Het economische succes van de provincie heeft alles te maken met haar aantrekkelijkheid om er te wonen en te werken. De provinciale Economische Visie 2020 speelt in op dit succes en beoogt van Utrecht een Europese topregio op het gebied van creatieve en kenniseconomie te maken. Een gevarieerd aanbod aan toeristisch-recreatieve en culturele voorzieningen en cultuurhistorisch erfgoed in relatie tot deze landschappen versterkt de aantrekkingskracht voor bedrijven en personeel. Recreatie is bovendien zelf ook weer een economische factor. Zo draagt de recreant in het landelijke gebied bij aan de draagkracht voor lokale voorzieningen als winkels, horeca en de verbrede agrarische sector.

Verbinding met ruimte

Het behouden en ontwikkelen van de mogelijkheden voor recreatie en toerisme zijn in het concept ontwerp Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie (PRS) benoemd als provinciaal belang. Bij de nadrukkelijke inzet van de provincie op binnenstedelijke woningbouw past namelijk een strategie die inzet op een aantrekkelijke woonomgeving.

Daarom biedt de provincie in de gebieden rond de stadsgewesten Utrecht en Amersfoort ruimte voor nieuwe (recreatieve) ontwikkelingen. Ook zal er in het landelijk gebied meer ruimte zijn voor ontwikkelingen op bovenlokale recreatieterreinen om exploitatie en beheer duurzaam te organiseren.

Verbinding met natuur

Natuurwaarden vormen voor de recreatieve en toeristische functies enerzijds een kostbaar goed en anderzijds soms een beperking. Van de recreatieve en toeristische bedrijven in Utrecht ligt 30–40 % in de Ecologische Hoofdstructuur en ongeveer eenzelfde percentage binnen 500 meter daarvan. Ondernemers hebben plannen tot kwantitatieve en kwalitatieve uitbreiding van bedrijven, maar verwezenlijking van deze plannen blijkt met name in de Ecologische Hoofdstructuur planologisch lastig. Dit is onder andere op de Utrechtse Heuvelrug en bij de Vinkeveense Plassen aan de orde. De provincie streeft naar natuurwinst in combinatie met meer mogelijkheden voor recreatie en toerisme ¹.

Verbinding met landschap en landelijk gebied

De provincie Utrecht is in 2010 door de Vereniging Nederlands Cultuurlandschap tot de mooiste Randstadprovincie en de op één na mooiste provincie van Nederland uitgeroepen. De kwaliteit en verscheidenheid aan landschappen zijn een sterke troefkaart. De te beschermen kwaliteiten van deze landschappen, vastgelegd in kwaliteitsgidsen, leveren een belangrijke bijdrage aan het bestaande woon- en leefklimaat in de provincie.

¹ Daarom heeft de Adviescommissie Recreatie en Toerisme in 2011 een doorstart gemaakt. De commissie adviseert gemeenten en provincie over plannen van recreatieondernemers en zoekt een win-win situatie voor zowel natuur als recreatiebedrijvigheid.

De afgelopen jaren zijn in het kader van het Agenda Vitaal Platteland recreatievisies en programma's ontwikkeld, waarbij de gebiedspartijen intensief betrokken zijn bij het thema recreatie. Met de provinciale visie haken wij hier zoveel mogelijk op in. Ook wordt het al ingevoerde model van poorten en groene entrees op de Heuvelrug vertaald in een uniform en provinciedekkend netwerk van poorten en toeristische overstappunten, de zogenaamde TOP's. Het zijn de plekken waar de recreant zijn of haar bezoek aan een gebied begint en eindigt. We komen hier nog uitgebreid op terug.

Verbinding met mobiliteit

De bereikbaarheid van recreatiegebieden en Utrechtse vergader- en congrescentra is onderdeel van het mobiliteitsvraagstuk in de provincie. Recreatieve verplaatsingen maken een belangrijk deel uit van de totale verplaatsingen en er moet dus goed gekeken worden naar de ligging en bereikbaarheid van verkeersaantrekkende recreatieve functies. Ook is de bereikbaarheid per OV en langzaam verkeer aandachtspunt. Vanwege de binnenstedelijke bouwopgave en de daarmee gepaard gaande bevolkingsgroei is ook aandacht nodig voor de bereikbaarheid van recreatiefuncties dicht bij de stad met het openbaar vervoer en langzaam verkeer. Van belang zijn verkeersveiligheid, goede stad-landverbindingen en het verminderen van de barrièrewerking van de weg- en spoorinfrastructuur.

Verbinding met erfgoed

De belangrijkste erfgoedthema's voor de komende jaren zijn het agrarische cultuurlandschap (en de beleving ervan middels boerenlandpaden en klompenpaden), de (toegankelijkheid van) historische buitenplaatsen en (toegankelijkheid, beleving en nieuwe functies voor) het militair erfgoed. Deze visie sluit hier nauw op aan en is erop gericht deze doelstellingen dichterbij te brengen.

Verbinding met landbouw, milieu en waterbeleid

Creativiteit en innovatie van (agrarische) ondernemers bieden extra garanties voor een vitaal platteland. Opgaven op het gebied van water (waterveiligheid, opvangcapaciteit van regenwater) bieden mogelijkheden om ook recreatieve kwaliteiten (zoals zwemmen, kanoën) te versterken. Andere milieukwaliteiten die kunnen bijdragen aan de recreatieve beleving van de Utrechtse landschappen zijn donkerte en stilte. Deze kwaliteiten worden geborgd in de verschillende beleidskaders, met name de Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie (PRS), waarin vijftien stiltegebieden zijn aangewezen.

Verbinding met welzijn en gezondheid

Een prettige omgeving om in te recreëren draagt bij aan het welbevinden van de inwoners. Ze biedt ruimte aan elementaire behoeften als een frisse neus halen, een stukje wandelen of fietsen, spelen en eten, afkoeling vinden in het water en genieten van rust en ruimte.

1.5 Economisch belang en omvang toeristisch-recreatieve sector

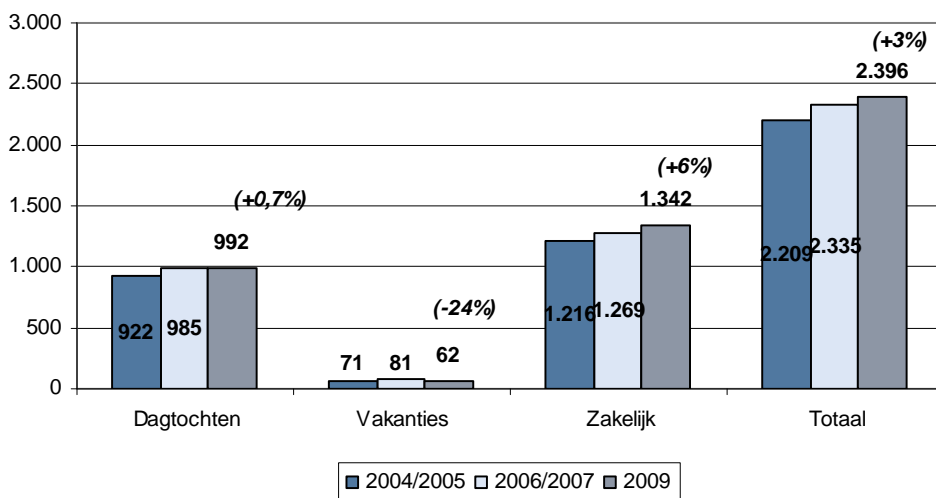
Recreatie en toerisme zijn belangrijk voor de economische ontwikkeling van de provincie Utrecht. Jaarlijks verdienen ca. 28.000 werknemers hun brood in deze sector en gaat er € 2,4 miljard in om. Hiermee kent de toeristisch-recreatieve branche een groter belang dan de bouwsector en is zij, in aantal banen, even groot als bijvoorbeeld de bancaire sector. Het maatschappelijk en economisch belang van waterrecreatie evenaart

inmiddels dat van de beroepsvaart (bron: Toekomstvisie Waterrecreatie 2025 van de watersportsector en ANWB).

De toeristisch-recreatieve branche bestaat uit drie segmenten: de dagtochtenmarkt, de vakantiemarkt en het zakelijk toerisme (congressen en vergaderingen). Het zakelijk toerisme is met 55% van de jaarlijkse omzet de belangrijkste economische pijler van de toeristisch-recreatieve branche. Op de tweede plaats volgen de bestedingen aan het dagbezoek (42%). Het verblijfstoerisme bedraagt 3% van het totaal.

Ten opzichte van 2006/2007 zijn de toeristisch-recreatieve bestedingen in de provincie Utrecht met bijna 3% toegenomen. Omdat de bestedingen voor Nederland als geheel een vergelijkbare groei hebben laten zien is het marktaandeel van Utrecht met circa 8,1% gelijk gebleken. Binnen de sector is wel sprake van verschillen. Vooral in het zakelijke segment en de markt voor dagtochten heeft Utrecht het beter gedaan dan het landelijke gemiddelde. De provincie heeft in deze segmenten een stevige positie opgebouwd. De vakantiemarkt is daarentegen in Utrecht bescheiden van omvang. Binnen dit segment verliest de provincie bovendien al jaren langzaam maar zeker terrein. Dit is waarschijnlijk mede te verklaren vanuit een gebrek aan vernieuwing en verbetering van verblijfsaccommodaties. Hierop komen wij in hoofdstuk 2 en 3 terug.

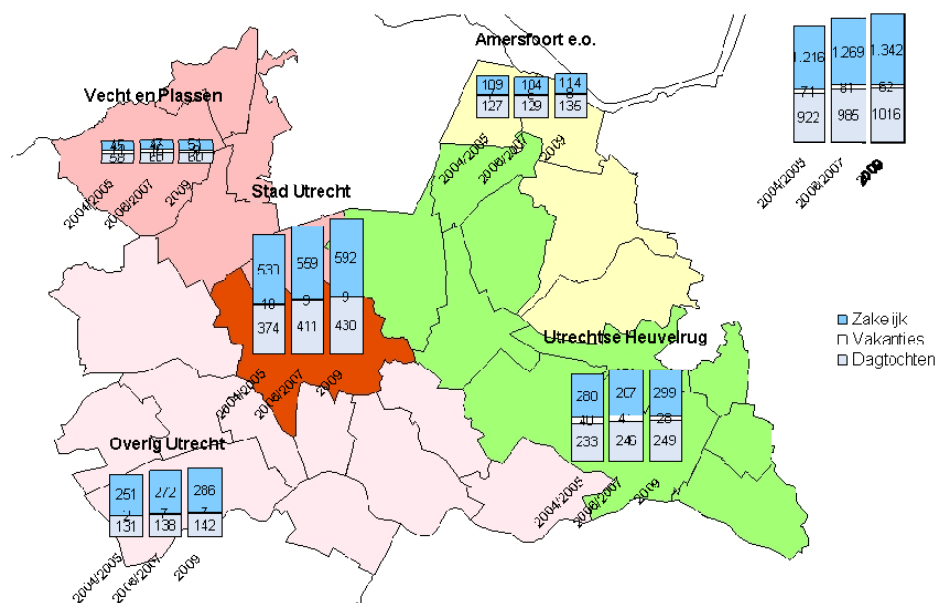
Figuur 1.1: Ontwikkeling toeristische bestedingen provincie Utrecht (x € miljoen)

Bron: Monitor toerisme en recreatie 2010, ECORYS

Binnen de provincie zijn de toeristisch-recreatieve bestedingen in de afgelopen jaren vooral toegenomen in de stad Utrecht. Het zakelijk toerisme was succesvol en is in feite verantwoordelijk voor de groei in bestedingen van de totale sector. Ook het dagtochtensegment groeide in termen van bestedingen licht. In onderstaand figuur wordt dit geïllustreerd aan de hand van de regionale verdeling van de bestedingen aan dagtochten, vakanties en zakelijke reizen over de verschillende deelregio's. Qua totale omvang van de toeristisch-recreatieve sector sluit de bestemmingsregio Vecht en Plassen de rijen. De Utrechtse Heuvelrug blijft dé vakantiebestemmingregio binnen de provincie maar heeft te maken met een afname van de bestedingen in de verblijfsrecreatie.

Figuur 1.2: Samenstelling, omvang en ontwikkeling bestedingen per bestemmingsregio

Bron: Monitor toerisme en recreatie 2010, ECORYS

2 ONTWIKKELING VAN VRAAG EN AANBOD

2.1 Bevolkingsgroei en veranderde recreatiepatronen geven extra druk

Groeiende recreatiebehoefte door inwonersgroei

Utrecht is in Nederland, samen met Flevoland, de provincie waar de bevolking de komende decennia het sterkst toeneemt. Het aantal ouderen en allochtonen groeit, het aantal jongeren blijft vrijwel gelijk. Het aandeel één- en tweepersoonshuishoudens neemt toe. De sterkste groei doet zich voor in en om de steden Utrecht (+14%), Amersfoort (+9%) en ook in Veenendaal wordt groei verwacht. In 2030 zijn er in de provincie ten opzichte van 2010 meer dan 120 duizend inwoners bijgekomen. Nu al is er lokaal sprake van tekorten aan recreatieve gebieden. Dit zal zonder uitbreiding van goed bereikbare 'uitloopgebieden' verder toenemen. Niet alle gemeenten groeien overigens. In sommige kleinere kernen, vooral in het westen en zuiden van de provincie is een beperkte bevolkingskrimp te verwachten.

Vraag naar betere verbindingen en gevarieerder gebruik

Een groeiende bevolking betekent meer behoefte aan recreatiemogelijkheden. Daarmee is er niet automatisch behoefte aan grotere oppervlakten. Juist in deze tijd van teruglopende financiering ligt het voor de hand om beter gebruik te maken van het bestaande. Het kan gaan om meer routes, intensiever en gevarieerder gebruik of een betere bereikbaarheid van populaire recreatieve gebieden vanuit de woongebieden. Dit laatste vormt een extra aandachtspunt op plekken waar infrastructuur een barrière vormt tussen de stad en het recreatiegebied. Vooral voor recreatievormen dicht bij huis of werk, zoals korte wandelingen en fiets- en skeelertochten, worden behoorlijke tekorten verwacht. Juist dicht bij de grote steden en nieuwe wijken waar de bevolking sterk toeneemt (bron: De toekomst van recreatie om de stad, 2011).

Ook het bezoek aan populaire gebieden op iets grotere afstand van de steden, waar men bijvoorbeeld een dag of dagdeel voor uittrekt, neemt toe als gevolg van de bevolkingsgroei. Op de Utrechtse Heuvelrug, de meest populaire bestemming voor openluchtrecreatie in de provincie, wordt tot 2025 een autonome groei voor dagrecreatie en routegebonden recreatie verwacht van 10 tot 20% (bron: Recreatie en toerisme op de Utrechtse Heuvelrug, 2009).

Aan de stadsranden wordt ook een groot tekort aan zwemwater in de openlucht verwacht. Nu al hebben vooral Amersfoort, maar ook Soest, Zeist en Veenendaal, grote tekorten (geen open zwemwater in de buurt). Ook de stad Utrecht kent op dit moment een tekort. De kwaliteit van het zwemwater vraagt toenemende aandacht vanwege intensief gebruik en een toename van het aantal zomerse dagen. (bron: Behoeftonderzoek zwemwater 2011, Provincie Utrecht).

2.2 Vraag naar meer kwaliteit en diversiteit

Inwoners en bezoekers stellen steeds hogere eisen aan het vrijetijdsaanbod. Dit heeft een aantal oorzaken:

- Ze hebben steeds meer keuzemogelijkheden door een vergroting van het vrijetijdsaanbod (winkelen, attracties, evenementen) en ruimere openingstijden van voorzieningen en winkelgebieden.
- Ze zijn mobieler en kunnen steeds grotere afstanden afleggen om die hoge kwaliteit te vinden.
- De bestedingen van consumenten in hun vrije tijd nemen toe.
- Er is steeds meer vraag naar duurzame en gezonde vormen van vrijetijdsbesteding.

Deze hogere eisen leiden tot een reeks vragen en wensen. Enerzijds zoeken consumenten gemak: de vraag naar pleisterplaatsen (horecapunten) en kant en klare producten/arrangementen neemt toe. Ook is er een groeiende vraag naar een gemakkelijk herkenbaar, gebruiksvriendelijk en toegankelijk wandel- en vaar netwerk. Het succes van het knooppuntensysteem voor fietsers is hiervan een voorbeeld. Anderzijds zoeken consumenten identiteit, kwaliteit en beleving. Veel inwoners en bezoekers vinden een 'doorsnee-aanbod' niet goed genoeg meer. Het aanbod moet bijzonder zijn en een bepaalde beleving bieden. Dat verklaart bijvoorbeeld de populariteit van evenementen, zoals een museumnacht of een themajaar.

Een groeiende aandacht voor gezondheid en welzijn resulteert in een grote vraag naar plekken om te kunnen bewegen, ontspannen en om 'op te laden'. Het gaat dan om fitness- en/of wellnesscentra en buitensportlocaties, maar ook om wandel- en fietsmogelijkheden in het groen. Wandelen en fietsen staan nog steeds bovenaan de lijst van meest ondernomen recreatieve activiteiten in Nederland (zie ook paragraaf 2.4).

Vraaganalyse op basis van leefstijl: zeven recreatieprofielen

Consumentenvoorkeuren zijn steeds diverser geworden. De inwoners van de provincie hebben verschillende leefstijlen met verschillende voorkeuren voor activiteiten in hun vrije tijd. Onlangs heeft provincie Utrecht een inventarisatie gepubliceerd van de verdeling van leefstijlen over de bewoners van de provincie (Bron: Regionale leefstijlatlas dagrecreatie, 2011). Ook komen langzaam maar zeker steeds meer gegevens beschikbaar over de leefstijlen van de bezoekers van attracties en gebieden, waardoor het steeds gemakkelijker wordt om op leefstijlniveau te zien welk aanbod past bij welke vraag. Tegelijkertijd is duidelijk dat het afstemmen van een bepaalde voorziening of een bepaald gebied op een of meer leefstijlen veelal een zaak is van de beheerders en exploitanten van de betreffende gebieden. Bijlage 1 bevat een beschrijving van de zeven recreatieprofielen die de leefstijlatlas onderscheidt.

Uit de leefstijlenatlas (blz.15):

De verschillende regio's binnen de provincie Utrecht laten een uiteenlopend leefstijlprofiel zien. Voor de gemeenten en ondernemers in de provincie Utrecht zijn er daarmee volop mogelijkheden om met een gedifferentieerd aanbod optimaal in te spelen op deze diversiteit aan inwonerswensen. De leefstijlen die meer dan gemiddeld vertegenwoordigd zijn, bieden een basis voor het leggen van bepaalde accenten in het aanbod in bepaalde regio's.

De provincie Utrecht beschikt over de achterliggende leefstijldata en voorziet gemeenten en partners van een toolkit recreatiestijlen (atlas en kaartbeelden met gemeentelijke analyses). Dit sluit aan bij de gewenste rol als kennisverspreider. De verantwoordelijkheid voor de toepassing van deze vraagdata op specifieke projecten berust bij de gemeenten en partners. Inmiddels werken een tiental partners met deze toolkit en de verwachting is dat dit aantal verder zal groeien.

2.3 Zakelijk toerisme: kansen voor bijzondere (erfgoed)locaties

Het zakelijk toerisme (vergaderingen, congressen, productpresentaties en zakelijke evenementen) is in Utrecht sterk vertegenwoordigd. De toeristisch-recreatieve sector is in Utrecht sterk verweven met bedrijven en instellingen die met hun medewerkers de hotels en accommodaties bevolken om er trainingen en vergaderingen te houden. Op de zakelijke markt zien we, net als in de rest van de toeristische markt, de behoefte aan kwaliteit en diversiteit en de focus op gemak en beleving toenemen. Steeds meer organisatoren zien het als een uitdaging om hun (half)jaarlijkse congres of organisatie steeds weer op een andere bijzondere plek te organiseren. Erfgoed (zoals een fort, buitenplaats, boerderij of molen) en locaties op en aan het water dienen steeds vaker als inspirerende locatie voor zakelijke ontmoetingen en meerdaagse bijeenkomsten en trainingen.

2.4 Recreatieve routes en bereikbaarheid steeds belangrijker

Wandelen, fietsen, plaatsgebonden recreatie (bij water of in bos) en zwemmen in buitenbad voor plezier zijn populaire vorm van vrijetijdsbesteding in de openlucht. Deze vormen kennen hoge participatiecijfers van rond de 50% van de bevolking. De verwachting is dat het aandeel van deze vormen van recreatie de komende jaren verder groeit, gezien de vergrijzing.

Een goede routestructuur wordt steeds belangrijker nu de financiële mogelijkheden voor de aanleg van nieuwe recreatiegebieden teruglopen. Daarnaast kunnen betere routes en verbindingen tussen de stad en het ommeland de druk op bepaalde druk bezochte gebieden verminderen, doordat er goed bereikbare alternatieven ontstaan.

Beleving van het landschap, maar ook het ervaren van rust en stilte rondom sommige routes is van belang als tegenhanger van de drukte van de stedelijke zones.

Recreanten vragen een samenhangend routenetwerk en herkenbare routes en startpunten. Dit wordt niet per definitie beter als er meer bordjes komen. Met het fietsknooppuntensysteem heeft provincie Utrecht dit probleem voor de fietsers nu een uniform, provinciedekkend en samenhangend systeem opgelost. Voor de recreatieve wandelaar is dit nog niet het geval. Naast de fysieke bewegwijzering is er steeds meer vraag naar actuele, gemakkelijk toegankelijke, digitale informatie over routes, begin- en eindpunten, voorzieningen en bezienswaardigheden, ook via mobiel internet.

Tabel 2.1: Participatie recreatieactiviteiten inwoners provincie Utrecht

Type recreatieactiviteit	Deelname (in % van bevolking inwoners provincie Utrecht)	Deelname (in % van bevolking) landelijk
Wandeling voor plezier	54%	57%
Fietstocht voor plezier	52%	50%
Plaatsgebonden recreëren aan water	48%	46%
Plaatsgebonden recreëren niet aan water	45%	37%
Zwemmen in buitenbad	52%	46%
Schaatsen	15%	13%
Mountainbiken	3%	3%
Varen met motorboot/jacht	10%	9%
Skaten/skeeleren	7%	6%

Bron: ContinuVrijtijdsOnderzoek 2010

Nieuwe infrastructuur rondom de steden: kans of bedreiging?

Een groeiende regio leidt tot meer woongebieden en een hogere belasting van de infrastructuur. Op dit moment worden de wegen rondom Utrecht en Amersfoort verbreed en uitgebreid. Aan de noordkant van de stad Utrecht wordt de ring Utrecht opgewaardeerd van stadsweg tot autoweg. Het risico is dat de infrastructuur hierdoor in toenemende mate een barrière vormt voor wandelaars en fietsers en oude onderdoor- en overgangen verdwijnen. Het is van belang om de kwaliteit en kwantiteit van de recreatieve verbindingen juist in stand te houden en waar mogelijk te verbeteren. Verbreding en uitbreiding van infrastructuur kan namelijk goede kansen bieden voor een verbetering van de recreatieve verbindingen, zoals de ondertunneling van de A2 aan de westzijde van Utrecht laat zien.

Het gemotoriseerde vrijetijdsverkeer van en naar de attractiepunten en startpunten zal, mede als gevolg van de bevolkingstoename, toenemen. De aan- en afvoer van verkeer tussen de snelwegafslag en de betreffende attractie over secundaire wegen kan hier en daar voor problemen zorgen. De afstand tussen de woonomgeving en de recreatieve gebieden is mede van invloed op de toename van het gemotoriseerde vrijetijdsverkeer.

3 FOCUS EN VERBINDING IN HET PROVINCIALE BELEID

3.1 Verschillende rollen van de provincie

De provincie Utrecht kiest voor focus en verbinding in het beleid voor recreatie en toerisme. Hierbij worden in generieke zin vier rollen voor de provincie onderscheiden, die in dit hoofdstuk worden toegelicht. Binnen elke rol kan de provincie verschillende taken uitvoeren. In hoofdstuk 4 beschrijven wij vier gebiedsgerichte opgaven. Bij elke opgave geven wij daar aan welke taken de provincie voor zichzelf ziet. Hieronder beschrijven wij eerst de vier rollen van de provincie ten aanzien van het beleid voor recreatie en toerisme.

1. **Eigenaar, beheerder, financier.** De provincie zelf en de aan de provincie gelieerde uitvoeringspartners zijn eigenaar, beheerder en/of (co-)financier van een groot aantal voorzieningen die voor recreatie en toerisme worden gebruikt, zoals recreatiegebieden, zwemwaterlocaties en erfgoedlocaties. De provincie behoudt via haar uitvoeringspartners een taak als medeontwikkelaar van (boven)regionale recreatievoorzieningen en recreatierterreinen. Ook zet de provincie zich in voor beheer en onderhoud van bestaande terreinen. In het kader van de toekomst van de recreatieschappen bekijken we hoe we op een slimme manier onze doelen zoveel mogelijk kunnen bereiken.

2. **Ruimtelijke regie.** Vanuit de basisgedachte: 'decentraal wat kan, centraal wat moet', heeft het rijk op veel thema's in het ruimtelijk domein een stap terug gedaan en legt ze de verantwoordelijkheid bij de provincies. Diezelfde basisgedachte wordt in de Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie (PRS) en de Provinciale Ruimtelijke Verordening (PRV) doorgetrokken tot: 'lokaal wat kan, regionaal wat moet'.

De rol die de provincie aanneemt in ruimtelijke ontwikkeling is daarmee veranderd, niet meer toetsend, maar ontwikkelingsgericht. In sommige gevallen zal de provincie ook kunnen besluiten zelf de regie op zich te nemen. Ook het ruimtelijk faciliteren van ondernemerschap krijgt meer aandacht.

3. **Beschermen** van kwetsbare landschappen, natuur en erfgoed. De provincie heeft als ruimtelijk regisseur de taak om kwetsbare landschappen en andere belangrijke kwaliteiten van de fysieke omgeving te beschermen. De provincie stelt daartoe de beleidskaders en spelregels vast.

4. **Faciliteren en ondersteunen ondernemers.** De provincie wil gewenste ontwikkelingen mogelijk maken en ruimte bieden aan ondernemerschap. Dit betekent een rol in het faciliteren van marktpartijen die iets willen binnen de wettelijke mogelijkheden en spelregels. Daarnaast ziet de provincie voor zichzelf een rol in het ondersteunen van het ondernemerschap in de toeristisch-recreatieve sector, door het aanjagen van innovatie. De provincie stelt kennis en gegevens over de vrijetijdssector beschikbaar. Ondernemers worden hiermee ondersteund bij beheer en exploitatie van recreatiegebieden en –voorzieningen.

3.2 Provincie kiest, stimuleert en accommodeert

De provincie wil de gewenste ontwikkelingen aanjagen en stimuleren. Daarnaast heeft de provincie een accommoderende taak door ruimte te bieden aan de dynamiek en de behoeften van bezoekers van binnen en buiten de provincie en ondernemers, die kansen en ontwikkelingen aangrijpen. Het draait om de uitdaging om in

samenspraak met partners maatwerk te leveren, waarbij een evenwicht wordt gevonden tussen maatschappelijke en commerciële taken.

Voor het beleidsveld recreatie en toerisme betekent dit dat de provincie zich voor het volgende wil inzetten:

- **de regionale en bovenregionale recreatieve functies** (dag- en verblijfsrecreatie, recreatief routenetwerk en overige voorzieningen).
- **beheer en ontwikkeling van toeristisch-recreatieve activiteiten voor een breed publiek** (met participatiecijfers van rond de 50% van de bevolking), zoals wandelen, fietsen, zwemmen, plaatsgebonden recreatie. Bovendien wordt ingezet op 'varen', vanwege het bovenlokale netwerk van waterwegen dat hiervoor nodig is en het belang van de aansluitingen naar andere provincies.

Van	Naar
Versnipperde bijdrage aan groot aantal projecten	Gefocuste bijdrage aan minder groot aantal projecten
Cofinanciering met lokale overheden, beheerorganisaties, waardoor verantwoordelijkheden gedeeld zijn	Heldere taakverdeling in verantwoordelijkheden tussen provincie, beheerorganisaties en gemeenten
Subsidiëren	Stimuleren en faciliteren (informatie, regelgeving, vergunningen) van innovatie en ondernemerschap
Aanbodgericht	Vraaggericht met aandacht voor publieksbereik
Objectgericht	Gebiedsgericht
Onderhoud en beheer van verzameling van recreatieterreinen, routes, recreatieve infrastructuur	Onderhoud en beheer (boven)regionale recreatieterreinen, -routes en –voorzieningen die verbonden zijn door het RHN
Sectoraal	Multisectoraal

Afbouw promotie van bestemmingsgebieden

Zoals aangegeven in hoofdstuk 1 brengt de provincie meer focus aan in haar beleid, met het accent op kerntaken. Dit heeft ertoe geleid dat **de provincie haar rol in de promotie van bestemmingsgebieden afbouwt**. De provincie Utrecht vindt dat deze promotie, zoals de stad Utrecht, Amersfoort en omgeving, Vecht- en Plassengebied, Groene Hart en de Utrechtse Heuvelrug primair een taak van de toeristisch-recreatieve sector en gemeenten is. De VVV's zijn hiervoor het geëigende vehikel. Daarnaast vormt de webomgeving UtrechtYourWay.nl een prima mogelijkheid om het volledige, geactualiseerde aanbod aan vrijetijdsvoorzieningen en zakelijk toeristische locaties te vermarkten.

De laatste jaren heeft de provincie Utrecht actief bijgedragen aan netwerkvorming op het gebied van toeristische marketing. Het betrokken bedrijfsleven en de bestemmingsgebieden kunnen op basis van dit provinciale voorwerk de komende jaren de webportals en netwerken verder benutten en uitbouwen.

4 VIER GEBIEDSGERICHTE, THEMATISCHE OPGAVEN

De provincie Utrecht streeft, samen met haar maatschappelijke partners, naar een toekomstbestendige ontwikkeling en beheer van recreatie en toerisme (zie 1.4). Dit betekent dat het aanbod beter aansluit op de vraag, nu en in de toekomst. Op basis van de nieuwe focus van de provincie (hoofdstuk 3) en de ontwikkelingen in vraag en aanbod (zie hoofdstuk 2) is het mogelijk de opgaven voor de provincie Utrecht te beschrijven. In dit hoofdstuk beschrijven wij vier grote gebiedsgerichte opgaven.

Naast de gebiedsgerichte opgaven is er een generieke opgave voor de provincie als ondersteuner van het ondernemerschap. Daarover gaat hoofdstuk 5.

4.1 Recreatief hoofdnetwerk (RHN): versterken en bewaken

Huidige situatie: er is al veel, maar versnipperd

De provincie Utrecht kent veel recreatieve routes (voor wandelen, fietsen, kanovaren, skeeleren, paardrijden et cetera) met verschillende soorten bewegwijzering: van lange-afstand-wandelpaden tot en met klompenpaden, van erfgoedroutes tot diverse lokaal bewegwijzerde ommetjes. Bijlage 5 is een beknopte schets van de huidige situatie van de recreatieve routes.

Ambitie 2020: eenduidig recreatief hoofdnetwerk met poorten en TOP's

De provincie kent in 2020 een recreatief hoofdnetwerk (RHN). Het RHN is een samenhangend geheel van (boven)regionale routes voor wandelen, fietsen en varen, met als toegangspunten poorten en zogenaamde toeristische overstappunten (TOP's). De structuur loopt door de afwisselende landschappen van de provincie Utrecht en sluit aan bij horeca, attracties, erfgoed, cultuurhistorie en bezienswaardigheden. Het recreatieve netwerk verbindt bovendien de stedelijke gebieden met de recreatieve landschappen.

Het recreatief hoofdnetwerk zorgt voor een bundeling van het publiek. Zo ontstaat een zonering van de provincie in drukke en minder drukke gebieden. Zonering biedt mogelijkheden voor het creëren van verschillende soorten recreatiebelevingen. Natuur- en stiltegebieden worden door deze zonering ontlast².

Op de ingevoegde kaart is het recreatief hoofdnetwerk afgebeeld, met daarop het routenet voor wandelen, varen en fietsen, poorten, TOP's en attractiepunten.

Poorten en TOP's

Poorten zijn prominente en herkenbare toegangslocaties van de recreatie- en natuurgebieden. Deze poorten kunnen een eigen attractiewaarde hebben en trekken op die manier ook publiek aan. Poorten hebben verschillende thema's en doelgroepen. Daarnaast is er een groter aantal toeristische overstappunten (TOP's) die eveneens een goed startpunt bieden voor een recreatieve activiteit, maar een stuk bescheidener van opzet zijn. Doordat het model van poorten en TOP's aansluit bij omliggende provincies ontstaat een eenduidige structuur die de herkenbaarheid voor recreanten vergroot. Ondernemers bij de poorten en TOP's en aan het RHN profiteren

² In het Vlaamse Nationaal Park Hoge Kempen wordt inmiddels vijf jaar succesvol gewerkt met deze methodiek. 80% van alle bezoekers aan dit nationaal park blijft 'hangen' bij een van de poorten. Dit versterkt het provinciale beleid voor natuur en specifieke stiltegebieden. Ook het Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug past deze systematiek met succes toe.

van hun ligging en de 'exclusiviteit' van het beperkte aantal poorten. Daarom wordt verwacht dat zij zelf mede investeren in de voorzieningen bij de poorten en TOP's.

De poorten en TOP's ontsluiten de belangrijke recreatieve landschappen van de provincie. De belangrijkste hiervan zijn de twee toeristische bestemmingsgebieden Groene Hart (inclusief Vecht en Plassen, de Venen en de Waarden) en Utrechtse Heuvelrug. Het zijn gebieden met een bovenregionale betekenis en bekendheid. De meeste poorten zijn verbonden aan deze twee bestemmingsgebieden. Ze kunnen zodoende de belevingswaarde van het Groene Hart (watersport, polders, agrotourisme, Nieuwe Hollandse Waterlinie) en de Utrechtse Heuvelrug (bos, buitenplaats, militair verleden) versterken.

Van voornamelijk regionale betekenis zijn de recreatieve regio's Kromme Rijnstreek, Vallei en het Eemland. Ook deze gebieden zijn ontsloten met één of twee poorten en meerdere TOP's. Ook de zogenaamde recreatiezones rondom de steden Utrecht en Amersfoort kennen enkele poorten en TOP's. Bijlage 3 is een uitwerking van de begrippen poort en toeristisch overstappunt (TOP).

Het aantal poorten in de provincie blijft beperkt tot een overzichtelijk aantal. Er zijn daarom ook andere meer- en minder drukbezochte attractiepunten die geen poort zijn. De drukste attractiepunten (>500.000 bezoekers per jaar) zijn de twee grote dierentuinen in Rhenen en Amersfoort, het dorp Lage Vuursche en het landgoed Amelisweerd. Attractiepunten zijn zoveel mogelijk opgenomen in het recreatief hoofdnetwerk. De genoemde vier attractiepunten worden bewust niet geduid als poort, omdat hier de huidige bezoekdruk al (te) hoog is.

Het bovenregionale routenet voor wandelen, fietsen en varen

De hoofdstructuur van **fietsroutes** is volledig ondersteund met een knooppuntensysteem dat goed aansluit op de netwerken in andere provincies en op het toeristisch-recreatief product. Digitale informatie is voor de recreant gemakkelijk te vinden en te downloaden. Zodoende kunnen recreanten hun routes naar eigen inzicht bepalen en beleven.

De hoofdstructuur van **wandelroutes** wordt gevormd door de lange-afstands-wandelroutes en een netwerk van streekpaden zoals het Grebbeliniepad, het Kromme Rijnpad en het Utrechtpad. Lokale partijen hebben aan de hoofdstructuur diverse kleinschalige themapaden (met thema's als cultuurhistorie, archeologie, natuureducatie) gekoppeld. Het agrarische gebied van het Groene Hart, Kromme Rijngebied en de Gelderse Vallei is beter toegankelijk en aantrekkelijker voor de wandelaar door uitbreiding van de boerenlandpaden en de klompenpaden: kleinere wandelrondes gericht op de beleving van landschap en cultuurhistorie³.

De hoofdstructuur van **vaarroutes** is overgenomen uit de Beleidsvisie Recreatie Toervaart Nederland (BRTN)⁴. De routes sluiten onder meer goed aan op de Hollandse Plassen in Noord- en Zuid-Holland, en een regionaal kanonnetwerk, zodat een aaneengesloten watersportgebied ontstaat. Ons uitgangspunt hierbij is: behouden wat we hebben en waar mogelijk verbeteren fysieke verbindingen en veiligheid. Daarnaast is er meer samenhang door bundelen van krachten in het gebied op waterrecreatiegebied (zie opgave 4, paragraaf 4.4).

De provincie Utrecht heeft langs de routestructuren van fietsen, wandelen en varen een vijftiental stiltegebieden benoemd die de beleving van de routegebonden recreatie versterken.

³ In het project Wandelroutenetwerk Stichtse Lustwarande is het bestaande netwerk zo aangepast dat naast kleine rondjes vanuit de dorpen en entrees via koppeling van routes ook over langere afstanden gewandeld kan worden. Het onderscheid tussen eigenaren is hier weggevalen omdat de markering van het Nationaal Park gebruikt wordt.

⁴ De Beleidsvisie Recreatie Toervaart Nederland (BRTN) is opgesteld door de Stichting Recreatietoervaart Nederland. De visie biedt een ontwikkelingsperspectief voor vaarwegen in samenhang met de omgeving en draagt bij aan de versterking van de identiteit van Nederland als waterland. Op basis van de visie is een uitvoeringsprogramma per provincie opgesteld.

Een integraal onderdeel van het recreatief hoofdnetwerk is het cultureel erfgoed. De provincie Utrecht beschikt over een rijke verzameling aan cultuurhistorisch erfgoed. Het archeologische en militaire erfgoed (de linies, forten en gedenkplaatsen) en de grote hoeveelheid buitenplaatsen maken dit erfgoed onderscheidend. De wens van gemeente en provincie Utrecht om in 2018 Culturele Hoofdstad van Europa te zijn, kan als vliegwiel fungeren voor een versterking van de cultuurhistorische infrastructuur. De cultuurhistorische waarde van de leefomgeving bepaalt in hoge mate de 'identiteit' van stad en landschap: steden en regio's profileren zich met hun cultureel erfgoed. Een groter deel van het erfgoed is in 2020 beleefbaar, vindbaar en zichtbaar (ook op internet). Het is waar mogelijk goed opgenomen in de recreatieve routestructuren. Een aantal forten en buitenplaatsen zijn bovendien benoemd als poort of TOP.

Opgave: verbinden van (erfgoed)attracties, routes, poorten en TOP's tot samenhangend recreatief hoofdnetwerk.

1. Taken vanuit de provinciale rol als eigenaar, beheerder, financier

Poorten en TOP's

- Ontwikkeling van TOP's en poorten, samen met ondernemers en lokale gebiedspartners. Er zijn al enkele poorten en TOP's gereed of in voorbereiding. De meeste zijn echter nog slechts een bestaande horecagelegenheid, attractie of recreatiegebied zonder een duidelijke functie of bestemming als poort of TOP. In overleg met de gebiedscommissies Oost en West en andere maatschappelijke partners wordt de 'uitrol' en de planning over de provincie uitgewerkt. De wenselijke locaties voor de poorten zijn weergegeven op het kaartbeeld. Het is mogelijk dat in enkele gevallen nog wijzigingen plaatsvinden, indien bij de uitwerking toch blijkt dat de aangegeven locatie niet geschikt is om als poort te functioneren (bijvoorbeeld vanwege de benodigde infrastructuur of parkeren). Ook de investeringsbereidheid van ondernemers en de kernkwaliteiten van de aanwezige landschappen zijn mede bepalend. Eventuele wijzigingen worden in de gebiedscommissie Oost en West geagendeerd. De gebiedscommissies nemen de uitvoering van de poorten en TOP's namens de provincie ter hand.
- Informatievoorziening over de TOP's en poorten en het netwerk.
- Passende bewegwijzering vanaf de hoofdinfrastructuur (weg of spoor) naar de poorten en TOP's.

Fietsknooppuntensysteem en lange-afstands-fietsroutes (LF-routes)

- De uitkomsten van een evaluatie van het in 2008 aangelegde fietsknooppuntensysteem, moeten ook leiden tot een overzicht van benodigde optimalisaties, waarna (voor zover financieel haalbaar) optimalisatie plaatsvindt. Voorbeelden van mogelijke optimalisaties zijn: aansluiting op fietsknooppuntennetwerken omliggende provincies, betere aansluiting op het toeristisch-recreatieve product en verplaatsing ter verbetering aantrekkelijkheid.
- Het langdurig borgen van onderhoud en beheer van de LF-routes en het fietsknooppuntensysteem na 2018.
- Informatievoorziening over het fietsknooppuntensysteem en de LF-routes.

Wandelinfrastructuur

- Dichtheid netwerk vergroten rondom TOP's en poorten en grofmaziger netwerk daarbuiten realiseren, zodat belangrijkste publieksstromen worden gebundeld en op andere locaties natuur wordt ontzien.
- We onderzoeken samen met andere gebiedspartijen de mogelijkheden om meer fysieke en/of digitale samenhang te krijgen in het wandelnetwerk.
- Borgen onderhoud en beheer van LAW-routes, streekpaden en andere belangrijke regionale routes op de lange termijn.
- De toegankelijkheid van het agrarische gebied kan worden vergroot met boerenlandpaden en routes van klompenpaden.

Verbetering van het hoofdnetwerk

- Aanpak knelpunten. Uit bestaande inventarisaties, waaronder de stad-land-fietsverbindingen en diverse recreatievisies, komt een aantal knelpunten naar voren. De provincie voelt zich medeverantwoordelijk deze knelpunten op te lossen. Hierbij worden (creatieve) oplossingen gezocht waarbij combinaties met de aanleg van eco-, en aquaducten en tunnels met veilige oversteekplekken voor wandelaars en fietsers niet op voorhand worden uitgesloten. Hierbij worden de ervaringen die nu worden opgedaan met dit soort combinaties betrokken. Bij aanpassing of reconstructie van infrastructuur kunnen knelpunten direct worden aangepakt.
- Door het RHN beter aan te sluiten op attracties, bezienswaardigheden, cultuurhistorisch erfgoed, horecapunten, verblijfsvoorzieningen, recreatieterreinen, etc. worden deze beter bereikbaar en makkelijk vindbaar. Dit kan door het RHN langs deze voorzieningen aan te leggen of er op het RHN naar te verwijzen en door een deel ervan een functie te geven als poort of toeristisch overstappunt.

Erfgoed

- Behoud en ontwikkeling van de belangrijkste locaties met cultuurhistorisch erfgoed
- Beleefbaar en bruikbaar maken van de erfgoedlocaties (forten) die in eigendom/beheer van uitvoeringspartners van provincie zijn.
- Samenwerken verschillende erfgoedattracties qua promotie, informatievoorziening en evenementen. Het Jaar van de Buitenplaatsen (2012) biedt een uitgelezen kans hiervoor.

2. Taken vanuit de provinciale rol als ruimtelijk regisseur en beschermer van het landschap

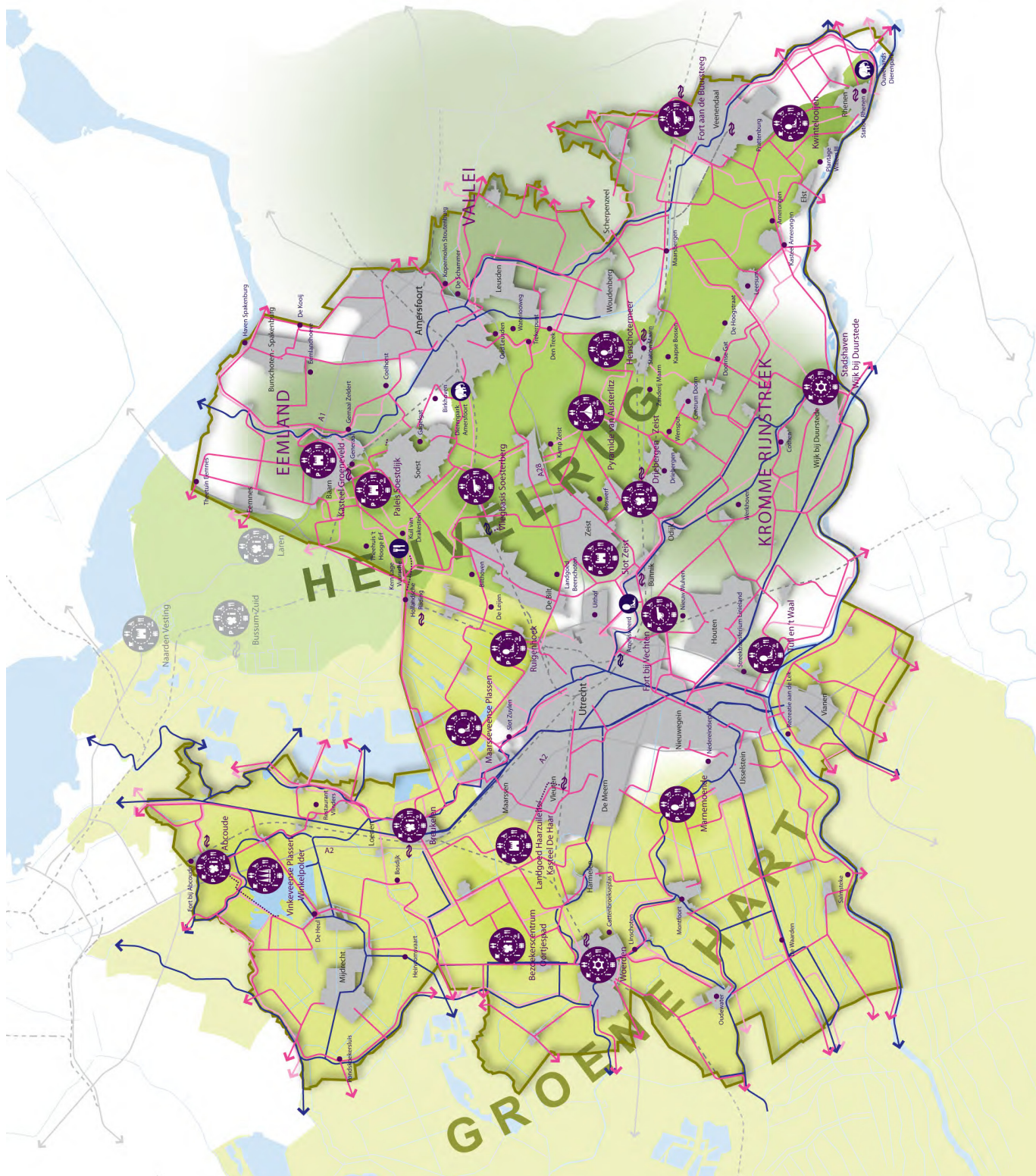
- Bewaken RHN, zorgen dat nieuwe plannen deze niet verstoren.
- Zorgen voor verdere versterking van samenhang en verbindingen in het netwerk, met een alertheid op het benutten van kansen als locaties of infrastructuur 'op de schop gaat'.
- Meewerken aan het benutten van de (planologische) ruimte die nu in de PRS geboden wordt voor de ontwikkeling van TOP's en poorten. De daadwerkelijke verankering in bestemmingsplannen is een taak voor de gemeenten.
- Meewerken aan verdichting van het recreatieve wandelroutenetwerk rondom TOP's en poorten. Door een hogere dichtheid rond de TOP's en poorten, en een grofmaziger netwerk daarbuiten, worden publieksstromen gebundeld en wordt de natuur op andere locaties ontzien.
- Meewerken aan verbetering van de bereikbaarheid van de poorten en toeristische overstappunten en bijdragen aan mobiliteitsoplossingen.

- Bij knelpunten in het recreatieve netwerk onderzoeken van creatieve oplossingen en combinatiemogelijkheden.
- Inzetten op behoud van het bestaande BRTN-en kanonnetwerk en het verbeteren van de veiligheid op dit netwerk.

Geen prioriteit

Vanuit onze prioritering om in te zetten op (boven)regionale voorzieningen en toeristisch-recreatieve activiteiten voor een breed publiek, vanwege de economische potentie en de bijdrage aan de versterking van de natuur en landschap (middels zoning en vanwege de beperkte budgetten die om keuzes vragen, zullen wij ons deze periode niet (actief) inzetten op:

- lokale routenetwerken en routepunten
- skeeleroutes, mountainbikeroutes, ruiterroutes en ook niet op infrastructuur gekoppeld aan deze activiteiten, tenzij doelverplechting mogelijk is en/of al in een gebiedsprogramma is opgenomen.
- thematische routes
- fysieke vaarverbindingen, tenzij vanuit doelverplechting en meekoppelende belangen financiering hiervoor geregeld kan worden.

Legenda

Locaties en entrees

- Naam poort
- Poort
- Toeristisch Overstappunt (TOP)
- Druk bezocht attractiepoint (> 500.000 bezoekers per jaar)
- Naam Attractiepoint
- Stations bij poorten, TOP's en attractiepunten

(Boven)regionaal routenetwerk

- Fietsen
- Wandelen
- Varen

Regio's

- Toeristisch bestemmingsgebied
- Recreatieve regio

ondergrond: Dienst voor het kadaster en openbare registers, Apeldoorn, 21-07-11, 1197521

Visie Recreatie en Toerisme 2020
Recreatief Hoofdnetwork:
versterken en bewaken

20 februari 2012

0 2 5 10 km

4.2 Recreatiedruk accommoderen

Huidige situatie: lokaal grote drukte en rijksfinanciering RodS stopgezet

Rondom de stadsgewesten is sprake van een aantal intensief gebruikte recreatie- en natuurgebieden, zoals het Landgoed Amelisweerd, de Bokkeduinen en de Maarsseveense Plassen. Als gevolg van de verwachte bevolkingsgroei, vooral in de stadsgewesten Amersfoort en Utrecht worden deze gebieden zo druk dat ze de bezoekersaantallen niet meer goed aan kunnen. Ook heeft een deel van de stedelijke bevolking geen toegang tot openlucht-zwemwater in haar directe omgeving. Met het stopzetten van de rijksfinanciering van het programma Recreatie om de Stad (RodS) is onzeker of er ook in de toekomst genoeg recreatiemogelijkheden zijn voor de groeiende bevolking van beide stadsgewesten. Hierdoor ontstaat tevens de noodzaak tot het vinden van andere dekkingsbronnen, ook private middelen, om de recreatieve opgave rond de steden te kunnen ontwikkelen.

In planologische zin is er rondom de steden een gordel van 'recreatiezones' aangewezen (zie bijgevoegde kaart waar deze zones zijn aangegeven). In deze gebieden is recreatie in principe de belangrijkste bestemming. Het is er mogelijk nieuwe recreatieve functies te ontwikkelen.⁵

Ambitie 2020: ruimte en aanbod voor alle inwoners

Op fietsafstand van huis vinden de inwoners van de stedelijke gebieden rond Utrecht en Amersfoort interessante, gevarieerde groene gebieden met verschillende recreatieve mogelijkheden. De planologische ruimte die de 'recreatiezones' uit de PRS rondom de steden Utrecht en Amersfoort bieden is voor allerlei vormen van recreatie benut, aansluitend bij de recreatiebehoeften van deze inwoners. Ondernemers en beheerders sluiten met hun aanbod goed aan bij de leefstijlen en de voorkeuren van de bewoners in en bij hun deel van de regio⁶. In het westen hebben ondernemers en beheerders wat meer het accent gelegd op 'uitbundig geel' (zoals familievertier, mogelijkheden in voor actieve recreatie in groepsverband). In het oosten hebben zij een accent gelegd op 'ingetogen aqua' en 'ondernemend paars' (zoals fietsen, wandelen, cultuur, inspiratie, sportieve activiteiten). De recreatiemogelijkheden hebben gelijke tred gehouden met de bevolkingsgroei evenals de ontwikkeling en kwaliteit van het landschap rondom de steden.

De provincie Utrecht stimuleert in deze context een meer vraaggerichte ontwikkeling en stelt hiervoor gegevens over de leefstijlen beschikbaar. Het is er in 2020 nog altijd mogelijk om gratis of tegen een gering bedrag te fietsen, wandelen, zonnen of te zwemmen. Maar er is ook sprake van een uitgebreide keuze aan – betaalde – voorzieningen op het gebied van horeca, wellness, buitensporten, spelen en vermaak.

De reconstructie van rijks- en provinciale wegen heeft op een aantal plaatsen geleid tot kortere en betere recreatieve verbindingen tussen de stad en omliggende recreatiegebieden. Inwoners kunnen gemakkelijk en veilig vanuit hun woon- en werkomgeving de omliggende recreatiegebieden bereiken, waardoor het gemotoriseerde recreatieverkeer beperkt blijft en de woon- en leefkwaliteit van de steden verbeterd is. Op de bijgaande kaart 'recreatiedruk accommoderen' zijn de recreatiezones rondom Utrecht en Amersfoort aangegeven.

⁵ In deze zones is onder voorwaarden ruimte voor aanvullende bovenlokale groenblauwe en recreatievoorzieningen met een intensief of extensief gebruik mogelijk. Hierbij valt te denken aan nieuwe landgoederen met recreatief medegebruik, andere vormen van rood voor groen die bijdragen aan de recreatieve structuur, natuurgebieden met recreatief medegebruik, recreatieve groengebieden, open (zwem)waterlocaties en doorgaande routestructuren voor langzaam verkeer (Voorontwerp PRS, p.61).

⁶ Deze voorkeuren zijn in 2011 onderzocht door RMN, Gemeente Utrecht en DLG. Hiervan wordt verslag gedaan in het rapport 'Utrechters erop uit; behoefte bewoners Utrecht aan buitenrecreatie rondom de stad'.

Ook is aangegeven welke weggedeelten de komende jaren in de planvorming zitten voor reconstructie en waarbij rekening gehouden moet worden met de dwarsverbindingen voor langzaam verkeer.

Opgave: accommoderen recreatiedruk en fysieke belemmeringen opheffen

Er ligt een kwantitatieve opgave. Er komt, als gevolg van bevolkingsgroei, behoefte aan meer hectares recreatieterrein, meer recreatieve routes, meer verbindingen vanuit de stad. Op dit moment ziet het er niet naar uit dat de ambities van het oorspronkelijke RodS-programma kunnen worden waargemaakt en er zullen knelpunten ontstaan. Slimme oplossingen waarbij beter gebruik wordt gemaakt van het bestaande aanbod en waarbij bestaande eigenaren en beheerders worden gestimuleerd om de recreant beter te bedienen moeten hierbij zoveel mogelijk soelaas bieden. Er is ook een kwalitatieve opgave. Het aanbod sluit niet altijd aan bij de leefstijlen en de behoeften van elke recreant. Er is behoefte aan meer diversiteit en meer mogelijkheden voor de veeleisende recreant die bereid is te betalen voor aanbod met kwaliteit (op het gebied van cultuur, horeca, natuurbeleving, gezondheid).

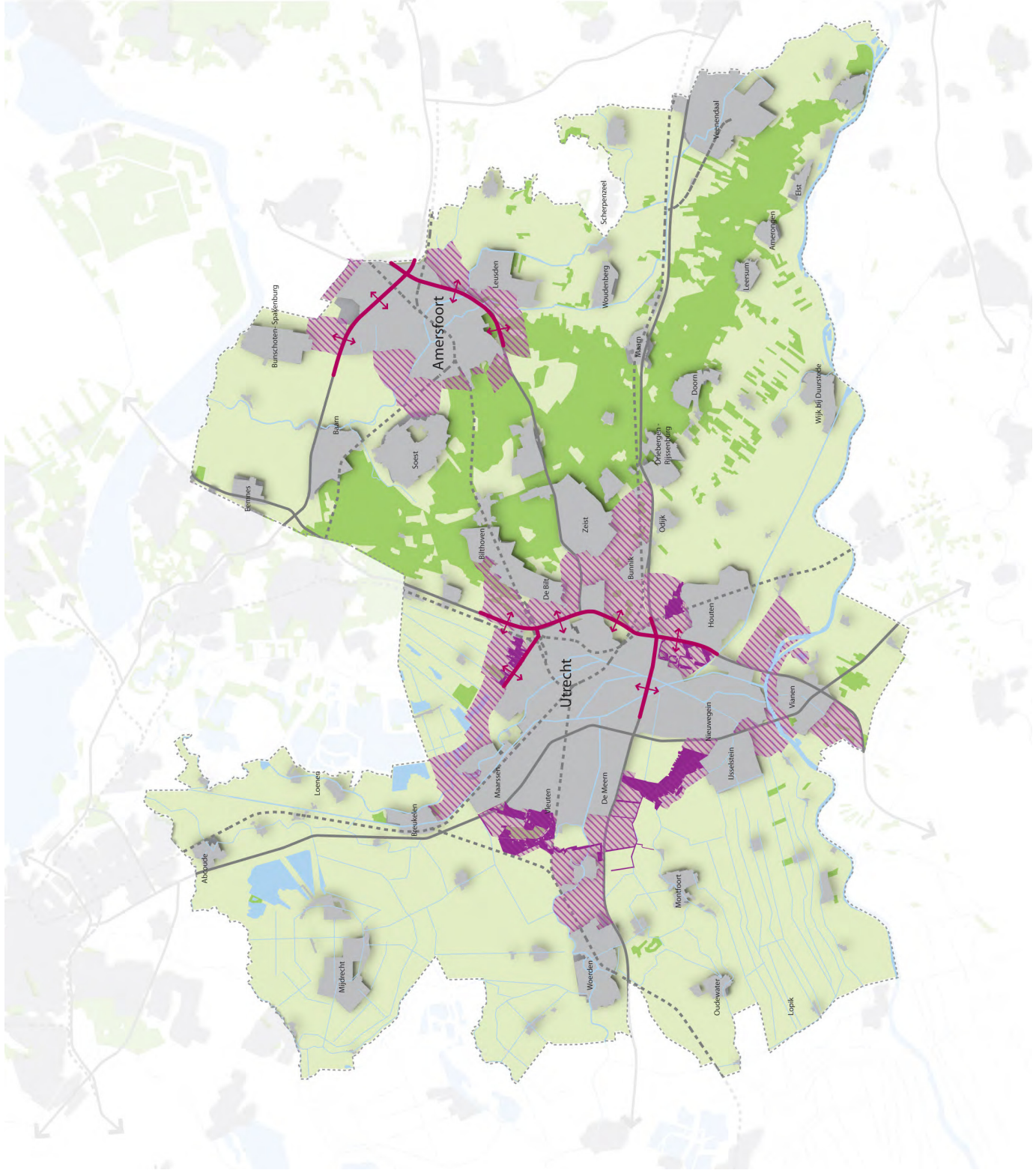
1. Taken vanuit de provinciale rol als eigenaar, beheerder, financier

- Als deelnemer van het recreatieschap Stichtse Groenlanden is de provincie Utrecht mede-eigenaar, financier etc. en dus mede verantwoordelijk voor een duurzame ontwikkeling, onderhoud en beheer en toezicht van diverse (boven)regionale recreatieterreinen en –routes.
- De provincie voelt zich, samen met partners als de grote steden en andere gebiedspartijen, verantwoordelijk voor het behoud en de uitbreiding van recreatieruimte rondom de stedelijke gebieden Utrecht en Amersfoort. Daarom neemt zij met de steden het voortouw bij de visievorming ‘nieuwe stijl’. In de recreatiezones is meer planologische ruimte voor de ontwikkeling van recreatief ‘rode’ functies en een verbetering van de bereikbaarheid voor (vooral) langzaam verkeer. Gedacht wordt aan rood-voor-groen-constructies zoals nieuwe landgoederen. Stadslandbouw (de productie van voedsel voor de stad in combinatie met het leveren van andere diensten en producten aan de stad) en recreatie om de stad kunnen elkaar versterken.
- Voor bestaande en reeds geplande groengebieden (RodS) wordt in samenspraak met gebiedspartijen bekeken of en zo ja hoe, deze, ook bij de nieuwe financiële situatie, aangelegd en beheerd kunnen worden.
- Regionale investeringen in de bereikbaarheid van het buitengebied rondom de steden en het tegengaan van de barrièrewerking van infrastructuur. De provincie richt zich bij het verminderen van de barrièrewerking ook op het provinciale recreatief hoofdnetwerk.
- Het vinden van nieuwe zwemwaterlocaties of het verbeteren van bestaande rondom de grote steden. Enkele nieuwe zwemwaterlocaties rond de stedelijke gebieden van Utrecht en Amersfoort dienen in nauwe samenwerking tussen gemeenten, provincie en waterschappen opgepakt te worden, waarbij het initiatief in eerste aanzet bij de gemeenten ligt.
- De provincie ziet vanuit haar wettelijke taak toe op de zwemwaterkwaliteit.

2. Taken vanuit de provinciale rol als beschermer van het landschap en als ruimtelijk regisseur:

- Voor de ‘recreatiezones’ neemt de provincie samen met de steden het initiatief om dit thema in de nieuwe situatie gezamenlijk uit te werken en af te stemmen.
- Voor bestaande en reeds geplande groengebieden (RodS) wordt in samenspraak met gebiedspartijen bekeken hoe deze aangelegd en beheerd kunnen worden.

- Planologische bescherming van waardevolle Utrechtse landschappen in de provinciale ruimtelijke structuurvisie- en verordening.

Legenda

- Recreatiezone: planologische ruimte voor recreatieve functies
- RodS
- Reconstructie rijkswegen: verminderen barrièrewerking voor fietsen en wandelen

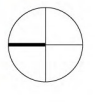
ondergrond: Dienst voor het kadaster en openbare registers, Apeldoorn, 21-07-11, 1197521

**Visie Recreatie en Toerisme 2020
Recreatiedruk accommoderen**

20 februari 2012

provincie Utrecht

4.3 Vernieuwing in de natuur (EHS)

Huidige situatie: recreatie in de EHS, gebrek aan vernieuwing

Ongeveer 30% van alle verblijfsrecreatie- en watersportbedrijven is gevestigd in de ecologische hoofdstructuur (EHS) en ca. 40% ligt op een afstand van minder dan 500 meter. In de provincie Utrecht praten we in dit verband vooral over de Utrechtse Heuvelrug, een zone langs de Lek en de Vinkeveense Plassen (en de Loosdrechtse plassen). Deze gebieden hebben natuurwaarden en zijn ook belangrijk in toeristisch-recreatief opzicht. In deze hoofdstructuur liggen ook dagrecreatieterreinen (zoals Doornse Gat) en een recreatief routenetwerk van (boven)regionaal belang. Het onderhoud en beheer van deze voorzieningen is steeds lastiger omdat overheidsfinanciering terugloopt. De onderhouds- en beheerorganisaties voelen zich mogelijk genoodzaakt om terreinen die zij niet langer kunnen onderhouden en beheren, uit veiligheidsoverwegingen te sluiten. Op verschillende locaties worden TOP's en poorten ontwikkeld, maar ook hier is niet in alle gevallen beheer en onderhoud geregeld.

Een gebrek aan kwaliteit in het aanbod zorgt voor teruglopende bezoekersaantallen bij de bestaande accommodaties. Tegelijkertijd wordt de groei-behoefte van verblijfsaccommodaties in de regio Utrechtse Heuvelrug geschat op 24 hectares (onderzoek RECRON/Natuur en Milieufederatie Utrecht ea. 2011). Ook de vraag naar dagrecreatief groen zal groeien als gevolg van de toename van de Utrechtse bevolking. Diverse recreatieondernemers geven aan te willen investeren in de kwaliteit van hun accommodaties op eigen terrein. Ook zijn zij in een aantal gevallen bereid om investeringen in de omgevingskwaliteit buiten het eigen terrein te doen. Het Henschotermeer, Doornse Gat, de Vinkeveense en Loosdrechtse Plassen en andere dagrecreatieterreinen van Recreatie Midden Nederland vragen om vernieuwing en extra mogelijkheden voor ondernemers. Echter de wensen voor uitbreiding en vernieuwing van de aanwezige verblijfs- en dagrecreatie botsten regelmatig met de natuurdoelstellingen en de bijbehorende regelgeving. Hierdoor is spanning ontstaan tussen ontwikkeling en behoud, terwijl beide elkaar nodig hebben.

De Adviescommissie Recreatie en Toerisme helpt om patstellingen rond plannen tussen recreatieondernemers en overheden te doorbreken.

Ambitie 2020: natuurwinst in combinatie met innovatie

De provincie streeft naar behoud, en waar mogelijk versterking, van de natuurwaarden in en rond de EHS, in combinatie met een recreatief aanbod dat voldoet aan de vraag van de recreant en een economisch vitale toeristisch-recreatieve sector. De ondernemers voelen zich mede verantwoordelijk voor behoud en versterking van die natuur; dit is de bron van hun inkomsten. Hiertoe bestaat een ruimtelijk en juridisch instrumentarium waarin de koppeling tussen ondernemerschap en natuurwaarden sterker wordt gelegd. Tevens is er ruimte voor maatwerk om de problematiek in individuele gevallen op te lossen.

Opgave: ingreep op gebiedsniveau, nieuwe arrangementen tussen natuur en recreatie

1. Taken vanuit de provinciale rol als eigenaar, beheerder, financier

Als deelnemer van de vier recreatieschappen is de provincie Utrecht mede-eigenaar, financier en dus medeverantwoordelijk voor een duurzame ontwikkeling, onderhoud en beheer en toezicht van diverse (boven)regionale

recreatieterreinen en –routes. In het Traject Toekomst Recreatie(schappen) moet hiervoor duurzame bekostiging worden gevonden.

2. Taken vanuit de provinciale rol als ruimtelijke regisseur en beschermer:

Provincie Utrecht maakt, samen met partners (als recreatieschappen, RECRON, Natuur en Milieu Utrecht, Hiswa, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Het Utrechts Landschap, particuliere eigenaren en gebiedscommissies) ruimte voor investeringen in de recreatiebedrijvigheid waarbij tegelijkertijd natuurwinst wordt geboekt. In de ontwerp PRS lezen we: “De Ecologische Hoofdstructuur (EHS) is een robuust samenhangend netwerk van natuurgebieden en verbindingen daartussen op nationaal niveau. Wij willen de EHS in Utrecht behouden en verder ontwikkelen. Hiervoor beschermen wij deze gebieden en willen wij tot 2021 1.500 ha nieuwe natuurgebieden realiseren. Wij zorgen er voor dat zich geen nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen voordoen die een significant negatief effect hebben op de wezenlijke waarden en kenmerken van onze EHS. Dit doen wij via het beschermingsregime ‘nee, tenzij’. Er worden in de PRS ook ruimere mogelijkheden beschreven voor recreatiebedrijven in de EHS. De volgende trajecten waarbij versterking van natuur en recreatie samen gaan zijn denkbaar:

1. Saldobenadering, bijvoorbeeld ‘uitruilaanpak’ (ook wel bekend als ‘krimp en groei’). Deze aanpak leent zich voor een aanpak op het niveau van een groter gebied met meerdere bedrijven en een natuuropgave. De provincie Utrecht wil het initiatief nemen tot een gebiedsgerichte aanpak voor delen van de Utrechtse Heuvelrug en de Vinkeveense Plassen.
2. Ontwikkeling van recreatieve poorten met een gunstig effect op de rust in de natuur elders in het gebied. “Recreatieve toegangspoorten naar natuurgebieden kunnen op grond van een gebiedsvisie een intensievere inrichting krijgen indien dit intensievere gebruik opweegt tegen de ecologische winst van een goede recreatieve zonering in het achterliggende natuurgebied”⁷
3. Meer ruimte en maatwerk bij individuele recreatiebedrijven door toepassen van de methode ‘plussen en minnen voor natuur’.

Daarnaast wil de provincie het huidige aanbod van recreatiewoningen zoveel mogelijk beschermen en is in de PRV opgenomen dat permanente bewoning van recreatiewoningen moet worden tegengegaan.

4.4 Landschap beter beleven

Huidige situatie: interessant landschap; beperkte beleving

Het Groene Hart, maar ook andere landschappen zoals Eemland, Kromme Rijnstreek en Gelderse Vallei, bevat vele cultuurhistorisch waardevolle agrarische landschappen, die zich kenmerken door (uiter)waarden, landgoederen, molens, boerderijlinten, unieke verkavelingen en oude waterlopen. De afgelopen jaren is veel geïnvesteerd in de bekendheid van het Groene Hart. Dit heeft tot een groei van het aantal bezoekersaantallen (of recreatieve uitgaven) geleid van 11% maar het gebied is nog steeds geen belangrijk recreatief gebied voor de inwoners van de Randstad. Kleinschalige initiatieven in dorpen en bij boeren zijn niet bekend bij de stedeling of voldoen niet aan de vraag van de recreant.

De bezoekersaantallen van de Vinkeveense en Loosdrechtse plassen lopen terug, terwijl de vraag naar zwemwatervoorzieningen is toegenomen. Oorzaak hiervan is dat de plassen onvoldoende bereikbaar en

⁷ Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie

toegankelijk zijn. Daarbij zijn de voorzieningen verouderd en sluiten niet meer aan bij de leefstijlen van de recreant. Lokale ondernemers en hun vertegenwoordigers, maar ook publieke partijen zijn op zoek naar mogelijkheden de waterrecreatieve voorzieningen in het Groene Hart (kwantitatief en kwalitatief) te verbeteren en met elkaar te verbinden.

De bereikbaarheid van de Utrechtse landschappen laat te wensen over (grote afstand met fiets, er is nauwelijks openbaar vervoer, het is onduidelijk waar te beginnen met een route). Ook de toegankelijkheid is voor verbetering vatbaar. De klompenpaden van Landschap Erfgoed Utrecht als onderdeel van boerenlandpaden laten zien dat met de openstelling van agrarisch grondgebied interessante wandelmogelijkheden worden ontsloten. (Zie opgave 1 Recreatief hoofdnetwerk, paragraaf 4.1).

Ambitie 2020: een beleefbaar landelijk gebied vanaf water èn land

Het agrarische gebied (waaronder het Groene Hart) is een belangrijk recreatief gebied voor de inwoners van de Randstad. Bovendien draagt recreatie bij aan het onderhoud en beheer van het waardevolle landschap en vormt het een nevenbron van inkomsten voor agrariërs. Recreatie kan gezien worden als een van de economische dragers van het landelijke gebied. Het beleefbaar en toegankelijk maken van het landelijk gebied, cultuurhistorisch erfgoed en natuur creëert ook draagvlak bij de inwoners om te investeren in het behoud ervan. Elk landschap heeft zijn eigen verhalen en kent zijn eigen kernkwaliteiten. Dit heeft nauwe relatie met de ontstaansgeschiedenis van een gebied en dus met het thema cultuurhistorie. Door dit te benadrukken is de beleving in elk gebied anders. Juist deze variatie is een aantrekkelijk uitgangspunt voor recreatie. De Utrechtse landschappen bieden de recreant in 2020 veel mogelijkheden om te genieten van ruimte en rust. Het is een gebied voor een dagtocht of een meerdaagse vakantie met een gevarieerd aanbod aan recreatieve fiets-, wandel- en vaarroutes, horeca en attracties. Stille is een schaars goed in de provincie, maar in de Utrechtse landschappen is het op veel plekken nog (relatief) stil.

In het Hollands Plassengebied, dat voor een deel in de provincie Utrecht ligt, zijn de aansluitingen tussen de plassen verbeterd. Waterberging is gekoppeld aan recreatieve opgaven, waardoor werk met werk is gemaakt⁸. De plassen zijn niet alleen aantrekkelijk voor de doorgewinterde watersporters, maar ook voor ongeoefende recreanten die bijvoorbeeld voor één dag een sloep willen huren of een zeilcursus willen volgen. Daarnaast is het gebied aantrekkelijk voor degenen door het gebied willen fietsen en wandelen. Accommodaties op, aan en nabij het water om te overnachten (van luxe accommodatie tot B&B), te eten en te drinken zijn breed voorhanden.

Opgave: verbinden, verfraaien en verenigen, en aanpakken regelgeving

Het agrarisch toerisme zal zich verder kunnen ontwikkelen, doordat meer agrarische bedrijven en landgoederen zich geheel of ten dele gaan richten op de recreant, de toerist en de stedeling, met het aanbieden van streekproducten, zorgarrangementen en overnachtingsmogelijkheden. Dit sluit goed aan op de ingezette lijn van de provincie Utrecht van meer aandacht voor het thema verbrede landbouw. Afspraken met de agrarische sector moeten leiden tot meer wandel- en fietspaden.

De provincie Utrecht richt zich op een breed publiek voor waterrecreatie en niet op watersport alleen. Het gaat dan om recreëren aan het water, zwemmen in de openlucht, varen en om recreatieve fietsers en wandelaars die het waterrijke gebied kunnen beleven. De afstemming van het Hollands (Utrechts) Plassengebied vindt plaats in

de Stuurgroep Groene Hart (bestuurlijk) en de coördinatiegroep Waterrecreatie Groene Hart (ambtelijk) waarin de betrokken provincies en waterschappen samenwerken. Veel van hieronder genoemde (waterrecreatie)opgaven worden via het Programmabureau Groene Hart opgepakt.

1. Taken vanuit de provinciale rol als eigenaar, beheerder, financier

- Vanuit haar rol in het Recreatieschap Vinkeveense plassen en Plassenschap Loosdrecht zet de provincie zich (mede) in voor de verbetering van de plassen als regionale trekpleister en dus modernisering van de voorzieningen, betere bereikbaarheid en toegankelijkheid van deze plassen (onder meer met poorten en TOP's) en hogere inkomsten. We maken hierbij gebruik van de leefstijlenatlas.
- De financiering van ontwikkelingen en duurzaam onderhoud en beheer van recreatieve voorzieningen is een belangrijke opgave. In het traject Toekomst Recreatie(schappen) wordt hieraan gewerkt.
- Inzetten voor verbetering van de 'overstap' tussen land en water, bijvoorbeeld met aanlegsteigers / passantenhavens op toeristisch-recreatieve locaties.
- Vergroten laagdrempelige vaarmogelijkheden (bijvoorbeeld knooppuntensysteem voor sloepen).
- Veiligheid op het water. Omdat de provincie zich inzet voor (minimaal het behoud van) de BRTN voelt de provincie zich ook verantwoordelijk voor de veiligheid op de routenetwerk. Een veilige overstek van het Amsterdam Rijnkanaal is hierbij prioriteit. De provincie wil de recreatietoervaart over dit kanaal niet bevorderen, maar kan ook niet ontkennen dat het al gebeurt. Oplossingen voor meer veiligheid kunnen van relatief laagdrempelige tot grootschalige ingrepen zijn. De provincie Utrecht wil zich samen met de medeverantwoordelijke gebiedspartijen in ieder geval inzetten voor de laagdrempelige oplossingen.

De provincie ziet het belang in van meer fysieke vaarverbindingen binnen het Hollands (Utrechts) Plassengebied. Veel van deze verbindingen vragen echter om een enorme financiële inspanning. In een tijd dat er minder financiën zijn voor recreatie en toerisme bij de verschillende overheden, leggen wij hier niet de focus op het verbeteren van fysieke verbindingen. Dit neemt niet weg dat wanneer partijen kansen zien voor doelvervlochtening en dus financiering en wanneer dit past binnen het provinciebrede beleid, wij het verbeteren van vaarverbindingen toejuichen.

2 Taken vanuit de provinciale rol als gebiedsregisseur en beschermer van het landschap

- De provincie wil verrommeling tegengaan (kwaliteitsgidsen).
- De provincie zet zich in voor behoud en waar mogelijk verbetering van de BRTN verbindingen over het water.
- Versterken van de samenwerking tussen publieke en private organisaties op het gebied van waterrecreatie.
- Grotere samenhang in het vaarnetwerk door betere afstemming brug- en sluisijden en –gelden.
- Zoals verwoord in de Landbouwvisie willen we ons inzetten voor meer mogelijkheden voor recreatie als nevenactiviteit voor verbrede landbouw.

⁸ Dit wordt ook wel 'doelvervlochtening' of 'meekoppelen' genoemd.

4.5 De gebiedsgerichte opgaven samengevat

Het voorgaande laat zich schematisch als volgt samenvatten:

Belangrijkste Opgave	Gebied	Doel	Samen met
<p>Recreatief hoofdnetwerk (RHN) versterken en bewaken</p> <ul style="list-style-type: none"> • Completering en afstemming van het (boven)regionale routenetwerk wandelen, fietsen en varen, inclusief landelijke netwerken • Eenduidige bewegwijzering van het RHN • Completering van netwerk van de poorten en toeristische overstappunten (TOP's) • Zonodig mobiliteitsprofielen opstellen per mogelijke poort • Verbetering zicht- en vindbaarheid van routes en (erfgoed-)attracties (fysiek en digitaal) • Erfgoed- en andere attracties integreren in RHN 	Hele provincie	<ul style="list-style-type: none"> • Recreatief hoofdnetwerk met routes, poorten en toeristische overstappunten • Toegankelijk, beleefbaar en samenhangend aanbod van attracties, o.a. op het gebied van erfgoed. • Versterking gebruik en beleving erfgoedlocaties (o.a. congres- en vergadermarkt) 	<ul style="list-style-type: none"> • Recreatieschappen • Gebiedscommissies • Wandel- en fietsplatform • Andere routepartners • Erfgoedbeheerders- en instellingen • Natuurbeheerders • Programmabureaus linies (Grebbeinie, NHW) • Buitenplaatsen • Gemeenten • Brancheorganisaties • Congresaccommodaties • Gebiedscommissies
<p>Recreatiedruk accommoderen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uitbreiding areaal door partners en meer mogelijkheden om recreatief te fietsen en te wandelen, zoekgebieden gekoppeld aan recreatiezones • Stad-land relatie voor langzaam verkeer verbeteren (barrièrewerking infra verminderen) • Meer water geschikt maken als zwemwater, toezien op zwemwaterkwaliteit • Grotere diversiteit, rekening houdend met leefstijlen, ruimte voor multifunctionaliteit 	Intensief gebruikte gebieden dichtbij de steden (recreatiezones)	<ul style="list-style-type: none"> • Voldoende ruimte dicht bij huis en werk voor iedereen om te recreëren en te zwemmen • Aantrekkelijke gebieden dicht bij de stad • Gedifferentieerd aanbod aan horeca en attracties 	<ul style="list-style-type: none"> • Recreatieschappen • Gebiedscommissies • Natuurbeheerders • Gemeenten • Brancheorganisaties • Waterschappen

<p>Vernieuwing in de natuur (EHS)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gebiedsaanpak door verevening en zonerings • Nieuwe gebiedsarrangementen tussen natuurbeheerders, verblijfs- en zakelijke accommodaties • Kwaliteitsverbetering accommodaties • Publiekszonerings (druk/minder druk) met poorten, TOP's en routes • Maatwerk voor individuele recreatiebedrijven 	<p>Delen van de Ecologische Hoofdstructuur + invloedssfeer (Utrechtse Heuvelrug en flanken, Vinkeveense Plassen, Rivierengebied)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Vitale verblijfs- en dagrecreatie • Vitale EHS 	<ul style="list-style-type: none"> • Adviescommissie Recreatie en Toerisme • RECRON • Recreatieschappen • Gebiedscommissies • Gemeenten • Natuurbeheerders • Dagrecreatieaanbieders • Verblijfsrecreatieparken • Zakelijke accommodaties • Landgoedeigenaren
<p>Landschap beter beleven</p> <ul style="list-style-type: none"> • Verbetering relatie land-water • Verbetering vind- en zichtbaarheid van routes en attracties (fysiek en digitaal) • Tegengaan verrommeling evenals verfraaiing van het landschap • Verbetering (toepassing van) regelgeving voor ondernemers 	<p>Groene Hart, Heuvelrug, Vecht en Hollandse Plassen, Kromme Rijnstreek, Eemland, Gelderse Vallei</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ruimte en landschap beleven (rivier, polders, water) • Wandelen, fietsen, varen langs aantrekkelijke routes • Meer mogelijkheden voor (agrarische) ondernemers 	<ul style="list-style-type: none"> • Recreatieschappen • Natuurbeheerders • Agrarische organisaties en recreatieondernemers • Gemeenten • Waterschappen • Gebiedscommissies

5 ONDERNEMERSCHAP ONDERSTEUNEN: INNOVATIE EN KENNISBEVORDERING

5.1 Grotere rol voor ondernemers

Huidige situatie: beperkte rol voor ondernemers

De rol van ondernemers in natuur- en recreatiegebieden is beperkt. Beheer en onderhoud zijn ondergebracht bij de recreatieschappen, landgoedeigenaren en andere natuur- en beheerorganisaties, zoals Het Utrechts Landschap, Landschap Erfgoed Utrecht, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer. De financiering van het onderhoud en beheer vindt grotendeels plaats via de overheden. Met ondernemers bedoelen wij ondernemers in de ruimste zin van het woord: dus ook particuliere stichtingen en non-profit organisaties, zolang zij zich bezig houden met kostendragend beheer en exploitatie van voorzieningen en landschap.

Op veel plaatsen in de provincie bewijzen ondernemers nu al dat zij de veeleisende consumenten kunnen bedienen. Voorbeelden zijn de heel vernieuwde Spa aan de Maarsseveense Plassen en het recreatiebedrijf Down Under (horeca, vergaderen, sport) bij de Laagravense Plas.

Sommige ondernemers hebben beperkte mogelijkheden zich aan de veranderende vraag aan te passen. Bij verschillende recreatieparken vindt onvoldoende vernieuwing plaats, mede omdat ondernemers vanwege de planologische beperkingen hun accommodatie niet kunnen aanpassen. Vanuit de sector bestaan de nodige initiatieven om het aanbod te differentiëren, uit te breiden en/of te moderniseren, maar de afstemming met provincie of gemeente verloopt niet altijd goed. De Adviescommissie Recreatie en Toerisme is door de provincie Utrecht ingesteld om gemeenten onafhankelijk advies uit te brengen over uitbreidingsplannen van recreatiebedrijven in en nabij natuurgebieden. Het doel is kwaliteitswinst voor natuur, innovatie en ruimtelijke inpassing.

Ambitie 2020: ondernemers spelen in op de veeleisende consument en dragen bij aan landschappelijke kwaliteit

Ondernemers vormen bij uitstek de partij die het recreatieproduct voor de consument aantrekkelijk kunnen maken. Daarbij dragen ondernemers en/of private beheerders meer en meer zorg voor het behoud van de kwaliteit van het landschap. Nieuwe financieringsbronnen, die niet van de overheid afkomstig zijn, vormen hiertoe de basis. Bijvoorbeeld in de vorm van een entreprijs, organisatie/hosten van een aantal evenementen, sponsoring en/of het toevoegen en uitbaten van horeca of attracties. Het organiseren en financieren van regionale en lokale marketing wordt een zaak van branchepartijen, bedrijfsleven en gemeenten.

Opgave: duidelijke kaders en goede ondersteuning van ondernemers

Taken vanuit de provinciale rol als gebiedsregisseur en beschermer van het landschap

- De verschillende afdelingen van de provincie werken goed samen en hebben hetzelfde 'verhaal' over mogelijkheden voor ondernemers. Zonder concessies te doen aan de kwaliteit van landschap en natuur zijn zij de ondernemer met zijn plannen van dienst en proberen werkbare oplossingen en uitwerkingen te vinden voor plannen van initiatiefnemers.

Taken vanuit de provinciale rol als faciliteren en ondersteunen van het ondernemerschap

- Ondernemers krijgen advies over locaties en mogelijkheden voor hun ideeën en plannen.

- De provincie continueert de Adviescommissie Recreatie en Toerisme die in overleg met betrokken partijen (publiek en privaat) integrale oplossingen aandraagt voor stagnerende plannen van recreatieondernemers.

5.2 Innovatie en kennisbevordering

Huidige situatie: sommige bedrijven blijven achter op het gebied van innovatie

Recreatie en toerisme bepalen steeds meer de onderscheidende kwaliteit van woon-, werk en leefomgevingen. Dit geldt zowel voor de steden als voor het buitengebied. De toeristisch-recreatieve sector is niet alleen een consument van ruimte, maar even goed een producent van ruimtelijke kwaliteit.

Tegelijkertijd moet geconstateerd worden dat de toeristisch recreatieve sector in de provincie Utrecht hier niet in alle gevallen voldoende voor is toegerust. Kenmerken hiervan zijn een beperkt organiserend vermogen, verouderde bedrijfsvoeringprincipes of onvoldoende mogelijkheden om te investeren in vernieuwing. Belangrijke onderwerpen op gebiedsniveau (dus uitstijgend boven de bedrijfsvoering) zijn publiek-private samenwerking, de multifunctionaliteit van gebieden en accommodaties, en een integrale aanpak door werk met werk te maken.

Ook vanuit de provinciale en gemeentelijke overheid wordt nog veelal vanuit een traditionele rolverdeling tussen overheid en bedrijfsleven gedacht en is nog relatief weinig gevoel bij nieuwe constructies en publiek-private samenwerking in het beheer van natuur, recreatieterreinen en erfgoedattracties.

Innovatie en kennisdeling zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. De provincie heeft de laatste jaren sterk ingezet op kennisdeling en het verzamelen van allerlei basisgegevens op het gebied van (de betekenis van) toerisme en recreatie, routestructuren, zwemwaterlocaties en leefstijlen. Hieraan is onlangs een nieuw product toegevoegd, de zogenaamde dagrecreatieatlas.

Ambitie 2020: Utrechtse recreatie innoveert

De provincie Utrecht loopt op het gebied van publiek-private samenwerking en een integrale aanpak van recreatie voorop in vergelijking met andere provincies. De provincie ondersteunt deze ontwikkeling met het beschikbaar stellen van diverse basisgegevens, en de uitwisseling van 'best practices' tussen ondernemers en (lokale) overheden. Bedrijfsleven en overheid weten elkaar op eenvoudige wijze te vinden en werken samen aan uiteenlopende product-marktcombinaties, die kwaliteit en verscheidenheid van natuur en recreatie waarborgen.

Opgave: nieuwe concepten, samenwerkingsvormen en kennisbevordering

Net als in sectoren als landbouw, energie, woningbouw en mobiliteit, is het belangrijk dat de sector recreatie en toerisme in de provincie Utrecht innoveert. Innovatie begint bij toepasbare kennis, die verspreid en gedeeld wordt. De provincie kan via de bestaande (Europese) netwerken kennis en innovatie bevorderen. Het PURPLE netwerk biedt bijvoorbeeld mogelijkheden om ervaringen en kennis te delen inzake de ontwikkelingskansen in peri-urbane regio's, zoals het stedelijke gebied rond Utrecht en Amersfoort. Maar ook de aanwezigheid van kennisinstututen en –netwerken als Nyenrode, de Hogeschool Utrecht en Dutch Game Garden biedt perspectief voor innovatie wanneer de toeristisch recreatieve sector actief samenwerking zoekt.

Het zakelijk toerisme (congres- en vergadermarkt) vormt een segment waarmee de provincie Utrecht zich ten opzichte van andere regio's of provincies weet te onderscheiden (zie paragraaf 2.3). Ook de groeiverwachting voor het congres- en vergadertoerisme is de komende jaren positief. Daartoe dient dit groeipotentieel actief te worden aangesproken. De afgelopen jaren hebben de regio Amsterdam en Utrecht met het project Mice Meets

Metropolis (binnen het programma Pieken in de Delta) een eerste professionaliseringslag gemaakt. De opgave van de provincie is om voor het zakelijk toerisme kennisbevordering en innovatie verder te stimuleren.

De provincie verstrekt informatie over bezoekers en bestedingen over toerisme en recreatie; zij zorgt voor de verspreiding van 'best practices'; zij geeft trainingen of cursussen op specifieke onderwerpen.

Bijlage 1: Gebruikte bronnen

Gemeente Utrecht, Dienst Landelijk gebied (regio West), Recreatie Midden Nederland. Behoeftte bewoners Utrecht aan buitenrecreatie rondom de stad, 2011.

InnovatieNetwerk en STIRR. Innovatie in de recreatiesector: naar een nieuwe balans. Prof.dr. Marko Hekkert van Universiteit Utrecht, 2009.

Landelijk Fietsplatform. Recreatieve fietsroutenetwerken (adviesnotitie), 2011.

Nationaal Landschap Arkemheen-Eemland. Visie recreatieve structuur Arkemheen-Eemland, 2006.

Nederlands Bureau voor Toerisme/NIPO. ContinuZakenreisOnderzoek 2010-2011, 2011.

Okra Landschapsarchitecten i.s.m. provincie Utrecht. Kwaliteitsgids Utrechtse Landschappen; Katernen: Eemland, Utrechtse Heuvelrug, Gelderse Vallei, Groene Hart, Rivierengebied, Waterlinies, 2011.

Overlegorgaan Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug. Torenhooog en Mijlen breed. Beheer- en inrichtingsplan Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug, Buro Hemmen. 2003.

Programmabureau De Utrechtse Waarden. De Utrechtse Waarden op de kaart; Recreatief ontwikkelingsplan 2010-2030 . Buiten, bureau voor Economie en Omgeving, 2010.

Provincie Utrecht. Behoeftteonderzoek zwemwater in de openlucht; vraag-aanbod analyse (2011), Den Haag, Kenniscentrum Recreatie, 2011.

Provincie Utrecht. Economische Visie 2020, 2011.

Provincie Utrecht. De toekomst van recreatie om de stad (2011); Onderzoek naar kwantitatieve en kwalitatieve behoeftte aan recreatiemogelijkheden in de Provincie Utrecht. Den Haag, Kenniscentrum Recreatie, 2011.

Provincie Utrecht. De Vechtstreek, het buiten van de Randstad (2008). Een gemeenschappelijke en integrale opgave voor een duurzame Vechtstreek, 2008.

Provincie Utrecht. Monitor Toerisme en Recreatie 2010, ECORYS, 2011.

Provincie Utrecht. Regionale leefstijlatlas dagrecreatie (2011). In samenwerking met RECRON en Smartagent, 2011.

Provincie Utrecht. Voorontwerp Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie, 2011.

Programmabureau De Venen. Recreatievisie De Venen, Grontmij, 2010.

Programmabureau Groene Hart. Plan van aanpak voor een Uitvoeringsprogramma Waterrecreatie in het Groene Hart, ambtelijk werkdocument, 2011.

Programmabureau Hart van de Heuvelrug. Ruimtelijk plan Vliegbasis Soesterberg, 2009.

Programmabureau Heel de Heuvelrug. Beheer- en inrichtingsplan 'Torenhoog en mijlen breed, 2003.

Programmabureau Heel de Heuvelrug. Gebiedsvisie Heel de Heuvelrug, 2009.

Programmabureau Heel de Heuvelrug. Gebiedsprogramma Heel de Heuvelrug 2011-2013. Ontdek het palet!, 2010.

Projectbureau SVGV. Jaarprogramma 2011, Utrechtse deel, 2010.

RECRON, Natuur en Milieu Utrecht, Staatsbosbeheer ea. Onderzoek groei- en krimpbeleid Utrechtse Heuvelrug, 2011.

Stichting Nederland Boven Water. Innovatieprogramma Nederland Boven Water. Cahier gebiedsontwikkeling: Verdienmogelijkheden, 2011.

Stichting Recreatietoervaart Nederland. Beleidsvisie Recreatietoervaart Nederland 2008-2013, 2008.

Streekhuis Kromme Rijnstreek. Visie Recreatief routenetwerk Kromme Rijnstreek. Grontmij, 2011.

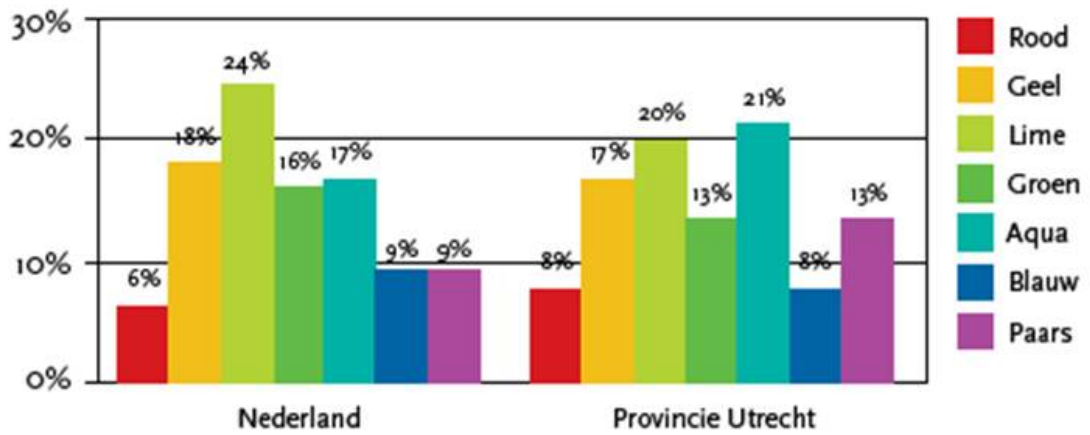
Stuurgroep Grebbelinie. Gebiedsvisie voor de Grebbelinie, 2006.

Universiteit van Amsterdam, prof. Dr. P. Tordoir. Toekomst voor recreatie. Ruimtelijke, economische en organisatorische perspectieven. Presentatie symposium Nieuw Recreatie, Woudenberg, 2011.

Wageningen Universiteit en Research centrum. De recreatieve betekenis van de Ecologische Hoofdstructuur. Bijdrage van de EHS aan recreatief gebruik, beleving en identiteit. Rapport 87 uit de serie Wettelijke onderzoekstaken natuur en milieu, door F. Langers en J. Vreke, 2008.

BIJLAGE 2: Toelichting recreatieprofielen

Hieronder is een beknopte weergave terug te lezen van de zeven dagrecreatieprofielen in de provincie Utrecht op basis van leefstijlanalyses. In de afzonderlijk beschikbare Regionale leefstijlenatlas dagrecreatie en de bijbehorende kaartbeelden is op wijk- en gemeenteniveau informatie beschikbaar over interesses, lees- en mediavoorkeuren, participatie in dagrecreatie/sport/cultuur etc.

Ondernemend paars

Cultuur, historie, verrassing en inspiratie

Recreanten uit de paarse belevingswereld laten zich graag verrassen en inspireren, vooral op het gebied van cultuur. Nieuwe dingen zien, ontdekken en beleven. Het gewone is vaak niet goed genoeg voor ondernemend paars ingestelde recreanten. Zij zijn op zoek naar een bijzondere ervaring. Centraal staat cultuur, daarnaast sport en diverse andere activiteiten. Ook kunnen deze recreanten, na een drukke (werk)periode, genieten van een sauna of wellness arrangement. Tot de ondernemend paarse recreanten behoren relatief veel jonge één- of tweepersoonshuishoudens.

Creatief en inspirerend rood

Creatieve, uitdagende en inspirerende ervaringen

Recreanten uit de rode belevingswereld zijn in het algemeen creatief en op zoek naar uitdagingen en inspirerende ervaringen. Ze treden graag buiten de gebaande paden. Karakterkenmerken als onafhankelijk, intelligent, zelfbewust, artistiek en ruimdenkend typeren deze recreanten. Het onbekende is spannend en prikkelend. Recreatie betekent, naast sport en ontspanning, het zoeken naar vernieuwende stromingen, moderne kunst en andere culturen.

Uitbundig geel

Samen actief bezig zijn, uitgaan en genieten

Recreanten in de gele belevingswereld zijn levensgenieters die graag samen met anderen actief en sportief recreëren. Recreatie is voor deze groep genieten, uitgaan en lekker eten. Actief, sportief, gezellig en verrassend zijn de kernwoorden bij de vormen van recreatie die zij kiezen. Contact met anderen – familie, vrienden of kennissen – is belangrijk. Zij gaan regelmatig met een grotere groep dan alleen het eigen gezin op pad. Ze zijn energiek en enthousiast en letten er bij het uitkiezen van een activiteit op dat iedereen het naar zijn zin heeft. Recreatief winkelen is een van hun favoriete bezigheden. Recreanten in de gele belevingswereld beschikken over iets meer budget dan gemiddeld.

Gezellig lime

Even lekker weg met elkaar

Gezellig lime recreanten zijn mensen die recreëren om even weg te zijn van de dagelijkse beslommingen. Recreëren is “even lekker weg met elkaar”. Daarbij staat samen zijn, gezelligheid en (sportieve) ontspanning centraal. De lime recreanten stellen daarbij geen bijzondere eisen. Een braderie of rommelmarkt is heel gezellig en een goede plek om mensen te ontmoeten! Vrij zijn, rust en doen waar je op dat moment zin in hebt, dat telt voor de recreanten uit de lime belevingswereld. Daarbij let men op de kosten vanuit de gedachte: je kunt je geld maar één keer uitgeven.

Rustig groen

Even rust nemen in eigen omgeving

Recreanten uit de groene belevingswereld zijn nuchter. Recreëren is voor hen niets anders dan uitrusten, ontspannen en tijd hebben voor je hobby's. Even rust nemen in eigen omgeving en niets aan je hoofd hebben. In eigen omgeving is genoeg moois te zien en te ontdekken, je hoeft er niet ver voor te reizen. Groene recreanten omschrijven zichzelf relatief vaker als gewoon, nuchter, bedachtzaam en kalm. Zij gaan graag hun eigen gang en vinden dat de maatschappij aan het veranderen is. Hun gevoel is dat het “vroeger vaak beter was”. Eén- en tweepersoonshuishoudens in de oudere leeftijdsklassen zijn in deze groep relatief oververtegenwoordigd.

Ingetogen aqua

Brede interesse, ruimdenkend en engagement

Recreanten uit de aqua belevingswereld zijn bedachtzaam, geïnteresseerd in cultuur en denken na over wat zij kunnen betekenen voor de maatschappij. Ze beschrijven zichzelf als rustig, geïnteresseerd in anderen en serieus. In deze groep vinden we relatief vaker ‘empty nesters’. Dit zijn huishoudens waarvan de kinderen uit huis zijn. Zij kiezen voor inspirerende en rustige activiteiten. De aqua recreanten verdiepen zich graag in kunst en cultuur, willen volop meedoen met de maatschappij en inspelen op de veranderingen die zij daarin zien. Deze recreanten houden van sportieve activiteiten, zoals wandelen, fietsen en nordic walking.

Stijlvol en luxe blauw

Luxe, stijlvol ontspannen, sport en 'social network'

Recreanten uit de blauwe belevingswereld zijn zelfverzekerd en vinden dat ze in hun vrije tijd wat luxe en stijlvol ontspannen verdienen. Ze zijn zakelijk en intelligent. Ze houden van stijl en klasse en zijn wat meer gericht op de exclusievere vormen van recreatie. Recreëren betekent voor hen:

ontspannen en afstand nemen van de dynamiek van alledag. Dit doen zij door te sporten en door aandacht te besteden aan het 'social network'. In hun vrije tijd zoeken zij graag het gezelschap van gelijkgestemden op. Meer exclusieve vrijetijdsbestedingen, zoals wellness en bijeenkomsten met VIP arrangementen, zijn populair bij deze belevingswereld.

Bron: Leefstijlenatlas dagrecreatie provincie Utrecht, 2011

BIJLAGE 3: Beschrijving poort en toeristisch overstappunt (TOP)

Inleiding

In verschillende regio's zijn poorten, groene entrees en toeristische overstappunten benoemd in gebiedsvisies en gebiedsgerichte recreatievisies. De uitvoering hiervan is voor een deel op gang gekomen. Op de Heuvelrug zijn bijvoorbeeld al enkele groene entrees (vergelijkbaar met TOP's) gerealiseerd.

In deze visie streeft de provincie naar een provinciedekkend recreatief hoofdnetwerk met daarin een herkenbaar aanbod van poorten en toeristische overstappunten (TOP's). Om de herkenbaarheid en uniformiteit te vergroten willen we de 'groene entrees' in de regio Utrechtse Heuvelrug op termijn herbenoemen tot TOP's. Deze bijlage beschrijft een definitie van poorten en TOP's. Bijlage 4 beschrijft de verschillen met hoe tot nu toe in de gebiedsgerichte recreatievisies werd omgegaan met deze voorzieningen. Eveneens heeft een beperkte wijziging plaatsgevonden van de locaties uit deze gebiedsgerichte visies.

Definitie poort

Een poort is in principe een toeristisch-recreatief attractiepunt dat als bestemming functioneert, een knooppunt van wandel-, fiets- en/of vaarroutes treft én waar men het achterliggende toeristisch-recreatieve gebied ervaart. Een poort bestaat uit een cluster van ten minste zelfstandige horeca in combinatie met fiets- en/of kanoverhuur. Een poort bevat ruime parkeergelegenheid en informatie voor recreanten en toeristen over de recreatieve mogelijkheden in het eromheen gelegen bestemmingsgebied. Een poort heeft minimaal een regionaal bereik, wat betekent dat de poort aantrekkingskracht heeft op bezoekers van buiten de gemeente (in een straal van minimaal 30 kilometer).

Sommige poorten zijn geen attractiepunt maar vooral functioneel. Ze bevatten diverse voorzieningen om de bezoeker, die met het openbaar vervoer of de auto komt verder het bestemmingsgebied in te leiden: horeca, informatie en verhuur.

De meeste poorten zijn zelf een attractie en houden de bezoeker soms uren vast. Het zijn (erfgoed-) attracties, kastelen en buitens of recreatiegebieden. Ook deze poorten kunnen als uitvalsbasis dienen om het gebied verder in te gaan.

1. Differentiatie in beleving

De verschillende poorten hebben elk een eigen identiteit of thema, passend bij het achterliggende toeristisch-recreatieve bestemmingsgebied. De poorten nodigen de bezoekers uit om verder het gebied in te trekken. Bijvoorbeeld voor Utrechtse Heuvelrug een bosgebied, militaire of vorstelijke plek, voor Groene Hart een polderlandschap of watersportgebied. Poorten kunnen zijn gekoppeld aan (erfgoed)publiekslocaties.

2. Bereikbaarheid

- De poorten zijn gemakkelijk bereikbaar en vindbaar via het provinciale- en rijkswegennet.
- De poorten dienen voor de automobilist bewegwijzerd te zijn vanaf het hoofdwegennet.
- Bereikbaarheid per openbaar vervoer is geregeld met een minimale frequentie van 1x per half uur.
- De verkeersaantrekkende werking van een poort dient getoetst te worden aan de PRS en er moet zonodig een mobiliteitsprofiel worden opgesteld.

3. Koppeling met (boven) regionaal routenetwerk wandelen, fietsen, varen

De poorten zijn onderdeel van het recreatief hoofdnetwerk en vallen daardoor ook gedeeltelijk samen met het bovenregionale en regionale hoofdnetwerk van wandelen, fietsen en varen. Direct rondom de poorten zijn bovendien rondjes in deze routes mogelijk. Ook de aantakking van de klompenpaden op een aantal poorten is een uitgangspunt.

4. Geografische spreiding

De poorten kennen een spreiding over de provincie, gekoppeld aan de toeristische bestemmingsgebieden en de recreatieve regio's. Een enkele poort is gekoppeld aan de recreatiezones rondom de stadsgewesten.

5. Parkeermogelijkheden

Er zijn voldoende parkeervoorzieningen beschikbaar.

6. Herkenbaarheid

Een poort is voor de bezoeker duidelijk herkenbaar als onderdeel van het recreatief hoofdnetwerk (RHN). Dit betekent het gebruik van een eenduidige merknaam en logo die verwijst naar het grotere geheel (netwerk) en indien van toepassing ook naar een bestemmingsgebied, zoals Heuvelrug of Groene Hart.

Definitie toeristisch overstappunt (TOP)

Een toeristisch overstappunt (TOP) is kleiner van opzet dan een poort. Het is een plek waar de lokale of regionale bezoeker kan starten met een recreatieve activiteit in het gebied dat vanuit het TOP wordt ontsloten. Een TOP is geen attractie en hoeft een bezoeker niet vast te kunnen houden. Idealiter is het wel een pleisterplaats waar de recreant op een comfortabele wijze zijn wandeling, fiets- of vaartocht begint of eindigt, en waar het tevens mogelijk is iets te drinken of te eten, de accu van de fiets op te laden en eventueel materiaal te huren. Minimaal aanwezige voorzieningen zijn parkeerplaatsen en een informatiefunctie en bij voorkeur kleinschalige horeca (basisvoorzieningenniveau). Een TOP draagt in principe bij aan de lokale economie omdat het recreanten naar nabijgelegen voorzieningen trekt. Daarom

dragen lokale ondernemers bij aan een TOP, bijvoorbeeld door een bijdrage in de investering en het onderhoud, maar ook door het verstrekken van informatie aan bezoekers.

Een TOP heeft geen grote publieksaantrekkende werking en kan primair gericht zijn op mensen die het landschap willen beleven en het gebied bezoeken. Een TOP maakt samen met de poorten deel uit van het recreatief hoofdnetwerk (RHN).

De term toeristisch overstappunt vervangt op termijn de term groene entree, die in de regio Utrechtse Heuvelrug gangbaar is. Hiermee kunnen alle betrokken partners in de gehele provincie op eenzelfde, uniforme manier omgaan en wordt begripsverwarring in de verschillende gebieden voorkomen.

BIJLAGE 4: relatie met bestaande AVP gebiedsgerichte recreatievisies

Visie 2020 leidend

Op toeristisch-recreatief vlak zijn er al gebiedsvisies en gebiedsgerichte recreatievisies voor een aantal deelgebieden binnen de provincie. De Visie Recreatie en Toerisme 2020 doet uitspraken op een hoger schaalniveau dan deze visies. Het gaat om het schetsen van de wenselijke structuur en de ontwikkeling voor de middellange termijn voor de hele provincie. De AVP gebieds- en recreatievisies kennen een groter detailniveau en gaan specifiek in op concrete projecten en locaties.

Bij het maken van de nieuwe Visie Recreatie en Toerisme 2020 is zoveel mogelijk gebruik gemaakt van de gebiedsvisies. Toch wordt de Visie, in het geval van tegenstrijdigheden met de gebiedsvisies, voor wat het provinciale beleid, leidend boven deze gebiedsvisies.

Poorten en TOPs provinciebreed

Met de Visie Recreatie en Toerisme 2020 (kortweg Visie 2020) geven we een provinciedekkend beeld van de wenselijke ontwikkeling van de sector. Om meer uniformiteit in routes en voorzieningen te brengen is gekozen voor een recreatief hoofdnetwerk (RHN) met als onderdeel daarvan poorten en TOP's als toegangen tot recreatiegebieden. Met deze structuur wordt aangesloten bij omliggende provincies, zowel qua structuur als qua terminologie. In het kader van de uniformiteit betekent dit tevens een aanpassing. Het in deze visie opgenomen recreatief hoofdnetwerk en de TOP's en poorten vormen het leidende netwerk voor de hele provincie. Zij sturen en verdiepen daarmee de bestaande gebiedsgerichte recreatievisies. Er is sprake van een beperkt aantal afwijkingen. De gebiedsvisies zijn grotendeels overgenomen, met uitzondering van een aantal punten die in de rest van deze bijlage expliciet worden benoemd.

1. Gebiedsvisie Heel de Heuvelrug 2009

De gebiedsvisie Heel de Heuvelrug omvat het gehele gebied van de Utrechtse Heuvelrug, die zich uitstrekt over de provincies Utrecht en Noord-Holland.

Poorten en TOP's

In (provinciale) Visie 2020 is voor de hele provincie een uniform systeem van poorten en TOP's geïntroduceerd, een systeem dat bovendien zo goed mogelijk aansluit bij de methodiek in de buurprovincies. Als provincie kiezen we scherper voor het inzetten op een beperkt aantal poorten met minimaal een regionale betekenis en een groter aantal TOP's. Het gaat ons om aansluitingen in het netwerk te verbeteren en te zorgen voor uniformiteit bij Poorten en TOP's. Voor wat betreft de poorten zijn er de volgende verschillen tussen Visie 2020 en Heel de Heuvelrug:

- De Pyramide van Austerlitz is in Heel de Heuvelrug niet als poort aangeduid, maar in de Visie 2020 wel. De Pyramide van Austerlitz ligt middenin een 'stille zone', maar is ook één van de bekendste toeristische merken van onze provincie. Daarom zoeken wij naar mogelijkheden waarbij de Pyramide een populaire attractie blijft, maar het gebied eromheen minstens even rustig blijft. Ervaringen met andere vergelijkbare poorten wijzen uit dat een zeer groot percentage van de bezoekers niet verder komt dan de poort zelf. De evenwichtige ontwikkeling van de poort zal daarom het uitgangspunt zijn en dit pakken we als concreet project op in het uitvoeringsplan.
- In afwijking van Heel de Heuvelrug is een bewuste keuze gemaakt om Lage Vuursche niet als poort op te nemen. Lage Vuursche is nu al een zeer populair attractiepunt dat veel autoverkeer aantrekt. Vanwege de beperkte weginfrastructuur rondom en OV-bereikbaarheid van Lage Vuursche is het niet wenselijk nog meer (auto-)bezoekers aan te trekken. Natuurlijk is en blijft Lage Vuursche wel een belangrijk attractiepunt, en staat het ook als zodanig op de kaart (TOP).
- Slot Zeist is toegevoegd als poort, omdat deze locatie voldoet aan alle criteria en er draagvlak voor bestaat in het gebied.
- Voor wat betreft de TOP's wijkt de naamgeving af van de groene entrees uit Heel de Heuvelrug. Ook legt deze Visie een groter accent op het feit dat we willen stimuleren dat het een pleisterplaats is. Gekozen is voor de benaming toeristisch overstappunt, omdat deze aansluit bij de omliggende provincies. Voor reeds gerealiseerde groene entrees geldt dat deze op de langere termijn worden 'geharmoniseerd' tot TOP. Het is niet onze bedoeling om bewegwijzering en juist gedane investeringen ongedaan te maken.
- Voor wat betreft de opname van TOP's (groene entrees) zijn er de volgende verschillen: op basis van de inspraakreacties is een actualisatie doorgevoerd. Het betreft recentere of toekomstige initiatieven die in Heel de Heuvelrug uit 2009 nog niet waren benoemd, maar waarvoor wel draagvlak is in het gebied en wordt voldaan aan de criteria:
 - TOP Waterlooweg
 - TOP Den Treek
 - TOP Gagelgat
 - TOP Generaal
- De TOP Waterlooweg, Treekerpunt en Den Treek bevinden zich geografisch gezien dicht bij elkaar. Recent is discussie ontstaan over de localisering van deze TOP's. Er loopt een traject dat kan leiden tot aanpassingen: zowel in het aantal TOP's als in de situering van deze genoemde TOP's.

Zonering

De zonering van Heel de Heuvelrug geeft het wensbeeld weer ten aanzien van het intensiteit door het gebruik door mens en natuur in 2025. Er is gekozen voor de zones 'levendig', 'gemoedelijk', 'rustig' en 'stil'. Deze zonering wordt bereikt door de locatiekeuze van voorzieningen en het verstrekken van informatie op de juiste plaats. Het systeem van poorten en groene entrees ondersteunt de zonering.

In de Visie 2020 is van dezelfde gedachtegang uitgegaan: realisatie van Poorten en TOP's zal zorgen voor een concentratie van het recreatieve gebruik, waardoor de rest van de Heuvelrug 'automatisch' rustiger blijft. Met de locatiekeuze van de poorten en TOP's wordt zo een zoneringsbereik bereikt in drukkeren en meer rustige gebieden. Zo ontstaat een zonering die op hoofdlijnen aansluit bij de gedetailleerdere/verder uitgewerkte zonering in Heel de Heuvelrug.

2. Visie recreatieve structuur nationaal landschap Arkemheen-Eemland 2006

Voor de toekomstige ontwikkeling van Arkemheen-Eemland zijn drie kernkwaliteiten van het landschap benoemd: de extreme openheid, de slagenverkaveling en het veenweidekarakter. Doel op het gebied van recreatie en toerisme is het beleefbaar maken van dit landschap en het versterken van de economische vitaliteit door het vergroten van de recreatieve toegankelijkheid.

Om de openheid te behouden vindt toeristisch recreatieve ontwikkeling plaats aan de randen van het gebied. Het Nationaal Landschap stimuleert hier kleinschalige toeristische ontwikkelingen op boerenbedrijven. Recreanten kunnen via een aantal transferpunten vanaf de randen het gebied betreden. Een van deze transferpunten is de Eemlandhoeve, benoemd als TOP in de Visie 2020. Gezien de beperkte aansluiting op de recreatief hoofdnetwerk is hier niet gekozen voor een poort. Ook is in / om het gebied een aantal informatiepunten ingericht. In het gebied zelf wordt ingezet op de ontwikkeling van fijnmazigere routes voor wandelen en fietsen door het open landschap.

De hoofdlijnen uit de Visie 2020 sluiten aan bij visie Arkemheen-Eemland. Voor wat betreft de opname van TOP's (groene entrees) zijn er de volgende verschillen: op basis van de inspraakreacties is een actualisatie doorgevoerd. Het betreft recentere of toekomstige initiatieven, waarvoor wel draagvlak is in het gebied en wordt voldaan aan de criteria:

- o TOP Coelhorst
- o TOP Haven Spakenburg
- o TOP De Kooij
- o TOP Gemaal Zeldert
- o TOP De Schammer
- o TOP Kopermolen Stoutenburg

3. Visie recreatief routenetwerk Kromme Rijnstreek

Deze routevisie is een verdere uitwerking van de 'integrale gebiedsvisie Kromme Rijngebied'. In de visie staan het vergroten van de belevingswaarde en het uitbreiden en versterken van de routegebonden recreatiemogelijkheden centraal. De streek richt zich op recreatiemogelijkheden voor lokale en regionale bewoners, waarmee het een deel van de recreatiedruk van Nieuwegein en Utrecht kan accommoderen.

In de visie is een zonering gemaakt met een aantal drukkere gebieden / bestemmingen nabij het stedelijk gebied. Als bestemmingen worden Amelisweerd/Rhijnauwen, het Bos Nieuw Wulven en Laagraven genoemd. Daarnaast zijn er de recreatieterreinen 't Waal, Gravenbol en Doornse Gat en het centrum van Wijk bij Duurstede. De rest van het Kromme Rijngebied leent zich met haar kleinschalige karakter meer voor extensieve, routegebonden recreatie.

Ondersteunend aan de zonering worden poorten en groene entrees gerealiseerd. Evenals in de Visie 2020 kennen de Poorten een regionale aantrekkingskracht, terwijl 'groene entrees' als overstappunten functioneren. Deze entrees zijn vergelijkbaar met de TOPs uit de Visie 2020. Het bereikbaar maken van de forten van de Nieuwe Hollandse Waterlinie wordt eveneens als grote opgave benoemd.

In het deelgebied Rhijnauwen-Vechten gaat de aandacht uit naar de routestructuren in de omgeving van de forten, met Fort bij Vechten als belangrijkste. In Linieland zijn plannen voor uitbreiding van de recreatieve structuur. Het doel is om hier ook een streektransferium aan de A27 te realiseren.

De hoofdlijnen uit de Visie 2020 sluiten aan bij deze visie: bijvoorbeeld het recreatieve routenetwerk en de koppeling met het erfgoed van de Nieuw Hollandse Waterlinie. Voor wat betreft de Poorten en de TOP's is er een aantal afwijkingen. Bij de poorten zijn er de volgende verschillen:

- Amelisweerd is in de recreatievisie Kromme Rijngebied aangeduid als poort. In de Visie 2020 is dit opgenomen als attractiepunt. De nu al grote drukte in het gebied ook voor de parkeerdruk op drukke dagen en de belangrijke functie als recreatiegebied voor de omwonenden hebben geleid tot de overweging dat hier niet bewust meer mensen vanuit de hele provincie naartoe getrokken zouden moeten worden. Het nabijgelegen Fort Vechten kan als nabijgelegen poort deze functie vervullen.
- Het bos Nieuw Wulven in de Recreatievisie Kromme Rijngebied aangeduid als poort. In de Visie 2020 is dit gebied opgenomen als TOP, vanwege de nabijheid van de poort Fort Vechten.
- De Uithof is in de Recreatievisie Kromme Rijngebied aangeduid als poort. In de Visie 2020 is de Uithof opgenomen als TOP, vanwege de mogelijkheid om de duizenden werknemers in dit gebied te informeren over de recreatiemogelijkheden rondom. Ook kan de Uithof met zijn parkeerterreinen en hoogwaardig openbaar vervoer in het weekeind dienen als uitvalsbasis voor een wandeling.

Voor wat betreft nieuwe TOP's is er het volgende verschil:

- Het streektransferium Linieland in ontwikkeling is toegevoegd als TOP.

4. Gebiedsvisie De Vechtstreek: het buiten van de Randstad. Een gemeenschappelijke en integrale opgave voor een duurzame Vechtstreek.

In de visie is een aantal opgaven voor de Vechtstreek benoemd, waarvan de belangrijkste zijn:

- Een brede waardering voor cultureel erfgoed met 'behoud door ontwikkeling' en een versterking van de bewustwording.
- Realisatie van een robuuste en samenhangende ecologische structuur.

- Verbetering van de belevingswaarde van het landschap, zoals het contrast tussen open veenweidegebieden en gesloten oeverwallen.
- Een beheerste ontwikkeling van het recreatieverkeer met aandacht voor leefbaarheid, bereikbaarheid en veiligheid.
- Een economisch vitale landbouw.
- Een betere herkenbaarheid en grotere bewustwording van de landschappelijke veelzijdigheid van de streek.
- Het profiteren van de toenemende recreatievaart dan wel waterrecreatie.
- Groei en ontwikkeling van steden en dorpen mogelijk maken met een kwalitatieve invalshoek.
- Het verbeteren van routenetwerken voor wandelen, fietsen, varen en aanleggen van de ontbrekende schakels.

Deze opgaven zijn gebundeld onder de noemers 'ontwikkel de gebiedskwaliteit', 'stem gebruiksfuncties op elkaar af', 'ontwikkel netwerken' en 'investeren in belevingswaarde' door communicatie en educatie.

De hoofdlijnen uit deze visie sluiten aan bij de Visie 2020: het beter beleefbaar maken van het groenblauwe landschap én het versterken van de routegebonden recreatie voor wandelen, fietsen en varen. In de gebiedsvisie zijn poorten of TOP's benoemd. De Visie 2020 past dan ook als 'overkoepelend plan' boven deze visie voor de Vechtstreek.

Als mogelijke locaties voor de ontwikkeling van poorten en TOP's wordt gedacht aan de stations Abcoude en Breukelen, Fort bij Abcoude, restaurant Vlinders te Loenen, de Maarsseveense Plassen en Ruigenhoek. Voor dit deelgebied geldt verder dat we verwachten dat er de komende jaren nieuwe mogelijke locaties zullen worden geagendeerd in de gebiedscommissie, omdat het concept van poorten en TOP'S hier relatief later in ontwikkeling is gebracht in vergelijking met andere gebieden.

5. De Utrechtse Waarden op de kaart. Recreatief ontwikkelingsplan 2010 – 2030

In het ontwikkelingsplan van de Utrechtse Waarden zijn zones voor plaatsgevonden en routegebonden recreatie opgenomen. Deze zonering zorgt voor het bundelen van bezoekersstromen, waardoor drukkeren en rustigere gebieden ontstaan. Zo ontstaan er ook meer economische kansen voor ondernemers op de drukke plekken. De routegebonden recreatie is gebonden aan de recreatief hoofdnetwerk van de Utrechtse Waarden, deze komt overeen met de structuur in Visie 2020. Voor de intensiever gebruikte zones voor plaatsgebonden recreaties betreft het Oudewater, Linschoten, het terrein Salmsteke, Klein Scheveningen en het IJsselbos.

Voor wat betreft de opname van TOP's en poorten is er een verschil. Namelijk de locatie Marnemoende is in de Visie 2020 als poort genoemd vanwege de gunstige ligging aan de westzijde van de stedelijke regio Utrecht, de regionale functie en als startpunt voor tochten door de Waarden.

6. Recreatievisie De Venen

Kern van de visie is dat De Venen zich wil ontwikkelen tot een volwaardige toeristisch-recreatieve bestemming in het Groene Hart. Daartoe dient het toeristisch-recreatief product verder te worden ontwikkeld. Het gebied krijgt nieuwe functies, die bijdragen aan het in stand houden van het agrarisch cultuurlandschap. Ook krijgt het gebied een zonering van levendige tot meer stille recreatie. Er zijn twee hoofddambities:

- De ontwikkeling tot de schoonste en duurzaamste toeristische watersportbestemming van de Randstad, onder meer door de watersportmogelijkheden te vergroten en het routenetwerk voor varen te verbeteren.
- Het uitgroeien tot dé plek om de Hollandse polder en de ontginningsgeschiedenis te beleven. Hiertoe wordt gewerkt aan het vervolmaken van het fiets- en wandelroutenetwerk en het vergroten van de belevingsmogelijkheden.

Op basis van de kwaliteiten van het gebied is een recreatiezonering opgesteld, die aansluit op de wensen van verschillende typen recreanten (stille/natuurbeleving vs. actie/gezelligheid). Bezoekers die per auto komen worden ontvangen bij recreatieve poorten aan de randen van het gebied.

De hoofdlijnen uit de gebiedsgerichte visie sluiten aan bij de Visie 2020: het beter beleefbaar maken van het groenblauwe landschap én het versterken van de routegebonden recreatie voor wandelen, fietsen en varen. De Visie 2020 past hier dan ook als 'overkoepelend plan' boven. Voor poorten en de TOP's is er een aantal afwijkingen. Een poort is in de recreatievisie De Venen gedefinieerd als transferium waarvandaan bezoekers vanuit de trein of auto verdergaan met de fiets of te voet. Deze definitie wijkt daarmee af van die in de rest van de provincie en daarbuiten.

- De Winkelpolder bij de Vinkeveense Plassen is opgenomen als poort omdat het een goed entreepunt is tot de Vinkeveense Plassen en parkeer- en horecagelegenheid biedt. In 2012 wordt hier vooreerst een TOP gerealiseerd en we verwachten dat deze plek zich op termijn kan doorontwikkelen tot poort.
- TOP carpoolplaats Vinkeveen (A2) is in de Recreatievisie de Venen opgenomen als poort. In de Visie 2020 wordt gekozen voor een mogelijke TOP voor deze locatie, omdat Winkelpolder in de directe nabijheid is gelegen als poort en meer regionale functie vervult dan deze locatie.
- TOP Cattenbroekseplas bij Woerden is overgenomen als nieuwe TOP in de Visie 2020, omdat hiervoor draagvlak bestaat in het gebied.
- TOP Marickenland is niet opgenomen omdat de ontwikkeling van het project Marickenland door de bestuursrechter is stilgelegd.

BIJLAGE 5: Schets huidige situatie recreatieve routes

Circa 175 bewegwijzerde wandelroutes bieden naar schatting een totaal van 2.000 km. aan wandelmogelijkheden. Ze zijn uitgezet door diverse aanbieders, die zich richten op verschillende doelgroepen. Met Agenda 2010 heeft de provincie Utrecht flink geïnvesteerd in het oplossen van knelpunten van een groot aantal wandelroutes. We hebben in Utrecht daarom een goed stelsel van wandelroutes liggen, maar de onderlinge samenhang ontbreekt nog, ook in de informatievoorziening. Er is vraag naar meer herkenbare startpunten en de aansluiting op het toeristisch-recreatieve product verdient verbetering. Een provinciale wandelcoördinator onderzoekt wat de mogelijkheden zijn om de samenhang te verbeteren en is een verbindende factor tussen alle wandelorganisaties en beherende partijen.

Het rijk en provincie Utrecht hebben de afgelopen jaren de toegankelijkheid van agrarisch grondgebied financieel ondersteund met de boerenlandpadregeling; € 0,45 per strekkende meter wordt jaarlijks aan een agrariër uitgekeerd die zijn land openstelt voor wandelaars. De provincie Utrecht heeft (een deel van) de realisatie en het onderhoud en beheer van routenetwerk klompenpaden gefinancierd waarover het Landschap Erfgoed Utrecht de rechten heeft. Inmiddels begint een netwerk van klompenpaden zich te vormen en trekt het recreanten, ook van buiten de provincie. Hiermee wordt het klompenpadennetwerk steeds meer een netwerk van (boven)regionaal belang.

In 2008 heeft provincie Utrecht het Fietsknooppuntensysteem aangelegd; dit blijkt een groot succes bij de recreant en is inmiddels bijna in heel Nederland doorgevoerd. Recreatieve organisaties gebruiken het knooppuntensysteem om zelf hun thematische routes te ontwikkelen. Het knooppuntensysteem wordt de komende tijd door provincie Utrecht geëvalueerd en op onderdelen geoptimaliseerd. De aansluiting op het netwerk van de buurprovincies kan hier en daar worden verbeterd. Ook lopen er enkele lange afstandsfietspaden door de provincie. De koppeling tussen fietsknooppuntensysteem en LF-routenetwerk kan eveneens worden verbeterd.

De basistoervaart was tot voor kort verankerd in het rijksbeleid, maar het rijk heeft deze taak afgestoten. De provincie Utrecht gaat de BRTN opnemen in de PRS en een stuk van de handhaving vastleggen in de Waterverordening. In dit kader hebben we de afgelopen jaren vooral geïnvesteerd in de Catharijnesingel in Utrecht en enkele bruggen over de Vecht.

Het vaarnetwerk in de provincie ligt vooral in Utrecht West. Diverse vaarverbindingen zijn voor verdere verbetering vatbaar zodat één goed verbonden Hollandse Plassengebied van Loosdrechtse Plassen tot en met de Kagerplassen kan ontstaan. In de afgelopen jaren is er een regionaal kanonetwerk ontstaan dat we willen bewaken.

Bijlage 6: Gebruikte afkortingen

AVP	Agenda Vitaal Platteland
BRTN	Beleidsvisie Recreatie Toervaart Nederland
EHS	Ecologische Hoofdstructuur
ILG	Investeringsbudget Landelijk Gebied
LAW-routes	Lange Afstand Wandelroutes
LF-routes	Lange Afstand Fietsroutes
NHW	Nieuwe Hollandse Waterlinie
PRS	Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie
PRV	Provinciale Ruimtelijke Verordening
RHN	Recreatief Hoofdnetwerk
RodS	Recreatie om de Stad
TOP	Toeristisch Overstappunt

Bijlage 7: Deelnemers externe werksessies

Aanwezigen werksessie 'West'

29 november 2011

Mw. Van Wijk	Programmabureau De Venen
Dhr. Kooijman	Stichting Groene Hart Kloppend Hart
Dhr. Bon	Stichting Recreatieondernemers van Gein tot Venen
Dhr. K.J. Stegerhoek	Stichting Recreatieondernemers van Gein tot Venen
Mw. Creemer	Recreatie Midden Nederland/Wandelcoördinator
Dhr. Veth	ZHBT
Dhr. Van der Burgt	Free Heart Organisatie Bureau
Mw. De Boer	Free Heart Organisatie Bureau
Mw. Van Wijk	Stichting Ontwikkeling de Venen
Dhr. Droogers	ANWB
Dhr. Molleman	Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden
Mw. De Jong	Stichting Kasteel de Haar
Dhr. Scholten	Gemeente De Ronde Venen
Dhr. Voerman	Gemeente Stichtse Vecht
Dhr. Griffioen	Jachthaven Winkeloord
Mw. Leentvaar	Utrechtse Waarden
Dhr. Tuunter	Staatsbosbeheer Regio West

Aanwezigen werksessie 'Oost'

30 november 2011

Dhr. Floor	Stichting Vernieuwing Gelderse Vallei
Dhr. Petram	Allurepark Laag-Kanje
Dhr. Korte	RECRON
Mw. Apell	Gemeente Rhenen
Mw. Van Driel	Gemeente Rhenen
Dhr. Welter	Recreatie Midden Nederland
Dhr. IJssennagger	Statenlid PVV
Mw. Kuperus	Gemeente Woudenberg
Mw. Kenbeek	Landschap Erfgoed Utrecht
Dhr. Aarnoudse	Gemeente Veenendaal
Mw. Caalders	Adviescommissie Recreatie en Toerisme Utrecht
Dhr. Meijer	Statenlid SP
Dhr. De Jong	Bungalowpark 't Eekhoornest
Dhr. Kruk	Programmabureau Heel de Heuvelrug

Aanwezigen werksessie 'Om de Stad'
6 december 2011

Mw. Ket	Natuurmonumenten
Dhr. Nutzel	Down Under
Dhr. Graat	Staatsbosbeheer
Mw. Keulers	Gemeente Houten
Mw. Fafara	Gemeente Leusden
Mw. Krijger	HISWA
Mw. Span	Gemeente Utrecht
Dhr. Ruiter	Programmabureau Utrechtse Vecht en Weiden
Mw. Speelman	Gemeente Amersfoort
Dhr. Roos	Statenlid 50PLUS
Dhr. Hofstra	Programmabureau Stad en Land Utrecht
Dhr. Van der Kolk	Wandelnet
Mw. Spanjers	ZIMIHC/ Cultuurscout
Dhr. Andringa	Inn Style/ Outdoor Inn

Aanwezigen werksessie 'Generiek'
12 januari 2012

Mw. Kalden	Gemeente IJsselstein
Mw. Van Luyt	Gemeente Woerden
Mw. Gardenier	Gemeente Utrechtse Heuvelrug
Dhr. Peters	Statenlid D66
Dhr. Westerlaken	Statenlid CDA
Mw. Barendregt	Gemeente Bunnik
Dhr. Essousi	Statenlid PvdA
Dhr. Romeijn	SRN
Dhr. Fastl	Statenlid GroenLinks
Mw. Geelen	Staatsbosbeheer

Provincie Utrecht, Mei 2012
Postbus 80300
3508 TH Utrecht
T: 030 258 9111

www.provincie-utrecht.nl

© Alle rechten voorbehouden. Niets van deze uitgave mag worden verveelvoudigd,
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming.

[MMC 15262]

**Buck
Consultants
International**

Toekomst Recreatie(schappen) - Innovatief doelen bereiken -

Uitgevoerd in opdracht van:
Provincie Utrecht

Nijmegen, 20 september 2012

Colofon

Dit rapport is tot stand gekomen in opdracht van de Provincie Utrecht en onder bestuurlijke begeleiding van de stuurgroep Toekomst Recreatie(schappen)

Adviesbureaus: Buck Consultants International en Orange Olive

September 2012, Nijmegen/Utrecht

Inhoudsopgave

Blz.

Managementsamenvatting	1
Hoofdstuk 1 Schets van het traject Toekomst Recreatie(schappen)	7
1.1 Achtergrond	7
1.2 Korte reflectie	9
1.3 Wat hebben we gedaan?	10
1.4 Leeswijzer	11
Hoofdstuk 2 Recreatiegebieden in de provincie Utrecht	13
2.1 Introductie	13
2.2 Bovenlokale recreatiegebieden	14
2.3 Typologie van recreatiegebieden	18
2.4 Routes en paden	21
Hoofdstuk 3 Financiële stromen	25
3.1 Kosten en opbrengsten van bovenlokale recreatieterreinen	25
3.2 Recreatieve hoofdnetwerk	36
Hoofdstuk 4 Verdienmogelijkheden	41
4.1 Motieven	41
4.2 Waar komt het geld vandaan?	44
4.3 Verdienperspectieven	46

Hoofdstuk 5 Gebiedsgericht keuzes maken	51
5.1 Richting een gebiedsstrategie	51
5.2 Verdienpotentieel per type gebied	56
5.3 Op een hoger schaalniveau...	64
Hoofdstuk 6 Toets in de praktijk	71
6.1 Inleiding	71
6.2 Gebiedscase Henschotermeer	72
6.3 Gebiedscase Bos Nieuw Wulven	77
Hoofdstuk 7 Aanbevelingen voor Utrecht	82
7.1 Conclusies	82
7.2 Aanbevelingen	85
Bijlage 1 Cijfers bezoekers en omvang terreinen	90
Bijlage 2 Recreatieschappen	92
Bijlage 3 Financiering van groen en recreatie	96
Bijlage 4 Cases	102
Bijlage 5 Uitwerkingen workshops	112
Bijlage 6 Verantwoording proces	132

Managementsamenvatting

In de visie van provincie Utrecht is 2020 het aanbod van recreatieve voorzieningen in de provincie zowel in kwantitatieve als in kwalitatieve zin op peil en sluit naadloos aan op de toegenomen vraag van de verschillende doelgroepen recreanten. De overheidspartners hebben in de periode 2012-2020 hun financiële bijdrage kunnen terugdringen; meer kwaliteit met minder geld¹. Daarvoor is vanaf 2012 een behoorlijke transitie nodig, maar het perspectief is aantrekkelijk. De financiële bijdrage van de overheidspartners aan de recreatieschappen bedraagt anno 2012 nog jaarlijks circa 6 miljoen euro (circa 76% van de begroting) en dat is in vergelijking met andere overheidsuitgaven te overzien. Daarnaast is echter sprake van grote financiële opgaven om groot en/of achterstallig onderhoud te plegen en om te investeren in kwaliteit en kwantiteit van het recreatief aanbod. Het belang van goede recreatieve voorzieningen is groot, zowel in recreatief als in economisch opzicht. De huidige economische situatie en de bezuinigingsopgave zijn belangrijke aanknopingspunten om deze transitie hoog op de agenda te zetten en succesvol uit te voeren. Met een transitie kunnen de strategische recreatieve ambities voor een groot deel waargemaakt worden, zonder dat publieke partijen daarvoor nog extreem diep in de geldbuidel te hoeven tasten. Er is wel een behoorlijke dosis lef voor nodig om dit mogelijk te maken.

Aanleiding van het onderzoek

De provincie Utrecht heeft de visie Recreatie en Toerisme 2020 in mei 2012 vastgesteld. Uitgangspunt hierbij is dat in de toekomst voldaan kan worden aan de toenemende vraag naar recreatie en dat het aanbod ook is afgestemd op de vraag van de recreant. In een periode van bezuinigingen door alle overheden, op middelen voor recreatie, cultuur(-historie) en natuur, is dat geen gemakkelijke opgave. Er zijn minder financiële middelen beschikbaar om het huidige niveau in stand te houden. Daarnaast is er de behoefte om nieuwe recreatieve voorzieningen te realiseren en achterstallig onderhoud uit te voeren. De wens is daarom uitgesproken om meer inkomsten uit de 'markt' te halen.

Recreatie in de provincie Utrecht

Er is een rijk en gevarieerd aanbod aan recreatieve voorzieningen beschikbaar in de Provincie Utrecht. Er zijn ongeveer 45 bovenlokale recreatieve voorzieningen, die beheerd worden of in eigendom zijn van de recreatieschappen, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Het Utrechts Landschap en particuliere eigenaren. De bovenlokale recreatiegebieden

¹ Visie Recreatie en Toerisme 2020, provincie Utrecht, mei 2012

kunnen worden ingedeeld in 4 typologieën, gebaseerd op bezoekersaantallen en flexibiliteit in planologisch regime, die hun eigen verdienmogelijkheden hebben. We maken onderscheid in:

- Koestergebieden, veel bezoekers en veel ruimtelijke beperkingen om te ontwikkelen, zoals Henschotermeer. In koestergebieden is het - door het ruimtelijk regime - relatief lastig om private partijen ruimte te geven om te ontwikkelen en daardoor private financiering voor het onderhoud en beheer van deze recreatiegebieden te genereren. Dit soort recreatieterreinen is vanwege het bezoekerspotentieel wel interessant voor private partijen.
- Rustgebieden, weinig bezoekers en veel beperkingen, zoals Bosdijk. Deze gebieden liggen veelal in beschermde natuurgebieden op enige afstand van de steden en grote kernen. De voorzieningen zijn beperkt en vooral gericht op rustzoekers (extensieve recreatie). De financiering van deze recreatiegebieden zal vooral vanuit publieke middelen moeten plaatsvinden. Daarnaast zijn mogelijkheden als 'vrienden van', vrijwilligersnetwerk en efficiëntie geschikt om de kosten van onderhoud en beheer te reduceren.
- Generatorgebieden, veel bezoekers, weinig beperkingen, zoals Laagraven. Dit soort recreatiegebieden ligt relatief veel om de stad. In deze gebieden zou relatief veel door de markt gedragen kunnen worden.
- Flexgebieden, weinig bezoekers, weinig beperkingen, zoals Bos Nieuw Wulven. Ondanks dat ruimtelijke beperkingen gering zijn, komen voorsnog weinig recreanten naar deze recreatiegebieden. Mogelijke oorzaken hiervan zijn onbekendheid van het gebied, (lagere) aantrekkelijkheid of (slechte) bereikbaarheid.

Financiële situatie en mogelijkheden

De kosten van recreatieve voorzieningen bestaan uit eenmalige kosten (nieuwe ontwikkelingen) en structurele kosten (onderhoud en beheer). De kosten voor beheer recreatieterreinen variëren sterk van circa € 50 per hectare tot € 4000 per hectare per jaar. Hoe groter de recreatieve druk en hoe meer recreatieve voorzieningen op een terrein worden aangeboden hoe hoger de beheerkosten. De dekking van de beheerkosten vanuit publieke middelen varieert ook sterk per gebied en functie. Recreatieterreinen van RMN worden beheerd met een aandeel van gemiddeld 76% publiek geld. Bij Staatsbosbeheer (SBB) en Natuurmonumenten (NM) liggen deze percentages landelijk op 67% respectievelijk 38%, maar er zijn geen gegevens voorhanden specifiek voor de situatie in de provincie Utrecht. De terreinen van RMN zijn allemaal gericht op een (intensieve) recreatieve functie – ondanks dat een groot aantal in de EHS/Natura 2000 gebieden liggen - terwijl SBB en NM vooral natuurgebieden onderhouden en beheren. De totale begroting van RMN voor de 4 Utrechtse recreatieschappen bedraagt circa 7,9 miljoen euro. Er zijn verschillende verdienmogelijkheden beschikbaar om het aandeel publiek geld te verminderen en meer opbrengsten vanuit de markt te genereren. Daarnaast kan er gedacht worden aan het realiseren van kostenreductie, het aanboren van andere financieringsbronnen en het benutten van niet-financiële middelen, zoals de inzet van vrijwilligers. Een goede manier om de verschillende financieringsmogelijkheden te benutten is om deze samen te brengen in een gebieds-/recreatiefonds.

Gebiedsgerichte ontwikkelingsstrategie

We hebben een keuzemodel ontwikkeld, waarbij per gebied kan worden vastgesteld of de toekomstige richting voor het gebied gebaseerd is op conserveren of exploiteren. Indien de strategie gericht is op conserveren dan kan de huidige status quo worden gehandhaafd; met hetzelfde budget betekent dit in veel recreatiegebieden een achteruitgang in zowel kwantiteit als kwaliteit van aanbod. De bestaande situatie kan ook worden geoptimaliseerd. Als de strategie gericht is op exploiteren dan kan het gebied binnen de bestaande kaders worden geoptimaliseerd of kan het gebied worden getransformeerd naar een andere gebiedstypologie, zodat er meer verdienmogelijkheden ontstaan. Hierbij kunnen andere functies aan het gebied worden toegevoegd en/of kunnen meer bezoekers worden aangetrokken. Om het verdienpotentieel optimaal te benutten is er een aantal transformaties mogelijk:

- Van rustgebied naar koestergebied
- Van koestergebied naar generatorgebied
- Van flexgebied naar generatorgebied

Het verdienpotentieel per type gebied is verschillend. Wij denken dat 100% marktfinanciering haalbaar is voor een aantal generatorgebieden en flexgebieden (wanneer deze worden getransformeerd naar generatorgebieden). Daarbij is het wel belangrijk dat de overheid zorgt voor planologische en ontwikkelruimte, en zorg draagt voor de basisvoorzieningen, zoals infrastructuur. Dit is een kerntaak van de overheid en een voorwaarde voor ondernemers om de recreatieve gebieden exploitabel te kunnen maken. Het verdienpotentieel in rustgebieden is maximaal 25% en in koestergebieden maximaal 50%. Dit kan per gebied sterk verschillen. Het is belangrijk om een goede variatie in het recreatieve aanbod te hebben met een goede geografische spreiding zodat laagdrempelige recreatievoorzieningen voor iedereen goed bereikbaar zijn. Een groot aantal verdienmogelijkheden heeft een beperkte opbrengst (zoals een kiosk of een hondenuitlaatservice); en moeten er dus meerdere initiatieven in één gebied gestapeld worden om een substantieel aandeel marktfinanciering te behalen. Een aantal verdienmogelijkheden is wel substantieel (zoals de pacht van een golfbaan, windenergie of parkeerheffing), maar leent zich niet voor toepassing in alle recreatiegebieden.

In de recreatieve gebieden

Er is een aantal interviews geweest met stakeholders in de gebieden en deskundigen. Daarnaast is er voor een aantal recreatierreinen workshops georganiseerd. Het beeld dat hieruit naar voren komt is dat marktpartijen het belang van hun groene omgeving erg goed inzien en graag een bijdrage willen leveren aan deze omgeving, maar dan moet er een duidelijke tegenprestatie worden geleverd. Vooralsnog zijn de problemen waar marktpartijen mee te kampen hebben in relatie tot overheidspartners (provincie en gemeenten) te groot. De planologische beperkingen zijn vaak groot en er wordt veel bureaucratie ervaren. Bestemmingsplannen passen niet bij de lokale wensen en doorlooptijden zijn veel te lang. Gemiddeld duurt het 7 jaar voordat een marktpartij een plan heeft gerealiseerd. Marktpartijen willen integraal denken en inkomsten stapelen om de onderneming rendabel te maken, maar de overheid is hier niet goed op ingericht. Het onderlinge wantrouwen is te groot. In

de recreatiegebieden zelf is de behoefte geuit om meer samen te werken in een mini-economie en synergievoordelen te behalen. Ook is aangegeven dat er veel meer meters gemaakt kunnen worden als er een **gebiedsregisseur** is, die ook als een soort accountmanager vanuit de overheidspartners integraal opereert en aanspreekpunt is voor de marktpartijen. De workshops laten zien dat er veel mogelijkheden zijn als kennis en lokale slagkracht worden gemobiliseerd. De workshops geven aan dat bijvoorbeeld voor Henschotermeer en Bos Nieuw Wulven een aanzienlijk deel van de beheerkosten van de recreatieve gebieden gefinancierd kan worden vanuit de marktpartijen. Om dit te kunnen realiseren is echter wel een andere rol van overheidspartners noodzakelijk. Zij zullen een transformatie moeten ondergaan en veel meer moeten **leren loslaten**. Marktpartijen hebben behoefte aan een faciliterende overheid die wel richting geeft aan de toekomst van een gebied, maar het wat en hoe overlaat aan de marktpartijen. Als de overheid niet beweegt, zal de markt de haar toegedichte rol niet op (kunnen en willen) pakken. “Loslaten” betekent dat de overheid in eerste instantie veel meer tijd en energie moet investeren om uiteindelijk meer aan de markt te kunnen overlaten. Hier valt te denken aan het organiseren (en financieren) van de inzet van een gebiedsregisseur, het scherp formuleren van de kaders zonder dat dit een blauwdruk van een gebied wordt, uitnodigingsplanologie, één ondernemersloket, etc.

Conclusies

Naar aanleiding van het onderzoek zijn onze belangrijkste conclusies:

- 1 De overheidsuitgaven voor recreatie en toerisme staan onder druk. Met het huidige overheidsbudget en de huidige manier van werken zal de kwaliteit van het recreatieve aanbod verslechteren en ook in kwantiteit niet meer kunnen voldoen aan de groeiende recreatieve vraag.
- 2 Er is een grote focus op kostenbesparing.
- 3 Verdienpotentieel is beschikbaar maar blijft onbenut.
- 4 100% financieren uit de markt is onhaalbaar.
- 5 De wens om ondernemers te laten meebetalen is erg opportuun.
- 6 Er bestaat een groot spanningsveld in de tijdsspanne die gemoeid is met doorlooptijden voor vergunningverlening (aan overheidszijde) en de tijd die ondernemers hebben om hun initiatief te realiseren.
- 7 Wantrouwen en argwaan overheersen tussen publieke en private partijen.
- 8 Samenwerking en synergie in de recreatiegebieden staat nog in de kinderschoenen.
- 9 Gebrek aan integrale benadering en flexibiliteit bij overheden.
- 10 Een overheid die zoekende is.

Aanbevelingen voor de Utrechtse aanpak

De Utrechtse aanpak kan succesvol worden ingezet als de volgende aanbevelingen worden opgepakt vanaf 1 januari 2013:

- Gedifferentieerde aanpak per gebied.
- Aanstellen van een gebiedsregisseur.

- Lokale slagkracht organiseren in een mini-economie.
- Financiële funding realiseren vanuit een gebiedsfonds/recreatiefonds.
- Toerusten van overheidspartners op hun nieuwe faciliterende rol.

Kortom, gestreefd moet worden naar een nieuwe daadkrachtige, integrale en gebiedsgerichte aanpak voor de recreatieve gebieden in de provincie Utrecht, met zowel aandacht voor de behoefte om natuur te beschermen als aandacht voor het exploiteren van verdienpotentieel. De overheid durft daarbij los te laten en is daarbij gewoon één van de gebiedspartners. De Utrechtse aanpak!

Hoofdstuk 1 **Schets van het traject Toekomst Recreatie(schappen)**

1.1 **Achtergrond**

De provincie Utrecht wil duidelijke focus in haar activiteiten en verantwoordelijkheden op het gebied van recreatie en toerisme. De provincie is daarom samen met de gebiedspartijen het traject **Toekomst Recreatie (schappen)** begonnen. Daarvoor is een stuurgroep in het leven geroepen bestaande uit de gedeputeerde Recreatie van provincie Utrecht, de vier voorzitters van de vier recreatieschappen, wethouder Recreatie van gemeente Utrecht en de voorzitter van regio Amersfoort. Met haar gezamenlijke partners wil de provincie Utrecht werken aan:

- helderheid over de visie en strategie op het recreatiebeleid binnen de provincie Utrecht;
- de positionering van partijen (provincie Utrecht, gemeenten, beheer- en recreatieorganisaties, etc.), vanuit een inhoudelijke context en met een adequate aansturing;
- evenwicht tussen maatschappelijke en economische belangen en meer ruimte voor ondernemerschap (private investeringen);
- moderne en kwalitatief goede recreatieve voorzieningen (aantrekkelijk, geen achterstalig onderhoud, veilig).

Het traject wordt in drie fasen doorlopen.

Fase 1 : Visie recreatie en toerisme 2020

Fase 2 : Innovatieve financieringsconstructies

Fase 3 : Toekomst Recreatieschappen

Doel van het hele traject Toekomst Recreatie(schappen) is om de ontwikkeling, onderhoud, beheer, exploitatie en toezicht van (bovenlokale) recreatieve voorzieningen op een duurzame manier te financieren en organiseren zodat het voldoet aan de kwalitatieve en kwantitatieve vraag van de recreant. Met de huidige budgetten voor investeringen en beheer is dit niet haalbaar. De provincie Utrecht en haar partners zoeken dus innovatieve financieringsmogelijkheden om de kwaliteit en het aanbod van recreatieve voorzieningen afgezet tegen de groeiende en veranderende vraag op peil te houden en te krijgen voor de recreant van nu en in de toekomst.

De Visie Recreatie en Toerisme 2020 is reeds vastgesteld door Provinciale Staten. **Dit onderzoek betreft fase 2 van het traject: de zoektocht naar innovatieve financieringsconstructies.** De provincie Utrecht heeft voor dit onderzoek de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

- 1 Wat zijn de kosten voor ontwikkeling, exploitatie, beheer & onderhoud en toezicht van (bovenlokale) recreatieve voorzieningen: RodS, recreatieterreinen recreatieschappen, recreatieve routestructuur, TOP's en poorten (opgaven uit de provinciale visie Recreatie & Toerisme 2020)?
- 2 Wat zijn de mogelijkheden om deze voorzieningen te financieren met andere middelen dan overheidsmiddelen (deels of geheel, privaat, publiek-privaat, doelvervlochten, multifunctioneel gebruik).
- 3 Hoe kunnen overheidsmiddelen efficiënter en effectiever worden ingezet?

De doelen van het onderzoek heeft de provincie als volgt geformuleerd:

- 1 Gefundeerd inzicht in het benodigde budget om de (bovenlokale) toeristisch-recreatieve voorzieningen te financieren, de mogelijkheden om dit via innovatieve financieringsconstructies te financieren, wat dit betekent voor de rol en organisatie van de verschillende partijen en voor de planologie.
- 2 Bestuurders keuzes te kunnen laten maken door met dit gefundeerde inzicht te laten zien wat nog nodig is aan overheidsfinanciering en wat aan juridische en planologische aanpassingen nodig is om meer marktwerking te krijgen. Dit om de gezamenlijke doelen uit de Visie R&T 2020 te realiseren. Bestuurders moeten keuzes kunnen maken of en waar zij nog echt in willen investeren en bijdragen en waar zij planologische ruimte en juridische mogelijkheden willen bieden.
- 3 Nieuwe financieringsvormen betekent veelal nieuwe samenwerkingsvormen, nieuwe contractvormen, andere verantwoordelijkheden en meer of minder invloed/zeggenschap. Kortom, de resultaten uit fase 2 zijn van invloed op de gewenste en haalbare organisatievorm in fase 3.

Ten slotte zijn de beoogde resultaten van dit onderzoek:

- 1 Overzicht van de kosten voor aankopen, inrichten, onderhoud, beheer, exploitatie en toezicht van (bovenlokale) toeristisch-recreatieve voorzieningen in de provincie Utrecht.
- 2 Uitwerking per type gebied (kosten en opbrengsten hele keten, planologische inpasbaar- en rekbaarheid, krachtenveldanalyse, aanpak, juridische consequenties, randvoorwaarden, factoren, draagvlak).
- 3 Abstractie naar provinciaal niveau zodanig dat bestuurders voor de toekomst keuzes kunnen en durven maken (bijvoorbeeld a.d.h.v. een beslisboom, cafetariamodel, keuzematrix, etc.) en investeerders weten waar ze aan toe zijn, wat mag en wat niet mag.

Primair in fase 2 is het streven om meer uit de markt te halen, als het gaat om recreatieve voorzieningen. Dat kan gaan over financiering, maar ook over andere instrumenten om doelen van recreatiebeleid te realiseren. Voor een aantal partijen was bij aanvang van het onderzoek het ultieme streven om 100% uit de markt te halen. Al snel werd duidelijk dat dit niet realistisch is en vooral niet vanzelfsprekend. Als recreatieterreinen al de potentie hebben om volledig door de markt te worden gefinancierd, levert dat een heel scala aan nieuwe vragen op, o.a. ten aanzien van de rol en de (gewenste) invloed van de overheid. Dit onderzoek gaat in op deze vragen en nuances en biedt handvatten voor overheden om keuzes te maken.

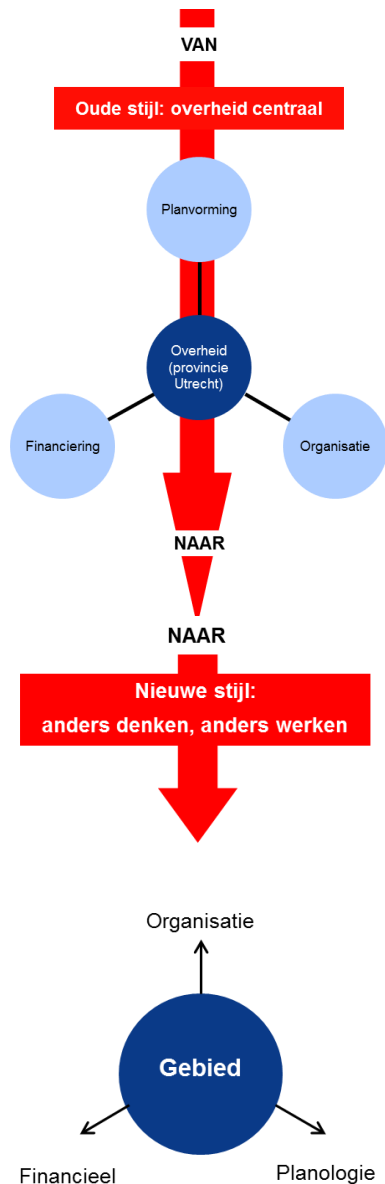
1.2 Korte reflectie

Recreatie oude stijl naar nieuwe manier van werken

Provinciaal beleid is om zoveel mogelijk binnen bestaand (stedelijk) gebied te bouwen. De provincie vindt het belangrijk om daarbij de kwaliteit en toegankelijkheid van het landelijk gebied en het recreatie aanbod te behouden en versterken. Het is een provinciale kerntaak om deze functies in een goed afgewogen onderlinge samenhang te ontwikkelen en een plaats te geven.

Deze **klassieke manier** van denken en werken veronderstelt een centrale positie en invloed van de overheid. In het huidige tijdsgewricht is dat steeds minder vanzelfsprekend. Niet in het minst omdat de overheid ook in financiële zin een grote(re) bijdrage vraagt van andere partijen. Dat geldt ook op het gebied van recreatie. Recreatiebeleid 'klassieke stijl' is vooral aanbodgericht, waarbij de overheid centraal staat en de lijnen uitzet. Uiteenlopende economische, maatschappelijke en politieke ontwikkelingen leiden ertoe dat deze oude manier van werken niet meer goed functioneert.

De economische crisis is voelbaar voor alle partijen. De overheid voert bezuinigingen door die direct voelbaar zijn voor gebieds- en terreinbeheerders. Vanuit het Rijk wordt flink bezuinigd op RodS en ook op lokaal en regionaal niveau is sprake van bezuinigingen. Dit betekent dat er minder investeringsruimte is voor nieuwe ontwikkelingen. Bovendien is er minder geld beschikbaar voor regulier onderhoud en beheer van de recreatieterreinen. Tegelijkertijd is er rond de steden Utrecht en Amersfoort sprake van een recreatietekort² (volgens de BRAM-methodiek) en hebben we te maken met inwoners die steeds veeleisender zijn wat betreft hun omgeving en voorzieningen voor recreatie. De zoektocht naar alternatieve financieringsbronnen en nieuwe (ook niet-financiële) instrumenten om recreatiedoelen te realiseren, is dan ook urgent en legitiem. Tegelijkertijd is het een lastige opgave. Als snel wordt in de richting van private partijen (ondernemers) gekeken. Over bestaande recreatieondernemers wordt (te makkelijk) gezegd: zij kunnen wel mee betalen aan het beheer & onderhoud. Om allerlei redenen vereist de zoektocht echter zorgvuldigheid. Er zijn volop ondernemers die net het hoofd boven water houden en in crisistijd is het moeilijk om plannen van recreatieonderne-

² Volgens BRAM methodiek: Beleidsondersteunend Recreatie Analyse Model (De toekomst van recreatie om de stad in de provincie Utrecht, Kenniscentrum Recreatie, 2011)

mers te financieren: banken zijn uiterst terughoudend in het verstrekken van leningen. In andere gevallen vragen ondernemers om een tegenprestatie als ze meer meebetalen. Bijvoorbeeld in de zin van zeggenschap en planologische ruimte om te ondernemen.

Al deze ingrediënten vereisen dat de zoektocht niet te smal wordt ingezet; het gaat niet simpelweg over het identificeren van innovatieve instrumenten, maar ook over de randvoorwaarden die vereist zijn om ze succesvol te kunnen inzetten. Niet de overheid staat centraal, maar het gebied met de betrokken stakeholders (eigenaren, ondernemers, misschien omwonenden en andere partijen). De overheid is in de nieuwe manier van werken één van de actoren en aanbieders van recreatieve voorzieningen. Zij neemt dus geen centrale positie in binnen de ontwikkeling en beheer van recreatieve voorzieningen. De nieuwe manier van werken bij recreatievoorzieningen heeft impact op drie elementen:

- 1 Planvorming → meer creativiteit en flexibiliteit
- 2 Financiering → anders bekostigen en financieren
- 3 Organisatie → meer partners, meer 'mutual gains'

De kern van een nieuwe manier van werken is de focus op een vraaggestuurde en ondernemersgerichte benadering. Wat is de recreatieve vraag en hoe en door wie kan daarin het beste worden voorzien. De overheid faciliteert, stelt randvoorwaarden (wat kan en mag), maar moet zeker ook **durven los te laten** en ruimte bieden voor planologische vernieuwingen. Uiteindelijk wordt het een effort van meerdere partijen. Doorbraken worden niet bereikt binnen traditioneel denken en bestaande systemen. Durven loslaten vergt bijvoorbeeld meer zeggenschap geven aan ondernemers, wat erin resulteert dat de overheid minder grip heeft op de gebieden en moet nadenken over de juiste balans tussen loslaten en haar maatschappelijke verantwoordelijkheden. Bijvoorbeeld als het gaat over de bescherming van natuur- of cultuurhistorische waarden of over de al dan niet publieke toegankelijkheid van recreatieterreinen. Deze overwegingen en dilemma's laten zien dat meer uit 'de markt' halen een duidelijke en doordachte strategie van de overheid vergt. In deze rapportage besteden wij niet alleen aandacht aan de mogelijkheden voor innovatief financieren, maar ook aan de veranderende rol van de overheid en wat het durven los laten hierbij inhoudt.

1.3 Wat hebben we gedaan?

Deze rapportage is het resultaat van intensief onderzoek naar werkwijzen en instrumenten om op innovatieve wijze recreatieve doelstellingen te realiseren. De resultaten in dit onderzoek zijn voortgekomen uit:

- **Interviews** met zowel overheidspartijen als stakeholders (publiek en privaat) in de recreatiegebieden en de recreatieve sector.
- **Gebiedsworkshops** waarin gebrainstormd is over verdienmogelijkheden voor recreatiegebieden in de provincie Utrecht.
- Bijeenkomsten met leden van **Gedeputeerde Staten**, leden van de commissie MME van PS, de **Stuurgroep Toekomst Recreatie(schappen)** en bestuurlijke en ambtelijke

bijeenkomsten met een breed scala aan stakeholders (gemeenten, RMN, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Het Utrechts Landschap, en dergelijke).

- Bijeenkomsten en discussies met de **projectgroep**.
- **Deskresearch, literatuuronderzoek en documentatie** (deels verstrekt door de opdrachtgever provincie Utrecht en RMN).

De bestuurlijke bijeenkomsten hebben sterk bijgedragen aan de denkrichtingen van dit onderzoek, evenals aan de uitwerking. De rapportage dient als onafhankelijk advies richting de stuurgroep Toekomst Recreatie(schappen), bestuurders en ambtenaren van de provincie Utrecht, gemeenten en de recreatieschappen. Onze aanbevelingen hebben betrekking op de bovenlokale recreatieopgave in de provincie Utrecht uit de visie Recreatie en Toerisme 2020 van provincie Utrecht. De onderliggende recreatieterreinen en daarover verstrekte informatie dienen als input hiervoor. Wij hebben niet de intentie met deze rapportage de toekomst van de specifieke recreatiegebieden te bepalen. We doen uitspraken over handvatten, instrumenten en aanbevelingen voor een nieuwe benadering van het realiseren van de recreatieopgave in bovenlokale recreatiegebieden. Om daarin zo concreet mogelijk te worden, zoomen we in (met een grotere mate van detail en financiële gegevens) op de bovenlokale recreatiegebieden van de Utrechtse recreatieschappen, RodS³ en (boven)regionale routenetwerken van wandelen, fietsen en varen. Van bovenlokale recreatiegebieden – anders dan RodS gebieden - die in eigendom en/of beheer zijn van andere partijen, zoals Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten, hebben wij onvoldoende informatie tot onze beschikking om specifieke uitspraken te kunnen doen en de beschreven aanpak en instrumenten te toetsen.

1.4 Leeswijzer

Onze onderzoeksresultaten zijn uitgewerkt in de hoofdrapportage en uitgebreide bijlagen.

Het **hoofdrapport** dat nu voor ligt bestaat uit zes hoofdstukken. In dit hoofdstuk 1 is de achtergrond, de aanleiding en het proces van het onderzoek beschreven. De focus van ons onderzoek ligt op bovenlokale recreatiegebieden. In hoofdstuk 2 wordt beschreven om welke recreatieterreinen het exact gaat. Vervolgens zijn op basis van verschillende criteria de recreatieve gebieden ingedeeld naar type: rust-, koester-, flex- en generatorgebieden. In hoofdstuk 3 komt de totale financiële opgave van onderhoud en beheer van de recreatieve voorzieningen (gebieden en paden en routes) aan bod. Vervolgens wordt in hoofdstuk 4 een blik naar de toekomst geworpen, waarin een inschatting is gemaakt van de toekomstige financiële opgave met betrekking tot recreatieve ontwikkelingen. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een beschrijving van de verdienmogelijkheden en -kansen. In hoofdstuk 4 kijken we naar het belang van een gebiedsstrategie en het verdienpotentieel van de verschillende gebiedstypen. Welke recreatieterreinen lenen zich het beste voor verdienmogelijkheden en welke minder? De huidige situatie in de recreatiegebieden vormt het startpunt, van daaruit wordt gekeken naar het potentieel van het gebied in relatie tot ambities en doelen voor het

² RodS is Recreatie om de Stad

betreffende gebied en in brede zin voor de provincie Utrecht. In hoofdstuk 5 wordt voor twee recreatieterreinen, Henschotermeer en Bos Nieuw Wulven de gebiedsstrategie getoetst. De rapportage wordt in hoofdstuk 6 afgesloten met de Utrechtse Aanpak. In dit hoofdstuk worden de belangrijkste conclusies en aanbevelingen uitgewerkt.

In de bijlagen is alle informatie opgenomen die gedurende het onderzoeksproces is vergaard. Zo zijn bijvoorbeeld de verschillende gebiedscases uitgewerkt en is er een uitwerking van de workshops (Noord, Zuid, Oost, West en Loosdrecht) opgenomen.

Hoofdstuk 2 **Recreatiegebieden in de provincie Utrecht**

2.1 Introductie

De provincie Utrecht heeft een rijk en gevarieerd aanbod aan recreatiegebieden en recreatieve routes. Kwaliteit, kwantiteit en een goede ruimtelijke verdeling van het aanbod aan recreatiegebieden is hierbij een belangrijk aandachtspunt. De provincie Utrecht heeft haar ambities voor recreatie en toerisme in 2020 als volgt geformuleerd⁴:

“Op fietsafstand van huis vinden de inwoners van de stedelijke gebieden rond Utrecht en Amersfoort interessante, gevarieerde groene gebieden met verschillende recreatieve mogelijkheden. Ondernemers en beheerders sluiten met hun aanbod goed aan bij de leefstijlen en de voorkeuren van de bewoners in en bij hun gebied. De recreatiemogelijkheden hebben gelijke tred gehouden met de bevolkingsgroei evenals de ontwikkeling en kwaliteit van het landschap rondom de steden. De provincie Utrecht stimuleert in deze context een meer vraaggerichte ontwikkeling en stelt hiervoor gegevens over de leefstijlen beschikbaar. Het is in 2020 nog altijd mogelijk om gratis of tegen een gering bedrag te fietsen, wandelen, zonnen of te zwemmen. Maar er is ook sprake van een uitgebreide keuze aan – betaalde – voorzieningen op het gebied van horeca, wellness, buitensporten, spelen en vermaak.”

“Er komt, als gevolg van bevolkingsgroei, behoefte aan meer hectares recreatieterrein, meer recreatieve routes, meer verbindingen vanuit de stad. (...) Slimme oplossingen waarbij beter gebruik wordt gemaakt van het bestaande aanbod en waarbij bestaande eigenaren en beheerders worden gestimuleerd om de recreant beter te bedienen moeten hierbij zoveel mogelijk soelaas bieden. Er is ook een kwalitatieve opgave. Het aanbod sluit niet altijd aan bij de leefstijlen en de behoeften van elke recreant. Er is behoefte aan meer diversiteit en meer mogelijkheden voor de veeleisende recreant die bereid is te betalen voor aanbod met kwaliteit (op het gebied van cultuur, horeca, natuurbeleving, gezondheid).”

De provincie wil haar inzet meer focussen op strategische gebiedsgerichte/thematische opgaven van (boven)regionaal belang. Dat betekent concreet inzetten op:

- (boven)regionale recreatieterreinen en waterrecreatie;
- het accommoderen van recreatiedruk rondom de stad;
- optimalisatie, onderhoud en beheer landelijke fietsroutenetwerk en fietsknooppunten-systeem;

⁴ Visie Recreatie en Toerisme 2020, provincie Utrecht, mei 2012

- borgen onderhoud en beheer van LAW-routes, streekpaden en andere belangrijke regionale wandelroutes op de lange termijn;
- inzetten op completering netwerk van TOP's en poorten;
- behoud van het bestaande BRTN- en kanorouten netwerk en het verbeteren van de veiligheid op dit netwerk.

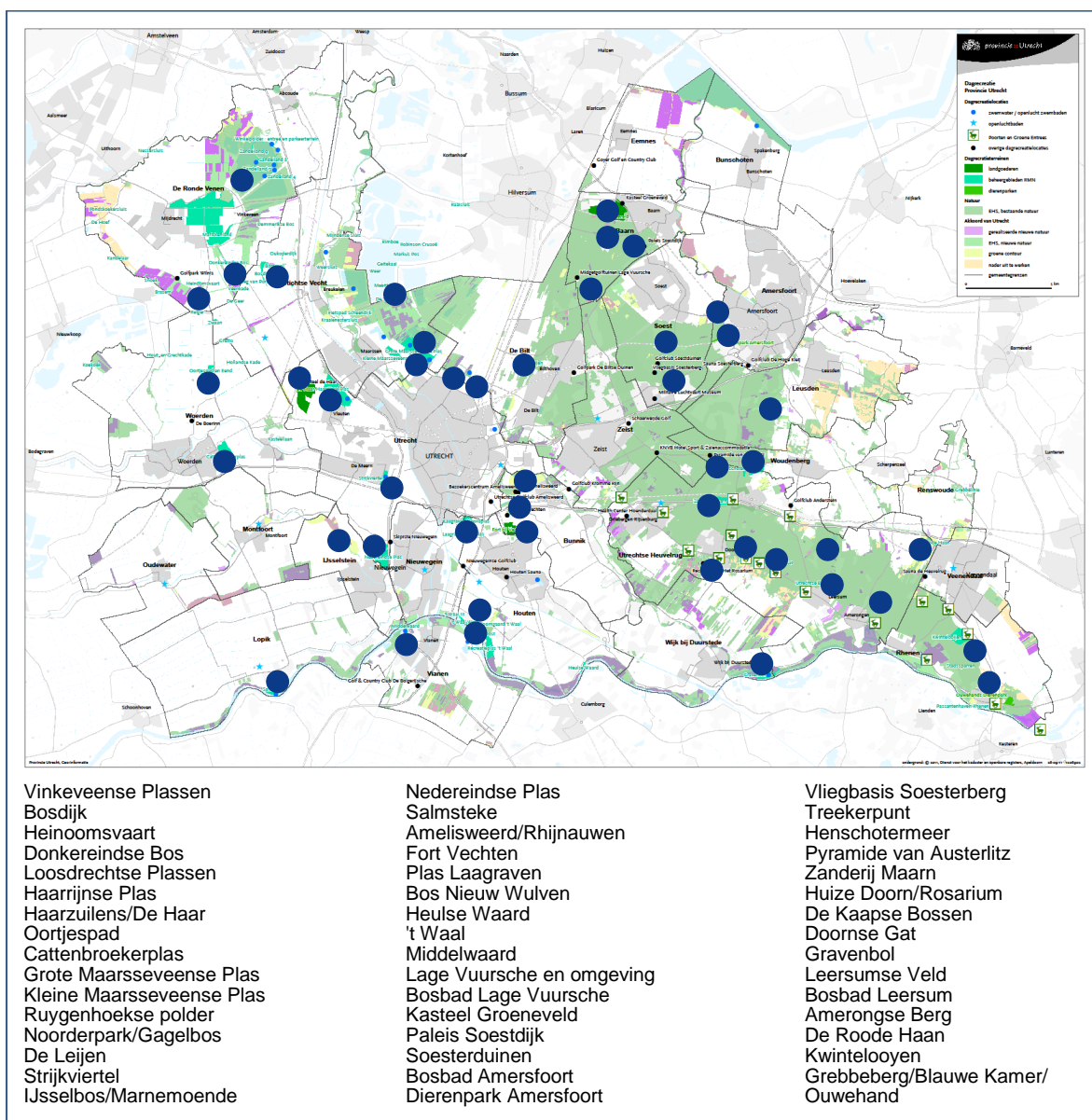
Om invulling te geven aan de ambities om vraaggericht te ontwikkelen, ondernemers te stimuleren en een betere samenwerking tussen betrokken (publieke en private) partijen te ondersteunen, zijn handvatten wenselijk. Het werken met een typologie van recreatiegebieden is daar een elementaire eerste stap in.

In dit hoofdstuk gaan we achtereenvolgens in op het aanbod aan **bovenlokale** recreatiegebieden in de provincie Utrecht, het werken met vier gebiedstypologieën en verdienpotentieel van de verschillende typen recreatiegebieden.

2.2 Bovenlokale recreatiegebieden

De provincie Utrecht kent circa 45 bovenlokale recreatieve voorzieningen. De typering 'bovenlokaal' is gebaseerd op 3 aan elkaar gerelateerde criteria. Ten eerste gaat het om bezoekersaantallen: bij meer dan 50.000 bezoekers per jaar is er sprake van een bovenlokaal recreatiegebied⁵. Het tweede criterium is de variatie aan vrijetijdsactiviteiten, waarbij de indeling is gebaseerd op landelijke onderzoeken van het Nederlands Bureau voor Toerisme en Congressen (NBTC): er worden minimaal vier vrijetijdsactiviteiten aangeboden (denk aan: waterrecreatie, horeca, routes, attracties, etc.). Ten derde hebben bovenlokale recreatiegebieden een functie als knooppunt en zijn ze in dat kader (voor de toekomst) aangewezen als 'poort' of 'toeristisch overstappunt (TOP)' in de visie Recreatie en Toerisme 2020. Met deze criteria komen we in de provincie Utrecht tot een lijst van circa 45 bovenlokale recreatiegebieden. Onderstaand kaartje geeft een overzicht van deze terreinen. De lijst is niet (perse) compleet en zeker niet statisch: niet van alle terreinen is het aantal bezoekers bekend. De focus ligt in de Visie Recreatie en Toerisme 2020 op bovenlokale recreatieterreinen, omdat dit de gebieden zijn waar partijen (eigenaren, beheerders, overheden) elkaar voor nodig hebben.

⁵ Er zijn niet van alle recreatiegebieden recente officiële metingen van bezoekersaantallen. De gehanteerde selectie van bovenlokale recreatiegebieden is gebaseerd op een inschatting van de bezoekersaantallen door RMN.

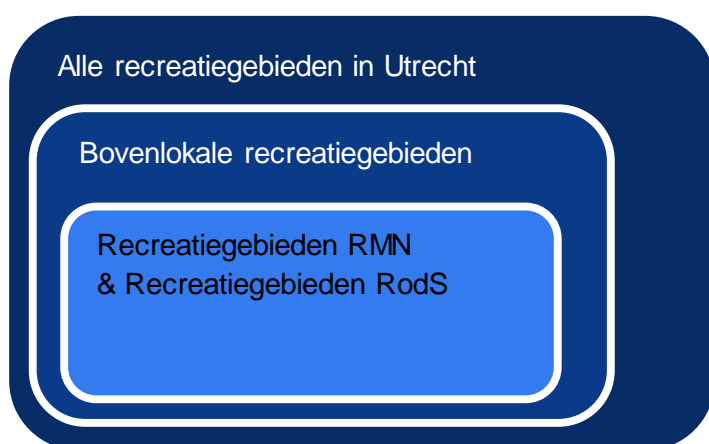

Bovenstaande kaart laat zien welke recreatieterreinen in de provincie in de huidige situatie het stempel 'bovenlokaal' hebben.

De bovenlokale recreatiegebieden in Utrecht zijn in eigendom en/of beheer van verschillende partijen. Op de eerste plaats de Utrechtse recreatieschappen, zij dragen als eigenaar/beheerder de verantwoordelijkheid voor circa 25 van de bovenlokale recreatiegebieden. Daarnaast hebben Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Het Utrechts Landschap (HUL), provincie, gemeenten en particuliere eigenaren verschillende recreatiegebieden in eigendom⁶. Een aantal daarvan wordt door deze partijen zelf beheerd en een aantal wordt door de recreatieschappen beheerd.

⁶ Deze organisaties hebben meer recreatiegebieden in eigendom en/of onderhoud & beheer, maar dit zijn geen gebieden met een belangrijke bovenlokale recreatieve functie.

In deze studie maken we onderscheid tussen bovenlokale recreatieterreinen die in eigendom en/of beheer zijn van één van de Utrechtse recreatieschappen (in het vervolg spreken we over RMN: Recreatie Midden-Nederland, de uitvoeringsorganisatie van de 4 schappen en de partij die het beheer van de terreinen uitvoert), RodS gebieden in eigendom en/of beheer van recreatieschappen, SBB en NM en overige bovenlokale recreatiegebieden die in eigendom en beheer zijn van andere partijen. Reden daarvoor is dat voor ons onderzoek alleen voor de RMN en RodS-gebieden gedetailleerde informatie (inclusief financiële gegevens) beschikbaar is gesteld, waardoor we alleen voor deze gebieden concrete uitspraken kunnen doen. De werkwijze (die verderop in deze rapportage wordt toegelicht) met een indeling in gebiedstypologieën en bijpassende instrumenten is overigens toepasbaar voor alle bovenlokale recreatiegebieden⁷. Kanttekening daarbij is dat in de andere gebieden (dan de RMN en RodS-gebieden) andere partijen aan zet zijn en zeggenschap hebben over het gebied. Onderstaande figuur illustreert de selectie van recreatiegebieden voor dit onderzoek.

Onderstaande kaart geeft de selectie van bovenlokale recreatiegebieden weer die in eigendom en/of beheer van RMN zijn, plus de RodS gebieden.

⁷ In deze rapportage worden geen uitspraken gedaan over de – huidige en mogelijk toekomstige – typologie van gebieden van Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en andere partijen (anders dan RMN).

Grebbelinie, buitenplaatsen, verbrede landbouw en nieuwe organisatievormen/allianties/platforms.

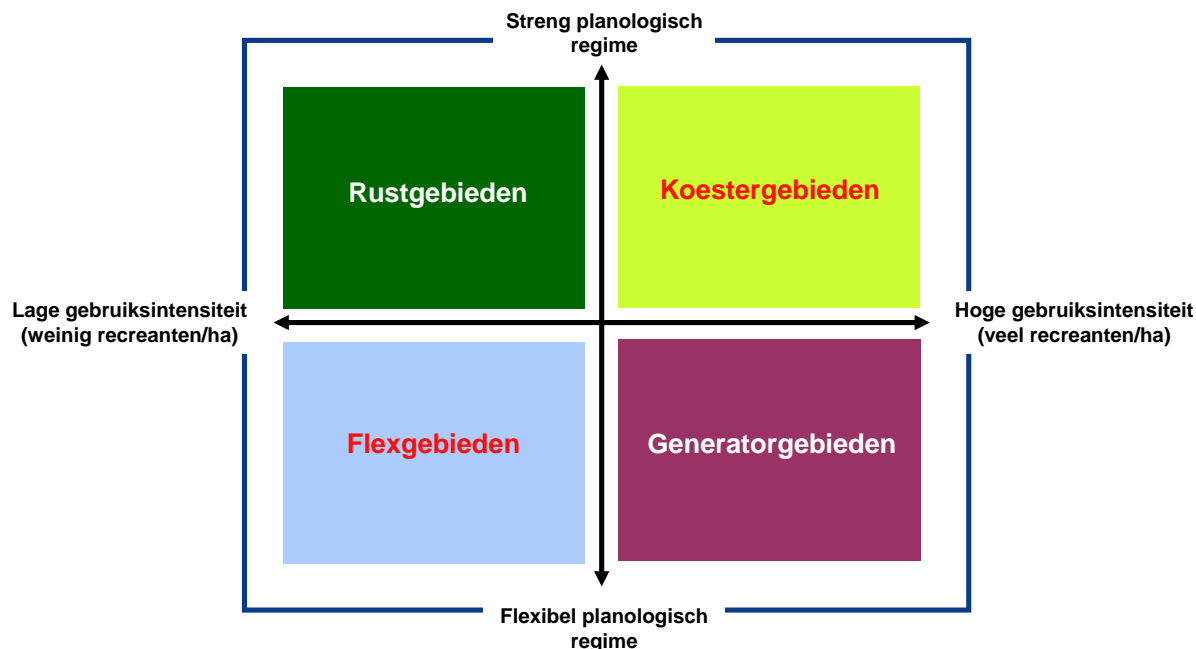
2.3 Typologie van recreatiegebieden

Het is duidelijk dat elk bovenlokaal recreatiegebied zijn eigen unieke kwaliteiten en onderscheidende kwaliteiten heeft. Bij het werkelijk bepalen van de beste toekomststrategie voor een recreatiegebied is dan ook telkens maatwerk noodzakelijk. Dat neemt niet weg dat het zinvol en efficiënt is om te werken met een theoretische, hanteerbare, logische indeling in typen recreatiegebieden. Voor elk type (in dit geval vier 'overkoepelende' typologieën) zijn bepaalde aanknopingspunten en kansen te identificeren, met daarbij passend een set aan interessante financiële instrumenten, efficiencymaatregelen en verdienmogelijkheden. Aan de hand van deze indeling kan de huidige typering worden bepaald en kan gezamenlijk met stakeholders een toekomstige strategie worden uitgewerkt.

In deze studie werken we met een indeling in vier gebiedstypen. De indeling in deze vier is gebaseerd op een onderscheid langs twee assen. Ten eerste kijken we naar de **intensiteit** van het recreatief gebruik van het gebied in de huidige situatie (2012) in de zin van het aantal bezoekers per hectare. Om invulling te geven aan deze as maken we gebruik van de gegevens en schattingen (o.a. van RMN) over bezoekersaantallen en omvang van de recreatiegebieden⁹. De tweede as heeft betrekking op het vigerende planologische regime in het gebied: is er sprake van 'strengere' planologische beperkingen (o.a. in termen van bescherming van natuur- of cultuurhistorische waarden, ecologische hoofdstructuur en bescherming rivieruiterwaarden) of heeft het gebied juist een wat ruimere recreatieve bestemming waarin mogelijkheden voor andere activiteiten bestaan? Deze informatie wordt uit de provinciale en gemeentelijke planologische bepalingen gehaald. Voor de volledigheid: concrete uitspraken over recreatieterreinen in deze rapportage gaan uitsluitend over de eerder genoemde RMN- en RodS-recreatieterreinen, vanwege de beschikbaarheid van gegevens. Wij hebben op basis van onze eigen expertise en de input uit workshops de recreatieterreinen ingedeeld in gebiedstypen om ermee te kunnen 'rekenen en tekenen'. Uiteindelijk is belangrijk om in de recreatiegebieden zelf (met de betrokken stakeholders en eigenaren) overeenstemming te bereiken over zowel de huidige gebiedstypologie als over de gewenste (toekomstige) typologie. Deze stap helpt om inzicht te krijgen in het recreatieaanbod en financieringspotentieel in de regio. Als alle bovenlokale recreatieterreinen in de provincie Utrecht op die wijze zijn getypeerd (met draagvlak van betrokken spelers), ontstaat bovendien een beeld van de spreiding van typen recreatieterreinen over de hele provincie. Een dergelijke kaart van (delen van) de provincie geeft voeding aan discussies over wat wenselijk en nodig is: is de spreiding van gebiedstypen acceptabel vanuit het perspectief van beleidsdoelen en recreatievraag en/of vanuit het perspectief van financiering (en verdeling van overheidsbudgetten) of is op sommige plekken een transformatie wenselijk om een betere balans te realiseren?

⁹ Zie bijlage 1 voor een overzicht van de gehanteerde cijfers ten aanzien van omvang en geschatte bezoekersaantallen.

Onderstaande figuur illustreert de twee assen en de vier kwadranten die op deze manier ontstaan. Kort door de bocht kan worden gesteld dat recreatiegebieden met een relatief flexibel planologisch regime en/of met een hoge bezoekersintensiteit meer verdienmogelijkheden bieden dan recreatiegebieden aan de andere zijde van het spectrum.

Koestergebieden

Voorbeelden van koestergebieden in de provincie Utrecht zijn in de huidige situatie Henschotermeer en Kwintelooyen. Het betreft recreatiegebieden met belangrijke waarden, die beschermd worden. In veel gevallen gaat het om natuurwaarden (EHS en Natura 2000), maar het kan ook gaan over cultuurhistorische, landschappelijke of andere typen waarden. Een voorbeeld daarvan zijn de elementen van de Nieuwe Hollandse Waterlinie in Utrecht. In koestergebieden gaan de hoge waarden gepaard met hoge bezoekersaantallen, de bovengenoemde gebruiksintensiteit van het gebied. Die hoge bezoekersaantallen illustreren enerzijds dat het gebied aantrekkelijk is en aansluit bij de wensen van bezoekers. Dat betekent dat deze recreatiegebieden 'verdienpotentieel' hebben, als de juiste voorzieningen worden aangeboden. Tegelijkertijd legt de gebruiksintensiteit in combinatie met de waarden ook de vinger op de zere plek: veel bezoekers strookt niet altijd met de wens om waarden te beschermen en bewaren. Daar schuurt ook het perspectief op verdienmogelijkheden.

Rustgebieden

Rustgebieden zijn recreatiegebieden die zich voor recreanten onderscheiden doordat ze rustiger (naar verhouding minder bezoekers) zijn en net als de koestergebieden rijk zijn aan aantrekkelijke natuur- en/of cultuurhistorische waarden. De rustgebieden voorzien in een behoefte naar rust, die voor bepaalde doelgroepen zeer aantrekkelijk is. Voorbeelden van rustgebieden in de provincie Utrecht zijn Bosdijk en Zanderij Maarn. Ontwikkelkansen zijn redelijk beperkt. Enerzijds vanwege planologische beperkingen, maar zeker ook vanwege potentiële impact op de kernkwaliteiten van rustgebieden. Ook hier is, bij het bepalen van een toekomststrategie, belangrijk om de juiste balans te vinden tussen mogelijkheden om de opbrengsten van het gebied te vergroten (of kosten te verlagen) en de aantrekkelijkheid van het gebied juist als rustgebied. Attracties en voorzieningen waar veel bezoekers op afkomen en/of die veel geluid veroorzaken, zijn veelal niet passend bij de karakteristieken van een rustgebied.

Generatorgebieden

Generatorgebieden kennen een hoge gebruikintensiteit, dat wil zeggen hoge bezoekersaantallen per hectare, en hebben een relatief flexibel planologisch regime. Het zijn aantrekkelijke gebieden voor recreanten, die relatief veel verdienpotentieel hebben. De karakteristieken van deze recreatiegebieden zijn juist de dynamiek en verscheidenheid aan activiteiten, waar een groot en breed bezoekerspubliek op af komt. Voorbeelden van deze gebieden in Utrecht (in de huidige situatie) zijn Laagraven, Maarsseveense Plassen, IJsselbos en Haarrijnse Plas. Generatorgebieden beschikken over relatief veel recreatieve voorzieningen en spelen zoveel mogelijk in op de wens van recreanten naar meer beleving. De recreatieterrains zijn verder goed bereikbaar.

Flexgebieden

Flexgebieden zijn een aparte categorie recreatiegebieden. De bezoekersaantallen zijn relatief laag (per hectare). Er is geen sprake van bijzondere waarden (natuur, historie, e.d.) die beschermd moeten worden of waar recreanten specifiek op af komen. Tegelijkertijd zijn er, vanwege het flexibele planologische regime in veel gevallen volop kansen om deze gebie-

den te ontwikkelen tot intensievere recreatiegebieden. Flexgebieden worden in wezen nu onderbenut: er mag meer en er kan meer. Deze onderbenutting kan uiteenlopende oorzaken hebben: wellicht schort er iets aan de bekendheid en/of identiteit van het gebied of is de toegankelijkheid/bereikbaarheid niet goed genoeg. Flexgebied is dan ook niet direct een gewenste typologie voor een gebied, zeker als er nog een behoefte bestaat aan meer en/of andere recreatieve voorzieningen. Transformatie naar generatorgebied of integrale gebiedsontwikkeling door combinatie met andere functies zijn perspectiefvol voor de flexgebieden. Voorbeelden van flexgebieden in de huidige situatie zijn Gagelbos, Bos Nieuw Wulven en de Ruigenhoekse Polder. Dit laatste voorbeeld is al in ontwikkeling: er is een speelparcours, een skatebaan en een forelvisvijver gerealiseerd en er komt nog een grote trekker. Als dit voldoende bezoekers trekt dan schuift Ruigenhoekse Polder van flexgebied naar generatorgebied. Veel van de flexgebieden zijn in eigendom van Staatsbosbeheer. Op dit moment worden in deze gebieden nog weinig opbrengsten gegenereerd. Overigens kan er ook juist voor gekozen worden flexgebieden te ontwikkelen als gebied met hoge natuurwaarden en tot rustgebied te transformeren. Minder recreatieve voorzieningen scheelt namelijk in kosten van onderhoud en beheer. Ook is het mogelijk om zo'n transformatie in te zetten wanneer elders een uitbreiding is gewenst (compensatie). In het licht van de zoektocht naar (meer) opbrengsten uit recreatieve voorzieningen ligt deze variant echter minder voor de hand.

2.4 Routes en paden

Visie Recreatie en Toerisme 2020: de provincie kent in 2020 een recreatief hoofdnetwerk (RHN). Het RHN is een samenhangend geheel van (boven) regionale routes voor wandelen, fietsen en varen, met als toegangspunten poorten en zogenaamde toeristische overstappunten (TOP's). De structuur loopt door de afwisselende landschappen van de provincie Utrecht en sluit aan bij horeca, attracties, erfgoed, cultuurhistorie en bezienswaardigheden. Het recreatieve netwerk verbindt bovendien de stedelijke gebieden met de recreatieve landschappen.

Naast de recreatieterreinen beschikt de provincie Utrecht over een groot netwerk van recreatieve routes en paden. Hierbij moet onderscheid gemaakt worden tussen het beheer en onderhoud van paden (fysieke infrastructuur, verharding, eigendom etc.) en anderzijds beheer en onderhoud van routes (paaltjes, bordjes, boekjes).

Het beheer en onderhoud van de paden ligt veelal bij de wegbeheerder (gemeente, provincie, RWS, waterschap) zelf. Het beheer en onderhoud van recreatieve routes is complexer

georganiseerd. De provinciale visie recreatie en toerisme richt zich op het (boven)regionale fiets, wandel en vaarrouten netwerk. Het gaat hierbij om focus en inzet van de beperkte middelen op die routes waar het publiek het meest gebruik van maakt en door particulieren zelf lastig is te realiseren. Het gaat dus om:

- Behoud en verbetering fietsknooppuntennetwerk.
- Reconstructie (tot 2013) en behoud LF routes.
- Reconstructie (tot 2013) en behoud LAW routes.
- Verbeteren samenhang en behoud wandelroutennetwerk Agenda 2010.
- Uitbreiden netwerk boerenlandpaden/klompenpaden.
- Behoud BRTN netwerk.
- Verbeteren laagdrempelige recreatietoervaart zoals aanleg sloepenknooppuntensysteem.
- Behoud kanoroutes (oorspronkelijk door provincie mede gefinancierd).

Provincie Utrecht is een provincie met een van de meest aantrekkelijke en diverse landschappen. Recreatieve routes zijn het middel om de recreant toegang te geven tot het landschap en deze te beleven. De paden en routes zijn het verbindende element tussen de verschillende recreatiegebieden, recreatieve knooppunten, TOP's en poorten.

Soort route	Km*	Kosten
Fietsknooppuntensysteem	1.264 km	Onderhoud en beheer Optimalisatie 2012-2013
Routes Landelijk Fietsplatform	300 km	Reconstructie 2012-2013 Onderhoud en beheer
Routes Wandelnet	LAW 245 km Streekpaden 299 km NS-wandelroutes 122 km Utrecht Te Voet routes 139 km	Reconstructie 2012-2013 Onderhoud en beheer
Bewegwijzerde wandelroutes (excl. routes Wandelnet)	Circa 2487 km plus Klompenpaden 213 km	Verbeteren samenhang Onderhoud en beheer
Boerenlandpaden	Nu: onbekend, Gewenst: 130 km (MJP landelijke routenetwerken 2007-2013)	Uitbreiding Onderhoud en beheer Openstellingsvergoeding
BRTN	269 km	Onderhoud en beheer vaarwegen
Sloepenknooppuntensysteem	Nu: 0 km Gewenst: n.t.b.	Aanleg Onderhoud en beheer
Kanoroutes	467 km	Onderhoud en beheer

* kilometers zijn o.b.v. GIS gegevens bij provincie Utrecht en kunnen dus afwijken van de werkelijkheid

De onderstaande tabel geeft de totale lengte van de routes die RMN in beheer heeft weer. Wandelroutes maken verreweg het grootste deel van het totaal uit, gevolgd door kanoroutes.

Tabel 2.1 Lengte recreatieve routes in provincie Utrecht in km

	UHK	SGL	Vinkeveen	Loosdrecht	Totaal
Wandelroutes	341,5	321	98,5	6,5	767,5
Fietsroutes	70	50	0	0	120,0
Kanoroutes	43,5	67	138	0	248,5
Skeelerroutes	0	69	31	0	100,0
Totaal	455	507	267,5	6,5	1236

Bron: RMN en provincie Utrecht 2012

In tegenstelling tot de recreatiegebieden laten routes en paden zich lastig typeren. Directe fysieke afbakening is moeilijk. Daarnaast lopen de paden en routes vaak door meerdere gebieden met verschillende eigendomssituaties. Dit vergt veel organisatie met betrekking tot onderhoud en beheer.

Provincie Utrecht wil de samenhang versterken door TOP's en poorten. In de visie R&T 2020 bestaat de ambitie voor 21 poorten en circa 45 TOP's.

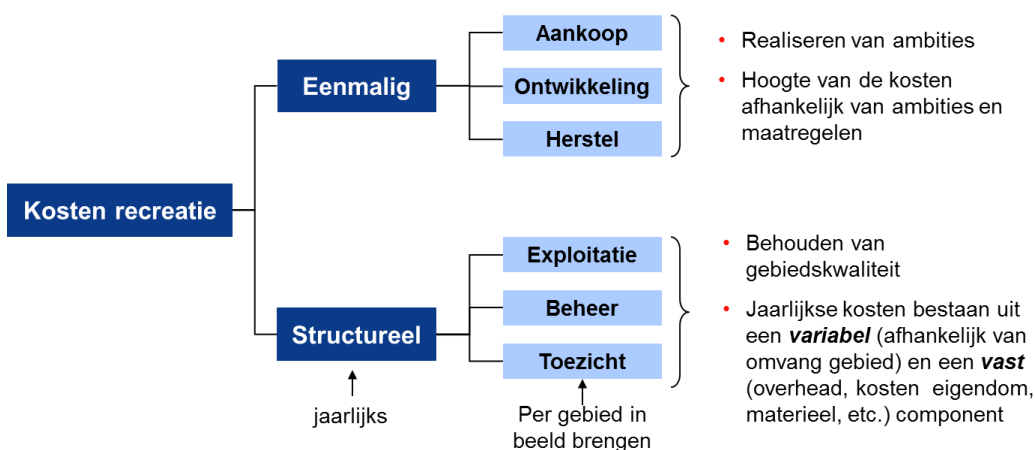
Hoofdstuk 3 Financiële stromen

De kosten en opbrengsten van recreatiegebieden lopen uiteen en zijn sterk afhankelijk van het voorzieningenniveau. In dit hoofdstuk worden de financiële stromen van de recreatieve voorzieningen inzichtelijk gemaakt. Hierbij wordt in eerste instantie gekeken naar de kosten en opbrengsten van de recreatiegebieden van RMN, de RodS-gebieden en de bovenlokale recreatieve routenetwerken. Er wordt niet alleen gekeken naar de kosten, maar ook naar de opbrengstpotentie van recreatiegebieden en recreatieve routes.

3.1 Kosten en opbrengsten van bovenlokale recreatieterreinen

De kosten van recreatieve voorzieningen zijn onder te verdelen in eenmalige en structurele kosten (zie figuur 3.1). De eenmalige kosten hebben betrekking op nieuwe recreatieve ontwikkelingen. De structurele kosten hebben betrekking op de jaarlijkse kosten voor onderhoud en beheer.

Figuur 3.1 Kosten recreatie

De beheerkosten per hectare van recreatiegebieden zijn ten opzichte van natuurgebieden, relatief hoog, dit vanwege de grote hoeveelheid recreatieve voorzieningen in deze gebieden. Afhankelijk van het type recreatiegebied variëren de beheerkosten tussen de € 50 (be-

perkte inrichting) en € 3.435 per hectare per jaar (Recreatie om de Stad)¹⁰. Natuurmonumenten rekent voor Haarzuilens met beheerkosten van circa € 2.600 per ha¹¹. De beheerlasten voor RodS kunnen nog hoger oplopen, tot boven de € 4.000 per hectare voor intensief gebruik. Binnen de beheerlasten van RodS wordt onderscheid gemaakt naar intensief en extensief gebruik. Intensieve terreinen kennen hogere beheerlasten dan extensieve terreinen.

De dekking van de kosten is per recreatieve voorziening verschillend, echter de afhankelijkheid van publieke middelen is groot. Niet alleen bij de schappen maar ook bij de andere gebiedseigenaren is deze afhankelijkheid groot. Zowel Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer zijn afhankelijk van inkomsten van de overheid. Op landelijk niveau zijn Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer respectievelijk voor 38% en 67% afhankelijk van overheidsbijdragen¹². De RodS-bijdragen vanuit het Rijk zijn volledig weggevallen. Dit betekent dat de oorspronkelijke ontwikkelopgave niet langer kan worden gehaald. Daarnaast betekent dit dat, voor de (bestaande en nieuwe) gebieden van Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten, ook het onderhoud en beheergeld volledig wegvalt.

In de provincie Utrecht liggen veel recreatieterreinen, in bezit van veel verschillende eigenaren. In deze rapportage ligt onze focus op bovenlokale recreatieterreinen in de provincie Utrecht in beheer of eigendom van de recreatieschappen. Daarnaast richten we ons in dit onderzoek op de RodS-gebieden rond de stad Utrecht¹³. Deze recreatieterreinen zijn in eigendom van het recreatieschap Stichtse Groenlanden, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer. In deze paragraaf gaan we achtereenvolgens in op de kosten en opbrengsten van:

- de gebieden van de recreatieschappen;
- de RodS-gebieden;
- de recreatieve routes.

De recreatieschappen

In de provincie Utrecht liggen vier recreatieschappen: Stichtse Groenlanden (SGL), Utrechtse Heuvelrug, Vallei- en Kromme Rijngebied (UHVK), Vinkeveense Plassen en Loosdrecht e.o.. Deze schappen zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor 1.600 ha aan recreatieterreinen in de provincie Utrecht. In de onderstaande kaart zijn de beheergebieden van de vier schappen weergegeven.

Elk van de vier recreatieschappen is een gemeenschappelijke regeling tussen verschillende deelnemers. De recreatieschappen zijn gezamenlijk, met de provincie Utrecht, een gemeenschappelijke regeling aangegaan voor uitvoerende zaken: dit is Recreatie Midden

¹⁰ Standaardkosten index natuur en landschap, prijspeil 2009.

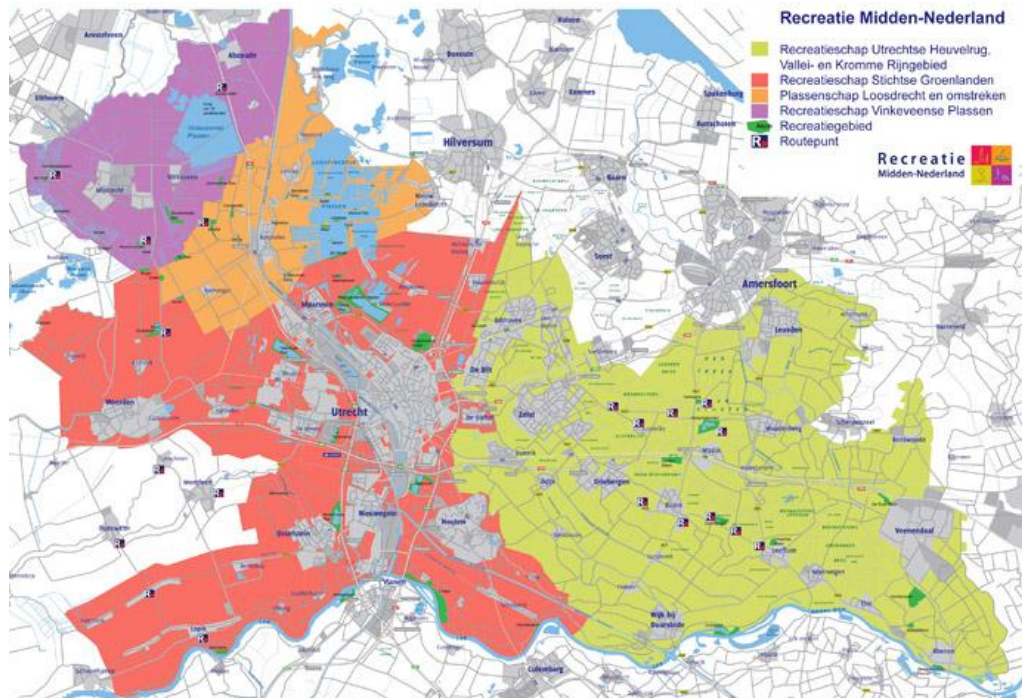
¹¹ Interview met Petra Ket, Natuurmonumenten d.d. 9 maart 2012.

¹² Jaarverslagen van Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer.

¹³ In deze rapportage zijn de volgende RodS-gebieden meegenomen (rond stad Utrecht): Bos Nieuw Wulven, Haarzuilens en Gagebos

Nederland (RMN)¹⁴. De vier gemeenschappelijke regelingen hebben een eigen begroting en betalen een afdracht aan RMN voor de werkzaamheden die RMN voor de schappen uitvoert.

Figuur 3.2 Recreatieschappen in de provincie Utrecht

Bron: RMN, 2012

De verschillen tussen de recreatieschappen zijn groot. Niet alleen ruimtelijk, maar ook organisatorisch en financieel. Het recreatieschap Stichtse Groenlanden is zowel in kosten als opbrengsten het grootste schap. De RodS-gebieden liggen binnen deze schapsgrenzen. Door de (rijks) bezuinigingen heeft het schap minder budget voor deze gebieden. Het recreatieschap UHKV heeft te maken met een groot aantal particuliere landgoedeigenaren en de recreatiegebieden liggen midden in de Ecologische Hoofd structuur (EHS). Dit vergt veel organisatie en heeft mogelijk impact op de verdienmogelijkheden. Het Plassenschap Loosdrecht e.o. is organisatorisch lastiger te besturen, omdat het schap gesitueerd is in twee provincies. Tenslotte zit het schap Vinkeveense Plassen in een liquidatietraject, omdat gemeente Amsterdam uit de gemeenschappelijke regeling wil treden en dan slechts één deelnemer aan de gemeenschappelijke regeling overblijft.

De gezamenlijke schappen hebben totaal bijna 1.600 ha. grond/water in beheer (eigendom en verkregen in erfpacht). Een oppervlakte van 665 ha¹⁵ bestaat uit recreatieterreinen (dus

¹⁴ Dit is het gevolg van de wet gemeenschappelijke regelingen (WGR). De provincie Utrecht draagt financieel niet bij aan een RMN, maar wel aan de vier schappen.

¹⁵ Bron: <http://www.recreatiemiddennederland.nl/organisatie.html>

exclusief oppervlakte water). Daarnaast beschoeit RMN nog bijna 80 km oeverlengten aan legakkers, eilanden, vaarwegen en aan het water gelegen recreatieterreinen.

Tabel 3.1 Eigendommen recreatieschappen

Recreatieschap	In eigendom (ha)	In erfpacht (ha)
Plassenschap Loosdrecht e.o.	555	1
UHVK	64	119
Stichtse Groenlanden	368	82
Vinkeveense plassen	368	1
Totaal	1.391	203

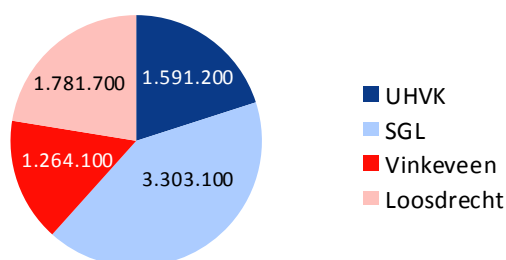
Bron: Provincie Utrecht

Erfpachtcontracten hebben looptijden van tussen 30 en 50 jaar waardoor gewenste veranderingen (bijvoorbeeld t.b.v. meer verdienmogelijkheden) met de eigenaar moeten worden afgestemd. Vaak betekent extra inkomsten ook een hogere pacht aan de eigenaar, waardoor niet de volledige inkomsten voor onderhoud en beheer ingezet kunnen worden.

Financiële situatie van de recreatieschappen anno 2012

De totale begroting (2012) van de vier schappen bedraagt circa € 7,9 mln.¹⁶ (RMN, 2012). Alle activiteiten zijn hierin opgenomen: zowel bovenlokale als lokale recreatieterreinen en routes, paden en vaarwegen. Het schap SGL maakt hier met € 3,3 mln. het grootste aandeel van uit, gevolgd door Loosdrecht e.o., UHVK en Vinkeveen.

Figuur 3.3 Verdeling van de begrote kosten 2012 (€ 7,9 mln.) over de schappen

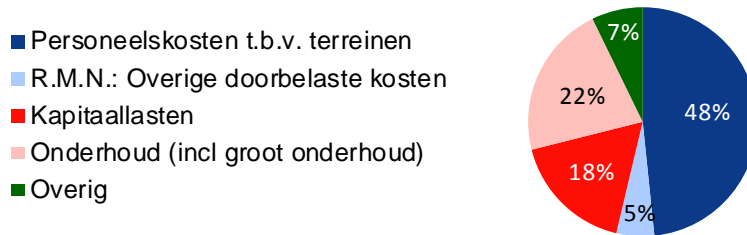

Bron: RMN, 2012

Figuur 3.4 geeft een overzicht van de verschillende type kosten. De totale begrote kosten bestaan voor het grootste deel (48%) uit personeelskosten ten behoeve van het onderhoud en beheer van de recreatiegebieden. Daarna zijn onderhoudskosten (22%) en de kapitaallasten (18%) grote kostenposten.

¹⁶ In de bijlage is per recreatieschap een beschrijving van het individuele schap opgenomen. Hierin worden ook de begroting en de beheergebieden toegelicht.

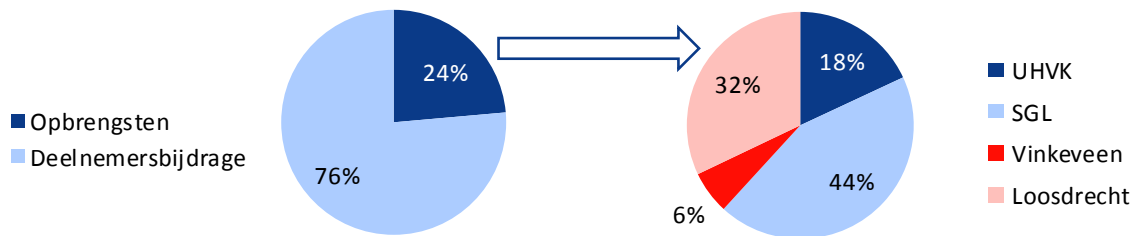
Figuur 3.4 Verdeling van de kosten per kostenpost

Bron: RMN, 2012

De dekking van de kosten van de recreatieschappen wordt, zoals hiervoor aangegeven, grotendeels (76%) gedekt door deelnemersbijdragen. De overige 24% wordt gedekt uit eigen inkomsten. Dit zijn inkomsten die uit de recreatiegebieden gegenereerd worden, zoals huur, pacht, parkeergelden, leges, etc. In *absolute* zin wordt het meeste verdiend in het schap SGL. De rechter cirkeldiagram van figuur 3.5 illustreert dit. Echter, wanneer eigen inkomsten in perspectief van de totale opbrengsten per schap (dus incl. deelnemersbijdragen) worden geplaatst, dan zijn de opbrengsten relatief gezien het hoogste bij Plassenschap Loosdrecht e.o., namelijk 33% (zie tabel 3.1). De opbrengsten van Loosdrecht worden voor een groot deel bepaald door inkomsten uit leges voor vergoeding schrijfrechten. De leges dekken hiermee volledig de kosten voor schrijfrechten.

Figuur 3.5 Eigeninkomsten versus deelnemersbijdragen (links) en aandeel opbrengsten (24%) in totaal (rechts)

Bron: RMN, 2012

Tabel 3.2 geeft een samenvattend overzicht van de kosten en opbrengsten per recreatieschap.

Tabel 3.2 Samenvattend overzicht kosten en opbrengsten Recreatieschappen

	Kosten	Opbrengsten			Tekort / overschot (voor resultaat bestemming)	Aandeel opbreng- sten uit schapsge- bieden
		Eigen inkomsten	Deelnemers	Totaal		
UHVK	1.591.200	342.000	1.192.600	1.534.600	-56.600	22%
SGL	3.303.100	829.000	2.526.300	3.355.300	52.200	25%
Vinkeveen	1.264.100	115.800	1.166.800	1.282.600	18.500	9%
Loosdrecht	1.781.700	607.800	1.249.400	1.857.200	75.500	33%
Totaal	7.940.100	1.894.600	6.135.100	8.029.700	89.600	24%

Bron: RMN, 2012

In de bijlage is een specificatie opgenomen van de verdeling van de kosten en opbrengsten van de schappen.

Het begrotingsprobleem van de Utrechtse recreatieschappen is groot. Het weerstandsvermogen van alle schappen is beperkt (nauwelijks reserves). Alle schappen voeren structurele of incidentele bezuinigingen door. Tegelijkertijd hebben de schappen de laatste jaren wel areaal- en taakuitbreidingen gekregen, waardoor de totale beheerkosten zijn toegenomen. Deze ontwikkelingen klemmen in een periode waarin bezuinigingen doorgevoerd moeten worden.

Kortom, de recreatieschappen hebben nauwelijks tot geen investerings- en ontwikkelreserves meer. De ontwikkeling van nieuwe voorzieningen en de kwaliteit van de bestaande voorzieningen staat onder grote druk. Terreinen als Doornse Gat, Gravenbol en de Leijen werden wegens geldgebrek bijna gesloten. Het zomaar afstoten van een recreatieterrein is echter niet mogelijk; veelal zijn deze in bezit van het recreatieschap of lopen er langlopende contracten. Dit betekent dat de verantwoordelijkheid voor het terrein bij het recreatieschap blijft.

In de begroting zijn de kosten voor regulier en groot onderhoud en beheer opgenomen. Probleem is dat veel recreatieterreinen van de recreatieschappen niet meer voldoen aan de vraag van de recreant van vandaag. Hiermee wordt in de begroting geen rekening gehouden. Voor een transparant overzicht van de werkelijke kosten moet hier – inclusief de financiering hiervan – in de begroting rekening mee worden gehouden.

In een aantal recreatiegebieden heeft RMN te maken met achterstallig onderhoud (waarvoor geen voorzieningen zijn gemaakt), zoals in Loosdrecht en Vinkeveen. In deze gebieden is grootschalig onderhoud of vervanging noodzakelijk. Voordeel van vervanging boven groot onderhoud is de duurzaamheid van de maatregel. De kosten hiervan zijn hoog en in de huidige begrotingen is er hiervoor geen budget beschikbaar (zie tabel 3.3). Het grootste risico zit in het verdwijnen van de legakkers.

Tabel 3.3 Benodigde vervangingsinvesteringen en/of groot onderhoud t.b.v. instandhouding tot 2020 in €

	Loosdrecht		Vinkeveen	
	Groot onderhoud	Vervanging	Groot onderhoud	Vervanging
Legakkers	3.500.000	of 6.800.000	3.700.000	of 5.400.000
Eilanden	130.000	-	400.000	-
Vaarwegen	460.000	530.000	130.000	of 240.000
Recreatieterreinen	150.000	-	120.000	-
Totaal	4.240.000	8.070.000	4.350.000	6.160.000

Bron: Provincie Utrecht

Daarnaast heeft plessenschap Loosdrecht te maken met een parasitaire plant. De vraag is of het plessenschap (alleen) verantwoordelijk is voor de verwijdering ervan, maar de kosten zijn geschat op € 1,0 mln.

Een aantal deelnemers overweegt serieus om uit het recreatieschap te stappen en gemeente Amsterdam geeft hier ook al gevolg aan. Een liquidatietraject voor recreatieschap Vinkeveense plassen is daarom in gang gezet. Uiteindelijk zal de structurele financiële bijdrage van Amsterdam verdwijnen. Gemeente Utrecht is al 10 jaar geleden uit recreatieschap UHVK gestapt. Dit betekent dat de afkoopsom volgend jaar is afbetaald; het recreatieschap heeft dit nog niet kunnen opvangen met andere inkomsten. Dit betekent dus dat UHVK v.a. 2013 met € 91.000 minder moet doen.

Kortom, de schappen staan de komende jaren voor een grote financiële opgave. Met name de schappen Loosdrecht en Vinkeveen hebben een grote financiële opgave. Op dit moment kunnen zijn niet voldoende middelen beschikbaar. De urgentie is dus erg groot om extra inkomsten te genereren, om zodoende het recreatief product in de provincie Utrecht op peil te houden.

Kosten en opbrengsten op terreinniveau recreatieschappen¹⁷

Om de kosten van recreatie te kunnen dekken worden hoofdzakelijk publieke middelen gebruikt. De Utrechtse Recreatieschappen financieren circa 76% van de kosten uit deelnemersbijdragen. Ongeveer 24% van de opbrengsten worden uit de markt gehaald. Deze inkomsten komen uit pacht/huur, parkeren, leges, etc. Deze verhouding tussen publiek en private middelen geldt niet alleen voor recreatiegebieden, maar ook voor bos, natuur en landschap. Circa 70% van de kosten van ontwikkelingen en onderhoud van bos, natuur en landschap wordt namelijk door de overheid gedaan (Hoogstra & Vinken, 2011). Echter, door (rijks)bezuinigingen zal het aandeel publieke middelen in de toekomst minder worden.

De kosten en opbrengsten (begroot voor 2012) van de bovenlokale recreatieterreinen van RMN en de RodS-gebieden in beheer en eigendom van Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer (Gagelbos, Bos Nieuw Wulven en Haarzuilens) zijn opgenomen in respectievelijk tabel 3.4 en 3.5.

¹⁷ Focus in dit onderzoek ligt op bovenlokale recreatieterreinen.

Tabel 3.4 Kosten en opbrengsten onderhoud en beheer per bovenlokaal recreatiegebied per jaar (RMN en RodS in bezit van RMN) in 2012

Gebied	Kosten	Opbrengsten	Tekort	Dekking uit baten
RMN-gebieden				
Henschotermeer	437.200	286.000	151.200	65%
Doornse Gat	82.000	8.400	73.600	10%
Kwintelooyen	87.100	10.000	77.100	11%
Vinkeveense Plassen	1.075.600	105.500	970.100	10%
Oortjespad	408.100	28.500	379.600	7%
Maarsseveense Plassen	789.900	469.400	320.500	59%
Nedereindse Plas	137.400	46.500	90.900	34%
't Waal	123.900	10.800	113.100	9%
Gravenbol	70.400	2.900	67.500	4%
(Plas) Laagraven ¹	178.100	73.800	104.300	41%
Salmsteke	59.000	5.000	54.000	8%
Strijkviertel	89.300	11.000	78.300	12%
Bosdijk	92.900	-	92.900	0%
Donkereindse, Heinoomsvaart, Pondscoekersluis (+kleine terreinen)	114.500	1.600	112.900	1%
Heulse Waard	61.600	-	61.600	0%
De Strook	200.900	18.500	182.400	9%
De Leijen	62.500	2.500	60.000	4%
Noorderpark (Ruigenhoekse polder)	359.000	26.600	332.400 ²	7%
Zanderij Maarn	22.400	-	22.400	0%
De Roode Haan	79.900	1.300	78.600	2%
Totaal RMN	4.517.800	1.108.300	3.409.500	25%
Beheer gebieden RMN buiten schapsbegroting³				
Middelwaard	31.000	2.000	29.000	6%
Haarrijnse Plas	90.000	-	90.000	0%
Totaal	4.638.800	1.110.300	3.528.500	24%

1 Laagraven is groter dan de plas alleen. De plas is meer dan kostendekkend (Down Under). De rest van het gebied (golfbaan, fietspaden ruiterpaden etc.) is dat niet.

2 Dit is inclusief subsidies.

3 De gebieden Middelwaard en Haarrijnse plas zijn voor RMN kostendekkend. Zij vallen buiten de schapsbegroting. De kosten voor beheer worden betaald door de gebiedseigenaren, respectievelijk de provincie Utrecht en de gemeente Utrecht. Dit betekent wel dat deze recreatiegebieden afhankelijk zijn van publieke middelen.

Bron: RMN, 2012

Uit de bovenstaande tabel kan worden opgemaakt dat een beperkt deel van de kosten gedekt wordt uit opbrengsten uit de 'markt'. De overige kosten worden op dit moment gedekt door de overheid (deelnemersbijdragen, subsidies, etc.). Hierbij moet opgemerkt worden dat de realisatie van de begrote bedragen deels afhankelijk is van de weersomstandigheden. Bijvoorbeeld bij een slechte zomer zullen de inkomsten lager kunnen uitvallen als groot. Een structurele verbetering van de begrote bedragen is daarom tevens sterk afhankelijk van de planologische mogelijkheden om bijvoorbeeld weersonafhankelijke voorzieningen te bouwen. De bovenlokale RMN-gebieden halen gezamenlijk 25% uit de markt. Van de totale kosten van ca. € 4,6 mln. voor de in tabel 3.4 opgenomen bovenlokale RMN-gebieden wordt ca. € 1,1 mln. uit de markt gehaald. Tabel 3.4 betreft de optelsom van bo-

venlokale RMN-gebieden. De kosten van de lokale terreinen vallen hier buiten. Dit betekent niet dat de totale kosten voor onderhoud en beheer van de overige gebieden gezamenlijk 3,3 mln. bedragen, maar slechts een deel daarvan. De overige kosten bestaan daarnaast namelijk uit onderhoud en beheer paden, routes, vaarwegen, overhead, kapitaallasten etc. Het gaat hier specifiek om de kosten van onderhoud en beheer van de bovenlokale recreatieterreinen.

De RodS gebieden

De kosten en opbrengsten van onderhoud en beheer van de reeds gerealiseerde¹⁸ RodS-gebieden die niet in beheer zijn van RMN, maar van Natuurmonumenten (Haarzuilens) en Staatsbosbeheer (Bos Nieuw Wulven en Gagelbos), zijn in de onderstaande tabel weergegeven. De totale jaarlijkse kosten voor onderhoud en beheer bedragen ruim 1 miljoen euro. De financiële dekking hiervan is waarschijnlijk voor slechts vier jaar geregeld. Voor daarna moet nog financiering gevonden worden.

Tabel 3.5 *Kosten en opbrengsten onderhoud en beheer voor de RodS-gebieden per jaar (van SBB en NM)*

Gebied	Kosten	Opbrengsten	Tekort	Dekking uit baten
Bos Nieuw Wulven	205.000	-	205.000	-
Gagelbos	135.000	-	135.000	-
Haarzuilens	720.000	-	720.000	-
Totaal	1.060.000	-	1.060.000	-

Bron: Staatsbosbeheer, 2012; Natuurmonumenten, 2012; eigen bewerking BCI

De opbrengsten uit het recreatiegebied Haarzuilens zijn bij ons niet bekend. Natuurmonumenten doet hier geen uitspraken over. De inkomsten uit de markt van de gebieden Bos Nieuw Wulven en Gagelbos (Staatsbosbeheer) zijn vooralsnog zeer beperkt (af en toe zijn er huur inkomsten), de exacte hoogte hiervan is niet bekend. Opvallend is echter wel dat het landelijk gemiddelde van opbrengsten uit de markt (33%) in de RodS-gebieden van Staatsbosbeheer rond Utrecht niet gerealiseerd wordt.

¹⁸ Of waarvan door de stuurgroep RodS bestuurlijk is besloten dat deze nog wel worden gerealiseerd.

Natuurmonumenten

Natuurmonumenten is het minst afhankelijk van overheidsbijdragen. Uit het jaarverslag van 2011 van Natuurmonumenten blijkt dat zij slechts 38% overheidssubsidie krijgen. De overige inkomsten worden gegenereerd uit donateurs, giften, fondsen, goede doelen loterijen, eigendommen, etc. Hieronder een overzicht van de verdeling van de inkomsten van Natuurmonumenten in 2011 (Jaarverslag, 2011):

- 31% Inkomstenfondsen werving
- 16% Aandeel acties derden
- 11% Inkomsten terreinbeheer
- 38% Overheidssubsidies
- 4% Overige baten

Staatsbosbeheer

Bij Staatsbosbeheer ligt deze verhouding net andersom (Jaarstukken 2011, Staatsbosbeheer). Zij zijn voor 67% afhankelijk van subsidies. De overige 33% bestaat uit inkomsten uit recreatie, houtopbrengsten, ingebruikgeving van hun gebieden, verhuur van boswachterswoningen, verkoop van producten, et cetera. Hieronder een overzicht van de verdeling van de inkomsten van Staatsbosbeheer in 2011 (Jaarverslag, 2011):

- 67% Bijdragen overheid
- 4% Omzet recreatie
- 10% Omzet ingebruikgeving
- 14% Omzet houtverkoop
- 2% Omzet overige producten
- 3% Overige opbrengsten

Bronnen: Jaarverslag Natuurmonumenten 2011 en Jaarstukken Staatsbosbeheer 2011

Ondanks de hoge kosten voor RodS-gebieden, zijn dit ook de recreatiegebieden waar de meeste verdienmogelijkheden liggen. Vanwege de recreatiedruk rond Utrecht kennen de recreatiegebieden – op een aantal uitzonderingen na – een groot aantal bezoekers. In deze gebieden ligt er dus voldoende potentie om meer inkomsten uit de markt te genereren. Voorbeelden hiervan zijn de Haarrijnse Plas¹⁹ en Strijkviertel. Dit zijn beide recreatieterrinen waar nog (verdien)potentieel onbenut wordt gelaten, gezien de ligging nabij Utrecht.

Kosten en opbrengsten naar gebiedstype

Zoals in hoofdstuk 2 beschreven is, hebben we de recreatiegebieden ingedeeld in vier gebiedstypen (indicatief en voor de situatie anno 2012). Hieronder wordt een overzicht gegeven van de verdeling van de kosten, opbrengsten en ook overheidsbijdragen (subsidies, deelnemersbijdragen, etc.) anno 2012 per type gebied van de RMN en RodS gebieden.

Het grootste aandeel van de opbrengsten wordt gerealiseerd in de **generatorgebieden** (64%). Ook het grootste aandeel van de kosten wordt in deze gebieden gemaakt. Omdat in deze gebieden meer uit de markt wordt gehaald, gaat er ook een kleiner deel van de overheidsbijdragen naar de generatorgebieden.

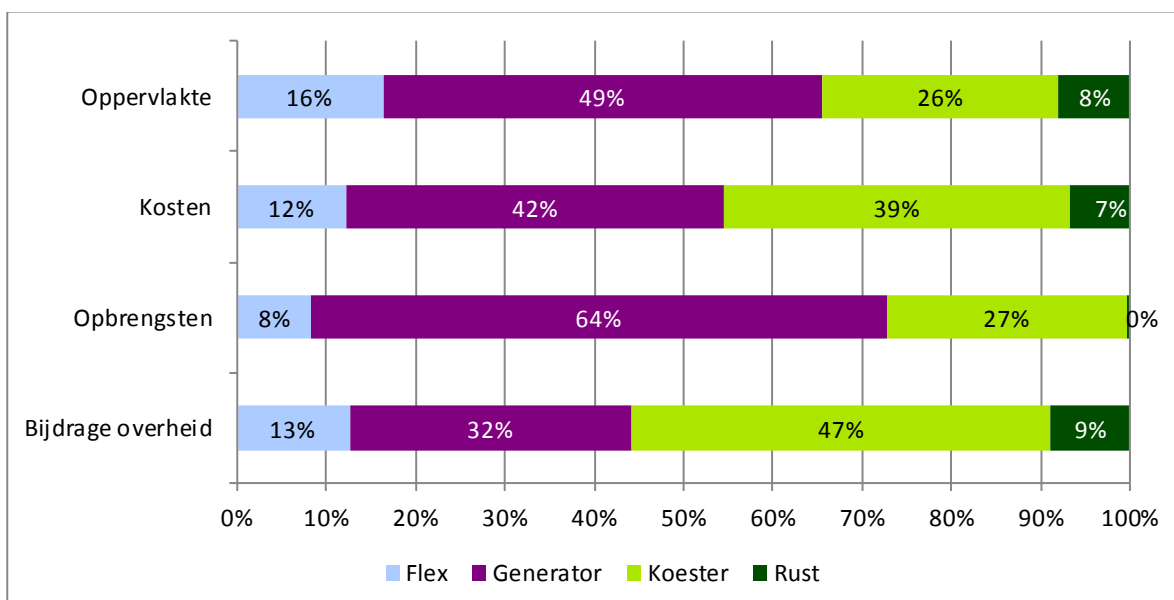
¹⁹ Haarrijnse plas is eigendom van de gemeente Utrecht, dit betekent dat de gemeente verantwoordelijk is voor het uitvoeren van commerciële activiteiten.

Opvallend is verder het relatief grote aandeel van de opbrengsten uit **koestergebieden**. Verder valt op dat de koestergebieden relatief het grootste aandeel hebben in de totale bijdragen van overheid.

Rustgebieden hebben van alle type recreatiegebieden het kleinste aandeel. Nog geen 1% van alle opbrengsten van de RMN en RodS gebieden is afkomstig uit rustgebieden. Van de totale kosten voor recreatiegebieden, hebben de rustgebieden het kleinste aandeel van eigen inkomsten, namelijk 7%. Van de totale overheidsbijdragen van alle recreatiegebieden ontvangen de rustgebieden gezamenlijk 9%.

In de **flexgebieden** worden 8% van de totale opbrengsten gegenereerd. Deze gebieden hebben nog geen duidelijk profiel. Doel is deze recreatiegebieden een duidelijker profiel te geven, zodat meer opbrengsten of meer efficiencywinst kunnen worden gerealiseerd. In hoofdstuk 4 zal hier verder op in worden gegaan.

Figuur 3.6 Verdeling van de kosten, opbrengsten en deelnemersbijdragen over de type recreatiegebieden (RMN en RodS-gebieden)

3.2 Recreatieve hoofdnetwerk

De provincie Utrecht heeft een divers recreatieve hoofdnetwerk en bestaat uit: TOP's, Poorten, paden en routes. Hieronder zijn voor deze recreatieve hoofdnetwerken de jaarlijkse kosten bepaald.

TOP's en poorten

Provincie Utrecht wil de samenhang versterken door TOP's en poorten. In de visie Recreatie en Toerisme 2020 bestaat de ambitie voor 21 poorten en circa 45 TOP's. Ook dit vraagt om publieke investeringen. Tegelijkertijd is de inzet om juist dit soort locaties met en door ondernemers te laten ontwikkelen. Ondanks dat zal een eenmalige publieke bijdrage van gemiddeld 20.000-50.000 euro per locatie (voorlopig) nodig zijn. Daarnaast is er sprake van de kosten voor onderhoud en beheer van de locatie, bebording, panelen en het landschapelijk herkenningspunt en de kosten voor publieksbereik.

Routes en paden

Onderhoud en beheer van paden en routes kan in drie groepen worden opgedeeld:

- 1 Fysiek onderhoud van de paden. Het gaat hier dan om het toezicht, regulier en groot onderhoud, maaien van de bermen, onderhoud meubilair, (zwerf)vuil ruimen en andere onderhoudswerkzaamheden.
- 2 Onderhoud van de routestructuren. Dit betreft het technisch onderhoud van de borden, schoonmaken, maaiwerk rond de palen en dergelijke.
- 3 Gebruiksvergoeding voor het recht van overpad bij routestructuren.

Ad 1 Onderhoud paden

Met Agenda 2010 Wandelen in Utrecht heeft provincie Utrecht flink geïnvesteerd in het oplossen van knelpunten in fiets- en wandelpaden. Het onderhoud en beheer is daarmee ook vaak voor een bepaalde periode afgekocht, maar de wegbeheerders zijn uiteindelijk verantwoordelijk voor het structurele onderhoud en beheer. RMN heeft ook daadwerkelijk paden in eigendom, in erfpacht of in beheer van de gemeenten overgedragen gekregen. Op deze paden voert het recreatieschap, naast het onderhoud van de routes, tevens het fysieke beheer en onderhoud uit.

De recreatieschappen (met name Stichtse Groenlanden en Utrechtse Heuvelrug) hebben een groot aantal kilometers fietspaden (ruim 150 km.), wandelpaden (ca. 40 km.) en ruiterspaden (ca. 40 km.) in beheer en onderhoud. Een deel daarvan is in eigendom of in erfpacht bij de schappen of er is door het schap een bijdrage betaald in de realisatie. Deze paden

maken over het algemeen ook onderdeel uit van de routes. Het schap voert voor de paden, zoals hiervoor vermeld, het daadwerkelijke fysieke onderhoud uit. De te maken kosten hebben in hoofdzaak betrekking op de fietspaden. De onderstaande tabel geeft een overzicht van de geraamde onderhoudskosten van de paden verdeeld per schap.

Tabel 3.6 Jaarlijkse kosten regulier en groot onderhoud paden RMN

	UHVK	SGL	Vinkeveen	Loosdrecht
Wandel-, fiets- en ruiterpaden	173.000	172.000	0	30.000
Totaal	173.000	172.000	0	30.000

Bron: RMN, 2012

De totale kosten voor het onderhoud en beheer van de paden bedragen voor RMN € 375.000 per jaar, dit is exclusief kapitaallasten, overige kosten en overhead²⁰. Deze kosten zijn aanvullend op de kosten voor onderhoud en beheer van recreatiegebieden.

Ad 2 Recreatieve routes

De provincie kent een groot aantal kilometers recreatieve routes. De recreatieve routes in de provincie Utrecht zijn onder te verdelen in wandel-, fiets-, vaar-, kano- en skeelerroutes. Een groot deel van de routestructuren is ondergebracht bij RMN. Het aantal routestructuren in de Provincie Utrecht dat is ondergebracht bij Recreatie Midden-Nederland is de afgelopen jaren sterk toegenomen. De paden waarover de routes lopen zijn slechts voor een deel in eigendom of in erfpacht bij de recreatieschappen. In een aantal gevallen zijn de paden waarover de routes lopen in particulier bezit en is een recht van overpad overeengekomen.

RMN onderhoudt en beheert in totaal 1.236 kilometer routenetwerk. De totale kosten voor het onderhoud en beheer van de routestructuren bedragen nu nog ruim € 120.000 per jaar. Omdat het aantal routes nog verder toeneemt en de onderhoudskosten bij veroudering ook zullen toenemen zullen deze kosten op termijn kunnen oplopen tot € 150.000 à € 200.000 per jaar.

De routestructuren in de provincie Utrecht zijn versnipperd. Zowel in type en gebruik, als ook in beheerder en eigenaar. In onderstaande tekstbox wordt een beschrijving gegeven van de verschillende type routestructuren. Achtereenvolgens wordt ingegaan op: fietsknooppunten, wandelroutes, boerenlandpaden, BRTN-netwerk en kanoroutes.

²⁰ Deze kosten zijn aanvullend op de kosten voor onderhoud en beheer van recreatiegebieden.

Tekstbox: Recreatieve routes

De reconstructie en het onderhoud en beheer van lange afstand wandel- en fietsroutes zijn tot en met 2013 gedragen door provincie Utrecht. Het rijk heeft besloten vanaf 2011 niet langer hierin te investeren. De toekomst van het Fietsplatform Nederland en Wandelnet is hierdoor onzeker. Beide organisaties onderzoeken de mogelijkheden om v.a. 2014 financiële bijdragen uit de regio's/per provincie te krijgen. Het benodigde bedrag per provincie/regio is nog onbekend.

Met Agenda 2010 is flink geïnvesteerd in (nieuwe en/of de verbetering van bestaande) recreatieve **wandelroutes** zodat een goede aanzet tot het realiseren van een regionaal wandelroutenetwerk is gemaakt. Ook hiervan is het onderhoud en beheer voor langere tijd financieel verzekerd. De eerste contracten hiervan lopen echter al in 2014 af en nieuwe financiering is hiervan veelal nog niet geregeld. Het onderhoud en beheer van wandelroutenetwerken is gemiddeld € 65,- (RMN, 2011) per strekkende km per jaar.

De kosten van onderhoud van het **fietsknooppuntensysteem** worden de eerste 10 jaar gedragen door de provincie Utrecht (tot 2018). RMN heeft het beheer van het fietsknooppuntensysteem tot 2018 op zich genomen. Een evaluatie van het fietsknooppuntensysteem heeft plaatsgevonden; een optimalisatieslag is nodig. Financiële middelen zijn hier deels bij provincie Utrecht beschikbaar en zal deels uit het gebied of van omliggende provincies moeten komen.

In het Meerjarenplan Landelijke Routenetwerken 2007-2013 stond de opgave om 130 km **boerenlandpad** in de provincie te realiseren. Slechts enkele kilometers zijn hiervan gerealiseerd. Het Klompenpadennetwerk bestaat voor een groot deel uit boerenlandpaden en begint een samenhangend en herkenbaar netwerk in de provincie te vormen. Ongeveer de helft van de kosten voor een nieuw Klompenpad betreft proceskosten; vooral het benaderen van en afspraken maken met grondeigenaren neemt veel tijd in beslag. Een belangrijk onderdeel is ook publieksbereik. De andere helft betreft uitvoeringskosten in het veld: loopplanken, hekwerk, markeringen, bebording enz. Tot slot zijn er kosten voor onderhoud en beheer. Het LEU maakt echter gebruik van vrijwilligers; wat de kosten drukt.

Wat betreft het **BRTN netwerk** geldt dat op grond van de Waterwet de provincies binnen 3 jaar na de datum van inwerkingtreding van die wet, dus voor 22 december 2012, de vaarwegbeheerders moeten aanwijzen. In dat verband kunnen ook voorstellen worden gedaan om bepaalde wateren de functie vaarweg te geven. Het onderscheiden van vaarwegbeheer is nieuw en kan gevolgen hebben voor de verdeling van kosten van het beheer en onderhoud van wateren tussen provincie en waterschappen. RMN heeft ook vaarwegen in haar beheer.

Voor **kanoroutes** geldt dat de provincie deze wil behouden, maar geen noodzaak tot uitbreiden ziet. RMN beheert bijna 250 km van de totale 470 km in de provincie Utrecht. De jaarlijkse kosten voor het onderhoud en beheer van de kanoroutes zijn door RMN niet specifiek voor ons gedefinieerd en zijn onderdeel van de 120.000 euro voor alle routestructuren. Voor de overige 220 km is niet direct in kaart hoe het onderhoud en beheer is geregeld en tot wanneer.

Ad 3 Gebruiksvergoeding en recht van overpad

Verschillende partijen hebben contracten afgesloten met gebiedseigenaren (landgoedeigenaren en agrariërs) met betrekking tot recht van overpad voor (wandel-)routes. Het gaat hier dan om gebruiksvergoeding en vergoedingen voor opbrengstderving die betaald wordt aan gebiedseigenaren. De vergoedingen – voor met name de wandelpaden – verschillen per (type) eigenaar en per gebied. Op basis van de contracten liggen de kosten van de gebruiksvergoeding per strekkende meter *wandelroute* tussen de € 0,45 (recreatieschap UHVK) en € 0,94 (recreatieschap Vinkeveense plassen). Het LEU betaalt agrariërs jaarlijks €0,80 per meter per jaar (dit is inclusief opbrengstderving). De toekomst van de regeling Boerenlandpad a 45 eurocent per meter per jaar is onzeker nu het rijk dit niet langer financiert.

De gebruiksvergoedingen zijn door RMN over het algemeen ineens voor 10 jaar afgekocht. Wanneer de kosten worden teruggerekend per jaar, dan bedragen deze circa € 22.000 RMN. In de onderstaande tabel zijn de kosten per recreatieschap per jaar voor gebruiksvergoeding uitgesplitst.

Tabel 3.7 Gebruiksvergoeding per meter recreatieve wandelroute

	UHVK	SGL	Vinkeveen	Loosdrecht	Totaal
Wandelpaden	11.000	5.000	6.000	0	22.000
Totaal	11.000	5.000	6.000	0	22.000

Samenvattend

De kosten voor onderhoud en beheer van paden en de recreatieve routes en gebruiksvergoedingen van de recreatieve routes bedragen voor RMN in totaal circa € 517.000 per jaar (€ 375.000 + € 120.000 + € 22.000). Dit bedrag kan door de toename van de kosten voor de routes nog toenemen tot ca. € 600.000 per jaar (excl. kapitaallasten, overige kosten en overhead).

Ook de andere beherende partijen (bijvoorbeeld LEU, SBB, HUL, Wandelnet, Fietsplatform en NS) maken kosten voor het beheer en onderhoud van routestructuren. De kosten voor alle routestructuren bedragen dus (fors) meer dan de hierboven genoemde € 600.000. Echter, een exact getal kan niet worden gegeven, omdat hiervoor de gegevens ontbreken.

Voor de TOP's en poorten is jaarlijks een overheidsbijdrage noodzakelijk tussen € 20.000 en € 50.000 per locatie.

Blik naar de toekomst

Wanneer de hele provincie in ogenschouw wordt genomen dan is het recreatief tekort 2.852 ha groen²¹. Daarnaast is er nog een tekort aan wandel- en fietspaden van respectievelijk 266 en 106 kilometer (Bron: KCR, 2011 in opdracht van de provincie Utrecht). Op basis van standaard aannames wordt de totale opgave van toekomstige investeringen geschat tussen de € 67 en € 111 mln.

²¹ Dit is inclusief het tekort rond Utrecht.

Tabel 3.8 Toekomstige ontwikkelingen

	Omvang	Aanlegkosten in € per eenheid	Totaal
Groen	2.852 ha	7.000 - 22.000 per ha*	20.000.000- 62.700.000 (excl. grondaankoop)**
Wandelpaden	266 km	100 per m ¹	26.600.000***
Fietspaden	106 km	200 per m ¹	21.200.000***
Totaal			67.800.000 - 110.500.000

* Hierbij zijn de aanlegkosten gebaseerd op de aanleg van een groot park (intensieve recreatieterreinen) de kosten voor aanleg van 'gewone' natuur liggen lager. Hier is ligt de prijs rond € 7.000.

** Bij grondaankoop moet nog eens rekening worden gehouden met een investeringsbedrag van € 100 mln. (o.b.v. een grondprijs van ca. € 35.000 (Bron: compendium voor de leefomgeving).

*** Grondaankoop is buiten beschouwing gelaten.

De kosten zoals in tabel 3.8 opgesomd zijn slechts een eerste indicatie van de beoogde investeringen. Het gaat hier alleen over de inrichtingskosten. Aankoop van gronden en kosten van onderhoud en beheer zijn hier bijvoorbeeld niet meegenomen²². Als deze kosten wel worden meegenomen, dan liggen de totale kosten aanzienlijk hoger. Gezien de onduidelijkheid over de toekomstige inrichting, is het niet mogelijk een gedetailleerde inschatting te doen van de benodigde investering. Wanneer er besloten wordt een gebied te ontwikkelen, moet hier in samenspraak met alle stakeholders invulling aan worden gegeven.

²² Voor de investeringskosten voor RodS (zoals boven tabel 3.8 beschreven) is de aankoop van gronden wel meegenomen.

Hoofdstuk 4 **Verdienmogelijkheden**

In hoofdstuk 3 zijn de kosten voor het onderhoud en beheer en ook de reeds gerealiseerde opbrengsten beschreven. In dit hoofdstuk worden de mogelijkheden om te verdienen verder uitgewerkt. Allereerst worden de motieven van verschillende partijen beschreven om een bijdrage te leveren voor recreatie- en natuurgebieden. Daarna worden de verdienperspectieven uiteengezet. Er wordt antwoord gegeven op de volgende vragen:

- 1 Wat zijn de mogelijkheden om deze voorzieningen te financieren met andere middelen dan overheidsmiddelen (deels of geheel, privaat, publiek-privaat, doelvervlochten, multifunctioneel gebruik)?
- 2 Hoe kunnen overheidsmiddelen efficiënter en effectiever worden ingezet?

Allereerst worden de motieven van verschillende partijen beschreven om een bijdrage te leveren voor recreatie- en natuurgebieden. Daarna worden de verdienperspectieven uiteengezet.

4.1 **Motieven**

De motivatie van publieke partijen (overheden) om te investeren verschilt met die van private partijen (bedrijven, investeerders en burgers). Overheden streven meer maatschappelijke doelen na, terwijl het bedrijfsleven op zoek is naar een (in)direct financieel rendement. In de tabel 4.1 zijn de motieven van de verschillende partijen op een rij gezet. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen meer economische motieven en meer ideologische motieven.

Tabel 4.1 Motieven om te investeren in recreatiegebieden, landschap en natuur

	Economisch (direct & indirect)	Ideologisch
Overheden	<ul style="list-style-type: none"> • Lagere bestuurs- en uitvoeringslasten (lokaal en provinciaal) • Extra inkomsten voor natuur en landschap • Aantrekkelijke woon-werkomgeving (imago en vestigingsklimaat) • Werkgelegenheid 	<ul style="list-style-type: none"> • Draagvlak voor projecten bij burgers en bedrijven • Invloed op besteding • Voldoende en evenwichtig aanbod recreatieve voorzieningen • Sociale cohesie • Gezondheid van de bevolking • veiligheid
Bedrijven	<ul style="list-style-type: none"> • Continuïteit • Marktvoordeel (bereiken van nieuwe doelgroepsegmenten) • Aantrekkelijk vestigingsklimaat 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Feeling</i> met de markt • Positieve uitstraling • Gezonde werkomgeving • Maatschappelijke betrokkenheid (footprint)
Investeerders (business-partners)	<ul style="list-style-type: none"> • Extra inkomsten voor en door natuur en landschap • Winst door kwaliteit • Aantrekkelijke woon-werkomgeving 	<ul style="list-style-type: none"> • Draagvlak voor projecten • Idealisme • Leren voor de toekomst
Burgers	<ul style="list-style-type: none"> • Privileges (toegang, zeggenschap, etc.) • Aantrekkelijke woon-werkomgeving • Profijt (fiscaal, opbrengsten in natura, geldprijs) 	<ul style="list-style-type: none"> • Betrokkenheid • Idealisme • Zingeving

Bron: CLM, 2002

Tekstbox: Rrol van de provincie Utrecht m.b.t. recreatieve voorzieningen

De rol van de provincie Utrecht beperkt zich tot het zorgdragen voor de aanwezigheid van de collectieve (basis)recreatievoorzieningen en van de meer op het individu gerichte voorzieningen die niet op commerciële wijze door ondernemers of door maatschappelijke organisaties kunnen worden ontwikkeld. Voor de provincie Utrecht ligt de focus op de regionale en bovenregionale recreatieve functies, vanwege:

- *het maatschappelijk en economische belang van recreatie;*
- *de beschikbaarheid, bereikbaarheid en toegankelijkheid voor een breed publiek van recreatie voorzieningen;*
- *de behoefte aan ruimte voor ontwikkeling en integrale afstemming.*

Bron: Visie Recreatie en Toerisme 2020, provincie Utrecht, 2012

Private partijen hebben **verschillende redenen** om in recreatiegebieden of natuur te investeren. Ideologische redenen spelen hierbij zeker een rol. De motieven gaan echter altijd gepaard met economische motieven. Economische motieven drukken zich uit in direct of indirect financieel rendement. Investeringen worden hoofdzakelijk met een doel gedaan, namelijk direct financieel rendement realiseren op het geïnvesteerd vermogen (pacht, huur, houtverkoop en grond).

ASR

ASR is met 31.000 ha de grootste particuliere grondbezitter van Nederland. ASR slaagt er in met relatief weinig subsidie en een actieve aanpak circa 6% rendement op haar landgoederen te realiseren. Dit rendement realiseert ASR door slimme inrichting van het landgoed, actief zoeken naar nieuwe inkomstenbronnen en niet te veel vast personeel.

ASR heeft nog steeds interesse in landgoederen. Een belangrijke voorwaarde is wel dat er rendabele exploitatiemogelijkheden zijn.

(Bron: Innovatienetwerk, 2012)

Deze directe financiële voordelen zijn vooral belangrijk voor de grondeigenaren. ASR weet bijvoorbeeld via aantrekkelijke gebiedsexploitaties een rendement van 6% op al haar landgoederen (31.000 ha) te halen (zie kader).

Naast rendement spelen er bij het bedrijfsleven andere motieven om te investeren in natuur- en recreatiegebieden. Deze indirecte economische motieven zijn de laatste jaren steeds belangrijker geworden. Voorbeelden hier-

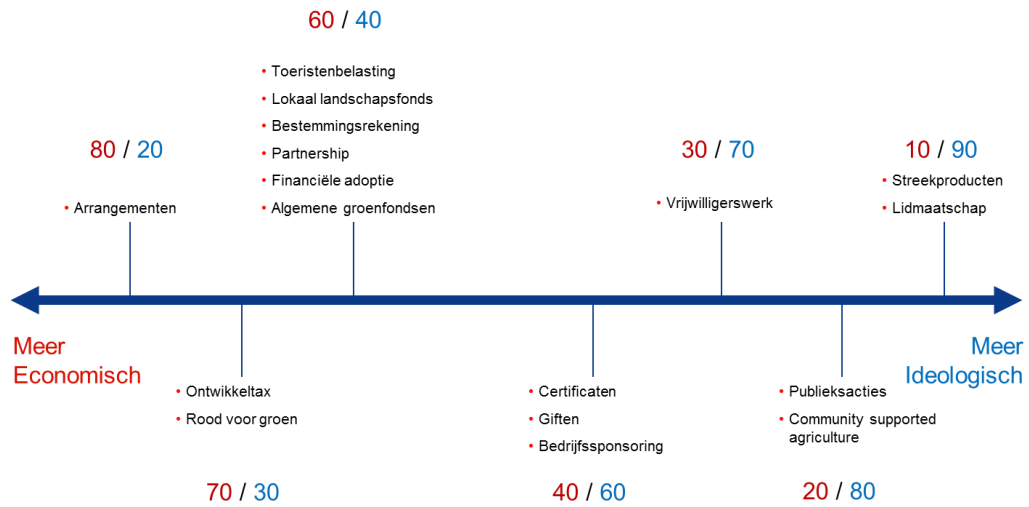
van zijn investeringen als onderdeel van andere investeringen (bv. Rood voor groen), verbeteren van het imago, bereiken van potentiële klanten, vergroten van netwerken, etc. Kortom, investeringen die er toe moeten leiden – vanwege de positieve link – extra klanten, omzet, etc. te genereren. Investeren in natuur- en recreatiegebieden is echter slechts één van de mogelijke opties om dit te realiseren. Hier moet geconcurrereerd worden met andere maatschappelijke voorzieningen (cultuur, sport, etc.).

Ook spelen ideologische motieven een belangrijke rol. Oftewel, dragen de investeringen bij aan een aantrekkelijkere recreatieve omgeving? Hierbij spelen economische motieven een zeer beperkte rol. Private partijen (burgers en bedrijven) zijn bereid te investeren (mee te betalen) aan recreatiegebieden. Te denken valt aan vrienden van, giften en vrijwilligerswerk. Het Utrechts Landschap genereert circa 1/3 van haar inkomsten hiermee.

Het vergroten van private investeringen in natuur- en recreatiegebieden is lastig. Private partijen hebben vaak voldoende vermogen om te investeren, maar doen dit niet omdat het financieel rendement te laag of onzeker is (Hoogstra & Vinken, 2011). Andere partijen willen wel, maar kunnen dat niet. Onder andere vanwege beperkte financiële middelen, te veel weerstand uit de omgeving en/of bureaucratische barrières. Om deze groep toch te bereiken kan de overheid een belangrijke rol spelen, bijvoorbeeld door private partijen zoveel mogelijk te faciliteren en te helpen bij het vinden van financiering. Het aanstellen van een gebiedsregisseur (zie later in deze rapportage) zou een eerste stap in de goede richting kunnen zijn.

CLM (2002) heeft voor verschillende investeringsvormen een inschatting gemaakt in hoeverre deze appellieren aan economische dan wel aan ideologische motieven. Hieronder zijn deze schematisch weergegeven (eigen bewerking BCI). Een algemene opmerking bij onderstaande tabel is dat veel ideologische investeringen in de kern ook als economische motieven zouden kunnen worden aangemerkt, of omgekeerd, afhankelijk van het perspectief dat men inneemt. Streekproducten worden bijvoorbeeld vanuit economisch oogpunt aangeboden, maar mensen kopen deze producten vanuit ideologische overwegingen.

Figuur 4.1 Economische of ideologisch dominante investeringsvormen

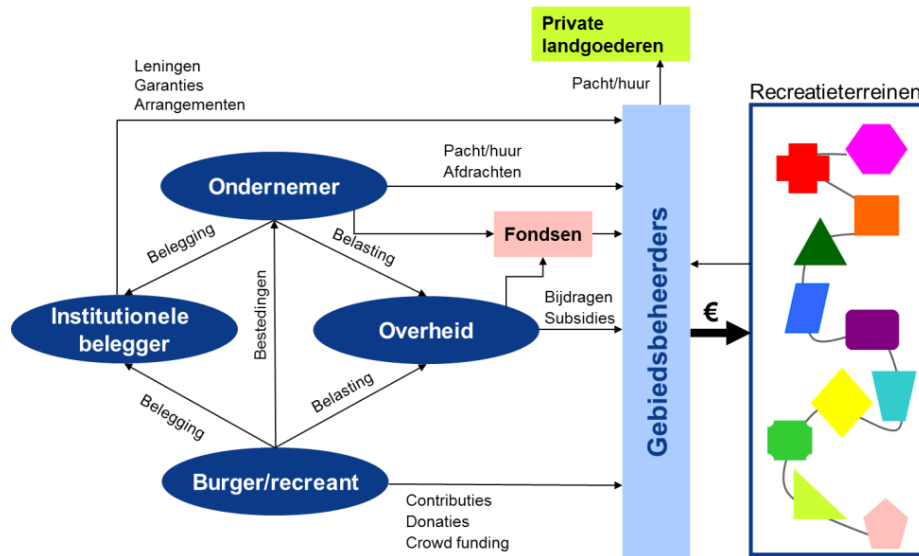

Bron: CLM, 2002; eigen bewerking BCI

4.2 Waar komt het geld vandaan?

Er zijn verscheidene verdienmogelijkheden voor recreatiegebieden, hier wordt later in het hoofdstuk verder op ingegaan. Hoe vinden deze mogelijkheden uiteindelijk hun weg naar de recreatiegebieden en waar komen ze vandaan? Figuur 4.2 geeft de relatie weer tussen de verdienmogelijkheden/inkomsten van de gebiedsbeheerders en de verschillende partijen. Elke partij kan op zijn/haar manier een rol spelen in de financiering van recreatiegebieden. In hoofdstuk 5 wordt verder ingegaan op de verdienmogelijkheden uit de markt per gebiedstypologie.

Figuur 4.2 Financiering van recreatie

Bron: BCI, 2012

De **overheid** is verantwoordelijk voor voldoende recreatieve voorzieningen. In artikel 22.3 van de Grondwet staat dat iedereen recht heeft op maatschappelijke en culturele ontplooiing en vrijetijdbesteding. De overheid is er dus om een evenwichtig recreatieaanbod beschikbaar te stellen dat voorziet in de behoefte van een groot publiek. Dit betekent niet per definitie dat zij de kosten moeten dragen, maar wel dat zij haar verantwoordelijkheid moet nemen ten aanzien van financiering en toegankelijkheid van de recreatiegebieden. De overheid moet hier zoveel mogelijk faciliteren. Kortom, afhankelijk van het gebiedstype moet de overheid beziën welke rol zij voor zichzelf weggelegd ziet. Soms is deze hoofdzakelijk faciliterend en in andere gevallen meer financieel. Wanneer naar de verschillende gebiedstypologieën wordt gekeken, is betrokkenheid van de overheid ook anders. In generatorgebieden is de overheid meer faciliterend, terwijl in rustgebieden – waar over het algemeen minder verdienmogelijkheden liggen – de rol van de overheid meer financieel is. In deze gebieden zijn relatief veel beperkingen en een beperkt aantal recreanten, waardoor het voor de markt minder aantrekkelijk is om te investeren. Bij sluiting van recreatiegebieden vanwege te weinig beschikbare financiële middelen heeft de overheid in principe niet aan haar inspanningsverplichting voldaan.

De rol van het **bedrijfsleven** (ondernemers) is het grootste in de generatorgebieden. Deze gebieden hebben de minste beperkingen en veel recreanten. In deze gebieden kunnen de grootste opbrengsten uit de markt worden gehaald. Het bedrijfsleven heeft – zoals eerder aangegeven – twee redenen om te investeren in recreatie gebieden, namelijk het realiseren van direct en indirect financieel rendement.

De **institutionele belegger** investeert alleen in recreatiegebieden wanneer er voldoende rendement kan worden gerealiseerd. Op basis van de uitspraken van ASR in de rapportage *Waardevol Groen* (Innovatienetwerk, 2012), blijkt dat investeren in landgoederen en recreatiegebieden niet onaantrekkelijk is. Gemiddeld haalt ASR over al haar landgoederen 6% rendement. De recreanten en natuurliefhebbers kunnen verder via een institutionele belegger via streekrekeningen en beleggingen een bijdrage leveren aan de natuur.

Via giften, vrijwilligerswerk, sponsoring, vrienden van... etc. kan ook de **recreant** een steentje bijdragen aan de financiering van recreatiegebieden. Dergelijke bijdragen passen het beste bij rust- en koestergebieden.

Tot slot dragen burgers en bedrijven belasting af aan de overheid. Bedrijven en burgers verwachten hiervoor een tegenprestatie, onder andere een kwalitatief hoogwaardig aanbod van recreatieve voorzieningen en ook kwantitatief passend. Zoals hiervoor aangegeven is deze inspanningsverplichting opgenomen in de Grondwet.

4.3 Verdienperspectieven

De laatste jaren is volgens RMN veel bereikt wat betreft verdienen in recreatiegebieden. De recreatietijd is in vele gebieden verbreed en men is minder afhankelijk van de mooie dagen in een jaar. Hiermee is ook de verdien capaciteit vergroot. Helaas heeft dit zich nog onvoldoende uitgedrukt in euro's. Sinds 2004 is de verdien capaciteit van de RMN-gebieden slechts licht gestegen van 20% naar 24%. Om de verdien capaciteit te vergroten richt RMN zich de laatste jaren vooral op het slechten van planologische beperkingen. Zij merkt namelijk dat hier een groot aantal plannen op stuk loopt.

RMN probeert op dit moment in veel recreatiegebieden verdienkansen te verzilveren. Bijvoorbeeld in de gebieden Oortjespad, Strijkviertel, Ruigenhoek, 't Waal, De Leijen, Doornse Gat, Middelwaard, Salmsteke, Eiland 4 en Kwintelooyen. Echter, hier loopt zij tegen verschillende beperkende wet- en regelgeving aan (bestemmingsplannen) aan. Ondernemers hebben aangegeven hier graag te willen investeren. Echter door de huidige economische omstandigheden (o.a. lastig om voor hen de financiering rond te krijgen) en de (planologische) wet- en regelgeving (lokale bestemmingsplannen) is het RMN nog niet gelukt om uitvoer te geven aan haar ideeën. RMN heeft de afgelopen jaren ook veel verdienmogelijkheden onderzocht en ingebracht in het dagelijks en algemeen bestuur van de recreatieschappen (parkeergelden, vaarvignetten, etc.). Slechts weinig van deze voorstellen zijn doorgevoerd.

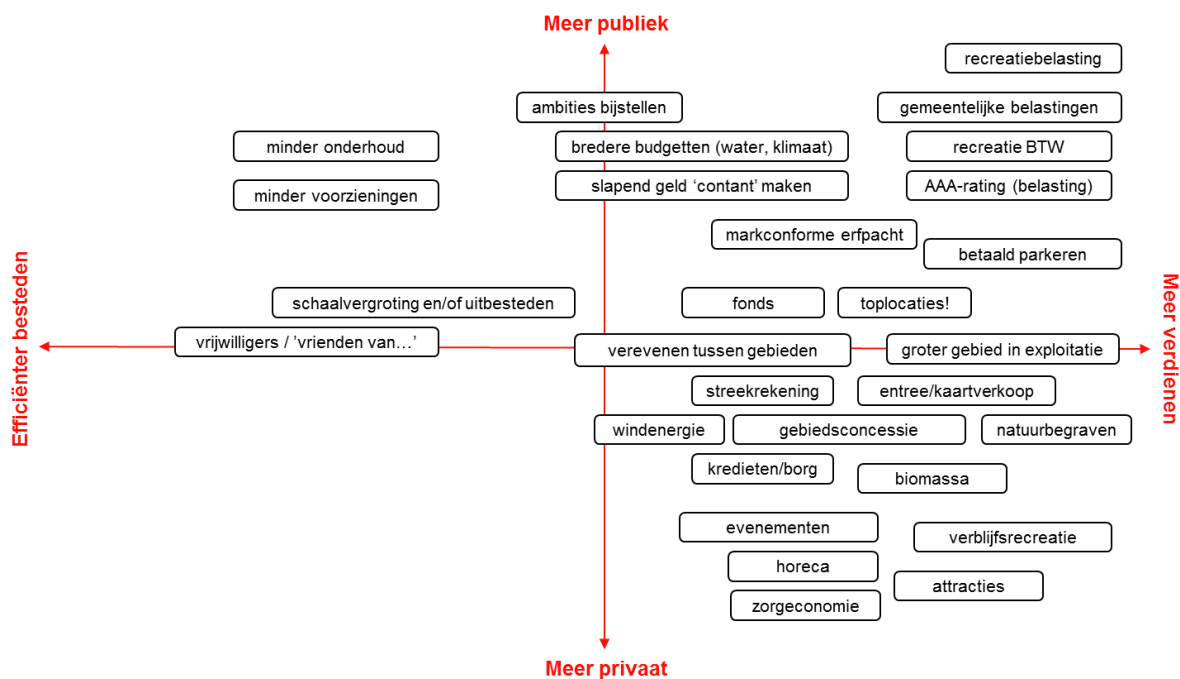
De gezamenlijke gebiedspartners staan hiermee dus voor een lastige opgave om meer inkomsten te genereren uit de markt en/of kosten te reduceren. Gezamenlijk kunnen zij hier op verschillende manieren op in spelen:

- door meer opbrengsten te genereren uit het gebied;
- andere financieringsbronnen aan boren;
- door niet-financiële middelen te benutten;
- door kostenreductie.

In de figuur 4.3 zijn potentiële verdienmogelijkheden binnen de bovenstaande vier categorieën langs twee assen uiteen gezet. Op de horizontale as worden de verdienmogelijkheden uiteengezet van efficiënt besteden naar meer verdienen. De verticale as maakt onderscheid tussen publieke en private verdienmogelijkheden. De minste verdienmogelijkheden zitten in

het kwadrant efficiënt besteden/privaat. Verreweg de meeste verdienmogelijkheden zitten aan de rechterkant (meer verdienen) van het model. Dit is ook logisch aangezien er meer verdienmogelijkheden zijn, dan manieren om kosten te drukken.

Figuur 4.3 Verdienperspectieven

Bron: BCI, 2012

De verdienmogelijkheden kunnen ook worden ingedeeld naar herkomst en type. Grofweg kunnen er dan zes categorieën worden onderscheiden:

- 1 Commerciële recreatieve voorzieningen
- 2 Vastgoed
- 3 Oogst uit de natuur
- 4 Maatschappelijke diensten natuur
- 5 Gebiedsaanpak en streekfondsen
- 6 Overige inkomsten bronnen

Hieronder worden de categorieën van verdienmogelijkheden nader toegelicht:

Bij inkomsten uit **commerciële recreatieve voorzieningen** moet gedacht worden aan horeca, een camping, bed & breakfast, etc. De aanwezigheid van dergelijke recreatieve voorzieningen maakt een bezoek aan een recreatie- of natuurgebied door de (steeds veeleisender) recreant aantrekkelijk. Daarnaast wordt het recreatief aanbod vergroot. Wanneer de gebiedseigenaar de voorziening zelf exploiteert, of er huur of erfpacht voor vraagt, kan dit geld ten goede komen aan het gebied. Bijvoorbeeld voor onderhoud en beheer. Recreatieve voorzieningen die niet in het gebied liggen, maar wel hiervan profiteren, kunnen eventueel

eel aan hun gasten een vrijwillige bijdrage vragen (gebiedsfoo) ten behoeve van het gebied. In Lake District in Engeland gebeurt dit met succes. In Nederland gebeurt dit nog niet. De horeca profiteert van haar ligging ten opzichte van recreatiegebieden, maar levert hier nog geen bijdrage aan. Op basis van onze workshops is gebleken dat ondernemers een dergelijke bijdrage niet zien zitten. Argument dat zij hier tegen gebruiken is dat de toeristenbelasting die zij afstaan niet gebruikt wordt voor recreatieve en toeristische doeleinden. Verdienmodellen van commerciële recreatieve voorzieningen zijn: horeca, golfbaan, betaald parkeren, ruiterspaden, mountainbikeroutes, dagrecreatie (entree), openluchttheater, etc.

Vastgoed kan een belangrijke bron van inkomsten zijn voor recreatieve gebieden. Woningen bouwen in de natuur levert bij erfpacht en verhuur inkomsten op voor beheer van het gebied. Woningen in het groen hebben een aanzienlijke meerwaarde, wat zich vertaalt in de erfpacht en huur. Wanneer er verdient gaat worden met vastgoed is een belangrijke voorwaarde dat hier ook ruimte voor wordt geboden in bestemmingsplannen, etc. (rood voor rood en rood voor groen). Daarentegen kan ook geld verdiend worden door juist niet te bouwen. Via uitzichtgarantie of onbebouwd-garantie dragen omwonenden bij aan het onderhoud en beheer van het gebied in ruil dat er in een bepaalde periode geen bebouwing plaatsvindt. Voorbeelden van vastgoedinkomsten zijn: bouw van woningen, zorgboerderijen, uitzichtgarantie, rood voor groen, rood voor rood.

De **natuur** is een grote inkomstenbron, want de natuur herbergt een groot aantal producten waarmee geld te verdienen valt. Hout, biomassa en etenswaar, maar ook zand en grind zijn hier goede voorbeelden van. Een belangrijke inkomstenbron voor Staatsbosbeheer is hout. Ruim 14% van haar omzet komt uit de productie van hout (jaarverslag 2011, Staatsbosbeheer 2011). Ook voor andere bosrijke landgoederen is hout één van de belangrijkste inkomstenbronnen. Voorbeelden van verdienmodellen uit de natuur zijn: zand, klei, grind, houtproductie, biomassa, eindproducten, jachtrechten, streekproducten, etc.

Naast de oogst uit de natuur- en recreatiegebieden, hebben deze gebieden ook een **maatschappelijke waarde**. Deze maatschappelijke diensten variëren van waterzuivering, luchtzuivering (opname van CO₂) en CO₂-opslag tot omgevingskwaliteit. De waarde van deze diensten is moeilijk te bepalen. Daarnaast heeft de natuur een educatieve waarde. Voorbeelden van maatschappelijke verdienmogelijkheden zijn: natuurbegraafplaatsen, maatschappelijke stages, cursussen en opleidingen, natuurbeheer door boeren, agrarisch gebied voor natuur of recreatie, opvang van water, etc.

Vaak zijn de opgaven in een recreatie- of natuurgebied groter dan één partij kan dragen. Met alle betrokken partijen – grondeigenaren, boeren, provincie, gemeenten, waterschap, natuurorganisaties – wordt een gezamenlijk plan opgesteld om een gebied te ontwikkelen. Via deze **gebiedsaanpak** trekken de partners in het gebied gezamenlijk op om de verschillende opgaven te realiseren. Financiering van deze gebiedsgerichte aanpak kan plaatsvinden uit een gebieds- of streekfonds. De inkomsten van het fonds kunnen bestaan uit compensatiegelden, streekrekeningen, private en publieke middelen, crowdfunding, etc. Individuele gebiedseigenaren kunnen dergelijke verdienmodellen niet activeren, maar wel met anderen samen. Overheden kunnen hier een faciliterende rol in spelen. Voorbeelden van verdienmodellen zijn: streekfondsen, groene service kosten (VVE), knoopen, Buurderij, klimaatlandschappen, gebiedscontracten, etc.

Behalve de hierboven genoemde verdienmodellen, zijn er nog legio aan verdienmogelijkheden voor recreatie en natuur. Gebiedseigenaren combineren diverse functies, waarbij rendabele functies geld opbrengen voor onrendabele functies. Hoewel de meeste inkomsten nog uit de 'ouderwetse' inkomstenbronnen komen (zoals pacht, landbouw en rechten) moeten gebiedseigenaren vanwege de bezuinigingen creatief op zoek gaan naar nieuwe inkomstenbronnen. Voorbeelden van overige inkomstenbronnen zijn: grote attracties, entreekaartjes, vrienden van, crowdfunding, sponsors, beleggingen, aandelen, jaarkaarten, etc.

In de bijlage is een lijst opgenomen van de verdienmogelijkheden per categorie.

De onderstaande tabel geeft een overzicht van de inkomstenverdeling per mogelijkheid voor een aantal landgoederen.

Tabel 4.2 Verdeling van de inkomsten

	Commerciële voorzieningen	Vastgoed en grond	Oogst uit natuur	Maatschappelijke diensten	Gebiedsaanpak en streekfondsen	Overig
Mariënwaerdt	<ul style="list-style-type: none"> • 40% fair • 40% horeca 	<ul style="list-style-type: none"> • 20% verhuur woningen 		<ul style="list-style-type: none"> • 600 vrijwilligers 		
Den Treek	<ul style="list-style-type: none"> • 5% recreatiecontracten met maneges • 15% horeca 	<ul style="list-style-type: none"> • 60% erfpacht boerderijen en woonhuizen 	<ul style="list-style-type: none"> • 20% bosbouw 			
Maarsbergen	<ul style="list-style-type: none"> • 5% verhuur orangerie, evenementen 	<ul style="list-style-type: none"> • 60% huur, erfpacht • 30% pacht 	<ul style="list-style-type: none"> • 5% bos, hout (meubels) 			
Weldadigheid	<ul style="list-style-type: none"> • 10% museum 	<ul style="list-style-type: none"> • 38% agrarische pacht • 23% verhuur woningen en hotel 	<ul style="list-style-type: none"> • 29% bos- en akkerbouw 			
Welna		<ul style="list-style-type: none"> • 34% verhuur woningen 	<ul style="list-style-type: none"> • 34% hout-oogst • 10% jacht-recht 	<ul style="list-style-type: none"> • 22% educatie en kinderkampen, etc. 		<ul style="list-style-type: none"> • Rente
Lankheet		<ul style="list-style-type: none"> • 52% boerderijen en grond • 10% verhuur gebouwen 	<ul style="list-style-type: none"> • 38% natuur (houtverkoop en subsidie) 			
Twickel	<ul style="list-style-type: none"> • 4% publieksactiviteiten • 1% buitenplaats 	<ul style="list-style-type: none"> • 38% agrarische pacht • 38% huur en erfpacht (waaronder 100 woonboerderijen) 	<ul style="list-style-type: none"> • 11% bos, landschap en natuur • 1% zagerij 			<ul style="list-style-type: none"> • 7% dividend

	Commerciële voorzieningen	Vastgoed en grond	Oogst uit natuur	Maatschappe- lijke diensten	Gebiedsaan- pak en streek- fondsen	Overig
Anderstein	<ul style="list-style-type: none"> • 40% golfbaan 	<ul style="list-style-type: none"> • 40% kantoor- verhuur • 20% erfpacht, pacht 				
Scherpen- zeel		<ul style="list-style-type: none"> • 80% agrari- sche pacht uit land en ge- bouwen • 15% verhuur en erfpacht woningen en woonzorgcen- trum 	<ul style="list-style-type: none"> • 5% bos en hout (incl. subsidie⁰) 			

Bron: Innovatienetwerk, 2012

Hoofdstuk 5 **Gebiedsgericht keuzes maken**

5.1 **Richting een gebiedsstrategie**

In dit hoofdstuk kijken we naar het belang van een gebiedsstrategie en het verdienpotentieel van de verschillende gebiedstypen. Welke recreatiegebieden lenen zich het beste voor verdienmogelijkheden en welke gebieden minder? De huidige situatie in de recreatiegebieden vormt het startpunt, van daaruit wordt gekeken naar het potentieel van het gebied in relatie tot ambities en doelen voor het betreffende gebied en in brede zin voor de provincie Utrecht. Naar de toekomst van een gebied kijken, vereist keuzes maken. Waar kan/mag er verdiend worden? In hoeverre moeten planologische beperkingen worden aangepast om het verdienpotentieel optimaal te benutten? Is er ruimte voor een flexibeler planologisch regime of moet er juist (meer) beschermd worden?

Bepalen gebiedsstrategie

‘Meer uit de markt halen’ om onderhoud, beheer en ontwikkeling van recreatiegebieden te financieren, is makkelijker gezegd dan gedaan. Grote gebiedseigenaren als Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten hebben afgelopen jaren, net als de recreatieschappen, gezocht naar methoden om meer te verdienen en/of ondernemers meer te laten meebetalen. Er zijn succesverhalen, maar duidelijk is dat private betrokkenheid en/of meer (economische) activiteiten niet zonder meer kans van slagen hebben en niet altijd leiden tot de gewenste resultaten. Ontwikkelingen en initiatieven komen regelmatig niet van de grond omdat de planologische ruimte onvoldoende is en/of medewerking ontbreekt om de mogelijkheden te creëren. Daarnaast is er binnen de overheidspartners (provincie en gemeenten) te weinig sprake van een eenduidige ambitie om een gebied gezamenlijk te transformeren. Voordat het toekomstperspectief en daarmee het verdienpotentieel van een recreatiegebied bepaald kan worden, is het noodzakelijk de relevante karakteristieken van het gebied op een rij te zetten. Kenmerken zoals het aantal bezoekers, planologische bepalingen en beperkingen, ligging ten opzichte van de stad en infrastructuur, dominante doelgroep (bestaande gebruikers en omwonenden), beleidsdoelen voor het gebied, maar ook relaties met nabije recreatiegebieden, eigendomsverhoudingen en huidige economische activiteiten moeten worden geïnventariseerd.

Bezoekersaantallen bepalen voor een groot deel het verdienpotentieel van recreatiegebieden. Een potentieel grote toeloop van recreanten maakt het voor de ‘markt’ (ondernemers

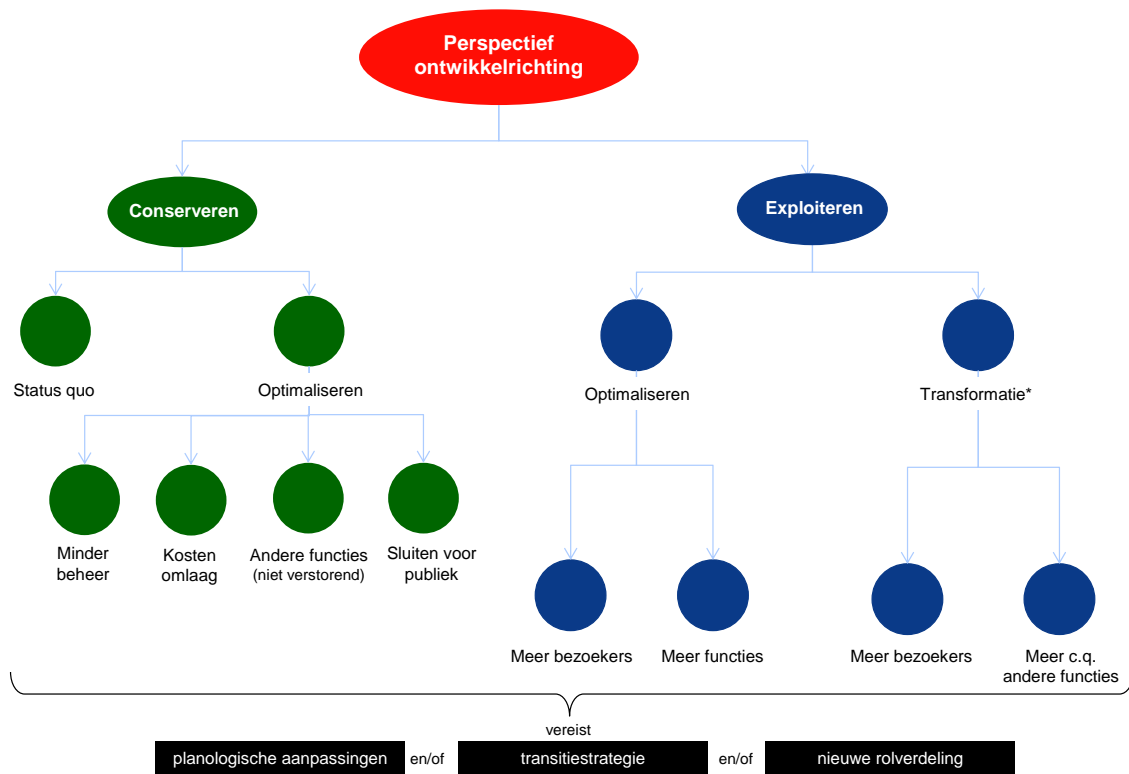
en exploitanten, o.a. horeca, evenementen, verblijfsrecreatie, activiteitenbureaus, attractieparken) interessant om in recreatiegebieden te investeren. Ondernemers zien veel kansen in de recreatiegebieden in de provincie Utrecht, maar worden in veel gevallen afgeschrikt door o.a. planologische beperkingen en gebrek aan medewerking van lokale en regionale overheden²³. Voor recreanten is de kwaliteit van de omgeving en het recreatieaanbod cruciaal bij de keuze voor bezoek. Als het aanbod onvoldoende is of niet tegemoet komt aan de behoefte, dan zijn zij minder geneigd tot een bezoek aan het recreatiegebied. Om meer bezoekers in een gebied te genereren is het dus essentieel om voldoende aantrekkelijke recreatieve voorzieningen aan te bieden, die matchen bij de vraag van de recreant. Handvat hiervoor is o.a. het leefstijlonderzoek dat voor de provincie Utrecht is uitgevoerd. Dit onderzoek levert informatie op over de dominante leefstijlen van inwoners van de provincie (en concentraties daarvan) en hun recreatievoorkeuren. Ook het beleid van TOP's, Poorten²⁴ en RodS geven input voor het bepalen van de kansen en belangen van een gebied. De uiterste mogelijkheid, als variant van transformatie is het herbestemmen van het gebied en het introduceren van nieuwe (niet recreatieve) functies. Dat kan in zijn geheel of door integrale gebiedsontwikkeling, waarbij recreatie geflankeerd wordt door functies als woningbouw, kantoren of leisure/retail.

Op basis van deze inventarisatie kan bepaald worden welke ambities reëel en wenselijk zijn. Hoe moet het recreatiegebied zich in de toekomst gaan ontwikkelen en wat is daarvoor nodig? Om de uitersten van het spectrum te schetsen, maken we onderscheid tussen twee dominante ontwikkelrichtingen, redenerend **vanuit het gebied**: een 'behoudende' ontwikkelrichting gericht op **conserveren** en een 'progressieve' ontwikkelstrategie gericht op **exploiteren**. Deze strategische keuze resulteert vanzelf in subvragen en keuzes. De ontwikkelrichtingen liggen aan de basis en zijn toepasbaar voor elk type gebied. Een voorbeeld: voor een gebied dat in de huidige situatie de typologie rustgebied heeft, wordt allereerst de afweging gemaakt tussen conserveren of exploiteren. Conserveren betekent handhaven van de bestaande typologie, exploiteren vereist mogelijk transitie naar een andere typologie (bijvoorbeeld koestergebied). De ontwikkelrichtingen en vervolgvragen komen in onderstaand keuzemodel tot uitdrukking.

²³ Conclusies uit serie van circa 15 interviews en 6 workshops in het kader van het onderzoek.

²⁴ Terminologie uit de visie Recreatie en Toerisme 2020. TOP's staat voor toeristische overstappunten.

Figuur 5.1 Keuzemodel

Bron: BCI, 2012

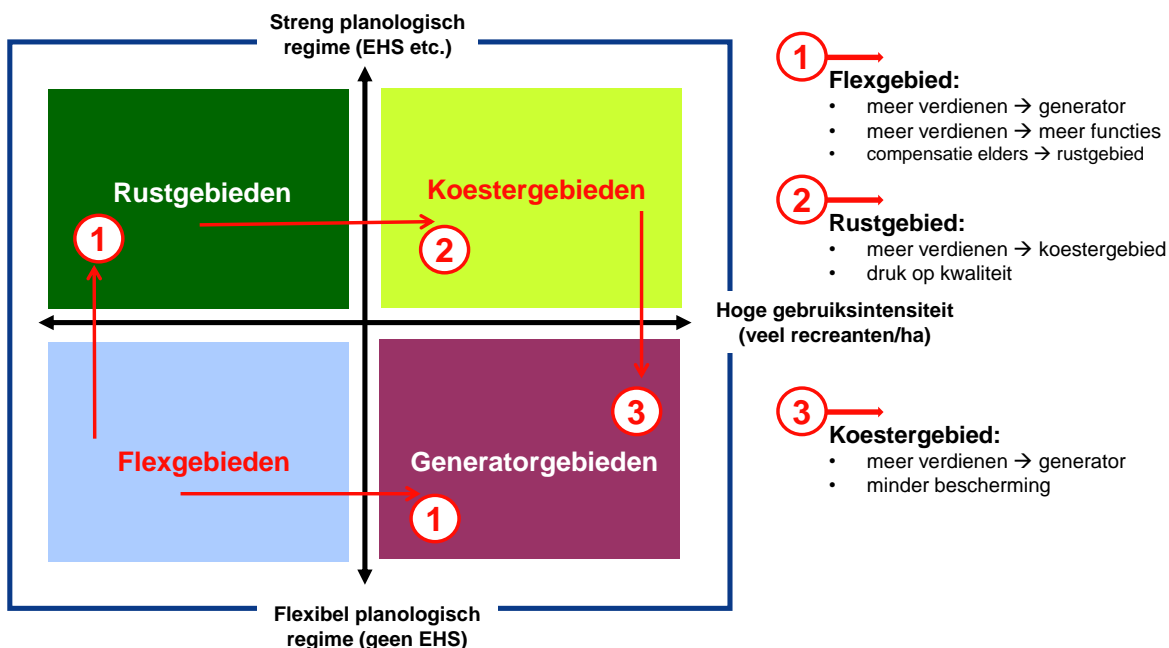
De ontwikkelrichting **conserveren** stelt behoud en (zo nodig) beschermen van kwaliteiten centraal, omdat het niet anders kan of omdat nadrukkelijk daarvoor wordt gekozen. Dat heeft impact op de mogelijkheden om meer te verdienen om kosten van beheer, onderhoud en ontwikkeling te dekken: kern is immers dat het karakter van het gebied geconserveerd blijft, dus versturende nieuwe functies zijn niet realistisch. Varianten in de strategie zijn **status quo** en **optimaliseren**. In de strategie ‘status quo’ verandert weinig: er blijft een belangrijke rol weggelegd voor de eigenaar c.q. beheerder en in het geval van de recreatiegebieden van de recreatieschappen blijft de overheid dus de belangrijkste financierende partij. Wel impliceert ‘status quo’ meer publieke middelen. De huidige middelen zijn onvoldoende (op termijn) waardoor het aanbod verouderd. Als wordt gekeken naar de opties voor ‘optimaliseren’, dan zijn er grofweg vier verdienmogelijkheden. Het optimaliseren van de kostenkant, met beperkte kansen voor ‘nieuwe functies’ waarmee extra kan worden verdiend. Kosten kunnen omlaag worden gebracht door efficiency- en schaalvoordelen te realiseren (beheer en onderhoud combineren met andere gebieden) of door het onderhoudsniveau bij te stellen (naar beneden). Alternatieven zijn het vervlechten van doelen (en middelen) met elkaar, bijvoorbeeld door recreatiedoelen te verbinden met doelen ten aanzien van vitaal platteland of natuur. Ook de inzet van vrijwilligers en ‘vrienden van...’ is een mogelijkheid om kosten te reduceren.

In het uiterste geval kan ervoor worden gekozen om het gebied voor publiek te sluiten. Kosten voor onderhoud en beheer reduceren dan tot nagenoeg nihil en investeringen zijn niet meer nodig. Bij de dreiging van sluiting ontstaat soms reuring die eerder uitbleef. Een voor-

beeld daarvan is recreatiegebied Gravenbol: het recreatieschap overwoog sluiting van het gebied voor bezoekers vanuit financieel oogpunt. Om dat te voorkomen, heeft de Stichting Wijk nog Leuker een aantal kansrijke ideeën geopperd om het beheer van het gebied goedkoper te maken en nieuwe inkomsten te zoeken.

Recreatiegebieden waar partijen meer kunnen én willen, hebben mogelijk meer verdienpotentieel. De ontwikkelrichting **exploiteren** zoekt expliciet naar kansen, redenerend vanuit de gebiedskwaliteiten en (potentiële) doelgroepen. Op de eerste 'laag' vindt de keuze plaats tussen **optimaliseren** of **transformeren**. 'Optimaliseren' gaat in deze ontwikkelrichting vooral over het genereren van meer opbrengsten, door 1) bestaande bezoekers meer uit te laten geven (meer betaalde functies of verbeteren exploitatie bestaande functies) en 2) meer bezoekers aan te trekken (meer capaciteit bestaande functies, nieuwe betaalde functies). Dit speelt zich allemaal af binnen de bestaande planologische grenzen en gebiedstypologie. 'Transformeren' is een meer ingrijpende keuze. We hebben het dan over transformatie in de zin van gebiedstypologie: bijvoorbeeld van rust- naar koestergebied, of van koester- naar generatorgebied. Ook hier gaat het om het genereren van meer opbrengsten, door 1) bestaande bezoekers meer uit te laten geven en 2) meer bezoekers aan te trekken. Onderstaande figuur geeft een idee van het keuzepalet: als wordt gekozen voor de strategie van exploiteren is één van de opties om het gebied werkelijk te transformeren naar een andere typologie. Wat betekent dat?

Figuur 5.2 Transformatie: opties om verdienpotentieel van recreatiegebieden beter te benutten

Bron: BCI, 2012

Om het verdienpotentieel te vergroten (of de kwaliteit als recreatiegebied te vergroten) kan ook gekozen worden om een recreatiegebied te transformeren naar een andere gebiedstypologie. De volgende transformaties van gebieden, of delen daarvan, liggen het meest voor de hand.

- Van **rustgebied naar koestergebied**: rustgebieden hebben een hoge natuur- en/of cultuurhistorische waarde en een relatief lage gebruiksintensiteit. Het aantrekken van meer bezoekers door het toevoegen van recreatieve voorzieningen die passen binnen het planologisch regime, biedt perspectief op ontwikkeling tot koestergebied.
- Van **koestergebied naar generatorgebied**: het flexibeler maken van het planologisch regime kan eraan bijdragen een koestergebied te transformeren naar een generatorgebied. Er ontstaat ruimte voor meer activiteiten en functies, waardoor bestaande bezoekers meer geld kunnen uitgeven (opbrengsten omhoog). Verder ontstaan kansen voor groei van bezoekersaantallen (en verkeersbewegingen). Voor een generatorgebied is dit minder bezwaarlijk, het gebied krijgt bewust een dynamischer karakter. Daarmee ontstaan meer verdienmogelijkheden voor het gebied.
- Van **flexgebied naar generatorgebied**: flexgebieden karakteriseren zich in de huidige situatie vooral doordat er planologisch relatief veel kan en mag, terwijl er sprake is van lage bezoekersaantallen. Het is de meest voor hand liggende typologie voor transformatie. Bijvoorbeeld door het toevoegen van recreatieve voorzieningen (attracties) waaraan behoefte bestaat en waar veel bezoekers op af komen. In het geval van flexgebieden is ook interessant de toevoeging van niet-recreatieve functies te bezien. Bijvoorbeeld hoogwaardig wonen (in een deel van het gebied) en/of faciliteiten voor funshoppes. Een voorbeeld van een dergelijke integrale ontwikkeling is de (geplande) Fun Valley waar recreatie (attracties) en outletcenter aan elkaar worden gekoppeld in de gebiedsontwikkeling.
- Van **flexgebied naar rustgebied**: wanneer een flexgebied weinig potentieel heeft (bijvoorbeeld ver weg van de recreant), kan gekozen worden het gebied te ontwikkelen tot rustgebied (met bijpassende groene kwaliteiten) of een daaraan gelieerde variant met ruimte voor bijvoorbeeld wonen in het groen. Deze optie is vooral aantrekkelijk als er in de nabijheid rust- of koestergebieden worden getransformeerd naar generatorgebieden en er daarmee compensatiemogelijkheden ontstaan.

Een vreemde eend in de bijt is de optie om een recreatiegebied of recreatieve voorziening geheel af te stoten. Bijvoorbeeld gebieden die niet volledig binnen het profiel passen van de gebiedsbeherende partij of typen beheeractiviteiten die niet tot de kernactiviteiten van de eigenaar vallen. In Gelderland heeft RGV er bijvoorbeeld voor gekozen fietspaden af te stoten uit haar portefeuille, omdat zij zich alleen wil richten op recreatieterreinen en het onderhouden van deze infrastructuur te duur is en te weinig verdienmogelijkheden kent. In het geval van recreatieschappen is bijvoorbeeld de vraag gerechtvaardigd of het beheer en onderhoud van sluizen en andere waterwerken met een recreatieve functie een primaire taak is van de recreatieschappen of van de gemeentes.

Samengevat

Samengevat, de verdienkansen per type gebied zijn sterk afhankelijk van de gekozen gebiedsstrategie. Wat is de vraag van de recreant, welke afstand is de recreant bereid af te leggen voor een bepaalde activiteit, wat wil de recreant betalen voor een bepaalde activiteit, wat kan wel en wat niet, wat willen partijen en **wat zijn ze bereid toe te laten of te veranderen**? Het is belangrijk om vooraf helder te maken welke richting partijen op willen met het gebied. Minder recreatieve voorzieningen, houden zoals het is, ontwikkelen binnen de be-

staande (planologische) mogelijkheden die er zijn of transformeren. Bij de laatste twee opties is het belangrijk te onderzoeken (bijvoorbeeld via marktconsultatie) wat de verdienkansen van het gebied zijn (wil iemand het hele gebied exploiteren bijvoorbeeld, inclusief beheer & onderhoud?) en deze verdienmogelijkheden vervolgens zoveel mogelijk faciliteren. In principe moet alles bespreekbaar zijn, ook al ligt haalbaarheid niet voor de hand. Mogelijkheden op voorhand uitsluiten, hoort bij het 'oude denken' en past niet in de zoektocht naar innovatieve constructies, met nieuwe partners. Dat neemt natuurlijk niet weg dat het lastig wordt om een Natura 2000 gebied te transformeren naar een generatorgebied of omgekeerd een drukbezocht, dynamisch generatorgebied te willen veranderen in een oase van rust.

5.2 Verdienpotentieel per type gebied

In deze paragraaf brengen we de gebiedstypologie en instrumenten om verdienmogelijkheden te vergroten, bijeen: wat is het verdienpotentieel van de verschillende typen recreatiegebieden en wat zijn instrumenten om dat optimaal te benutten? Overigens is het daarbij tevens belangrijk in beeld te brengen wat de randvoorwaarden zijn om het potentieel optimaal te benutten. Dat kan bijvoorbeeld gaan over het aanpassen c.q. oprekken van planologische mogelijkheden, maar ook over het besef van de maximale opnamecapaciteit van een gebied. Bezoekersintensiteit en karakter van het gebied moet met elkaar in balans blijven. Voorbeeld: als een gebied twee keer zoveel bezoekers trekt, verliest het gebied mogelijk juist de aantrekkelijkheid die het nu populair maakt (door teveel drukte, waardoor het karakter wordt aangetast).

Stap 1 op weg naar 'meer verdienen' is het samen uitstippelen van de gewenste gebiedsstrategie. Zodra helder is welk toekomstperspectief partijen voor ogen hebben, kunnen verdienmogelijkheden en randvoorwaarden concreet worden gemaakt. In deze paragraaf zetten we per gebiedstypologie uiteen wat kan en wat mogelijk is om te verdienen. Onderstaande tabel illustreert om te beginnen de belangrijkste categorieën verdienmogelijkheden en de verdienkansen per gebiedstype. Deze tabel zegt het volgende: in een gebied dat de typologie 'generatorgebied' heeft, bieden de opties functies toevoegen, oogst uit het gebied en een gebiedsaanpak relatief grote kansen. Het gaat dus om de bestaande typologie. Bij de keuze voor transformatie komen (voor de toekomst) dus andere verdienmogelijkheden meer in beeld.

Tabel 5.1 Verdienen per gebiedstype

	Rust	Koester	Generator	Flex
Ondernemerschap (horeca + diensten)		+	++	+
Kostenbesparingen	++	+	0	++
Functies toevoegen (vastgoed, bijv. wonen)		+	++	++
'Oogst' uit gebied	++	+	0	++
Maatschappelijke functies	++	+	+	0
Gebiedsaanpak + streekfondsen	++	++	++	+
Overige inkomsten	+	+	+	+

Legenda:

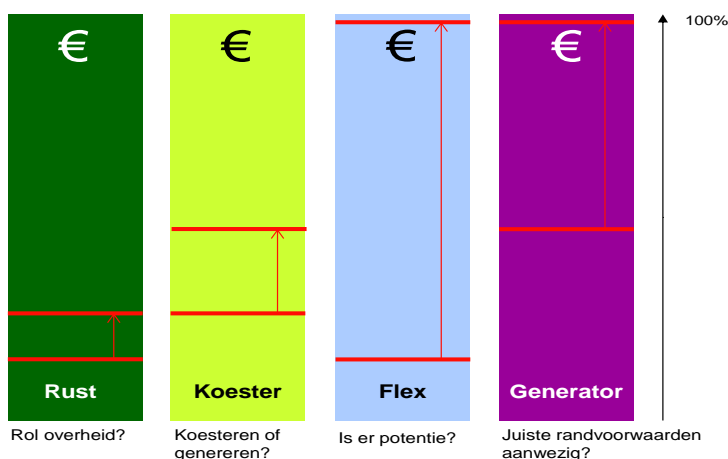
+ Verdienpotentieel

++ Groot verdienpotentieel

0 Beperkte mogelijkheden

Onderstaande figuur illustreert hoeveel op dit moment in de verschillende gebiedstypen wordt verdiend (gemiddeld genomen) en hoe groot het verdienpotentieel is.

Figuur 5.3 Wat wordt nu verdiend en wat is het potentieel?

Bron: BCI, 2012 (op basis van literatuurstudie, begrotingen recreatieschappen en expertinterviews)

In de huidige situatie wordt in alle gebiedstypen minder 'verdiend' dan mogelijk is. Concreet betekent dit dat in de meeste recreatiegebieden het aandeel overheidsbijdrage zeer groot is, waarbij overheidsbijdrage uiteenloopt van deelnemersbijdragen in de recreatieschappen tot geld vanuit programma's als RodS. Binnen de eigen gebiedstypologie zijn er dus ook nog voldoende mogelijkheden om het verdienpotentieel te vergroten. Voor veel recreatiegebieden (binnen de verschillende gebiedstypologieën) is het kansrijk te verkennen met welke activiteiten extra inkomsten kunnen worden gegenereerd dan wel efficiënter met kostenposten kan worden omgegaan. Onderstaand lichten we deze aanname toe, uitgesplitst naar de verschillende typologieën.

Rustgebieden

Hier ligt de focus op het bewaren van de karakteristieken (en waarden) van het gebied en er is daardoor minder ruimte voor (gebouwde) voorzieningen en functies waarmee extra inkomsten kunnen worden gegenereerd. Of het is onwenselijk dat er meer bezoekers worden aangetrokken. Rustgebieden hebben nu en in de toekomst een relatief grote bijdrage van de overheid en/of beherende partijen nodig om de kosten van beheer & onderhoud te dekken.

In de huidige situatie wordt in rustgebieden van RMN minder dan 5% van de inkomsten extern gegenereerd en worden de diverse begrotingen bijna volledig gedragen door bijdragen van de recreatieschappen (gemeenten en provincie). Tegelijkertijd zijn de kosten voor onderhoud en beheer van Rustgebieden het laagst.

De kansen in rustgebieden om inkomsten te genereren, hebben in veel gevallen betrekking op het beperken van de kosten. Bijvoorbeeld door de inzet van **vrijwilligers** ('vrienden van het bos' en dergelijke) of door het aanpassen van het **beheerniveau**. Daarnaast zijn er ook verdienmogelijkheden in termen van exploitatie en ondernemen. Een belangrijke afweging daarbij is of het type activiteit op een duurzame wijze kan worden ingepast in het gebiedstype en de karakteristieken van het rustgebied. Een kansrijke optie is bijvoorbeeld de exploitatie van een deel van het terrein als **natuurbegraafplaats**.

Tekstbox: Natuurbegraafplaatsen

De vraag naar een begraafplaats in de natuur neemt de laatste jaren toe. Voor natuurorganisaties of andere gebiedseigenaren kan het interessant zijn om (een deel van) het gebied te laten inrichten als natuurbegraafplaats en de exploitatie uit te besteden aan een derde partij. Op deze manier wordt het onderhoud en beheer ook uitbesteed, wat kostenvoordelen heeft voor de gebiedseigenaar.

Onlangs is natuurbegraafplaats Heidepol geopend. Op de begraafplaats kan men zelf een passende plek kiezen: in het bos, in het open veld of op de hei. Een plek in het bos kost € 3.750, aan de bosrand € 3.250 en in heide en open veld betaalt men € 2.750 voor een eeuwigdurende rustplaats. Dit is goedkoper dan een traditionele begraafplaats.

De inkomsten voor de gebiedseigenaar bestaan uit pacht van de exploitant. Daarnaast liggen de kosten voor onderhoud en beheer lager, aangezien dit door de exploitant uitgevoerd wordt. Een kanttekening is dat het potentieel (het aantal te ontwikkelen natuurbegraafplaatsen) afhankelijk is van de vraag. Daarnaast vergt het organisatorisch en planologisch veel effort om dit van de grond te krijgen.

Andere varianten zijn opbrengsten genereren uit **biomassa** of een -al dan niet vrijwillige heffing op toegang c.q. gebruik van het gebied (**entree**). Om dit laatste succesvol te maken, moet de uniciteit van het gebied groot zijn, anders zijn mensen niet bereid ervoor te betalen (concurrentie). Verder moeten kosten (personeel en/of betaalautomaten) afgezet worden

tegen de opbrengsten die het kan genereren. De haalbaarheid en eventuele risico's van verdienmogelijkheden verschillen per gebied en de stakeholders die daar een rol spelen.

Door een actieve inzet op potentiële verdienmogelijkheden kunnen de inkomsten in rustgebieden worden vergroot. De verwachting is dat -vanwege de focus op bescherming van belangrijke waarden- inkomsten uit economische activiteiten niet meer dan 20% worden²⁵.

Koestergebieden

Koestergebieden zijn wat betreft kwaliteit en te beschermen waarden vergelijkbaar met rustgebieden, maar er komen relatief (veel) meer bezoekers. De focus in koestergebieden ligt in het duurzaam vasthouden van de balans tussen enerzijds het bewaren van de karakteristieken (en waarden) van het gebied en anderzijds in het faciliteren van bezoekers in hun behoeften en wensen. Koestergebieden van RMN hebben nu een bijdrage van gemiddeld 80% van de overheid en/of beherende partijen om de kosten van beheer & onderhoud te dekken. De overige 20% wordt nu uit andere opbrengsten gegenereerd.

De kansen in koestergebieden om meer inkomsten te genereren, gaan veelal over het intensiveren van het gebruik door meer (economische) functies en/of meer bezoekers. Cruciaal aandachtspunt daarbij is de balans tussen de kwaliteit (en bescherming) van het gebied en het intensieve gebruik. Er kan meer worden verdiend, maar de afweging is telkens of de risico's op kwaliteitsverlies aanvaardbaar zijn. Verdienmogelijkheden zitten vooral in het meer toelaten van (eventueel tijdelijke) economische activiteiten (bijvoorbeeld evenementen). Ook varianten als entree en betaald parkeren zijn uiteraard legitieme instrumenten (voor zover nog niet van toepassing).

Op basis van de interviews en workshops blijkt dat er veel mogelijkheden gezien worden voor koestergebieden. Om optimaal gebruik te kunnen maken van de aantrekkelijkheid van deze recreatiegebieden, wordt voorgesteld onderscheid te maken tussen deelgebieden waar meer kan/mag en 'beschermde' delen. Voorbeelden van concreet genoemde ideeën zijn een minipretpark gericht op zand & natuur of evenementen met de focus op spiritualiteit en/of religie. Een andere idee is de verkoop van (enkele) eilanden in Loosdrecht voor recreatie in het hoger segment. Ook het Friese voorbeeld van 'Marrekrite' (aanlegplaatsen voor vaarrecreanten) is een optie om te verdienen.

Tenslotte moet ook het invoeren van betaald parkeren serieus worden verkend. Het bieden van de optie van een abonnement voor vaste gasten heeft bijkomende voordelen: meer herhaalbezoeken, maar ook meer informatie over de bezoekers (wie zijn het, wat willen ze). Bovendien kunnen de recreanten dan op de hoogte worden gehouden van wat er in het gebied gebeurt.

²⁵ Dit percentage, evenals de genoemde percentages bij de andere gebiedstypen, zijn gebaseerd op de analyse van bestaande kosten- en opbrengstenoverzichten van recreatiegebieden en de discussies en gesprekken met stakeholders, ondernemers en gebiedspartijen.

Onze inschatting is dat het behoud van invloed (o.a. in de zin van planologische bescherming) ertoe leidt dat de overheid altijd zeker nog 50% van de kosten moet blijven dragen (en dus maximaal 50% uit de markt realistisch is).

Generatorgebieden

Generatorgebieden zijn minder kwetsbaar en hebben minder beperkende planologische bepalingen. In de huidige situatie komen er al veel bezoekers (per ha). Het zijn gebieden met een intensief recreatief gebruik. Met andere woorden: het zijn recreatiegebieden die (nu al) aantrekkelijk zijn voor bezoekers, ondanks dat ze geen belangrijke natuur- of cultuurhistorische waarden hebben (die beschermd moeten worden). De focus in deze recreatiegebieden ligt op het op niveau houden of een toename van het aantal bezoekers, en het beter benutten van kansen voor een intensievere exploitatie van het gebied. De hoge bezoekersaantallen zijn (tot nu toe) geen recept voor meer inkomsten uit de markt. In de generatorgebieden wordt in de huidige situatie gemiddeld slechts 26% van de exploitatie uit de markt gehaald.

De kansen in generatorgebieden om verdienpotentieel beter te benutten zijn gevarieerd en uiteenlopend. Uiteraard zijn horeca en pleisterplaatsen mogelijk, voor zover er geen overschot aan aanbod wordt gecreëerd. Andere mogelijkheden voor 'ondernemen' zijn het hele spectrum aan recreatieve activiteiten, van golfbanen tot zwemfaciliteiten en outdooractiviteiten. Ook gebouwde voorzieningen en attracties behoren tot de mogelijkheden, bijvoorbeeld een wellnessresort of attractiepark/speeltuin. Een goed voorbeeld hiervan is plas Laagraven ("Downunder"), waar de dekkingsgraad boven de 100% komt. De essentie zit er uiteraard wel in om te zoeken naar partners die niet alleen de verdiensten opstrijken, maar ook medeverantwoordelijk zijn voor het beheer & onderhoud (en eventuele investeringen) in het totale gebied. Dat kan op meerdere manieren worden georganiseerd. Bijvoorbeeld indirect via de (omzetafhankelijke) tarieven voor erfpacht. Of op minder traditionele wijze, door bijvoorbeeld het hele (deel)gebied in beheer te geven aan de exploitant. Voor de overheid betekent dat in één woord: loslaten. De exploitant betaalt én bepaalt binnen de kaders die de overheid vooraf heeft gesteld. Los van het stellen van transparante en ruime kaders, moet de exploitant (ondernemer, marktpartij) ruimte krijgen om te ondernemen en het gebied ten volle te benutten.

In dergelijke gevallen, bijvoorbeeld het hele gebied in concessie uitgeven aan een exploitant, kunnen de inkomsten voor het gebied oplopen tot 100%, in de zin dat het recreatieschap er geen kosten meer aan heeft. In optimale gevallen kan er winst geboekt worden, bijvoorbeeld als omzetafhankelijke erfpacht meer oplevert dan kosten van beheer.

Flexgebieden

Flexgebieden zijn gebieden met de bestemming recreatiegebied, maar met een redelijk extensief gebruik en geen belangrijke kwaliteiten die planologische bescherming vereisen. Het zijn bij uitstek voor de hand liggende gebieden om na te denken over een toekomststrategie. Hoe kan de intensiteit van het gebruik omhoog (en de verdiensten)? Of is het zinvol-

ler het gebied integraal te ontwikkelen in plaats van uitsluitend een bestemming als recreatiegebied? In de huidige situatie vallen deze gebieden tussen de wal en het schip; ze zijn vooral in gebruik door 'omwonenden' en komen slechts beperkt uit de verf als bovenlokaal recreatiegebied (met een aantrekkingskracht op bezoekers). Anno 2012 wordt slechts 4% van de verdiensten uit de markt gehaald. Er zijn weinig voorzieningen en attracties.

Verdienmogelijkheden zijn divers. Als niet wordt gekozen voor een transformatie naar rustgebied (kwaliteit omhoog, kosten beheer accepteren als verantwoordelijkheid recreatieschap) of generatorgebied (ondernemers faciliteren voor intensievere exploitatie van het gebied) met bijbehorende verdienmogelijkheden, is voor een flexgebied interessant te kijken naar de perspectieven van functiemenging. Voorbeelden zijn combinaties met wonen (in het groen), grootschalige evenementen/congresfaciliteiten, kantoorvilla's. Ook de (grootschalige) inzet op energie is potentieel interessant. Enerzijds door expliciet (meer dan bij rustgebieden) de 'oogst' van het gebied te exploiteren in de zin van biomassa, inclusief de ontwikkeling van faciliteiten als een centrale, maar anderzijds ook door andere 'energiekansen' te verkennen (wind, zon, et cetera).

Een voorbeeld van een flexgebied is Bos Nieuw Wulven. Bos Nieuw Wulven wordt gezien als een ruwe diamant, in het gebied liggen veel kansen. Ideeën uit de workshop zijn bijvoorbeeld het ontwikkelen van een Romeins Landschap met verschillende voorzieningen, zoals een Romeins badhuis, hotel en een klimbos. De jaarlijkse inkomsten worden geschat op circa 130.000 euro²⁶. Een andere kans voor het gebied is het ontwikkelen van een semi-publiek-toegankelijke golfbaan (potentiële opbrengst 150.000 euro). Ook kan een deel van het gebied gebruikt worden om het tekort aan recreatieve voorzieningen op te lossen door het ontwikkelen van een recreatieplas. Bij transitie naar een generatorgebied ontstaan kansen voor o.a. horeca en outdoor activiteiten. Evenals bij ontwikkeling van andere functies (bijvoorbeeld wonen).

Afhankelijk van de keuzes die worden gemaakt, kan in een flexgebied tot 100% kostendekking uit inkomsten worden gerealiseerd of in ideale omstandigheden zelfs winst worden gemaakt.

Paden en routes

Uit de gesprekken met de recreatieve stakeholders, maar ook tijdens de workshops en bestuurlijke overleggen is duidelijk naar voren gekomen dat voor onderhoud en beheer van paden en routes een taak weggelegd is voor de overheid. Op de Veluwe is deze keuze reeds gemaakt. RGV Gelderland heeft in 2010 namelijk het onderhoud en beheer van haar fietspaden overgedragen aan de gemeenten waar de paden gelegen zijn.

Het verdienpotentieel van recreatieve paden en routes an sich is beperkt. Dit wil niet zeggen dat er geen mogelijkheden zijn om ook voor recreatieve routes en paden meer uit de markt te halen. Echter, volledige dekking van de kosten lijkt niet realistisch. De verdienmogelijkheden moeten dan vergeleken worden met rustgebieden. Verdienmogelijkheden lig-

²⁶ Niet onderbouwd, resultaat van grove rekenexercitie tijdens de workshop op basis van kengetallen en ervaringsdeskundigheid

gen er met name bij sponsoring van routes. Een goed voorbeeld hiervan is de Eneco-route op de Veluwe. In ruil voor een jaarlijkse bijdrage mag Eneco haar naam aan deze route geven. Verder kan voor € 9,50 een boekje van de route worden aangeschaft. Echter de kosten van onderhoud, beheer en aanleg kan hier niet mee worden gedekt. De gemeenten dragen hier het grootste deel van de kosten.

Het belang van recreatieve routes is groter dan de routes op zichzelf. Zij zijn namelijk de verbindende factor tussen de verschillende recreatiegebieden en zijn hiermee belangrijk voor het totale recreatieve product in de provincie. In het licht van mini-economieën kunnen de paden en routes een belangrijke rol spelen. De routes en paden brengen de recreanten naar de recreatieve voorzieningen. Het voordeel van de routes en paden is echter nog onvoldoende zichtbaar bij de partijen in het gebied. Dit is een belangrijke eerste stap. Een locatie aan de routes kan dus mogelijk omzet verhogend werken. Echter, er is nog een lange weg te gaan om ondernemers zover te krijgen dat er meebetaald gaat worden aan paden en routes. Zij zien dit niet als hun taak en zien infrastructuur als een duidelijke overheidstaak. Nieuwe technologieën kunnen hier wellicht een bijdrage aan leveren. Navigatiesystemen en applicaties voor smartphones nemen (in de toekomst) de functie van fysieke bewegwijzering over en bieden meer verdienmogelijkheden. Betrek bij de ontwikkeling van de applicatie ondernemers, zodat zij ook probleemeigenaar worden. Via apps kunnen recreatieve ondernemers op de route zich bijvoorbeeld presenteren of mogelijk adverteren.

Kortom, er liggen beperkte verdienmogelijkheden voor paden en routes. Met name wanneer de routes en paden gekoppeld worden aan de mini-economieën. Hiermee kunnen de mini-economieën een totaal recreatief product aanbieden. Echter, dekking van de kosten van paden en routes zal vooral een overheidstaak blijven. Mogelijk kunnen bedrijven, ondernemers en recreatieve voorzieningen worden betrokken bij de route in ruil voor exposure. Echter worden hiermee de kosten niet gedekt.

Wat vinden de ondernemers?

Gedurende het traject van deze opdracht hebben wij 12 ondernemers die actief zijn in de recreatieve sector gesproken. De activiteiten van de ondernemers waren divers. Zo is gesproken met uitbaters van pleisterplaatsen, een klimbos, waterskicentrum, maar ook met eigenaren van recreatieparken, een hondenuitlaatcentrum en een begrafenisondernemer (natuurbegraven). De winstgevendheid en volwassenheid van de ondernemers is net zo verscheiden als hun activiteiten en in relatie hiermee ook de mogelijkheden om te kunnen financieren. Het hondenuitlaatcentrum bijvoorbeeld heeft nu nog beperkte mogelijkheden om substantieel bij te dragen (in pacht/uur) aan het gebied.

De ondernemers zijn verder negatief over meefinancieren van groen en recreatieve voorzieningen vanuit hun eigen ondernemersbudget. Sommige ondernemers zien wel mogelijkheden om onderhoud en beheer in hun directe omgeving te doen. Dit komt direct ten goede aan hun business.

Daarnaast zijn ze ook geïnteresseerd in het koppelen van verschillende recreatiegebieden, maar dan moeten daar voor hen ook kansen liggen. Bijvoorbeeld een warmte en koude opslag bij Haarrijnse plas. De energie die daar vrijkomt, kan door omwonenden en ondernemers gebruikt worden. Dit scheelt in de kosten: een ondernemer in het gebied gaf aan dat dit jaarlijks € 15.000 kan schelen.

Hieronder zijn de zorgen en kritische noten van de ondernemers met betrekking tot financieren uit de markt opgenomen. Ook zijn ideeën en oplossingsrichtingen opgenomen

Zorgen en kritische noten:

- Zorgen over betrouwbaarheid en transparantie overheid als partner.
- Onvrede op aantal onderwerpen, o.a. toeristenbelasting:
 - dagrecreant betaalt niet;
 - opbrengsten vaak niet terug geïnvesteerd in toerisme en/of het gebied.
- Als je ergens voor betaalt, moet er een tegenprestatie tegenover staan (zowel voor ondernemers als voor gebruikers).
- Planologische beperkingen en vergunningtrajecten zijn blok aan het been:
 - doorlooptijden veel te lang (gemiddeld 8 jaar);
 - stapelen van activiteiten is noodzaak, maar vaak niet te realiseren;
 - denken in tegenstellingen in plaats van in kansen nog teveel gangbare werkwijze;
 - onvoldoende integraal denken → businessplannen moeten sectoraal en op speerpunten overheid worden geschreven (in plaats van concreet ondernemerschap);
 - kosten geld dat beter aan concrete investeringen kan worden besteed.

Ideeën en oplossingsrichtingen

- Ondernemers zien perspectief in concept mini economie:
 - slimmer en goedkoper samenwerken;
 - gebiedspartijen trekken samen op: ondernemers, eigenaren, overheden, gebruikers;
 - gebiedsmarketing;
 - kansen benutten, ook op terrein van bijvoorbeeld energie en infrastructuur;
 - gericht op uitvoering en resultaat, voorkomen bestuurlijke stroperigheid.
- Ondernemers zien perspectief in het concept van een gebiedsregisseur, o.a. om de integrale benadering (stapelen functies) te faciliteren.
- Veel ondernemers zien kansen in biomassa als alternatief voor energie.
- Veel ondernemers hebben óók belang bij natuur (behoud, bescherming) → daar komen hun klanten op af → zoek elkaar ook daarin op.

Verdienperspectief

De financiële bijdrage die ondernemers aan een gebied kunnen leveren loopt erg uiteen. Vaak is het bedrag wat aan huur of pacht betaald kan worden beperkt (hondenuitlaatservice, kleinschalige horeca), maar er zijn

5.3 Op een hoger schaalniveau...

De essentie van de nieuwe filosofie is om te kijken vanuit de kansen en potenties van het gebied en de vraag van de recreant. Van daaruit kijken partijen naar wat kansrijk is en wat een gekozen strategie vergt van de betrokkenen, bijvoorbeeld in de zin van investeringen en aanpassingen van het ruimtelijk regime.

Strategieontwikkeling voor individuele recreatiegebieden moet gepaard gaan met het besef dat de grotere regio ook in ogenschouw moet worden genomen. Uiteraard omdat voorkomen moet worden dat elk gebied hetzelfde soort ontwikkelkeuzes maakt en ongewenste ontwikkelingen ontstaan. De overheid moet ervoor zorgen dat er voldoende variatie en een zekere mate van evenwichtigheid (o.a. in geografische spreiding) blijft bestaan in het recreatieve aanbod en dat iedereen toegang heeft tot recreatieve voorzieningen. Verder reguleert de markt een groot deel zelf. Zo zal er vanzelf een bepaalde variatie in horeca ontstaan binnen een bepaald gebied. Om vanuit de overheid deze strategie goed uit te kunnen voeren is het noodzakelijk dat de overheidspartners in staat zijn om meer los te laten en meer over te laten aan de markt. De onderstaande tabel laat zien hoe dit er uit ziet.

Tabel 5.2 Loslaten en meer halen uit de markt

	Betekenis	Planologie	Instrumenten
Loslaten	<ul style="list-style-type: none"> • Vrij baan voor initiatieven (van ondernemers en anderen) • Binnen transparante en ruime kaders 	<ul style="list-style-type: none"> • Flexibel(er)e planologische bepalingen • Ruimte voor meer functies (integrale businesscases van ondernemers) • Kader beschermt maar biedt ook ruimte voor verandering in de loop van de tijd 	<ul style="list-style-type: none"> • Mini-economie • Gebiedsregisseur • Regionaal/provinciaal fonds
Leiden	<ul style="list-style-type: none"> • Beleidsdoelen gaan voor verdienperspectieven • Om belangrijke waarden te beschermen of voorzieningen te garanderen • Besef → publiek geld vereist 	<ul style="list-style-type: none"> • Strenge planologische randvoorwaarden zo nodig handhaven → ter bescherming van de waarden (natuur, cultuurhistorie, etc) 	

In het kader van het belang van overzicht en afstemming, introduceren we drie instrumenten/concepten:

- Mini-economie
- Gebiedsregisseur
- Ontwikkelfilosofie

Mini-economie

In de mini-economie werken alle stakeholders vanuit een gebied intensief met elkaar samen om de strategische ambities van het gebied voortvarend te realiseren. Doordat er veel

wordt samengewerkt in het gebied worden kosten bespaard en kan het gebied ook beter op de kaart gezet worden, dus worden vermarkt aan de potentiële recreant.

Vanuit de interviews en workshops is gebleken dat op uitvoerend niveau de stakeholders in een gebied elkaar snel weten te vinden. Vaak is men het ook eens over de gewenste ontwikkelrichting van een gebied en weten de betrokkenen ook goed aan te geven welke ontwikkelingen in een gebied minder passend zijn. Zodra er op hoger (beleidsmatig) niveau naar het gebied wordt gekeken komen de belemmeringen naar voren en vormt ook de stroperigheid van het ontwikkelproces een serieuze bedreiging en haken de mensen die het gebied uiteindelijk moeten realiseren in de praktijk af. De beleidsmakers blijven vol onbegrip achter, waarom gebeurt er niets, terwijl het in theorie zo kansrijk is?

In de mini-economie zijn alle stakeholders vanuit een gebied betrokken:

- Medewerkers van gemeenten en provincie
- Recreatieschappen
- Gebiedseigenaren
- Ondernemers
- Omwonenden
- Belangenorganisaties

Het gebied is groter dan een bovenlokale recreatieve voorziening, maar de omvang is zo gekozen dat het goed werkbaar is en de menselijke maat gehandhaafd kan blijven. Persoonlijk contact en weten wie welke belangen heeft is van cruciaal belang voor het slagen van de mini-economie. Dus:

- circa 2 à 3 gemeentes;
- tussen 10 en 20 ondernemers;
- circa 3 à 5 gebiedseigenaren/beheerders.

Voorbeelden van een toekomstige mini-economie met een behapbare omvang zijn:

- Amelisweerd / Rhijnauwen / Fort Vechten / Bos Nieuw Wulven of;
- Maarsseveense Plassen / Gagelbos / Ruijgenhoeksepolder.

De kern van de mini-economie is dat er synergievoordelen ontstaan in inkoop, onderhoud, beheer, marketing en het programmeren van activiteiten, maar ook dat er stevige onderlinge economische belangen tot stand komen. De horecaondernemer die appeltaart aanbiedt aan zijn gasten, koopt de appels voor zijn taart niet in bij de groothandel, maar bij de fruitboer uit het gebied van de mini-economie. Vervolgens wordt dit weer vermarkt, want een appeltaart met appels van eigen bodem is natuurlijk vele malen aantrekkelijker dan een standaard taartje.

Gezamenlijke investeringen in bijvoorbeeld een biomassa centrale komen ook makkelijker tot stand in de mini-economie. Er is een gemeenschappelijk belang en er is een vertrouwensrelatie. De infrastructuur om dergelijke investeringen in een gebied van de grond te krijgen is er al, dus er kan veel sneller op actuele kansen worden ingespeeld.

Gebiedsregisseur

Een mini-economie ontstaat niet vanzelf. Er is een gebiedsregisseur voor nodig die e.e.a. aanjaagt en tot stand gaat brengen, samen met de stakeholders uit het gebied van de mini-economie. De gebiedsregisseur opereert op het snijvlak tussen overheid, ondernemers en andere belanghebbenden en is goed thuis in het gebied. De regisseur is goed op de hoogte van het gebied, weet precies hoe de hazen lopen binnen de lokale en provinciale overheid en spreekt de taal van de ondernemers.

Doordat de gebiedsregisseur gericht is op snelle uitvoering van de gebiedsstrategie en zo lean en mean mogelijk te werk gaat ontstaat er draagvlak vanuit overheid en stakeholders. De gebiedsregisseur heeft mandaat nodig om zijn missie samen met de stakeholders uit te kunnen voeren. De gebiedsregisseur vangt de stroperigheid en het gedoe welke overblijft en onvermijdelijk is zoveel mogelijk op voor de stakeholders in het gebied, zodat de motivatie op peil blijft. De gebiedsregisseur zorgt ervoor dat er eenduidige besluitvorming is, dat onnodige wachttijden worden geëlimineerd en weet shortcuts te vinden. Door de werkwijze van de gebiedsregisseur worden doorlooptijden verkort en kosten bespaard.

De gebiedsregisseur is het aanspreekpunt voor alle stakeholders in het gebied en wordt in de ideale situatie ook gefinancierd door alle stakeholders. Zij moeten de meerwaarde van een gebiedsregisseur duidelijk ervaren en erkennen. In de beginfase zal voor het creëren van gebiedsregisseurs financiering vanuit de overheid nodig zijn. De andere stakeholders zullen niet direct bereid zijn om mee te betalen en hebben te vaak ervaren dat het niet van de grond gaat komen. Op het moment dat de werkwijze zich bewezen heeft is de meerwaarde makkelijk aantoonbaar.

Ontwikkelfilosofie

Bij de uitwerking van een ontwikkelfilosofie is cruciaal om echt nieuw te durven denken en oude wijn in nieuwe zakken te voorkomen. De vernieuwing van het speelveld en de overtuiging dat het echt anders moet (overheid minder centraal) vereist nieuwe instrumenten voor ontwikkeling. De filosofie dient gebiedsoverstijgend te zijn en los te staan van typologie. Het gaat om de acceptatie dat stakeholders in de recreatie uiteenlopen: overheden zijn belangrijke partijen (eigenaren, beheerders, beleidsmakers), evenals ondernemers, particuliere betrokkenen, maatschappelijke organisaties en andere terreinbeheerders. De filosofie moet naadloos aansluiten bij de taakverdeling en verdeling van verdienmogelijkheden. We moeten op zoek naar een werkwijze waarbij (uiteindelijk) geld dat wordt verdiend in een gebied – indien mogelijk – wordt ingezet voor een groter gebied.

Constructies waaraan gedacht kan worden zijn dedicated fondsen. Dat instrument is als zodanig niet per se nieuw, maar een regionaal fonds voor recreatie zou wel degelijk nieuw zijn. Illustratieve constructies zijn het Nationaal Groenfonds en het Regionaal Fonds Airport Eindhoven (i.o.). Een regionaal fonds moet gekoppeld zijn aan de filosofie en overtuiging dat processen fundamenteel anders geregeld moeten. De meerwaarde voor private partijen (ondernemers) en andere partners moet erin schuilen dat aan de voorkant afspraken worden gemaakt over de 'ruimte' om te ontwikkelen. Zo wordt voorkomen dat goede en ver-

nieuwende ideeën dichtslibben in procedures en onderzoeken (die ook nog veel geld kosten). Het is duidelijk dat dit een principiële inspanning vereist. Niet alleen van de overheid, maar van alle betrokken partijen. Een goed begin van de nieuwe filosofie en een regionaal fonds zou zijn als partijen een gebaar maken: met een donatie het fonds een startpunt geven. In bepaalde constructies kan ook de inbreng van particulieren worden georganiseerd, bijvoorbeeld door gebiedsaandelen uit te geven in een commanditaire vennootschap.

Tekstbox: Gebiedsfonds

Wat is een gebiedsfonds?

Een gebiedsfonds is een samenwerkingsverband tussen partijen in een bepaald gebied om gezamenlijke regionale doelstellingen te realiseren. Hierbij kan gedacht worden aan extra recreatieve voorzieningen of duurzaam beheer. Om deze doelen te realiseren is geld nodig. In een gebiedsfonds komen publieke en private geldstromen samen. De kracht van een gebiedsfonds is dat energie en geld worden gebundeld. Omdat de doelen integraal en gezamenlijk met de gebiedspartners worden opgepakt ontstaan kwalitatief goede plannen en verloopt de uitvoering efficiënter. Een ander bijkomend voordeel is dat het gebied zich beter kan vermarkten, omdat het met één gezicht naar buiten kan treden.

Een gebiedsfonds is afhankelijk van een aantal succesfactoren. Allereerst moet er bereidheid tot samenwerking zijn bij de stakeholders en moet er maatschappelijk draagvlak zijn voor de gebiedsdoelen. Verder is bestuurlijk commitment een must. Daarnaast moeten er voldoende instrumenten en middelen beschikbaar zijn. Ook is het van belang dat er één trekker is. Tenslotte zijn de bewoners en bezoekers van het gebied een factor van belang. Zij moeten bekend en betrokken raken bij het gebied, zodat zij ook een bijdrage willen leveren.

Hoe wordt het fonds gevuld?

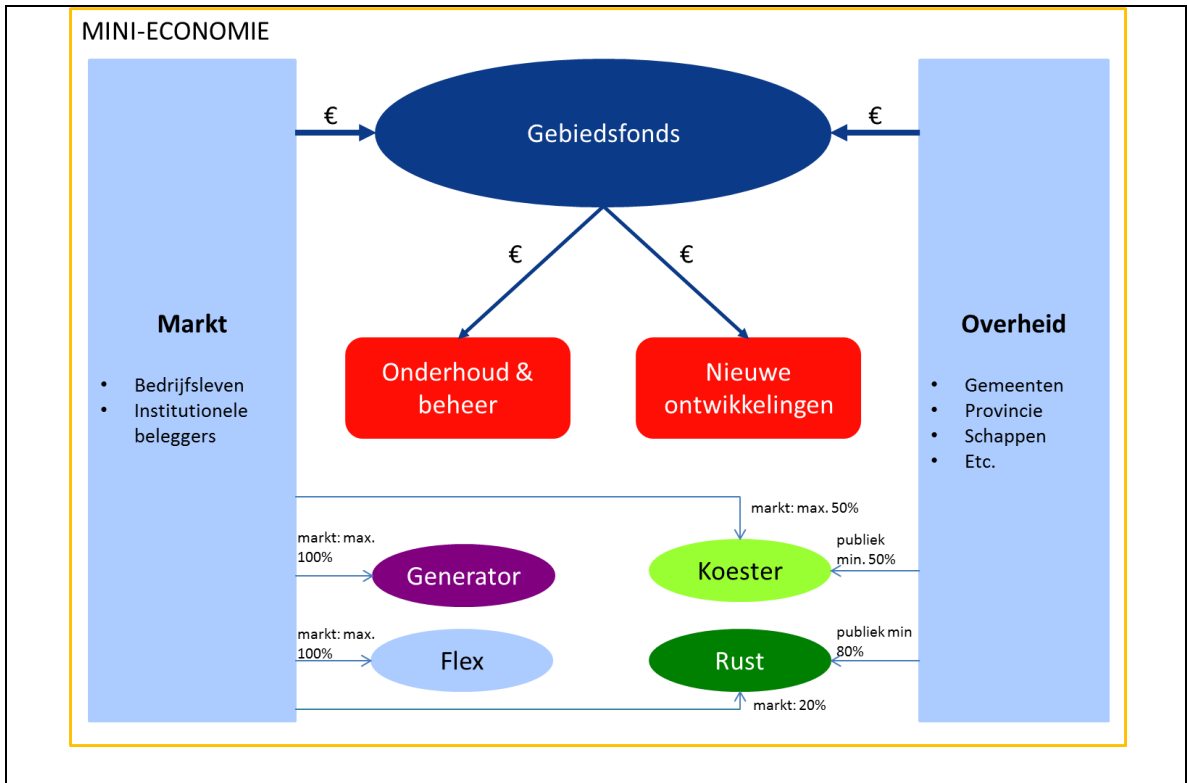
Er zijn legio mogelijkheden om gebiedsfondsen te vullen. De inkomsten van het gebied zijn sterk regio afhankelijk en de herkomst van deze gelden zijn zowel van publieke als private aard. Publieke middelen zijn bijvoorbeeld gereserveerde budgetten voor recreatie en natuur. Andere voorbeelden van manieren om het fonds te vullen zijn:

- Grondopbrengsten
- Rood voor groen
- CO₂-compensatie
- Biomassa verwerking
- Toeristenbelasting/WOZ
- Energie
- Streekrekeningen
- Crowdfunding
- Schenkingen
- Bijdragen gemeenten, waterschappen, enz.

Wat betekent dit voor Utrecht?

Gebiedsfondsen kunnen ook voor de provincie Utrecht een oplossing zijn om toekomstige recreatieve investeringen duurzaam te financieren. Voor verschillende regio's in Utrecht kunnen fondsen opgericht worden. De indeling hiervan is mede afhankelijk van de keuze voor de mini-economieën. Per mini-economie kan één gebiedsfonds worden opgezet. In de provincie Utrecht zijn voldoende mogelijkheden om gebiedsfondsen op te richten. De inkomsten van het fonds is echter sterk afhankelijk van het type gebied.

Hieronder is een schematische weergave gegeven van hoe een gebiedsfonds voor een mini-economie er uit kan zien. Het gebiedsfonds is bestemd voor: nieuwe recreatieve voorzieningen en onderhoud en beheer van bestaande en nieuwe recreatieve voorzieningen. De inkomsten van het gebiedsfonds bestaan zowel uit publieke middelen, zoals deelnemersbijdragen, als private middelen.

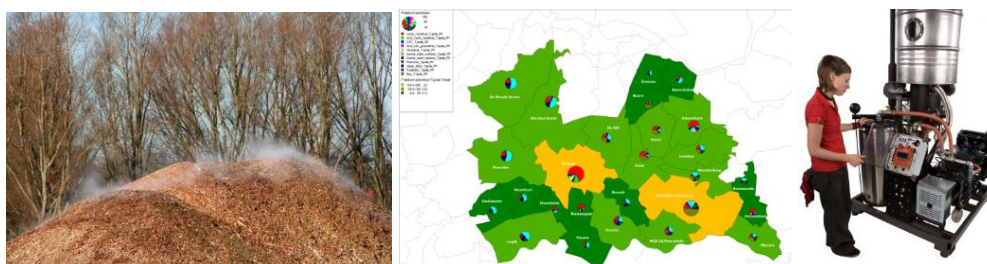

VOORBEELD: BIOMASSA

Opbrengsten en kosten

Opbrengsten uit biomassa wordt steeds vaker gebruikt (of als optie wordt gezien) om een deel van het onderhoud en beheer van natuur- en recreatieterreinen te kunnen financieren. Biomassa maakt een snelle ontwikkeling door. Biomassa uit de natuur bestaat uit verschillende vormen, maar de meest voorkomende vorm is houtsnippers. De prijs van houtsnippers – afhankelijk van het vochtgehalte en type landschap – varieert tussen de € 40 en € 60 of € 1,2 - € 1,8 cent per kWh (WUR, 2011).

De gemiddelde kostprijs van het oogsten (incl. versnipperen en transport) van verschillende typen landschapselementen bedraagt echter 4 à 5 € cent per kWh. De prijs is echter ook nog afhankelijk van het gevoerde landschapsbeheer, de gebruikte werktuigen, het volume van de oogst en terreinomstandigheden. In de praktijk is er daardoor een grote spreiding in de kostprijs voor het oogsten van snoeihout. De huidige prijs voor houtsnippers dekt ternauwernood de kosten voor het versnipperen en het transport (WUR, 2011). De vraag is dus in hoeverre de inkomsten bijdragen aan het bekostigen van onderhoud en beheer.

Biomassa potentieel provincie Utrecht

De provincie Utrecht is een bosrijke provincie. Het totale oppervlak aan bos in de provincie is 17.200 hectare, waarvan het grootste deel op de Utrechtse Heuvelrug. De kansen voor biomassa uit bos (houtsnippers) zijn in dit gebied het grootst. In totaal kan jaarlijks ca. 41,3 kton droge stof bos worden geoogst (Ecofys, 2011). De precieze opbrengst is echter niet bekend. Uitgaand van een gemiddelde prijs van € 50 per ton, ligt er een opbrengst potentie van € 2 mln. het is echter onrealistisch aan te nemen dat deze opbrengsten ten goede komen aan de recreatiegebieden. Helemaal gezien het grote pallet aan grondeigenaren in de provincie Utrecht, waarvan de particuliere partijen (40%) het grootste zijn, gevolgd door Staatsbosbeheer (23%) en het Utrechts Landschap (16%). Wanneer de kostprijs van de oogst, transport, etc. wordt verrekend met de totale opbrengst is de winst beperkt en wellicht zelfs negatief. Maar er zijn een aantal rendabele voorbeelden bekend.

De **grootste winst van biomassa** zit in het creëren van een gezamenlijk belang met de stakeholders in de gebieden. Ook hier is een relatie te leggen met de **mini-economie** (zie later in het onderzoek). Partijen in de mini-economie kunnen gezamenlijk een biovergassingsinstallatie aanschaffen en op deze manier zelfstandig energie opwekken. Dit kan aanzienlijk schelen in de kosten. Ook de onderhoudskosten in het gebied worden daardoor lager. Deze ontwikkeling kan tevens als incentive werken voor nieuwe recreatieve ondernemers, omdat hun bedrijfskosten lager zijn. Hierdoor kunnen deze bedrijven – door de gebiedsregisseur – eerder overgehaald worden om in het gebied te investeren.

Hoofdstuk 6 **Toets in de praktijk**

6.1 Inleiding

In hoofdstuk 4 is een gebiedsstrategie uitgewerkt in de vorm van een keuzemodel. In dit hoofdstuk worden de keuzes toegepast op een aantal gebiedscases. Gekozen is om het keuzemodel uit te werken voor de recreatiegebieden:

- A Henschotermeer
- B Bos Nieuw Wulven

Op basis van vele gesprekken en workshops in het veld met zowel het bedrijfsleven en overheden, bestuurlijke en ambtelijke overleggen en beschikbare informatie worden de gebiedscases uitgewerkt.

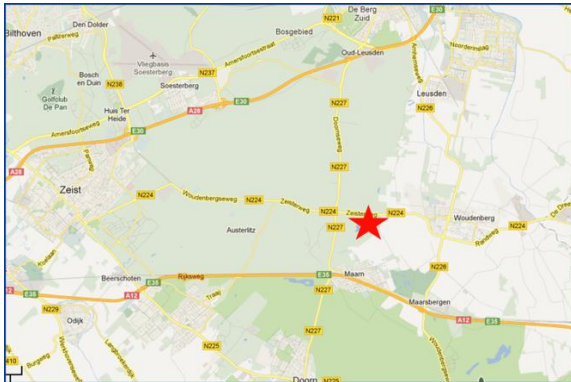
De opbouw van de toets in de praktijk is als volgt. Allereerst wordt de huidige situatie (ist-situatie) van de gebieden beschreven. Daarna wordt aan de hand van het keuzemodel uit hoofdstuk vier de ontwikkelrichting beschreven. De praktijktoets wordt afgesloten met een advies in welke richting het gebied zich zou kunnen ontwikkelen.

De verdienmogelijkheden die in dit hoofdstuk aan de orde komen, zijn de resultaten van de brainstormsessies tijdens de workshops, gesprekken met ondernemers. De cases geven dus een **eerste indicatie wat er in de gebieden mogelijk is**. Het gaat expliciet om een eerste vingeroefening, andere opties zijn zeker ook het onderzoeken waard in de aanpak van een gebied.

6.2 Gebiedscase Henschotermeer

Huidige situatie (ist)

Gebiedstypering

Het Henschotermeer is één van de populaire recreatiegebieden in de provincie Utrecht, gelegen op de grens van de gemeenten Woudenberg en Utrechtse Heuvelrug. Vanwege de recreatiemogelijkheden is het een drukbezochte zomerbestemming. Maar ook tijdens strenge winterdagen – wanneer er ijs ligt – is het gebied populair onder schaatser. Afhankelijk van het aantal mooie dagen, recreëren hier jaarlijks 340.000 (telling 2010) recreanten. Het recreatie terrein is 75

hectare groot en bestaat uit een recreatieplas omgeven door circa 4 kilometer zandstrand met daar omheen bos. In de plas is een eiland, welke via twee loopbruggen bereikt kan worden.

Het gebied is in eigendom bij Landgoed Den Treek-Henschoten B.V.. Het Recreatieschap UHVK voert het beheer en onderhoud uit en heeft hiertoe een huurovereenkomst getekend met de landgoedeigenaar. Voor het Henschotermeer geldt een huur van 37.500 euro per jaar, met een jaarlijkse indexering op basis van inflatie (2005 = 100)²⁷. De overeenkomst is recentelijk verlengd tot 31 december 2029. Op basis van deze overeenkomst komen inkomsten verkregen uit parkeergelden en eventuele entreegelden ten goede aan het Recreatieschap. Het Recreatieschap heeft een inspanningsverplichting met de eigenaar om binnen twee jaar na 1 januari 2005 een horecagelegenheid te realiseren op het terrein van het Henschotermeer. Na realisatie dient het Recreatieschap aan de landgoedeigenaar bovenop de reguliere huursom een vergoeding te verstrekken van € 13.750. Tot op heden is nog niet aan deze inspanningsverplichting voldaan. Alhoewel er volgens RMN wel degelijk mogelijkheden zijn, kan zij vanwege planologische beperkingen en specifieke wensen van andere stakeholders, niet aan de inspanningsverplichting voldoen.

Het Recreatieschap heeft een inspanningsverplichting met de eigenaar om binnen twee jaar na 1 januari 2005 een horecagelegenheid te realiseren op het terrein van het Henschotermeer. Na realisatie dient het Recreatieschap aan de landgoedeigenaar bovenop de reguliere huursom een vergoeding te verstrekken van € 13.750. Tot op heden is nog niet aan deze inspanningsverplichting voldaan. Alhoewel er volgens RMN wel degelijk mogelijkheden zijn, kan zij vanwege planologische beperkingen en specifieke wensen van andere stakeholders, niet aan de inspanningsverplichting voldoen.

²⁷ De huur bedraagt in 2012 € 43.400 per jaar.

In de **omgeving** van het recreatieterrein zijn verschillende campings en kleine bungalowparken: Allurepark Laag Kanje, vakantiepark de Heigraaf, minicamping Panhuis en camping- en kampeerboerderij 't Boerenerf. De groene omgeving, de wandel- en fietsroutes en natuurlijk het Henschotermeer, vormen voor de gasten van deze verblijfaccommodaties een belangrijk recreatief product.

Het Henschotermeer is vrij toegankelijk. Bezoekers die met de auto komen betalen wel voor het parkeren (€ 2 voor het eerste uur, daarna € 1 per 20 minuten). In 2013 wordt het parkeertarief verhoogd naar € 3 voor het eerste uur, daarna € 1,- per 20 minuten. Ook voor het stallen van de fiets wordt een vergoeding gevraagd. Voor de fietsenstalling geldt een dagtarief van € 1 per fiets en € 2 per bromfiets of motor.

Op het terrein zijn verschillende **voorzieningen**. Op zomerse dagen wordt badtoezicht gehouden. Daarnaast zijn er verschillende speeltoestellen aanwezig en aan de rand van het terrein liggen speelweiden en speelheuvels. Het beheerkantoor van het schap dient als EHBO-post en wordt gebruikt door de langlaufvereniging. Verder heeft het terrein een kiosk die wordt verpacht aan een horecaondernemer. Tevens zijn er toilet- en douchevoorzieningen op het terrein aanwezig en is er nog een apart EHBO gebouw annex toiletvoorziening.

Op basis van de kenmerken van het gebied kan recreatiegebied Henschotermeer het beste getypeerd worden als **koestergebied**. Het gebied heeft – ondanks dat het gebied waarschijnlijk voor een deel geëxclaveerd wordt uit de EHS – een hoog planologisch regime en kent relatief een groot aantal bezoekers per jaar.

Kosten en opbrengsten

De totale **exploitatiekosten** van het gebied Henschotermeer bedragen ca. € 437.240 per jaar (exclusief overhead). De werkelijke kosten zijn dus nog hoger²⁸. De exploitatiekosten kunnen verdeeld worden over de volgende kostenposten:

Tabel 6.1 Verdeling van de kosten in Euro's (prijsspeil 2012)

Kostenpost	Euro
Huur aan gebiedseigenaar	43.400
Onderhoud en beheer	272.100
Overige kosten	121.700
Overhead	Niet toegerekend
Totaal	437.200

Bron: RMN, 2012

²⁸ Wij hebben geen inzicht in de overhead kosten op gebiedsniveau. De overhead kosten bestaat uit algemene kosten die RMN maakt en aan de hand van een verdeelsleutel toebedeeld wordt aan de gebieden.

De kosten worden gedekt uit deelnemersbijdragen en opbrengsten uit het gebied. De opbrengsten uit het gebied zijn relatief hoog, namelijk 65%. Het overige deel van de kosten worden gedekt uit de deelnemersbijdragen.

Tabel 6.2 *Inkomsten in Euro's in 2012*

Inkomsten	Euro
Opbrengsten uit het gebied	286.000
Deelnemersbijdragen	151.240
Totaal	437.200

Bron: RMN, 2012

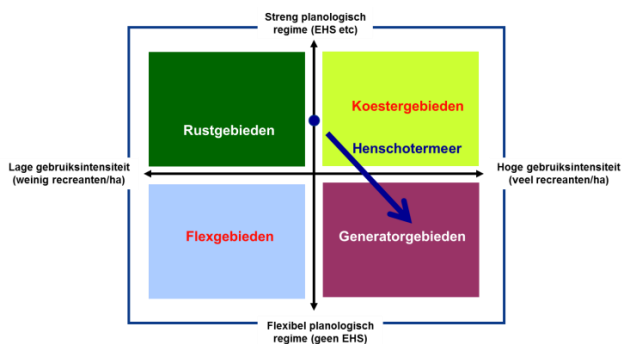
De ophoging van de parkeertarieven in 2013, van € 2,- voor het eerste uur naar € 3 euro voor het eerste uur, zal een grote bijdrage leveren aan het dekken van de kosten.

Ontwikkelperspectieven (soll)

Het Henschotermeer ligt in een zeer bosrijke en aantrekkelijke omgeving. De plas biedt op zomerdagen verkoeling aan de recreant. Gedurende de overige dagen (het overgrote deel) wordt het park bezocht voor een wandeling of voor de rust. Ondanks het Nederlandse klimaat is het aantal bezoekers van het Henschotermeer relatief hoog. Dit houdt in dat het gebied veel recreatief potentieel heeft. Daarnaast zijn rondom het gebied verschillende verblijfsaccommodaties gelegen.

Bepalen van de gebiedsstrategie

Het Henschotermeer is getypeerd als koestergebied. Op basis van het keuzemodel uit hoofdstuk 4 kan het recreatiegebied zich in twee richtingen ontwikkelen, namelijk de ontwikkelrichtingen conserveren en exploiteren. Wanneer het gebied Henschotermeer wordt geconserveerd, dan blijft het gebiedstype gelijk. Men kan er voor kiezen alles te houden zoals het is, maar hierdoor wordt

onrecht gedaan aan de kansen van het gebied. Gezien het grote aantal bezoekers lijkt dit ook niet de meest voor de hand liggende ontwikkelrichting.

Tijdens een - speciaal voor dit onderzoek georganiseerde - workshop voor dit gebied werd duidelijk dat zowel de overheid (provinciaal en lokaal) en de ondernemers (vertegenwoordigd door de RECRON) voorstander zijn van het ontwikkelen van het recreatiegebied naar een **generatorgebied**. Hiermee wordt indirect aangegeven dat er bereidheid is om het pla-

nologisch regime te versoepelen en zodoende ook meer verdienmogelijkheden toe te staan in het gebied. Door te kiezen het gebied te transformeren naar een generatorgebied wordt gekozen voor de **ontwikkelrichting exploiteren**.

Het Henschotermeer heeft vanwege de aanwezige gebiedskwaliteiten en de grote bezoekers aantallen een hoog verdienpotentieel. Op dit moment worden deze onvoldoende benut. Het feit dat het recreatieschap niet aan haar inspanningsverplichting richting de gebiedseigenaar kan voldoen voor het ontwikkelen van een horecagelegenheid, onderstreept nogmaals het feit dat de planologische beperkingen in het gebied erg streng zijn. De eerste stap richting een generatorgebied is dus het versoepelen van het planologisch regime.

Het verdienpotentieel van het Henschotermeer kan op twee manieren worden verzilverd. Allereerst door de huidige functie van het gebied te optimaliseren door meer functies binnen het bestaande profiel toe te voegen en zodoende meer bezoekers aan te trekken. De tweede manier is rigoureuzer, namelijk transformatie van het totale gebied op basis van een bepaald thema. Deze twee verdienmogelijkheden worden hieronder kort toegelicht.

1 Doorgaan zoals het gaat, maar wel verbreden

Het Henschotermeer heeft van zichzelf voldoende gebiedskwaliteiten om meer verdienpotentieel te realiseren. In dit scenario worden de verdienmogelijkheden gezocht in het verbreden van activiteiten, zodat het aantal recreanten gedurende een langere periode in het jaar het Henschotermeer bezoeken. Voorbeelden om deze seizoenverbreding te realiseren is het creëren van een (deels) overdekte plas, zodat gedurende het gehele jaar in het gebied gezwommen kan worden.

Verder moet aan de inspanningsverplichting richting de gebiedseigenaar worden voldaan, door het ontwikkelen van een nieuwe entree met bezoekerscentrum voor het Henschotermeer en omgeving en horecagelegenheid. Deze ontwikkeling zou een prominente rol kunnen spelen bij de mogelijk op te richten minieconomie. Verder zou het aantal belevingselementen vergroot moeten worden, bijvoorbeeld boomhutten op het eiland. Het organiseren van kleinschalige evenementen (toneel, concerten, etc.) passen ook binnen dit scenario. In dit scenario worden de activiteiten geconcentreerd op een deel van het terrein (zie figuur).

Om in dit scenario meer te verdienen moet:

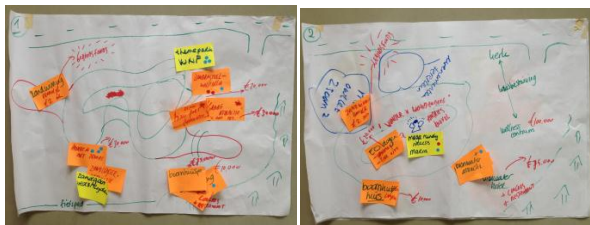
- planologisch meer toegestaan worden, maar de ontwikkeling moet passen binnen de natuurkaders;
- er een heldere rolverdeling zijn tussen gebiedseigenaar, beherende partij, gemeenten en private partijen. Deze moet formeel zijn vastgelegd in een PPS (gezamenlijk proces);
- wellicht een deel van het gebied afgesloten worden voor publiek;
- de poortfunctie gerealiseerd worden en zichtbaar gemaakt worden.

Het verdienpotentieel van de verschillende activiteiten in dit scenario ligt gemiddeld tussen de € 20.000 en € 50.000 per activiteit, gebaseerd op de inschattingen gemaakt tijdens de workshop.

2 Gebiedsontwikkeling rondom een bepaald thema

Het tweede scenario betreft een transformatie van het Henschotermeer, waarbij meer belewingselementen aan het gebied worden toegevoegd. Dit betekent dat het Henschotermeer deels op de schop wordt genomen en op verschillende plaatsen nieuwe ontwikkelingen plaatsvinden. Kortom, een integrale gebiedsaanpak van het gehele terrein rondom een kenmerkend thema. Thema's waar aan gedacht kan worden zijn zand en bezinning. Hiervoor zijn twee concrete cases uitgewerkt.

Bij beide mogelijke ontwikkelingen wordt uitgegaan van een volledige aanpak van het terrein. Behalve nieuwe gebiedsfuncties, zoals een graafmachine attractie of een havenattractie, wordt in beide scenario's de plas uitgebreid. De inkomsten die hiermee worden gegenereerd worden in een gebiedsfonds gestort, om zodoende met de jaarlijkse rente een deel van het onderhoud en beheer te kunnen uitvoeren. Ook wordt ruimte geboden voor verblijfaccommodaties (hotel, camping).

Deze grootschalige ontwikkelingen vergen veel flexibiliteit en politieke en maatschappelijke wil en komen dus alleen tot ontwikkeling

wanneer de overheid bereid is te 'durven los laten'. De vraag is in hoeverre een dergelijke ontwikkeling realistisch is gezien het verleden met betrekking tot dit gebied. Echter, indien (een deel) van deze ontwikkelingen gerealiseerd worden, dan is een **volledige dekking vanuit de markt** realistisch.

Om in dit scenario te kunnen verdienen moet:

- het huidige strenge planologische regime worden losgelaten;
- een helder transitiestrategie worden geschreven → hoe wordt het resultaat geboekt, wat is daar voor nodig, etc.
- meer ruimte aan de markt worden overgelaten, de overheid is slechts faciliterend;
- een gebiedsregisseur worden aangesteld die (onder andere) de ontwikkeling van dit gebied moet realiseren. De gebiedsregisseur moet tevens de belangen van alle partijen bewaken.

Het verdienpotentieel van de verschillende activiteiten in dit scenario ligt gemiddeld tussen de € 10.000 en € 75.000 per activiteit, gebaseerd op de inschattingen gemaakt tijdens de workshop.

Voor beide scenario's geldt dat er intensief overleg noodzakelijk is met de eigenaar over de (on)mogelijkheden en de financiële consequenties.

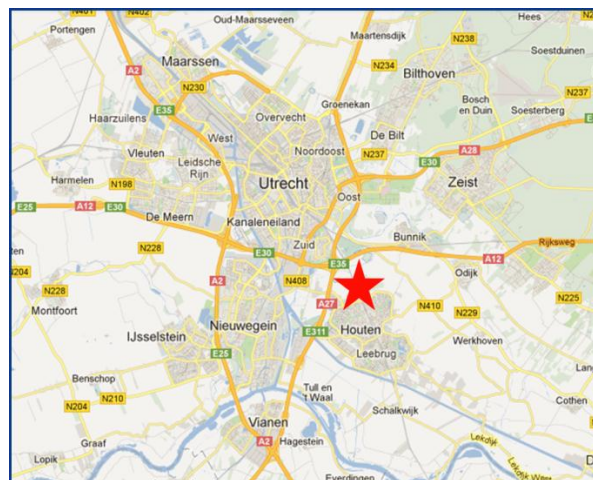
6.3 Gebiedscase Bos Nieuw Wulven

Huidige situatie (ist)

Gebiedstypering

Recreatieterrein Bos Nieuw Wulven is gelegen op de grens van de gemeenten Houten en Bunnik en is eigendom van Staatsbosbeheer. Het gebied kent een lange geschiedenis die terug gaat naar het Romeinse Rijk. Ondanks de rijke historie van de omgeving, is Bos Nieuw Wulven een relatief nieuw recreatie gebied. Het noordelijke deel van Nieuw Wulven is rond de eeuwwisseling aangelegd. Het zuidelijk deel in 2007.

Bos nieuw Wulven is een recreatiegebied van circa 100 hectare groot met als nevenfunctie natuur. Het bos bestaat uit verschillende bossen (entreebos, drasbos, dwaalbos, boogbos, kamerbos, speelbos Het Grote Fort). Daarnaast beschikt het recreatiegebied over een uitzichtpunt in noordelijke richting (Bunnik). Jaarlijks bezoeken circa 180.000 mensen het gebied dat vrij toegankelijk is voor het publiek. Op zichzelf een groot aantal, maar gezien de omvang van het gebied en de ligging nabij Utrecht en Houten aan de lage kant.

Het gebied is gelegen in de stadsrandzone en is daarmee één van de RodS-gebieden om de recreatiedruk vanuit de stad (Utrecht) weg te nemen. Gezien de bezuinigingen op RodS, is op korte termijn minder geld beschikbaar om het onderhoud en beheer te financieren. In de nabije omgeving zijn Fort bij Vechten en Amelisweerd gelegen. Met Bos Nieuw Wulven moet een deel van de recreatiedruk aan de Zuidoost kant van Utrecht worden weggenomen. Op dit moment wordt reeds nagedacht over de mogelijkheden om de potentie van het gebied – ook in relatie met de andere recreatiegebieden – te versterken. In de buurt van Bos Nieuw Wulven zijn twee campings gelegen, namelijk De Vliert en de Boomgaard. De Boomgaard noemt het Speelbos nadrukkelijk op hun website ter promotie van de camping. De omgeving en de nabijheid van ander recreatieve voorzieningen vormen voor de gasten een aantrekkelijk recreatief product.

Het gebied is in eigendom van Staatsbosbeheer. Zij voert tevens het onderhoud en beheer uit. Het onderhoud en beheer van de fietspaden wordt door het recreatieschap Stichtse Groenlanden uitgevoerd.

Op basis van de kenmerken van het gebied kan recreatiegebied Bos Nieuw Wulven het beste getypeerd worden als **flexgebied**. Het gebied heeft ruimere planologische mogelijkheden en kent relatief weinig bezoekers per jaar.

Kosten en opbrengsten

De totale exploitatielasten van Bos Nieuw Wulven inclusief het Speelbos bedragen € 205.000. Hierin zijn de kosten voor het beheer van de fietspaden niet meegenomen. De onderhoudskosten van het Speelbos (8 ha) bedragen € 25.000. Voor het onderhoud en beheer van het Speelbos ontvangt Staatsbosbeheer een bijdrage van de gemeente Houten van € 25.000.

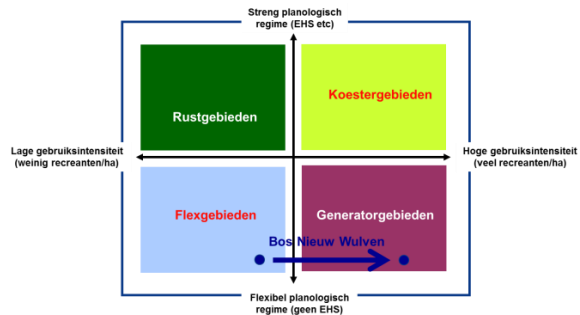
Er worden geen opbrengsten uit het gebied gegenereerd. Staatsbosbeheer is volledig verantwoordelijk voor de financiering van het gebied. Staatsbosbeheer haalt landelijk circa 33% van haar inkomsten uit de markt. Dit betekent dat van de totale kosten van Bos Nieuw Wulven (€ 180.000), ongeveer € 60.000 uit de markt zou moeten worden gehaald. Aangezien de lokale opbrengsten zeer beperkt zijn, financiert Staatsbosbeheer de kosten vanuit inkomsten die elders op hun terreinen gegenereerd worden.

Ontwikkelperspectieven (soll)

Bos Nieuw Wulven is nu gekarakteriseerd als een flexgebied. Er kan op drie manieren met het gebied omgegaan worden. Allereerst kan er voor gekozen worden niets te doen en het gebied een flexgebied te laten blijven. Daarnaast kunnen er meer beperkingen op het gebied gelegd worden, zodat het zich kan door ontwikkelen tot rustgebied. Tot slot heeft het gebied de potentie een generatorgebied te worden.

Bepalen van de gebiedsstrategie

Bos Nieuw Wulven is gelegen in het Kromme Rijngebied. Een aantrekkelijke omgeving met meerdere gezichten. Bos Nieuw Wulven maakt op dit moment onvoldoende gebruik van haar aantrekkelijke ligging, te midden in het gebied en aan de rand van Utrecht. Dit blijkt ook uit het feit dat het gebied nog onvoldoende de recreatiedruk van Amelisweerd opvangt.

Gezien de ontwikkelpotentie van Bos Nieuw Wulven lijkt conserveren niet de meest logische ontwikkelrichting. Het gebied heeft een beperkt planologisch regime, waardoor er voldoende kansen liggen om het gebied te ontwikkelen tot generatorgebied. Niets doen lijkt hierdoor ook geen reële optie. Een ontwikkeling richting een rustgebied lijkt – mede gezien het aantal recreanten – niet realistisch. Kortom, op basis van het keuzemodel uit hoofdstuk 4 lijkt een **ontwikkelrichting exploreren** de meest logische. Ook de stakeholders in het gebied zijn voorstander van deze ontwikkelrichting. Zowel Staatsbosbeheer, ondernemers en de overheid zien volop mogelijkheden – vooral in combinatie met Fort bij Vechten – om het gebied verder te ontwikkelen en zodoende het verdienpotentieel te vergroten.

Gezien de relaties met de andere recreatiegebieden in de omgeving (Amelisweerd en Fort Vechten) lijkt het aantrekkelijk om de gebieden te bezien als een **mini-economie**. Werken aan een gezamenlijke gebiedsstrategie gericht op het realiseren van een sterk en samenhangend recreatiegebied. Het aanstellen van een gebiedsregisseur is een eerste stap om dit te realiseren.

Bos Nieuw Wulven kent op dit moment geen recreatieve voorzieningen waar inkomsten uit gegenereerd worden. Het bos, inclusief het Speelbos, is vrij toegankelijk voor publiek. De stakeholders in het gebied zien voldoende kansen om meer inkomsten uit het gebied te genereren, met name door nieuwe functies aan het gebied toe te voegen²⁹. Gedacht wordt aan een integrale gebiedsaanpak waar verbindingen worden gelegd met de NHW en het Romeinse verleden. Op deze manier worden nadrukkelijk nieuwe functies aan het gebied toegevoegd. Gedacht kan worden aan een Romeins badhuis, klimbos en hotel. Inkomsten worden gegenereerd uit pacht. Tijdens de workshop is door de deelnemers een inschatting gemaakt van de mogelijke opbrengsten: tussen de € 10.000 (klimbos) en € 100.000 (badhuis) zou er aan inkomsten gegenereerd moeten kunnen worden voor de verschillende activiteiten. Een bijkomend voordeel van een badhuis is dat het de biodiversiteit in het gebied kan vergroten (Innovatienetwerk, 2012). Naast het Romeins landgoed leent het gebied zich ook goed - gezien de ligging nabij Utrecht en Houten – voor een recreatieplas. De inkomsten uit de verkoop van de grond kan (via een fonds) gebruikt worden voor toekomstig onderhoud en beheer. Verder kan in combinatie met andere recreatiegebieden (mini-economie) de kansen voor biomassa en houtproductie worden uitgezocht (zie innovatienetwerk). Voor een rendabele energieproductie is minimaal 1.100 ton biomassa nodig (Innovatienetwerk, 2012). Een gemiddeld bos kan deze hoeveelheid niet produceren. Samenwerken met andere gebieden en gebiedseigenaren is daarom noodzakelijk. Zo kan landgoed Lankheet en haar drie partners (Staatsbosbeheer, natuurmonumenten en het Waterschap) voldoende energie produceren om een zwembad, een school en zorgcentrum in Neede te verwarmen (InnovatieNetwerk, 2012).

Hoewel een integrale aanpak aantrekkelijk lijkt, ligt dit ook zeer complex. Er moet voldoende (politiek) draagvlak zijn en er moet voldoende planologisch ruimte worden geboden. Daarom kan er ook gekozen worden om af te zien van een integrale aanpak en te zoeken naar een quick win, waarmee een groot deel van de kosten gedekt kan worden. Een voorbeeld van een quick win is een bijvoorbeeld een golfbaan. Indien deze gerealiseerd wordt, dan kan er een besparing gerealiseerd worden van circa € 150.000³⁰. Dit bedrag gebaseerd op pachtinkomsten voor een golfbaan van circa 60-70 ha en de besparing op het beheer en onderhoud, aangezien deze door de golfbaanondernemer worden uitgevoerd. Daarnaast garanderen zij publieke toegankelijkheid van het gebied.

Bovenstaande ontwikkelingen bieden ook kansen voor betaald parkeren. De recreatieve voorzieningen zullen een grotere stroom aan recreanten genereren en daarmee ook auto's. Het invoeren van betaald parkeren kan – ondanks de hoge initiële investeringen - aanvullende opbrengsten genereren.

²⁹ Workshop Zuid d.d. 31 mei 2012

³⁰ Gebaseerd op marktconforme tarieven voor het uitbaten van golfbanen.

Om de verdienkansen te verzilveren moet er een slag worden gemaakt:

- Een duidelijke keuze in de strategische ambities van het gebied: welke ontwikkelingsrichting is gewenst?
- Duidelijke kaders aangeven wat wel en niet gewenst is binnen de ontwikkelrichting van het gebied.
- Inventariseren welke opties het meeste draagvlak hebben bij de verschillende stakeholders.
- Voor de realistische varianten een gedetailleerde kosten/baten analyse maken, zodat duidelijk is welke verdienperspectieven er per optie zijn.
- Het betrekken van de betreffende stakeholders bij deze transformatie, die uiteindelijk ook het nieuwe gebied binnen de gestelde kaders vorm gaan geven en gaan exploiteren.
- Het gebied leent zich bij uitstek voor een soort pilot met de aanpak middels de mini-economie en de gebiedsregisseur.

Hoofdstuk 7 **Aanbevelingen voor Utrecht**

Gedurende het onderzoek naar de toekomst van recreatie in de provincie Utrecht is er met een breed scala aan betrokken stakeholders gesproken en zijn er diverse workshops georganiseerd. Daarnaast zijn deskundigen geraadpleegd en is er gebruik gemaakt van een aantal relevante onderzoeksresultaten en studies. BCI en Orange Olive hebben naar aanleiding hiervan de belangrijkste conclusies en aanbevelingen op een rijtje gezet.

7.1 Conclusies

- 1 ***Het financiële probleem heeft meerdere dimensies van uiteenlopende omvang.*** De totale jaarlijkse financiële opgave voor het onderhoud en beheer van bovenlokale recreatiegebieden (RMN en RodS) in de provincie Utrecht bedraagt circa 6 miljoen euro. Dit is relatief beperkt in relatie tot andere beleidsvelden en begrotingsposten van de betrokken overheden en in het licht van de omvang van recreatie & toerisme als economische sector (meer dan € 2 miljard per jaar). Dit neemt niet weg dat de budgetten onder druk staan. Deels vanwege voorgenomen bezuinigingen, maar ook vanwege de grote bedragen die gemoeid zijn met eenmalige investeringen in (groot en/of achterstallig) onderhoud en urgente vernieuwingen in het aanbod. De urgentie om kosten anders te verdelen en opbrengsten te vergroten is dan ook groot. Dat betekent dat het niet primair en uitsluitend een financieel probleem is. Het gaat ook over de zoektocht naar randvoorwaarden waaronder andere (private) spelers kunnen, willen en mogen participeren en delen in de financiële verantwoordelijkheden.
- 2 ***Er is een te grote focus op kostenbesparing en er wordt te weinig gedacht in exploitatiemogelijkheden.*** Het onderhouden van de recreatiegebieden in de provincie Utrecht kost geld. Ook om de recreatieve mogelijkheden aan te laten sluiten bij de steeds veeleisender recreant is extra geld benodigd. Er wordt in het werkveld met name bij de overheden echter nog steeds veel gedacht in termen van kostenbesparing in plaats van exploitatiemogelijkheden. De vraag “Hoe kunnen we de ambities in dit gebied realiseren samen met de stakeholders en de beschikbare middelen?” zou centraal moeten staan.
- 3 ***Verdienpotentieel is beschikbaar maar blijft onbenut.*** Er is een breed scala aan verdienmogelijkheden beschikbaar. Soms zijn er veel kleine initiatieven nodig, maar het komt ook voor dat zich mogelijkheden in de markt voordoen die veel geld voor het betreffende gebied kunnen opleveren. Het verdienpotentieel blijft vaak liggen omdat de gestelde randvoorwaarden te beperkend en te weinig flexibel zijn. De beschikbare initia-

tieven worden vroegtijdig afgeserveerd of de benodigde lange adem en lange termijn visie ontbreekt om het te kunnen realiseren. Grofweg is het mogelijk om in een flexgebied en een generatorgebied te streven naar 100% marktfinanciering, indien de bereidheid bestaat bestaande beperkingen te versoepelen. In een koestergebied en rustgebied zou in het meest gunstige geval gemiddeld 50%, respectievelijk 25% marktfinanciering haalbaar kunnen zijn.

- 4 **100% marktfinancieren is onhaalbaar.** Ondanks dat er voldoende verdienpotentieel beschikbaar is, lenen niet alle recreatiegebieden zich voor het toepassen hiervan. Sommige gebieden zullen dan ook altijd op de een of andere wijze vanuit de overheid gefinancierd moeten worden. Met name rustgebieden en koestergebieden zullen voor een groot deel afhankelijk blijven van overheidsfinanciering. De overheid heeft ook een primaire taak om in de basisinfrastructuur voor de recreatieve voorzieningen, zoals bijvoorbeeld fiets- en wandelpaden, te voorzien. Ook binnen een typologie van recreatiegebieden kunnen er grote verschillen zijn: Het ene rustgebied kan bijvoorbeeld voor 80% uit de markt gefinancierd worden omdat er een natuurbegraafplaats is gevestigd, maar dit is uiteraard niet voor elk rustgebied mogelijk. Met name voor rustgebieden is er een belangrijke taak voor de overheid weggelegd. Een gebiedsspecifieke benadering is noodzakelijk, om per gebied de mogelijkheden van marktfinancieren te bekijken. Daarnaast is een lange adem noodzakelijk om vanuit de huidige situatie te transformeren naar een situatie met een optimaal aandeel aan marktfinanciering.
- 5 **De wens om ondernemers te laten meebetalen is erg opportuun.** Er wordt nogal snel geroepen dat marktpartijen die profiteren van de groene recreatieve omgeving hier ook maar aan mee moeten betalen. Natuurlijk is dit een interessante gedachtegang. Er moet echter wel een directe relatie bestaan tussen de toegevoegde waarde die geleverd wordt en de financiële bijdrage die een ondernemer levert. Oftewel, ondernemers willen best meebetalen, maar dan moet er ook een aanwijsbare tegenprestatie geleverd worden. Verder is de opinie van ondernemers dat zij al voldoende meebetalen en dat de kwaliteit van de locatie tot uitdrukking komt in de hoogte van de huur, pacht, ozb en afdrachten van omzetbelasting en toeristenbelasting. Een ondernemer die aan de Oude Gracht in Utrecht is gevestigd profiteert in gelijke mate van zijn omgeving als een ondernemer op de Utrechtse Heuvelrug.
- 6 **Er bestaat een groot spanningsveld in de beschikbare tijd.** Marktpartijen willen de kansen die er zijn binnen een redelijk korte termijn kunnen benutten. De doorlooptijden aan overheidszijde zijn echter dusdanig lang (gemiddeld 7 jaar) dat het enthousiasme van ondernemers flink getemperd wordt. Daarnaast kosten deze lange doorlooptijden ook veel geld voor marktpartijen, en niet alle marktpartijen beschikken over voldoende financiële middelen om deze periodes te overbruggen.
- 7 **Wantrouwen en argwaan overheersen.** Tussen marktpartijen en overheden bestaat een te groot gebrek aan vertrouwen. Overheden denken dat de marktpartijen alleen uit zijn op zoveel mogelijk winstbejag en dat de natuurwaarden onvoldoende gerespecteerd worden. Wij zijn deze ondernemers niet tegengekomen. Marktpartijen houden niet van een wispelturige overheid die periodiek van koers verandert. Overheden onderling hebben ook onvoldoende vertrouwen in elkaar.

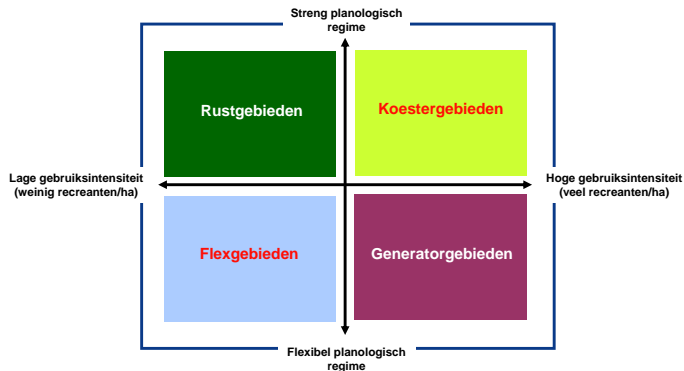
- 8 ***Samenwerking en synergie in recreatiegebieden staat nog in de kinderschoenen.*** Elk gebied heeft zijn specifieke eigenschappen, kwaliteiten, mogelijkheden, achtergronden en kent ook specifieke problemen en uitdagingen. De kennis van de recreatiegebieden zit voor het overgrote deel bij de mensen in de gebieden zelf. Deze lokale kennis en slagkracht wordt onvoldoende benut. In de gebieden wordt onvoldoende samengewerkt en te weinig gezocht naar mogelijke synergievoordelen. Zo zou onderhoud meer gezamenlijk door de verschillende terreinbeherende instanties aangepakt kunnen worden, zou een gebied samen beter vermarkt kunnen worden en kunnen er bijvoorbeeld gezamenlijke initiatieven genomen worden voor duurzame energie. De recreatiegebieden zelf en de mensen erin moeten meer centraal komen te staan. Om de ambities binnen een gebied te kunnen realiseren is dit van vitaal belang. Deze nieuwe vorm van het benaderen van recreatiegebieden vergt een lange adem. Het is daarom noodzakelijk om binnen de waan van de dag (politieke dynamiek) de stip aan de horizon altijd in zicht te houden.
- 9 ***Gebrek aan integrale benadering en flexibiliteit.*** Marktpartijen hebben vaak meerdere inkomstenbronnen nodig om hun organisatie rendabel te krijgen. Er worden dus kosten en opbrengsten gestapeld en dit vereist een integrale benadering. Bij overheden is er een gebrek aan integraal denken. Dit leidt tot te veel versnippering en tot onwerkbaar situaties. Bijvoorbeeld bestemmingsplannen die niet zijn toegerust op de activiteiten die uitgevoerd gaan worden en plannen die steeds herschreven moeten worden om ze te laten passen binnen de speerpunten die op dat moment binnen de overheid van kracht zijn. Er is sterk behoefte aan meer flexibiliteit, bijvoorbeeld in het vaststellen van bestemmingsplannen zodat nieuwe ontwikkelingen ook daadwerkelijk tot stand kunnen komen.
- 10 ***Een overheid die zoekende is.*** De nieuwe benadering vergt een andere grondhouding van de overheid. Als er meer aan de markt overgelaten wordt, dan betekent dat per definitie dat de markt ook meer invloed wil kunnen uitoefenen. De overheid zal dus meer los moeten laten en minder bepalend moeten zijn. De overheid is nog erg aan het zoeken naar houvast, om deze nieuwe, meer faciliterende rol te kunnen vervullen. Dit is voor veel medewerkers ook een aanzienlijke uitdaging. Op dit moment wordt nog te veel in kaders gedacht, ook met het oog op toekomstige ontwikkelingen.

Kortom, er is wel wat voor nodig om in de toekomst te komen tot nieuwe verdienmogelijkheden voor de recreatiegebieden in de provincie Utrecht. Binnen de huidige constellatie van overheden, marktpartijen en recreatieschappen zal een fundamenteel andere benadering gestalte moeten gaan krijgen om hier succesvol in te worden. Met andere woorden: als de overheid niet beweegt, zal de markt de haar toegedichte rol niet op (kunnen en willen) pakken. "Loslaten" betekent dat de overheid in eerste instantie veel meer tijd en energie zal moeten investeren om uiteindelijk meer aan de markt te kunnen overlaten. In de aanbevelingen zullen we de belangrijkste aspecten hiervoor duiden.

7.2 Aanbevelingen

1 Gedifferentieerde aanpak per gebied

Elk gebied vereist een specifieke aanpak en benadering. Grofweg kunnen de recreatieve gebieden in 4 typologieën worden onderverdeeld, gebaseerd op het aantal bezoekers en de ruimtelijke mogelijkheden:

Vervolgens zal er per gebied een keuzematrix uitgewerkt moeten worden om te bepalen in welke richting het gebied zich gaat ontwikkelen, waarbij uiteraard de optie “niets doen” ook bestaat. De basisvraag in het keuzemodel is “conserveren of exploiteren?” Indien gekozen wordt voor conserveren dan worden de te beschermen waarden strenger bewaakt, als gekozen wordt voor exploiteren dan ontstaan er meer verdienmogelijkheden. In beide gevallen moeten de verdienmogelijkheden passen binnen de strategische keuze die voor het gebied gemaakt is. Voor de 4 typologieën recreatiegebieden is naast de status quo situatie een optimalisatiestrategie denkbaar en een transitiestrategie uitgewerkt. Voor de hand liggende opties zijn:

- Rustgebied: Verder intensiveren of (een deel) transformeren tot koestergebied.
- Koestergebied: Verder optimaliseren binnen de bestaande mogelijkheden of (een deel) transformeren naar generatorgebied.
- Generatorgebied: Verder optimaliseren.
- Flexgebied: Status quo handhaven, Kwaliteit van de natuur- en/of andere waarden verhogen en rustgebied creëren of (een deel) transformeren naar generatorgebied.

Provinciebreed moet er natuurlijk voor gewaakt worden dat er een mooie differentiatie van recreatiegebieden blijft bestaan, goed geografisch verspreid over de provincie. Uit de workshops, interviews en de feedback op eerdere concepten blijkt dat er veel draagvlak is voor de indeling naar gebiedstypologieën en mogelijke transitiestrategieën.

De rol van de overheid verschilt per gebied. Voor rustgebieden is de rol van de overheid groot, omdat er in deze gebieden beperkte verdienkansen liggen. In de andere gebieden is

de rol voor de overheid minder groot. Om de verdienmogelijkheden optimaal te kunnen verzilveren, moet de overheid ***durven loslaten*** en het initiatief meer bij de markt laten.

2 *Aanstellen van een gebiedsregisseur*

Een gebiedsgerichte aanpak waarbij de strategische ambities van het gebied binnen een realistische periode gerealiseerd worden is alleen mogelijk indien een toegewijde gebiedsregisseur bereid is dit aan te jagen. De rol van gebiedsregisseur gaat verder dan die van een projectleider: de gebiedsregisseur is bovenal verantwoordelijk voor het realiseren van de ambitie, zowel in het functioneel gebruik van het gebied als voor de daarvoor benodigde inrichting en beheer. Hij is dus verantwoordelijk voor het realiseren van de afgesproken kwaliteit, het uitvoeren binnen de gestelde doorlooptijd en het werken binnen budget. Daarnaast weet de regisseur ook stakeholders met elkaar in verbinding te brengen, marktpartijen te motiveren om mee te investeren en kan ongebruikelijke combinaties maken die toegevoegde waarde leveren voor het gebied. De regisseur is onafhankelijk, weet de weg bij overheidspartners en spreekt de taal van de ondernemers. De gebiedsregisseur heeft het vertrouwen van alle stakeholders en heeft mandaat vanuit de overheidspartners. Indien in een gebied de huidige status quo wordt gehandhaafd is een gebiedsregisseur niet echt nodig. Bij een substantiële optimalisatieslag en bij de keuze voor een transitiestrategie is de gebiedsregisseur onmisbaar. Ook voor een gebiedsregisseur bestaat in de recreatiegebieden draagvlak, vooral bij marktpartijen die het ook als een mogelijkheid zien om “ontzorgd” te worden in de verschillende contacten met overheidspartners.

3 *Lokale slagkracht organiseren in een mini-economie*

Onder aanvoering van de gebiedsregisseur en passend binnen de gekozen gebiedsstrategie voor het betreffende gebied wordt er naar gestreefd een mini-economie vorm te geven. Stakeholders in het geografisch afgebakende gebied werken intensief samen en zoeken ook naar synergievoordelen. Te denken valt aan het gezamenlijk uitvoeren van onderhoud en het realiseren van duurzame bio-energie. Hierdoor kunnen kostenbesparingen gerealiseerd worden. Per gebied wordt bepaald welke verdienmogelijkheden er zijn die passen bij de gekozen ontwikkelstrategie. Er wordt ook bepaald welk aandeel marktfinanciering kan worden gerealiseerd en op welke termijn dat dit haalbaar is. Binnen de mini-economie kan ook een gezamenlijke marketingstrategie worden uitgewerkt, zodat het profiel en het aanbod van het recreatiegebied beter bekend is bij de recreant. Bijvoorbeeld bij rustgebieden zal de mini-economie een beperktere omvang hebben en is het financieringsdeel uit de markt beperkt. Ook het aantal bezoekers zal beperkt blijven, passend bij de gekozen ontwikkelstrategie. In een generatorgebied kan de mini-economie een behoorlijke omvang krijgen en zal het aandeel dat gefinancierd kan worden uit de markt ook groter zijn, evenals de marketingmogelijkheden en daarmee de bezoekersaantallen.

4 Financiële funding realiseren vanuit een gebiedsfonds/recreatiefonds

De recreatiegebieden in de mini-economie worden gefinancierd vanuit een gebiedsfonds of recreatiefonds. Op basis hiervan kunnen de gemeenschappelijke gebiedsdoelen worden gerealiseerd. Het fonds wordt gevuld vanuit overheidspartners en marktpartijen. De strategie kan erop gericht zijn een beperkt deel vanuit de markt te financieren (bijvoorbeeld rust- of koestergebied) maar ook een fors deel (Generator- of flexgebied). Het kan zelfs het streven zijn 100% vanuit de markt te financieren. In dat geval kan het financieringsaandeel vanuit de overheid langzaam worden teruggebracht tot 0%. Op het moment dat het recreatiegebied in staat is zonder overheidsfinanciering de kosten te dekken en bij de strategie passende recreatieve voorzieningen aan te bieden dan is er voor de overheids-partners een forse bezuiniging gerealiseerd, zonder verlies aan kwaliteit.

5 Toerusten van overheidspartners op hun nieuwe faciliterende rol

Overheidspartners moeten in staat worden gesteld hun nieuwe rol te ontwikkelen. Overheden moeten **leren loslaten** en faciliteren. Focus op het 'wat' en minder op het 'hoe'. Overheden ondergaan een transformatie van "bepalend" naar "kaderstellend" naar "richtinggevend". Schematisch ziet dat er als volgt uit:

- 1 Overheid bepaalt de richting, het wat en het hoe.
- 2 Overheid bepaalt de richting en stelt de kaders: wat niet. Wat wel en het hoe wordt overgelaten aan de markt.
- 3 Overheid bepaalt alleen de richting, het wat en hoe wordt overgelaten aan de markt (gebiedspartners). Initiatieven worden getoetst op hun passende bijdrage aan de gekozen strategische richting.

Overheidsorganisaties zitten nu in de transformatie van 1 naar 2. Dit is al een grote uitdaging. Fase 2 is al een enorme verbetering t.o.v. fase 1. Het is echter in veel gebieden onwenselijk dat de kaders alleen door de overheid worden vastgesteld. Ook de overheid heeft de wijsheid niet in pacht en op lokaal niveau is er veel kennis voorhanden waarmee kaders beter vastgesteld kunnen worden. Lokaal is men ook beter op de hoogte van noodzakelijke veranderingen. Dus het vaststellen van de kaders kan ook aan marktpartijen en maatschappelijke partijen worden overgelaten. Dan is een transitie van fase 2 naar fase 3 nodig. Zolang fase 3 nog niet van kracht is moeten marktpartijen op zijn minst stevig worden geconsulteerd, bij het vaststellen van de kaders. Overheidspartners moeten daarbij het vertrouwen hebben dat het gezamenlijke belang in de mini-economie er toe leidt dat initiatieven toegevoegde waarde hebben in het gebied. De ongepaste excessen zullen er zeker uitgehaald worden. Als de overheid niet beweegt, zal de markt de haar toegedichte rol niet op (kunnen en willen) pakken. De overheid zal meer moeten loslaten, maar "loslaten" bete-

kent ook dat de overheid in eerste instantie veel meer tijd en energie zal moeten investeren om uiteindelijk meer aan de markt te kunnen overlaten. Ook andere stakeholders, zoals recreatieschappen, dienen kritisch te kijken wat de nieuwe werkwijze betekent voor de competenties die ontwikkeld moeten worden. Zo kan het ontwikkelen van ondernemerschap belangrijk worden.

Deze 5 aanbevelingen vormen de basis voor een nieuwe daadkrachtige, integrale en gebiedsgerichte aanpak voor de recreatieve gebieden in de Provincie Utrecht, met zowel aandacht voor de behoefte om natuur- en andere waarden te beschermen als aandacht voor het exploiteren van verdienpotentieel. De overheid durft daarbij los te laten en is daarbij gewoon één van de gebiedspartners. De Utrechtse aanpak!

Bijlage 1

Cijfers bezoekers en omvang terreinen

Gebied	Beheerder	Aantal bezoekers	Omvang in HA	Bezoekers/HA	Bezoekers-intensiteit
Henschotermeer	RMN	340.000	75	4.533	+
Doornse Gat	RMN	94.000	14	6.812	+
Kwintelooyen	RMN	185.000	75	2.467	
Bos Nieuw Wulven	SBB	180.000	110	1.636	
Vinkeveense Plassen	RMN	358.000	50	7.160	+
Haarzuilens / De Haar	NM	200.000	389	514	
Middelwaard	RMN	64.000	35	1.829	
Oortjespad	RMN	197.000	20	9.949	+
Grote Maarsseveense Plas	RMN	350.000	100	3.500	
Nedereindse Plas	RMN	100.000	91	1.099	
t Waal	RMN	?	78	?	
Gravenbol	RMN	106.000	41	2.573	
Kleine Maarsseveense Plas	RMN	?	28	?	
Plas Laagraven	RMN	?	43	?	
Salmsteke	RMN	74.000	22	3.364	
Strijkviertel	RMN	50.000	20	2.451	
Bosdijk	RMN	17.000	21	817	
Donkereindse Bos	RMN	?	8	?	
Heulse Waard	RMN	20.000	6	3.390	
De Strook	RMN	178.000	6	32.364	+
De Leijen	RMN	?	6	?	
Heinoomsvaart	RMN	?	4	?	
Pyramide van Austerlitz	Particulier	60.000	70	857	
Haarrijnse Plas	Gemeente Utrecht	80.000	5	17.391	+
De Kaapse Bossen	NM	64.000	425	151	
Cattenbroekerplas	Gemeente Woerden	?	107	?	
Amelisweerd	Gemeente Utrecht	1.200.000	23	52.174	+
Fort Vechten	Nieuwland	?	?	?	
Ruigenhoekse polder	RMN	100.000	75	1.333	
Gagelbos/Noorderpark	SBB	50.000	50	1.000	
IJsselbos/Marnemoende	SBB	80.000	18	4.444	
Ouwehands Dierenpark/ Grebbeberg/Blauwe Kamer	Particulier	930.000 ³¹	21	44.286	+
Recreatieterrein vliegbasis Soesterberg	Divers	?	?	?	
Leersumse Veld	SBB	114.000	500	228	
Amerongse Berg	SBB	?	1.235	?	
Trekerpunt	Particulier	?	40	?	
Dierenpark Amersfoort	Particulier	673.000	28	23.865	+
Huize Doorn/Rosarium	Particulier	100.000	5	20.000	+

³¹ De bezoekersaantallen van deze gebieden zijn overwegend afkomstig van Ouwehands Dierenpark.

Gebied	Beheerder	Aantal bezoekers	Omvang in HA	Bezoekers/HA	Bezoekers-intensiteit
Lage Vuursche en omgeving	SBB	?	1.200	?	
Soesterduinen, de Bergjes	Gemeente Soest	?	95	?	
Kasteel Groeneveld	SBB	?	130	?	
Paleis Soestdijk	Domeinen	?	165	?	
Bosbad Amersfoort	SRO	65.600	5	13.120	+
Bosbad De Vuursche	Particulier	?	6	?	
Bosbad Leersum	Particulier	?	5	?	
Zanderij Maarn	RMN	?	30	?	
De Roode Haan	RMN	60.000	5	13.333	+

Bijlage 2 Recreatieschappen

Tabel 1 Begroting (2012) Recreatieschappen (excl. Omzetbelasting en vrijval kapitaallasten)

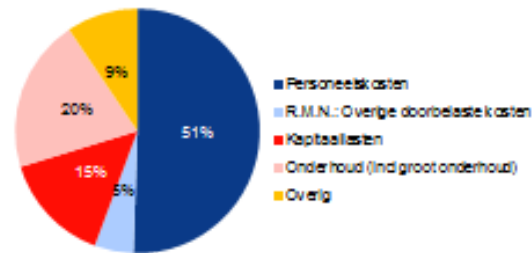
	UHK	SGL	Vinkeveen	Loosdrecht	Totaal
Lasten	1.591.200	3.303.100	1.264.100	1.781.700	7.940.100
Personeelskosten	804.020	1.425.100	681.208	930.091	3.840.418
R.M.N.: Overige doorbelaste kosten	82.269	148.100	85.166	108.824	424.359
Kapitaallasten	231.700	546.000	179.700	421.700	1.379.100
Onderhoud (incl. groot onderhoud)	323.086	960.300	216.619	223.488	1.723.494
Overig	150.125	223.600	101.407	97.598	572.730
Totaal	1.591.200	3.303.100	1.264.100	1.781.700	7.940.100
Baten	1.534.600	3.355.300	1.282.600	1.857.200	8.029.700
Opbrengsten van eigendommen	306.400	682.300	14.100	291.700	1.294.500
Rechten	-	-	88.200	226.900	315.100
Rente	29.800	34.500	8.600	2.600	75.500
Overige baten	5.800	112.200	4.900	86.600	209.500
Nagekomen baten	-	-	-	-	-
Opbrengsten	342.000	829.000	115.800	607.800	1.894.600
Deelnemersbijdrage	1.192.600	2.526.300	1.166.800	1.249.400	6.135.100
Tekort/overschot voor resultaatbestemming	-56.600	52.200	18.500	75.500	89.600

Bron: RMN, 2012

Utrechtse Heuvelrug Vallei en Kromme Rijngebied

- 10 Gebieden in het schap

- Henschotermeer
- Trekerpunt
- Doornse Gat
- Kwintelooyen
- Gravenbol
- Zanderij Maarn
- De Roodde Haan
- Utrechtse baan
- Stadssparren
- Passantenhaven Rhenen

- De totale **begrote kosten** van het schap bedrage circa €1,6 mln. (2012) excl. omzetbelasting en vrijval kapitaallasten.

- Het grootste deel van de kosten bestaan uit kosten voor personeel (51%), gevolgd door kosten voor onderhoud (20%) en kapitaallasten (15%).

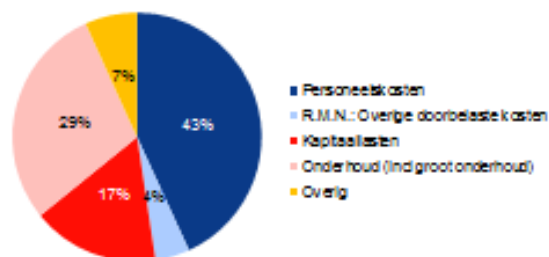
- Hiernaast is een onderverdeling van de kosten weergegeven

- De kosten worden **gefinancierd** uit
 - Deelnemersbijdragen (78%)
 - Opbrengsten uit gebied (22 %)

Stichtse Groenlanden

- 17 Gebieden in het schap

- Middelwaard
- Oortjespad
- Maarsseveense Plassen
- Nederlindse Plas
- 't Waal
- Plas Laagraven
- Salmstek
- Strijkwiel
- Heulise Waard
- De Leijen
- Ruljgenhoekse Polder
- Haarrijnse Plas
- Reijger
- Grutto
- Koekoek
- Fort Maarsseveen
- Meerlo

- De totale **begrote kosten** van het schap bedragen circa €3,3 mln. (2012) excl. omzetbelasting en vrijval kapitaallasten.

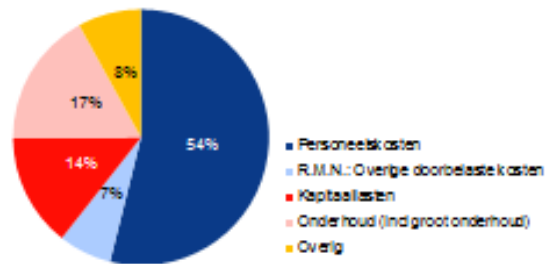
- Het grootste deel van de kosten bestaan uit kosten voor personeel (43%), onderhoud (29%), gevolgd door kapitaallasten (17%).

- Hiernaast zijn de kosten gespecificeerd

- De kosten worden **gefinancierd** uit
 - Deelnemersbijdragen (75%)
 - Opbrengsten uit gebied (25%)

Vinkeveense Passen

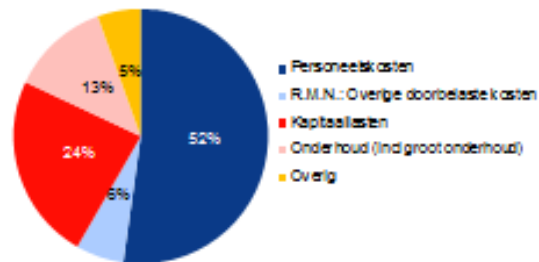
- De gebieden in het schap zijn:
 - 12 zandeilanden (incl. winkelpolder)
 - Pondschoekersluis
 - Kandelaar
 - Snoek
 - Brasem
 - Heinoomsvaart
 - Donkereindse Bos
 - Demmerikse Bos
 - De Hoef
- De totale **begrote kosten** van het schap bedragen circa €1,3 mln. (2012) excl. omzetbelasting en vrijval kapitaallasten.
- Hiernaast is een onderverdeling van de kosten weergegeven

- Het grootste deel van de kosten wordt bestaan uit kosten voor personeel (54%), gevolgd door kosten voor onderhoud (17%) en kapitaallasten (14%).
- De kosten worden **gefinancierd** uit
 - Deelnemersbijdragen (91%)
 - Opbrengsten uit gebied (9%)

Loosdrecht e.o.

- De gebieden in het schap zijn:
 - De strook
 - Bosdijk
 - De Aa
 - Oukoperdijk
 - Zwaan
 - Geer
 - De eilanden (Geitekaai, Meent, Weer, Bijtje en Markus Pos)
 - De Fuut
 - Legakkers
 - Vier sluisen
- De totale **begrote kosten** van het schap bedragen circa €1,8 mln. (2012) excl. omzetbelasting en vrijval kapitaallasten.
- Hiernaast is een onderverdeling van de kosten weergegeven

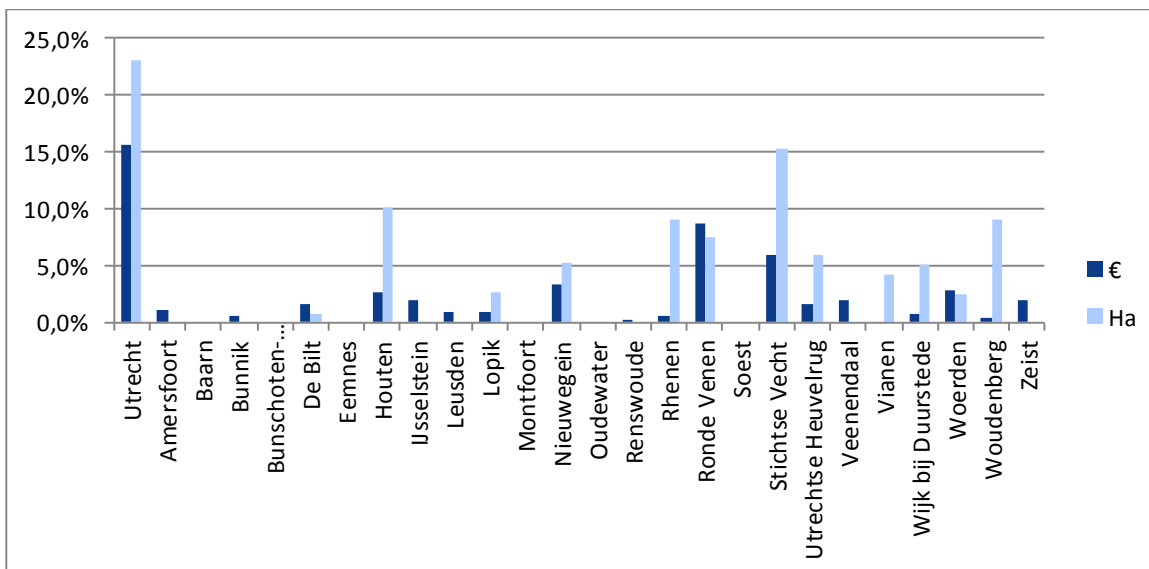
- Het grootste deel van de kosten wordt bestaan uit kosten voor personeel (52%), gevolgd door kapitaallasten (24%) en kosten voor onderhoud (13%).
- De kosten worden **gefinancierd** uit
 - Deelnemersbijdragen (87%)
 - Opbrengsten uit gebied (33%)

Tabel 2 Deelnemersbijdragen (2012)

	UHK	SGL	Vinkeveen	Loosdrecht	Totaal	€/inwoner	Aandeel in totaal	RMN-gebieden binnen de grenzen	Opmerking
Provincie Utrecht	467.921	749.371	482.100	160.900	1.860.292	1,50	30,8%	Ja	
Provincie Noord-Holland				366.400	366.400	0,14	6,1%	Ja	
Utrecht		932.470		158.100	1.090.570	3,45	18,0%	Ja	
Amersfoort	61.276				61.276	0,41	1,0%	Nee	
Amsterdam			232.100		232.100	0,29	3,8%	Nee	Stapt uit schap
Baarn						-	0,0%	Nee	Niet in GR
Bunnik	26.777				26.777	1,33	0,4%	Ja	
Bunschoten-Spakenburg						-	0,0%	Nee	Niet in GR
De Bilt	60.720	31.937			92.657	2,20	1,5%	Ja	
Eemnes						-	0,0%	Nee	Niet in GR
Houten		157.347			157.347	3,26	2,6%	Ja	
IJsselstein		113.085			113.085	3,30	1,9%	Ja	
Leusden	53.599				53.599	1,85	0,9%	Nee	
Lopik		46.832			46.832	3,33	0,8%	Ja	
Montfoort						-	0,0%	Nee	Niet in GR
Nieuwegein		201.205			201.205	3,31	3,3%	Ja	
Oudewater						-	0,0%	Nee	Niet in GR
Renswoude	8.417				8.417	1,75	0,1%	Nee	
Rhenen	35.267				35.267	1,85	0,6%	Ja	
Ronde Venen			452.600		452.600	10,53	7,5%	Ja	
Soest						-	0,0%	Nee	Niet in GR
Stichtse Vecht		131.049		222.200	353.249	5,58	5,8%	Ja	
Utrechtse Heuvelrug	91.983				91.983	1,91	1,5%	Ja	
Veenendaal	116.003				116.003	1,85	1,9%	Nee	
Vianen						-	0,0%	Ja	Niet in GR
Wijk bij Duurstede	43.769				43.769	1,90	0,7%	Ja	
Woerden		163.004			163.004	3,26	2,7%	Ja	
Woudenberg	21.770				21.770	1,81	0,4%	Ja	
Zeist	113.598				113.598	1,86	1,9%	Nee	
Wijdemeren (NH)				341.800	341.800	14,67	5,7%	Ja	
Totaal	1.101.100	2.526.300	1.166.800	1.249.400	6.043.600	1,01	100,0%		
Afkoopsom									
Utrecht	91.500								
TOTAAL	1.192.600	2.526.300	1.166.800	1.249.400	6.135.100				

Bron: RMN

Figuur 1 Verhouding omvang van recreatiegebieden en deelnemersbijdragen per gemeente

Bijlage 3 Financiering van groen en recreatie

Verdiene n met recrea tie en groen	I. recreatie & horeca
	II. onderhoud
	III. vastgoed
	IV. oogst uit natuur
	V. maatschappelijke diensten natuur
	VI. gebiedsaanpak en streekfondsen
	VII. kredieten en leningen
	VIII. fiscaal
	IX. overige inkomstenbronnen

I Recreatie en Horeca

- 1 Gastvrije Landgoederen
- 2 Golfbaan
- 3 Verhuur van kasteel
- 4 Betaald parkeren
- 5 Ruiterspaden
- 6 Vergunningensysteem mountainbikers
- 7 Recreatieve arrangementen
- 8 Digitale gastenpas
- 9 Opvang van paarden
- 10 Entreprijs
- 11 Kinderkampen
- 12 Ecotoerisme
- 13 Ecolodges
- 14 Partnerships bedrijven
- 15 Betalen voor recreatieve diensten
- 16 Creditcard van een bepaalde streek
- 17 Verplicht lidmaatschap ondernemers van een nationaallandschap

- 18 Verkoop merchandise van parken
- 19 Openluchtbioscoop
- 20 Visitor pay back
- 21 Liggelden
- 22 Watersportheffing
- 23 Snelvaartontheffingen en duikvergoedingen

II Kostenbesparingen onderhoud

- 1 Niet te veel vast personeel
- 2 Goedkope arbeidskrachten: vrijwilligers, taakstraf, geestelijke gezondheidzorg of sociale werkvoorziening
- 3 Verhuren arbeid, machines en vee
- 4 Concessies voor onderhoud met burgers en boeren
- 5 Begrazingseenheid
- 6 Natuur-erfpacht
- 7 Kennis en ervaring als natuurbezitter op de markt brengen
- 8 Ecological focus areas
- 9 Bezoekers belonen om invasieve soorten te verwijderen
- 10 Vereniging nieuwe wildernis
- 11 Particulier recreatiebeheer/recreatieve stadslandschappen

III Vastgoed

- 1 Bouw van woningen
- 2 Wellness
- 3 Zorgboerderij of zorg landschap
- 4 Uitzichtgarantie
- 5 Rood voor groen-beleid
- 6 Rood-voor-rood
- 7 Pachtgelden en leges
- 8 Nieuwe landgoederen en zorglandgoederen
- 9 Verhandelbare ontwikkelingsrechten
- 10 Natuurschoonwet 1928 (NSW)
- 11 1% regeling
- 12 Bovenplanse verevening tbv beheer
- 13 Zichtheffing
- 14 Selectief overdragen gronden
- 15 Landinrichting / Kavelruil
- 16 Grondsaldering
- 17 Bestemmingsheffing
- 18 Tijdelijke bestemmingen
- 19 Natuurcompensatiegelden
- 20 Functieflexibiliteit
- 21 Functieverandering Agrarische Bouwpercelen
- 22 Anterieure overeenkomst, op basis van WRO en de daarbij behorende Grexwet

IV Oogst uit natuur

- 1 Klei, zand, grind
- 2 Houtproductie
- 3 Eindproducten
- 4 Zelfstandig gas en elektriciteit genereren (GEK)
- 5 Biomassa
- 6 Hardhout
- 7 Gras
- 8 Jachtrecht
- 9 Vleesproductie
- 10 Landgoed en streekproducten
- 11 Fruit
- 12 Visvergunningen
- 13 Oogsten broeikasgas
- 14 Verkoop (kerst)bomen en ander groen uit eigen kwekerij
- 15 Bronwater
- 16 Biobased economy
- 17 Zonnepanelen
- 18 Windmolens

V Maatschappelijke diensten van natuur

- 1 Natuurbegraafplaatsen
- 2 Opvang van water
- 3 Waterhouderij
- 4 Waterzuiverende werking van bossen
- 5 Maatschappelijke stage
- 6 Boeren natuur en landschap laten beheren
- 7 Cursussen en opleidingen
- 8 Subsidie voor omzetten van landbouwgrond naar natuur
- 9 S(up)port for nature
- 10 De zorgverzekeraar betaalt
- 11 Groen-met-pensioen bos
- 12 Boscredits
- 13 Sponsorbos

VI Gebiedsaanpak en streekfondsen

- 1 Streekfondsen
- 2 Agrarische groenfondsen
- 3 Groene servicekosten
- 4 Klimaatlandschappen
- 5 Knooperven
- 6 Nieuwe Marken
- 7 Buurderij
- 8 Safaripark in Nederland

- 9 Gebiedscontracten
- 10 Parkmanagement
- 11 Meervoudig ruimtegebruik
- 12 Ketensamenhang

VII Kredieten en leningen

- 1 Borgstellingskrediet
- 2 Garantie Ondernemingsfinanciering
- 3 Microfinancieringsregeling
- 4 Garantie van derden (bijv. gemeenten)
- 5 Garantiefonds
- 6 BF-regeling = Bijzondere Financieringen, borgstelling van overheid (90%).

VIII. Fiscaal

- 1 Landbouw- en bosbouwvrijstelling
- 2 Vrijstelling box 3 (bossen, natuurterreinen en NSW onroerende zaken) en gedeeltelijke vrijstelling middels Groenregeling
- 3 Vrijstelling Vennootschapsbelasting (= NSW)
- 4 Vrijstelling Overdrachtsbelasting (ruilverkaveling, natuurbeschermingsorganisaties, SBB, NSW, ecologische bedrijfsverplaatsing, ruiling, landbouwstructuurverbetering)
- 5 Successie-, schenkingsrecht en recht van overgang (giften)
- 6 Fiscaal maken eigenaarslasten (analoog monumentenzorg)
- 7 Vrijstelling OZB particulieren (NSW, natuurterrein exploiteren, bedrijfsmatige cultuurgronden)
- 8 Kapitaalbelasting (landgoederen)
- 9 Successie-, schenkingsrecht en recht van overgang (NSW)
- 10 Omzetbelasting (laag tarief etc.)
- 11 Groenfinanciering - Regeling Groenprojecten 2010
- 12 Groen beleggen
- 13 Vaargeul mogelijk door lagere afdracht
- 14 Verhogen OZB
- 15 Vrijstelling Waterschapsbelasting (sommige natuurgebieden)
- 16 Overbruggingskrediet
- 17 Taxfree periode
- 18 Ontwikkelingstax
- 19 Iedere Nederlander betaalt €40 voor toegang tot natuur
- 20 Landschapsheffing provincies
- 21 Provinciale opcenten motorrijtuigenbelasting
- 22 Extra toeristen en forensenbelasting
- 23 Baatbelasting (zie ook bovenplanse verevening)
- 24 Precario (= gebruik-van-de-openbare-ruimte-belasting)
- 25 Fiscale voordelen investeren in bos

IX Overige inkomstenbronnen

- 1 Grote attracties en evenementen
- 2 Nationaal Bossenfonds
- 3 Landschapsveiling
- 4 Vereniging van vrienden
- 5 Green Deals
- 6 Crowdfunding
- 7 Sponsors
- 8 Affiliate marketing
- 9 Groene beleggingsfondsen
- 10 Mix van schenking en belegging
- 11 Nalatenschappen
- 12 Beleggingsfonds Fagoed
- 13 Nederlandse versie van de Britse National Trust
- 14 Kwalitatieve verplichtingen
- 15 Aandelen uitgeven
- 16 Nieuwe malebossen
- 17 Makelaars
- 18 Landgoedloterij
- 19 Natuurjaarkaart
- 20 Beheer inkopen met hulp van plaatselijke leden
- 21 Adoptie
- 22 Sponsoring
- 23 Landschapsveiling

Bijlage 4 Cases

- A Bos Nieuw Wulven
- B Gravenbol → ondernemers aanzet
- C Kwintelooyen
- D Vinkeveense Plassen
- E Focus op generatorgebieden
- F Opbrengst uit energie
- G Henschotermeer
- H Loosdrecht

A Bos Nieuw Wulven

Kenmerken

Ligging	Gemeente Houten en Bunnik
Omvang (ha)	Ca. 100 ha
Aantal bezoekers	Ca 180.000 bezoekers per jaar → ca 1.636 per ha
Karakteristieken	Gebied in stadsrandzone
Activiteiten	Wandelen, fietsen en spelen (speelbos)
Voorzieningen	Bos- en weldegebied, 8 ha speelbos, picknickplekken, parkeerplaatsen, fiets- en wandelpaden
Planologische beperkingen (EHS, etc.)	Laag
Eigendom	Staatsbosbeheer
Beheer	Staatsbosbeheer en recreatieschap Stichtse Groenlanden

Exploitatie

- De totale exploitatielasten van het gebied Bos Nieuw Wulven bedragen ca. €205.000 per jaar (incl. speelbos)
- Opbrengsten uit gebied (parkeren, verhuur, etc.): geen
- Jaarlijkse bijdrage van de gemeente Houten t.b.v. Speelbos van €25.000

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Verdienmogelijkheden (o.b.v. brainstorm)

- Zoek verbindingen met de historie van het gebied: **Romeins landgoed** als integraal gebiedsontwikkeling concept

Romeins Landgoed	€/per jaar
Badhuis	100.000
Klimbos	10.000
Hotel (boomhutten)	20.000
Totaal	130.000

- Andere verdienmogelijkheden zijn:
 - Semipubliek toegankelijke golfbaan: €150.000 p/j
 - Oplossen tekort recreatief waterrond Utrecht door aanleg van recreatieplas Nieuw Wulven
 - Hiermee wordt een generatorgebied gerealiseerd → kansen voor horeca en outdoor activiteiten, etc.
 - Daarnaast kunnen eenmalig opbrengsten van grond (ten behoeve van recreatiefondsen) worden gegenereerd.
 - Houtproductie ten behoeve van biomassa

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

B Gravenbol → burgers aan zet

Kenmerken

Ligging	Gemeente Wijk bij Duurstede & Amerongen
Omvang (ha)	Ca 41 ha
Aantal bezoekers	Ca 100.000 bezoekers per jaar → ca. 2.400 per ha
Karakteristieken	Oever- en waterrecreatie
Activiteiten	Zwemmen, surfen, picknicken, vissen, wandelen, barbecueën, hondensloop
Voorzieningen	Aanlegsteigers voor plezierjachten, een surfstrand, toiletgebouw en parkeerplaatsen, mobiele snackwagens op het terrein op het terrein aanwezig.
Planologische beperkingen (EHS, etc.)	Hoog, er kan weinig i.v.m. ligging in uiterwaarde

Exploitatie & investeringen

- De totale exploitatielasten van het gebied Gravenbol bedragen ca. € 70.400 per jaar (2012)
 - Huur ca. € 1.800
 - Onderhoud & beheer ca. € 53.300
 - Overhead ca. Niet toegerekend
 - Overige kosten ca. € 15.300
- Opbrengsten uit gebied (parkeren, verhuur, etc.) € 2.900
- Beoogde investeringen 2012-2016:
 - Ontwikkeling Vervanging toiletgebouw a € 50.000

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Verdienmogelijkheden (o.b.v. brainstorm)

- Gebied wordt in zijn geheel overgedragen aan **Stichting Wijk Nog Leuker**. Zij zijn verantwoordelijk voor de exploitatie van het gebied.
 - De stichting heeft aangegeven het onderhoud en beheer van Gravenbol over te nemen. Zij denken dit efficiënter en effectiever te kunnen organiseren met behulp van vrijwilligers WAJONG'ers (vergt wel coördinatie)
 - Iedereen is winnaar: kosten van de schappen dalen met ca. €70.000 (want gebied valt niet meer onder de beheerverantwoordelijkheid van de schappen) en het recreatiegebied Gravenbol blijft toegankelijk voor de recreant uit Wijk bij Duurstede e.o..
- **Aanvullende mogelijkheden** om opbrengsten uit het gebied te halen zijn:

Verdienconcept	€ p/j
Horeca	15.000
Parkeren	80.000
Hondenuitlaat	5.000-10.000
Ballonvaart	15.000
Vrienden van Gravenbol	15.000
Kostenbesparing	20.000
Totaal	150.000

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

C Kwintelooyen → mini economie

Kenmerken

Ligging	Gemeente Rheden
Omvang (ha)	Ca 75 ha
Aantal bezoekers	Ca 185.000 bezoekers per jaar → ca.2.500 per ha
Karakteristieken	Voormalige zangafgraving in bosrijke omgeving
Activiteiten	Wandelen, fietsen, paardrijden, dagkamperen, educatie, barbecueën
Voorzieningen	Poelenproject, speelvelden, trainingsparcours voor terreinfietsers, parkeerterrein, toiletgebouw, tent- en caravanveldje, Snackwagen, picknicktafels
Planologische beperkingen (EHS, etc.)	Hoog (in EHS)

Eigendom & beheer

- Eigendom: Recreatieschap UHVK en particuliere landgoederen
- Beheerder: Recreatieschap UHVK

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Mogelijk concept: Leisure & Wellness Kwintelooyen

- Combinatie van wellnesscomplex, hotel, klimbos, outdoorbedrijf en horeca
- Gebiedsrichting volledige gefinancierd uit private investeringen
- Voor investeringen in ontsluiting en parkeren is lening (financiering) van overheid noodzakelijk

Kosten en opbrengsten

Inkomsten	Euro's	Uitgaven	Euro's
Soort		Soort	
Motorcross	50.000	Motorcross	50.000
Klimbos	300.000	Klimbos	250.000
Horeca Kwintelooyen	1.132.000	Horeca Kwintelooyen	1.007.480
Hotel met restaurant	4.114.000	Hotel met restaurant	3.915.300
Wellnesscomplex	7.800.000	Wellnesscomplex	4.107.967
Kleine evenementen	0	Kleine evenementen	0
Zaalverhuur	25.000	Onderhoud natuur	63.500
Bijdrage ondernemers marketing en promotie	25.000	Kosten marketing en promotie	25.000
Parkeren	125.356	Afsluiting parkeren	12.000
		Exploitatiekosten parkeren	30.000
		Rente lening overheid (5%)	24.800
Totaal	13.349.356	Totaal	8.490.247

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

- Op basis van de business case lijkt volledige private ontwikkeling is haalbaar.
 - Kosten onderhoud van het gebied kunnen volledig worden betaald uit exploitatie van gebied → **geen overheidsbijdrage nodig**
- Project kent nog een groot aantal risico's, o.a.
 - Weerstand uit de omgeving
 - Bereidheid tot samenwerking tussen de partijen (is die wil er?)
 - Exploitatie erg afhankelijk van het wellness complex
- Op dit moment **geen draagvlak voor concept** → tegenstrijdig met de uitgesproken wens van de politiek om meer uit de markt te halen
 - Gemeente wil geen extra verkeer over Oude Veense Grondweg → er moet dus (door anderen) geïnvesteerd worden in de ontsluiting

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

D Vinkeveense Plassen

Kenmerken

Ligging	Gemeente De Ronde Venen
Omvang (ha)	Bestaat uit verschillende zandellanden, winkelpolder (50 ha exclusief water), legakkers (10 km) en vaarwegen
Aantal bezoekers	358.000 bezoekers per jaar → 7.160 per ha (bron PU)
Karakteristieken	Water en openlandschap
Activiteiten	Horeca, zwemmen, varen/aanleggen, sportieve activiteiten, zonnen/luleren, waterskiën, duiken
Voorzieningen	In gebied is horeca aanwezig
Planologische beperkingen (EHS, etc.)	Hoog
Eigendom/beheer	Recreatieschap Vinkeveense Plassen

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Exploitatie & investeringen

- De totale exploitatielasten (2012) van het gebied Vinkeveense Plassen bedragen ca. €1,1 mln. per jaar (totale kosten programma A+B recreatieschap)
- Opbrengsten uit gebied (parkeren, verhuur, duikpenningen, waterskiën, etc.) €105.000
- Beoogde investeringen 2012-2016:
 - Beschoeiing legakkers max. €7,0 mln. (afhankelijk van wensen)
 - Ontwikkeling € 35.000 (→ zeer beperkt)
 - Vervanging brug: € 233.000
 - Verplaatsing Werkhaven €400.000

**Tekort
€970.100**

- Wat betekent dit?
 - Slechts een beperkt deel wordt uit de markt gehaald
 - Wenig budget voor investeringen → andere financieringsbronnen aanboren.

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Verdienmogelijkheden (o.b.v. brainstorm)

- Van Vinkeveen een toeristische trekpleister maken door beleving aan te bieden: meer mensen, meer activiteiten, langer verblijven, meer opbrengsten (€ ?)
- Invoeren betaald parkeren (+/- € 50.000)
- Invoeren betaalde afmeervoorzieningen (+/- € 25.000)
- Streekfonds in combinatie met parkmanagement levert meer opbrengsten en een hogere kwaliteit (€ ?)
- Betere marketing voor het gebied (€ ?)
- Eilanden verpachten bij openbare inschrijving en duidelijke minimale kaders stellen en deze ook handhaven (€ ?)
- Beheer zandeiland uitbesteden aan ondernemer, openbare toegankelijkheid garanderen in ruil voor meer mogelijkheden voor de ondernemer (€ ?)

- Lastige opgave om tekort te dichten
 - Wrijving tussen planologische beperkingen en ondernemer wensen
 - Bewoners tegen hoger recreatief gebruik

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Opgave Vinkeveense Plassen

- De Vinkeveense Plassen staan voor een grote financiële opgave.
 - Het gebied heeft een aanzienlijke investeringsopgave met betrekking tot vervanging van beschoeiingen
 - Financiering van de vervangingsinvesteringen is er nog niet
 - Financieringsmogelijkheden zijn nog niet gevonden
- Toekomst van het gebied is verder in gevaar door terugtrekken van de gemeente Amsterdam uit het schap.
 - Bij liquidatie van het schap komt het recreatiegebied weer in handen van de gemeente De Ronde Venen met als gevolg ook de exploitatie.
 - Opbrengsten uit de markt zijn (gezien de omvang van het gebied) beperkt
 - De gemeente moet dus een gat dichten van circa €950.000 bij ongewijzigd beleid
 - Daarnaast ligt er ook nog de vervangingsopgaven van de beschoeiingen
- Op basis van de workshop over de Vinkeveense Plassen kan geconcludeerd worden dat het realiseren van opbrengsten uit gebied een uitdaging is. Dit komt mede door het gesloten karakter en beperkte toegankelijkheid van de plassen.

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Verkoop van de legakkers

- 80% van de legakkers in de Vinkeveense Plassen is in particulier eigendom
- De overige 20% is in eigendom van het recreatieschap Vinkeveense Plassen
 - In totaal gaat het om 10 km legakkers → 20 km kade
 - Van deze 20 km is 14 km beschoeid
- Groot onderhoud moet één keer in de 15 jaar plaats vinden → kosten max. € 7,0 mln.
- Kansen gezien voor verkoop van de legakkers (met randvoorwaarden) in eigendom van recreatieschap. Dit betekent:
 - bij een gemiddelde breedte van 6 meter van een legakker een verkoopbaar oppervlak van 60 km² (10.000 m x 6 m)
 - Met de verkoop worden in eerste instantie onderhoudskosten vermeden
 - Daarnaast kunnen eenmalig grondopbrengsten worden gegenereerd de exacte hoogte is afhankelijk van de toestand waarin de gronden verkocht worden en wat er mee kan.
 - Voorwaarde voor het innen van grondprijzen is dat er wel 'iets' moet mogen. Dit betekent dat wellicht de bestemming moet worden veranderd.
 - Tevens dat de openbare toegankelijkheid van het gebied in het geding komt.
 - Lang proces (lange adem)

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

E Focus op generator-gebieden

Algemeen

- RGV (Recreatie Gelderland) houdt zich bezig met het exploiteren van dag recreatieve voorzieningen voor een breed publiek. De rol die RGV vervult is initiërend, exploiterend, faciliterend, en ondersteunend.
- De **recreatiegebieden** hebben een gezamenlijke noemer, namelijk waterrecreatie.
- In 2010 was het aantal bezoekers van de RGV-terreinen ca. 3,5 mln.
- Onderhoud en beheer fietspaden is overgedragen aan gemeenten. Hiermee worden aanzienlijk kostenbesparing gedaan.

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Exploitatie

Bedrijfsopbrengsten	Bij	Bedrijfslasten	af
Pacht en huur	1.562.000	Kostprijs verkopen	434.000
Eigen exploitaties	2.514.000	Salarissen en sociale lasten	2.320.000
Omzet parkeren	1.102.000	Afschrijvingen	1.806.000
Overige opbrengsten	628.000	Overige bedrijfskosten	3.213.000
Opbrengsten uit kapitaal	4.080.000	Vennootschapsbelasting	18.000
Totaal	9.886.000		7.591.000
Netto resultaat	2.295.000		

- Netto resultaat (2010) ca. €2,3 mln.
 - De exploitatie van de gebieden is negatief
 - Het positieve netto resultaat wordt gerealiseerd door opbrengsten uit vermogensbeheer (€4,8 mln.).
- Dekking vanuit de 'markt' = 76% (was in 1999 25%); overige 24% wordt gedekt uit opbrengsten uit kapitaal
- Streven is naar volledige dekking van de exploitatie van gebieden uit de markt te halen

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Filosofie van RGV

- Streef een duidelijk en herkenbaar profiel na
 - Welke kernactiviteiten worden nagestreefd?
 - Wat is je doelgroep?
- Focus op gebieden die passen bij het profiel → durf te kiezen!
 - Focus op kernactiviteiten en dus niet op activiteiten die hier ver vanaf liggen,
 - Durf andere activiteiten over te dragen aan partijen voor wie dit wel kenactiviteiten zijn → bv. beheer van sluisen aan waterschappen (motto schoenmaker blijf bij je leest)
- Probeer niet altijd het hele gebied te exploiteren: sommige delen intensief, andere delen extensief beheren.
- Betalen voor recreatie geeft waarde aan terreinen (recreatie heeft pas waarde als je er voor hebt betaald)
 - ontwikkel recreatieve producten
- Maak wederzijdse belangen zichtbaar (traffic) en stimuleer innovatie onder de ondernemers
- Actief betrekken van de doelgroep:
 - Nieuwsbrief (parkeerabonementhouders)
 - Educatiepakketten bij scholen (traffic genereren)

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Kanttekeningen bij aanpak RGV

- De resultaten van RGV spreken voor zichzelf. RGV kan zijn eigen broek ophouden en maakt zelfs winst. Toch zijn er **enkele kanttekeningen** te plaatsen bij de aanpak van RGV:
 - RGV had bij oprichting een groot startkapitaal ter beschikking en kreeg zij de terreinen in eigendom. Hier worden nog steeds de vruchten van geplukt in de vorm van opbrengsten uit vermogensbeheer.
 - Dit geeft aan dat met goed vermogensbeheer een belangrijk deel van de exploitatie kan worden gedekt.
 - De vraag is in hoeverre een dergelijk groot startkapitaal in deze tijd ook realistisch is.
 - RGV vervult, doordat zij zich richt op met name generatorgebieden, in mindere mate een publieke rol. RGV heeft een duidelijk recreatieprofiel en richt zich op activiteiten die hierbinnen passen (typische generatorgebieden). Dit betekent dat zij kritisch kijken naar hun activiteiten. Recreatieve voorzieningen die niet passen binnen het profiel worden indien mogelijk afgestoten. Dit is gunstig voor RGV, maar niet voor de desbetreffende gemeente. Zij krijgen namelijk de exploitatie van deze voorzieningen in handen. Zij krijgen er een probleem bij:
 - Voorbeeld fietspaden: de exploitatie van de fietspaden is overgedragen aan gemeenten waarin het fietspad ligt. De gemeenten krijgen er hierdoor een probleem erbij.

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

F Opbrengsten uit energie

A Windenergie

Ambities

- In 2020 50 MW geïnstalleerd vermogen, ten opzichte van ca. 9 MW anno 2012. In relatie tot landelijke ambitie van 6.000 MW in 2020 is dit zeer laag.
- Verschillende locaties zijn in het ontwerp provinciaal ruimtelijke Structuurvisie 2013-2028 (zie onderstaande kaart).

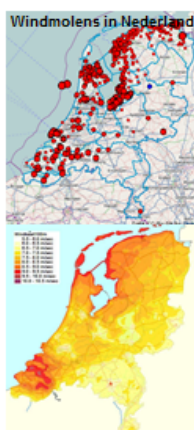
Kansen windenergie in provincie Utrecht

- Provincie Utrecht heeft op dit moment een totaal geïnstalleerd vermogen windenergie van 9,08 MW. Hiermee heeft de provincie na Drenthe, Overijssel en Limburg het minste geïnstalleerd vermogen windenergie in Nederland.
- De vraag is hoeveel potentie er nog ligt voor windenergie in de provincie (zie windkaart op volgende sheet).

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

- De kernkwaliteiten van het Utrechtse landschap lenen zich niet direct voor windenergie. Dit blijkt ook uit de windkaart van Nederland.
- Een geïnstalleerd vermogen van 50 MW in Utrecht lijkt een goede inschatting van de kansen.

Verdienpotentieel windenergie

- Opbrengsten windturbines bestaat hoofdzakelijk uit pachtinkomsten. Opbrengsten uit pacht bedragen circa €14.000 per MW/jaar
- Additionele maximale (bij gerealiseerde ambitie van 50 MW) opbrengsten: **€560.000 per jaar** voor grondeigenaren
- Deze opbrengsten zijn lastig toe te delen aan recreatiegebieden (eigendoms kwestie). Wil de grondeigenaar inkomsten afstaan t.b.v. recreatie.
- Concurrentie met andere maatschappelijke activiteiten (o.a. natuur) is groot

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

B Biomassa

- Opbrengsten uit biomassa worden steeds vaker gebruikt om onderhoud en beheer van natuur deels te kunnen financieren.
- De opbrengst van biomassa – in de vorm van houtsnippers – verschilt per type landschap.
- De prijs voor houtsnippers (vochtgehalte 30%) bedraagt tussen de 40-60 Euro per ton of 1,2 – 1,8 €cent per Kwh.
- De gemiddelde kostprijs van het oogsten (incl. versnipperen en transport) van verschillende landschapselementen bedraagt echter 4 a 5 €cent per Kwh.
- Hiermee kan dus slechts een deel van het onderhoud & beheer worden bekostigd.

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Potentieel Biomassa uit bos

- Het totale oppervlak aan bos in de provincie Utrecht is 17.200 ha, waarvan het grootste deel op de Utrechtse Heuvelrug
- Exacte opbrengsten van biomassa uit bos is niet bekend. Ecofys (2011) gaat er op basis van aannames van uit dat jaarlijks 41,3 kton droge stof kan worden geoogst.
- Uitgaande van een gemiddelde prijs van €50 per ton, kan jaarlijks €2 mln. worden verdiend.
- Dit betreft een opbrengsten voor heel Utrecht. Het is onrealistisch aan te nemen dat deze opbrengsten ten goede komen aan de recreatiegebieden.
- Ook hier speelt de eigendom situatie een belangrijke rol. Bos kent een groot aantal eigenaren, waarvan de groep particulieren de grootste is met 40%, gevolgd door Staatsbosbeheer (23%) en het Utrechts Landschap (16%). Gemeenten bezitten 8%, de provincie bezit geen bos.

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Kansen in mini economie (decentrale centrale)

- Biomassa vergassen op kleine schaal (decentrale centrale) biedt wel kansen. Via kleine biovergassingsinstallaties kan voor eigen gebruik en van de burelen energie worden opgewekt. Dit resulteert in kostenbesparingen.
- Randvoorwaarde is dat voldoende oogstbare biomassa uit de gebieden gegenereerd kan worden.
- Op basis van een rapportage van Ecofys (2011), blijkt dat met name op de Utrechtse Heuvelrug voldoende kansen zijn voor biomassa (zie sheet hiervoor).

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

G Henschotermeer

Kenmerken

Ligging	Gemeente Woudenberg en Utrechtse Heuvelrug
Omvang (ha)	Circa 75 ha en 4 km zandstrand
Aantal bezoekers	340.000 bezoekers per jaar → ca. 4.500 per ha (sterk weerafhankelijk)
Karakteristieken	Bos- en waterrecreatie
Activiteiten	Zwemmen, zonnen/luleren, wandelen
Voorzieningen	In gebied is tijdelijke horeca aanwezig. In de omgeving zijn meerder horecagelegenheden en verblijfplaatsen (campings en bungalows)
Planologische beperkingen (EHS, etc.)	Hoog

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Exploitatie & investeringen

- De totale exploitatielasten van het gebied Henschotermeer bedragen ca. €437.000 per jaar
 - Huur ca. € 43.400
 - Onderhoud & beheer ca. € 272.000
 - Overhead ca. € niet toegerekend
 - Overige kosten ca. € 122.000
- Opbrengsten uit gebied (parkeren, verhuur, etc.) €286.000
- Beoogde investeringen 2012-2016:
 - Ontwikkeling Geen investeringsruimte

Pleisterplaatsen

- Het Henschotermeer e.o. kent een verschillende aantal pleisterplaatsen
 - **In het gebied:** tijdelijke horeca
 - **In omgeving:** horeca, verblijfsrecreatie, campings, bungalowparken

Twee ontwikkelrichtingen (o.b.v. brainstorm)

- Doorgaan zoals het gaat, maar wel verbreden
 - Zoeken mogelijkheden voor seizoensverbreding, bijvoorbeeld door een deel van de plas te overdekken
 - Ontwikkelen attractieve entree en wellicht een klein bezoekerscentrum
 - Toevoegen van belevingselementen (bv. boomhutten)
 - **Verdiene door:** Toevoegen horeca, betaald parkeren, verblijfsrecreatie (YMCA), organiseren van evenementen, zwembad. Inkomsten tussen 20.000-50.000
 - Ontwikkeling moet passen binnen de natuurkaders en opgepakt worden met private partijen.
- Gebiedsontwikkeling rondom bepaald thema
 - Henschotermeer transformeren tot een vriendelijk belevingspark:
 - Zand en water: zandwalhalla
 - Zingeving: Het wonder van Woudenberg
 - **Verdiene door:** Toevoegen horeca, hotel, kinderattracties, verblijfsrecreatie (YMCA), organiseren van evenementen (EO-jongerendag), Wellness centrum Inkomsten variëren tussen de €10.000 en 100.000.

H Loosrechtse Plassen

Kenmerken

Ligging	Gemeente Stichtse Vecht (Utrecht) en Gemeente Wijdemeren (Noord Holland)
Omvang (ha)	Circa 55 ha (526 ha landwater volledig eigendom, rest gedeeld met derden of met erfpacht)
Aantal bezoekers	750.000-1.000.000 bezoekers per jaar → ca. 1.800 per ha (sterk weerafhankelijk)
Karakteristieken	Waterrecreatie
Activiteiten	Varen, zwemmen, zonnen/luleren
Voorzieningen	In gebied zijn jachthavens en horeca aanwezig. In de omgeving zijn meerdere horecagelegenheden en verblijfsplaatsen (campings en bungalows)
Planologische beperkingen (EHS, etc.)	Afhankelijk van het terrein

Eigendom & beheer

- Plassenschap heeft 93 ha (16,8%) in de provincie Utrecht en 461 ha (83,2%) in de Provincie Noord Holland
- 26% ha (5%) is in erfpacht gegeven aan recreatiecentrum Mijnden
- Beheer met andere schappen van routes en routepunten: kano- wandel- skeeler- en fietsroutes

Exploitatie & investeringen

- De totale exploitatielasten van het gebied Loosdrechtse Plassen bedragen ca. € 1, 8 mln. per jaar
- Eigeninkomsten bestaande uit erfpacht, sluisgelden, verhuur, leges, etc. bedragen gezamenlijk circa 600.000
- Investerings 2005-2010: € 727.000
- Beoogde investeringen 2012-2020:
 - Beschoeiingen tussen de ca. € 5.000.000 en ca. € 8.000.000 (totale oeverlengte 65,47 km, waarvan 50,38 km beschoeid en 15,09 km onbeschoeid)

Tekort ca.
 €1.200.000

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Ontwikkelrichtingen (o.b.v. brainstorm)

- Identiteit van Loosdrecht staat onder druk. Door de woningbouw langs de plas is het water nauwelijks zichtbaar meer. Daarnaast is een upgrade van de plas noodzakelijk, niet alleen fysiek, maar ook qua imago en identiteit.
- De volgende ontwikkelkansen worden gezien:
 - Ontwikkelkansen worden gezien voor verkoop en aanleg van eilanden:
 - Eilanden verbinden met de havens
 - In erfpacht uitgeven van oude en nieuwe eilanden in hoger segment voor luxe villa's
 - In erfpacht uitgeven van legakkers voor recreatiedoeleinden
 - Inkomsten duurzaam reserveren ten behoeve van toekomstig onderhoud en beheer
 - Relatie wonen en water versterken door drijven de woningen
 - Loosdrecht integreren met andere plassen → Hollandse plassen
 - Om identiteit te vergroten vaarvlaggetjes invoeren
 - Meer inspelen op de zakelijke markt (ligging tussen Amsterdam en Utrecht) → verblijfsaccommodatie.
 - Upgrade van de recreatieve voorzieningen realiseren om zodoende meer trafficte genereren
- Verdienpotentieel Loosdrecht is groot, met name door het in erfpacht uitbrengen van de eilanden.

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Bijlage 5 **Uitwerkingen workshops**

Ten behoeve van het project zijn vijf workshop gehouden:

- Noord
- West
- Zuid
- Henschotermeer
- Loosdrecht

Introductie workshops

- Zuid, West en Noord, Henschotermeer en Loosdrecht
 - West: Haarzuilens/De Haar, Haarrijnseplas & Nedereindseplas, IJsselbos/Marnemoende (8 deelnemers, 50 ideeën)
 - Noord: Vinkeveense plassen & Ruigenhoekse Polder/Gagelbos/Maarseveense plassen (7 deelnemers, 80-90 ideeën)
 - Zuid: Bos Nieuw Wulven & Gravenbol (10 deelnemers, 80-90 ideeën)
 - Henschotermeer (6 deelnemers, 50 ideeën)
 - Loosdrecht (8 deelnemers, ca. 50 ideeën)
- Per gebied 1 of 2 casussen
- Discussie in welk kwadrant een gebied zich bevindt en in welke richting het zich eventueel zou moeten ontwikkelen
- Na brainstorm selectie met stickers en lovebaby
- Op basis van stickers en lovebaby een scenario per casus

Workshops Innovatieve Financieringsconstructies

West

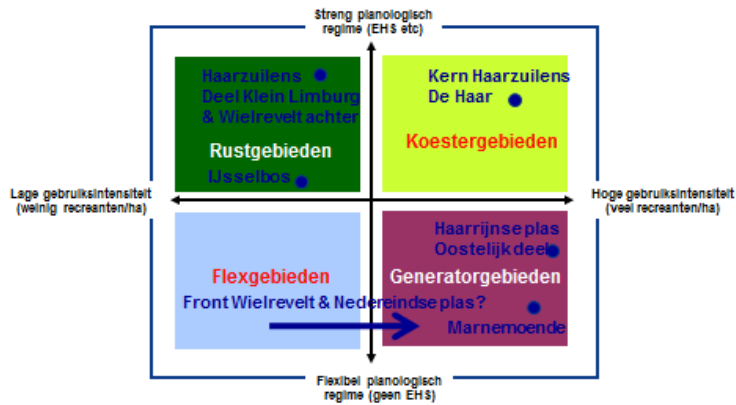
Bunnik, 30 mei 2012

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Haarzuilens/De Haar, Haarrijnse plas Nedereindse plas, IJsselbos, Marnemoende

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Typeren van gebieden

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Blauwe ideeën (gewoon, makkelijk realiseerbaar)

- Natuur en recreatie app ontwikkelen a la rollercoaster tycoon (2 + !!!)
- Verkopen van warmte/koude energie Haarrijnse plas (3)
- Beheer natuurgebieden door agrarisch gerelateerde bedrijven (3)
- Eeterij en proeverij met maaltijden met producten uit het gebied (1 + !)
- Landgoed Haarzuilens ontwikkelen als Merk met streekproducten en gezamenlijke marketing (2)
- Verhuur als evenemententerrein (!)
- Herdenkingsbos, In memoriam boomadopter
- Boscompensatie parkbos
- Natuurbegraven
- Projectontwikkelaars laten meebetalen aan recreatie
- Toegangskarten voor rustgebieden: Exclusief maken
- Aandelen uitgeven voor natuur als geschenk bij o.a. Geboorte
- Betrekken bewoners Leidse Rijn bij beheer en onderhoud

© Buck Consultants International / Orange Live, 2012

Rode ideeën (Origineel, makkelijk realiseerbaar)

- Permacultuur, voedselproductie in openbaar groen (7)
- Zonnepanelen proefveld en biomassacentrale snoeiafval (3 + !)
- Ruimte voor ruimte gebruiken die er nog is (2)
- Waterberging concentreren in recreatiegebieden (2)
- Natuurmonumenten Wellness centrum met Haarzuilensmodder (2)
- Inschakelen Wajongers voor beheer (2)
- Samenwerking en gebruik game-industrie van Utrecht
- Natuur & recreatie heffing a la waterschap voor gezond leven
- Alternatieve dienstplicht voor natuur & recreatie
- Uitgifte van bos aan burgers (burgerbos)
- Re-enactment: Openluchttheater met uitbeelden van geschiedenis

© Buck Consultants International / Orange Live, 2012

Gele ideeën (Origineel, moeilijk realiseerbaar)

- Pensioen fondsen laten beleggen in recreatie gebieden (1 + !)
- Grondheuvels opwerpen van bagger t.b.v. ATB, Klimsport e.d.
- Papendal 2: NOC/NSF dependance
- Per ha bos 5 m² wiet plantage
- Zorgverzekeraars verplicht laten meebetalen aan groen (in relatie tot gezond) of stempelkaart voor burgers: bij voldoende gezonde inspanning in het groen korting op de zorgpremie.

© Buck Consultants International / Orange Live, 2012

Scenario Haarzuilens e.o.

- Landgoedvrienden van Haarzuilens
- Bedrijfsvrienden van Haarzuilens
- Volledig energiepakket met o.a. biomassa-centrale en zonnepanelen, resultaat is een forse kostenreductie
- Boscompensatie en natuurbegraven
- Elke ondernemer die profiteert van de omgeving inspanningsverplichting geven voor beheer en onderhoud (indirecte opbrengst door kostenreductie)
- Flexibele erfpacht zodat gebiedseigenaar en ondernemers een gezamenlijk belang hebben bezoekers en omzette laten stijgen
- Gebruik maken van sociale werkers t.b.v. beheer en onderhoud

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Scenario Hollandse IJssel e.o.

- Energiepark voor alternatieve energie
 - Biomassa/warmtekracht
 - Windenergie
 - WKO
- Combinatie met recreatie en energie
- Combinatie met Rijnenburg:
 - Wonen aan het water
 - Duurzaam bouwen
 - Locale voedselproductie
- Tijdelijk bestemmen mogelijk maken
- Watergebonden recreatie en waterberging combineren
- Rondje Utrecht realiseren: Publieke investering voor goede exploitatiemogelijkheid creëren voor ondernemers: Makkelijk toegankelijke voorzieningen in RODS gebieden

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Workshops Innovatieve Financieringsconstructies

Noord

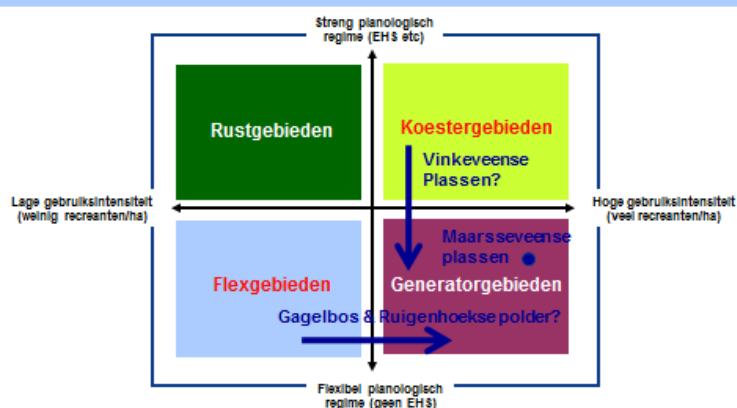
Bunnik, 31 mei 2012

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Vinkeveense plassen, Ruigenhoekse polder, Maarseveense plassen, Gagelbos

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Typen van gebieden

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Uitkomsten workshops

Blauwe ideeën (gewoon, makkelijk realiseerbaar)

- Invoeren van betaald en veilig parkeren (gebruiker betaald) (8)
- Dagbesteding geestelijk gehandicapten combineren met hondendagopvang (3)
- Adopteren van een stukje natuur & vrienden van "gebied x" (3)
- Crowdfunding & sponsoren met groen imago (Rabobank, Batavus, ...) (2)
- Combinatie virtueel gamen en buiten gamen (!)
- Bijzondere vergader & werklocaties
- Bevorderen van duurzaam recreëren, bijvoorbeeld elektrische varen (2)
- Beter organiseren van ondernemers van maatschappelijke organisaties
- Fietsverhuur vanaf de parkeerplaats
- Inschakelen van de buurt/omgeving bij onderhoud/beheer terrein
- Onderhoud en beheer door Wajongers e.d.
- Zelfreinigende toiletgroepen
- Asverstrooiing

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Rode ideeën (Origineel, makkelijk realiseerbaar)

- Streekrekening (4)
- Per recreatiegebied ambassadeurs werven (4)
- Vrijwillige recreatiefooi van 10% op de rekening (!!)
- Watertaxi Amsterdam - Vinkeveen (1+!)
- Maatschappelijke tuin voor en door de voedselbank (1+!)
- Het nieuwe werken combineren met het nieuwe recreëren (2)
- Grond van gezonken legakkers als bosgrond verkopen (!)
- Drijvende camping

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Gele ideeën (Origineel, moeilijk realiseerbaar)

- Vinkeveen veranderen in een toeristendorp, met boulevard, hotelletjes, duikcentra, restaurants, excursies, massage & wellness (!!+5)
- Parkmanagement voor recreatieterreinen (a la bedrijventerreinen) (3)
- Recreatie-ondernemerschap stimuleren vanuit de overheid door gemeentes targets te geven

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Makkelijk maar moeilijk ideeën

(gewoon, moeilijk realiseerbaar)

- Duidelijke visie vanuit overheid vaststellen en daaraan vasthouden: betrouwbare overheid (3+!)
- Geen smaak-gevoelige beperkingen bij plannen in de ruimtelijke ordening (bestemmingsplan)
- Lange termijn visies en budgetten vanuit overheid

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Scenario Vinkeveense Plassen

- Van Vinkeveen een toeristische trekpleister maken door beleving aan te bieden: meer mensen, meer activiteiten, langer verblijven, meer opbrengsten (€ ?)
- Invoeren betaald parkeren (+/- € 50.000)
- Invoeren betaalde afmeervoorzieningen (+/- € 25.000)
- Streekfonds in combinatie met parkmanagement levert meer opbrengsten en een hogere kwaliteit (€ ?)
- Betere marketing voor het gebied (€ ?)
- Eilanden verpachten bij openbare inschrijving en duidelijke minimale kaders stellen en deze ook handhaven (€ ?)
- Beheer zandeiland uitbesteden aan ondernemer, openbare toegankelijkheid garanderen in ruil voor meer mogelijkheden voor de ondernemer (€ ?)
- Betere bewegwijzering

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Scenario Ruigenhoekse polder, Maarsseveense plassen, Gagelbos

- Betaald parkeren invoeren en eventueel andere mogelijkheden benutten voor "de gebruiker betaald"
- Wajong jongeren betrekken bij het beheer van het gebied
- Minder bureaucratie en snellere besluitvorming leidt tot kortere doorlooptijden
- Brug bouwen tussen ondernemers en overheid
- Bijdrage van ondernemers in plaats van ondersteuning
- In ruil voor meer mogelijkheden en zeggenschap ondernemer ook meer investeringen van de ondernemer
- Zorgen voor continuïteit van het beleid en een betrouwbare overheid

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Workshops Innovatieve Financieringsconstructies

Zuid

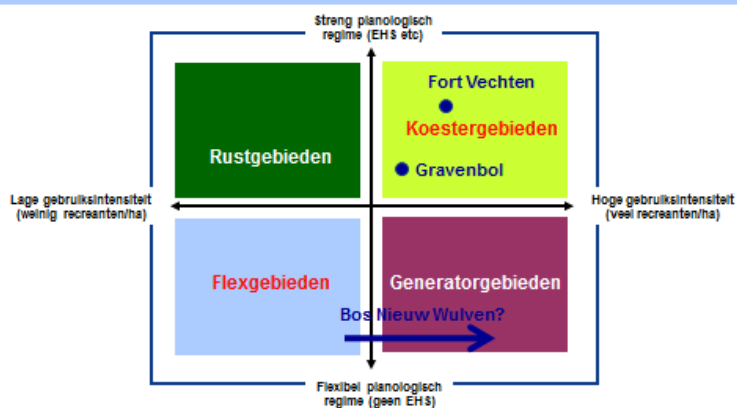
Bunnik, 30 mei 2012

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Bos Nieuw Wulven, Gravenbol

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Typen van gebieden

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Uitkomsten workshop

Casus A (Bos Nieuw Wulven): ideeën (1)

- Boomhuthotel (4 + !)
- Klimbos en bomenroute om 4 meter boven maaiveld (4)
- Romeinse huttenbouw bij Noord entree (2 + !)
- Betaald parkeren (3)
- Biomassa (2)
- Pannekoekenrestaurant (2)
- Golfbaan (!)
- Plas aanleggen (!)
- Bos uitbreiden voor kap t.b.v. Houtkachels (!)

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Casus A (Bos Nieuw Wulven): ideeën (2)

- Zonnebos
- Openluchtconcerten
- Festivalterrein
- Adopteer een boom
- Monorail fietsverbinding tussen Houten, Nieuw Wulven, Amelisweerd, Utrecht, Uithof
- Herdenkingsbos
- Omliggende boeren betrekken bij beheer bos
- Romeinse Sauna/badhuis
- Pipowagen camping
- Staatsbosbeheer doet onderhoud recreatiegebieden

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Casus A: Scenario Bos Nieuw Wulven

- Concept van Romeins landgoed (€ 130.000):
 - Vermarkten via NHW
 - Romeins Badhuis (€ 100.000)
 - Romeins Klimbos (€ 10.000)
 - Romeinse overnachtingen (boomhuthotel) (€ 20.000)
- Recreatieplas (€?)
 - Grond levert op t.b.v. Fonds verdienmodel plas
 - Hout levert op t.b.v. Fonds verdienmodel plas
- Golfbaan (€ 150.000)
- Parkeren (€ 50.000)

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Casus B (Gravenbol): Blauwe ideeën (gewoon, makkelijk realiseerbaar)

- Betaald parkeren mbv mobiele betaalmogelijkheid, bijvoorbeeld gsm ivm hoog water) (1 + !)
- Evenementen toestaan (2)
- Betaalde hondenuitlaatservice en dierenpension
- Beheer naar locale mensen toe die goedkoper werken
- Geiten begrazing en Gravenbolse geitenkaas

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Casus B (Gravenbol): Rode ideeën

(Origineel, makkelijk realiseerbaar)

- Extensief beheer en het beheer dat over blijft door vrijwilligers of andere doelgroepen (3)
- Lidmaatschap vrienden van Gravenbol, eventueel aandelen (3)
- Drijvend strandpaviljoen en toiletvoorziening (!)
- Wifi paradijs
- Jaarlijks ballonvaartfestival en opstijglocatie
- Recreatie applicatie
- Ijsbaan
- Foodtruck
- Surflessen en jaarlijkse wedstrijd

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Casus B (Gravenbol): Gele ideeën

(Origineel, moeilijk realiseerbaar)

- Toegangsweg (dijk) wordt wandel/fietspad, eventueel op bepaalde dagen en tijden (!)
- Verkopen van Gravenbol (!)
- Aanleggen van fietspad
- Onderzoeksterrein voor Universiteit Wageningen
- Stroomopwekking door elektrolyse van platen of stroming bij de in/uitgang

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Casus 2: Scenario Gravenbol

- Genereren van inkomsten door gebruikers (€ 130.000):
 - Horeca (€ 15.000)
 - Betaald parkeren (€ 80.000)
 - Hondenuitlaat (€ 5.000 – € 10.000)
 - Ballonvaarten (€ 15.000)
 - Stroom opwekken/proeftuin planten/water/wind (€ ?)
 - Vrienden van Gravenbol (15.000)
- Beperken van kosten (besparing € 20.000)
 - Inzet van Wajongers, sociale werkers e.d.
 - Extensief beheer

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

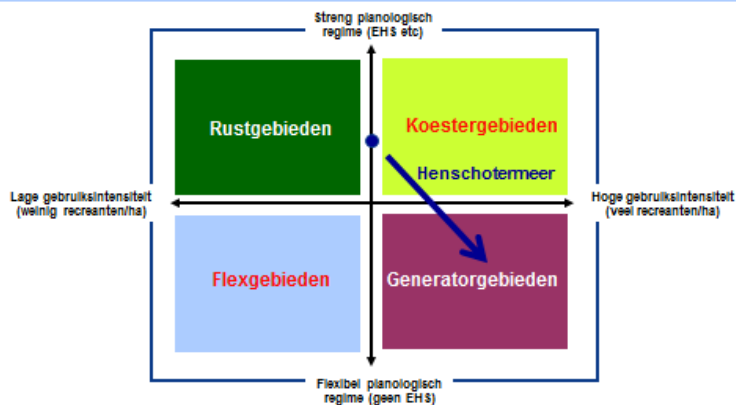
Workshops Innovatieve Financieringsconstructies

Henschotermeer

Bunnik, 30 mei 2012

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Typen van gebieden

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Uitkomsten workshop

Casus A: Henschotermeer

- Deel van de plas overdekken (2+!)
- Differentiatie in parkeergeld en parkeerterrein benutten (3)
- Poort (3)
- Horeca (2)
- Oerol in oktober (2)
- Beheer door gebiedspartners (!)
- Recreatieschap er uit (!)
- Boomhutten (1)
- Benutten eiland (1)
- Blote voetenpad (1)
- Overdekt zwembad (1)
- Gebouw waar ook verenigingen een plek kunnen krijgen
- Verbeteren entree met zichtbaarheid

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Casus A: Henschotermeer

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Casus A: Henschotermeer

- Verbreding van seizoen
- Publiek/private samenwerking/investering (andere wijze van organiseren)
- Gebiedsontwikkeling water/groen
- Nieuwe entree, bezoekerscentrum met horeca
- Zwembad door deel van de plas te overdekken met transparant materiaal
- Activiteiten op het eiland en boomhutten

- Verdiensten:
 - Horeca (€ 20.000)
 - Parkeren (€ 20.000)
 - Opheffen recreatieschap (€ 100.000)
 - YMCA (€ 40.000)
 - Extra onderhoud paden/poort e.d. (€ 25.000)
 - Evenementen (€ 50.000)
 - Zwembad (€ 20.000)
 - Bijzonder verblijfrecreatie (€ 20.000)

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Casus A: Henschotermeer

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Casus B: Scenario Henschotermeer

- Zandwalhalla
 - Erfpacht hotel 65.000-75.000
 - Erfpacht horeca met terras 30.000-50.000
 - Erfpacht kinderzandattracties 100.000
 - Zandkasteelwalhalla 20.000
 - Havenattractie miniport 25.000
 - Graafmachine attractie 30.000
 - WNF themapark 25.000
 - Eenmalige opbrengsten afgraven meer te storen in gebiedsfonds: 1.000.000

- Het wonder van Woudenberg: Zingeving op het Andries Knevel eiland
 - Wellness centrum 100.000
 - Bronwaterhotel: 75.000
 - Boomhutten huisjes en camping: 10.000
 - EO dagen: 20.000
 - Eenmalige opbrengsten afgraven meer te storen in gebiedsfonds: 1.000.000

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Casus B: Scenario Henschotermeer

Zandwalhalla

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Casus B: Henschotermeer

Het wonder van Woudenberg: Zingeving op het Andries Knevel eiland

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Casus B: Randvoorwaarden Henschotermeer

- Nieuw fietspad
- Planologische ruimte
- Zondagsopenstelling
- Gebiedsfonds
- Weerbestendige functies
- Poortfunctie
- Duurzaam in stand te houden
- Kwalitatief hoogwaardig
- Geen attractiepark

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Workshops Innovatieve Financieringsconstructies

Loosrechtse plassen

Breukelen 10 september 2012

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Uitkomsten workshop

Casus A: Loosrechtse Plassen

- Freeriders aanpakken, zoals Hilversum
- Eilanden inclusief beschoeiing verkopen
- Eilanden exclusief linken aan havens
- Verblifsrecreatie in combinatie met zakelijke arrangementen
- Overheden zorgen dat ondernemers kunnen ondernemen
- RO-ruimte voor nieuwe ontwikkelingen
- Trots zijn op gebiedsprofiel, vermarkten van het gebied
- Woningen in erfpacht, dure kavels o.a. op eilanden
- Provinciale opeenten Noord Holland en Utrecht
- Hervreiding opbrengsten toeristenbelasting
- Integreeren Hollandse plassen
- Betere kwaliteit voorzieningen
- Hotel op de strook, zakelijk verblijftoerisme
- Naturistencamping op een eiland
- Uitzichtgarantie
- Wellness centrum

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Casus A Loosrechtse Plassen

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Casus A: Scenario Loosrechtse Plassen

- Freeriders aanpakken (€ 400.000)
 - Verkoop eilanden, nieuwe eilanden creëren, opbrengst duurzaam reserveren (€ 300.000)
 - Exclusief linken van eilanden aan havens (€ 40.000)
 - Verblijfsrecreatie i.c.m. zakelijk (€ 200.000)
 - Woningen in erfpacht, opbrengst in fonds (€ 400.000)
 - Herverdeling toeristenbelasting 10% (€ 100.000)
 - Integratie Hollandse plassen (€ 40.000)
 - Totaal € 1.480.000
- Randvoorwaardelijk om dit succesvol uit te kunnen voeren: RO ruimte voor nieuwe ontwikkelingen creëren en overheden faciliteren het ondernemerschap van ondernemers.

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Casus A: Scenario Loosrechtse Plassen

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Casus B: Loosdrechtse Plassen

- Liggeldvragen voor openbare aanlegplaatsen
- Legakkers verkopen met ligplaatsen en bouwmogelijkheid
- Optimale vaarverbindingen in het groene hart
- Baggerberging in zandwinputten
- Woningbouw te gelde maken
- Exclusieve excursies in Natura 2000 gebied
- EU-subsidies voor herstel/inrichtingsmaatregelen
- Permanente schaatsbaan
- Vaarvignet
- Loosdrecht weer op de kaart zetten, bijvoorbeeld met evenementen
- Conferentiecentrum aan de plas
- Plassenschap afschaffen
- Logies voor meerdaagse sloepenvakanties
- Drijvende blokhutten

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Casus B: Loosdrechtse Plassen

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Casus B: Scenario Loosdrechtse Plassen

- Liggeld voor openbare aanlegplaatsen in het hele gebied (€ 50.000-100.000)
- Legakkers Noordelijke Kievitsbuurt en +- 15 legakkers
 - Besparing van onderhoudskosten per jaar (€ 15.000)
 - Eenmalige inkomsten voor gebiedsfonds (€ 1-2 mln.)
- Optimale vaarverbindingen: Routes naar Wijdeblik, Ster, Maarsseveen, 's Gravelandse vaart Noord. Levert op:
 - Meer toeristenbelasting
 - Meer economische activiteit waar onder horeca
- Baggerberging op 3 locaties
 - Lagere baggerkosten
 - Aantrekkelijker gebied voor watersport (diepgang vaarwater)
- Drijvende woningen (100 woonboten) (€ 300.000)
- EU subsidie voor herstel/inrichtingsmaatregelen:
 - Koppelen aan verbeteringen die geld kosten, bijvoorbeeld vaarverbindingen

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Plassen

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Conclusies workshops

Het proces

- Eerste fase van de workshop eerst sepsis en daarna komt de energie los bij het brainstormen en aan de slag gaan met een casus
- Gebiedspecifieke casus werkt beter dan een verzameling gebieden
- Verschillen in begroting enorm: Bijvoorbeeld Vinkeveense plassen +/- € 1.000.000 en Gravenbol +/- € 70.000
- Per groep verschil in mate van concreetheid uitgewerkt scenario
- Over het algemeen goede inschatting van opbrengst van voor de hand liggende ideeën
- Voor nieuwe ideeën is meer tijd en research nodig om potentiële opbrengsten te onderzoeken

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

Conclusie op hoofdlijnen

- Eerste brainstorm levert rendabele gebieden op:
 - Ruigenhoekse polder, Maarsseveense Plassen, Gagelbos
 - Bos Nieuw Wulven
 - Gravenbol
- En lastiger rendabel te krijgen gebieden:
 - Vinkeveense Plassen
 - Loosdrechtse Plassen
- En nog verder uit te kristalliseren:
 - Nedereindseplas, Usselbos, Marnemoende
 - Haarzuilens/De Haar/Haarrijnseplas
 - Henschotermeer

© Buck Consultants International / Orange Olive, 2012

- Indelen naar vier kwadranten en verder optimaliseren
- Per kwadrant aangeven en onderbouwen welke verdienmogelijkheden er zijn en wat haalbaar vanuit de markt is:
 - Generator: 75-100% private middelen
 - Koester: 25-75% private middelen (kan het gebied opschuiven naar generator gebied?)
 - Rust: 0-25% private middelen
 - Flex: Behouden voor recreatie? Kan het gebied opschuiven naar generator gebied?
- Ook aangeven per kwadrant welke kaders er gesteld kunnen/moeten worden vanuit de overheid.
- Per kwadrant aangeven welke vraagstukken er zijn en welke politieke keuzes er gemaakt moeten worden.
- Meer geld uit de markt, betekent meer invloed van de markt, meer planologisch loslaten en lange termijn investeringszekerheid.

Projectgroep

Het onderzoek is begeleid door een projectgroep met afgevaardigden van de provincie Utrecht en van RMN. De projectgroep bestond uit:

- Jaap Bos, Provincie Utrecht, programmamanager Traject Toekomst Recreatie(schappen)
- Gwen Boon, Provincie Utrecht, projectleider Traject Toekomst Recreatie(schappen)
- Fleur Smout, Provincie Utrecht, Natuur
- Laurens Vogelesang, Provincie Utrecht, RodS
- Martijn van Veelen, Provincie Utrecht, Ruimte/PRS
- Marieke Fleer, RMN

Stuurgroep traject Toekomst Recreatie(schappen)

Het project stond (als onderdeel van het traject Toekomst Recreatie(schappen)) onder bestuurlijke begeleiding van een stuurgroep:

- Dhr. De Vries - gedeputeerde Recreatie (voorzitter)
- Dhr. Verkroost – voorzitter recreatieschap St. Groenlanden
- Dhr. Divendal – voorzitter recreatieschap Vinkeveense plassen
- Dhr. Smit – voorzitter plassenschap Loosdrecht e.o.
- Dhr. Van Oostrum – voorzitter recreatieschap Utrechtse Heuvelrug, Vallei en Kromme Rijn
- Mw. De Rijk - wethouder gemeente Utrecht
- Dhr. Boeve - voorzitter Regio Amersfoort

Bijeenkomsten

Gedurende het project zijn zowel provinciale (GS en PS) als lokale bestuurders op meerdere momenten geïnformeerd en betrokken in de discussies. Hetzelfde geldt voor bestuurders en directies van andere beherende partijen (Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Het Utrechts Landschap) en andere betrokken partijen.

5 april en 18 september 2012 – brede ambtelijke bijeenkomst met gemeenten (incl. Amsterdam en Wijdmeren), provincie Noord-Holland, beherende partijen en partijen als programmabureaus Oost en West, Recron, Koninklijke Horeca Nederland, LTO, DLG, Utrechts Particulier Grondbezit, Landschap Erfgoed Utrecht.

13 april 2012 – brede bestuurlijke bijeenkomst met gemeenten (incl. Amsterdam en Wijdemeren), provincie Noord-Holland, beherende partijen en partijen als programmabureaus Oost en West, Recron, Koninklijke Horeca Nederland, LTO, DLG, Utrechts Particulier Grondbezit, Landschap Erfgoed Utrecht.

28 september 2012 – brede bestuurlijke bijeenkomst met gemeenten (incl. Amsterdam en Wijdemeren) en provincie Noord-Holland.

11 oktober 2012 – brede bestuurlijke bijeenkomst met beherende partijen en partijen als programmabureaus Oost en West, Recron, Koninklijke Horeca Nederland, LTO, DLG, Utrechts Particulier Grondbezit, Erfgoed Utrecht.

De definitieve resultaten worden in oktober 2012 voorts nog besproken met raadsleden in de deelgebieden Oost en West.

Interviews

In het kader van dit onderzoek hebben wij de volgende partijen geïnterviewd:

- De heer Petran – Laag Kanje Maarn
- De heer de Graaf – Wielrevelt Haarzuilens
- Mevrouw van de Brink – Banjer
- De heer van der Veer - Veldkeuken Amelisweerd
- De heer Dekker – Ginkelduin Leerssum
- Mevrouw Kuipers - Het grote Bos Doorn
- De heer van Gestel - Allurepark Baarn
- De heer Telling - Den en Rust Bilthoven
- De heer Ouwerkerk - Burggolff
- Rick van Rijn & Anne Kloek – Boerderij het Geertje Zoeterwoude
- Walter van den Brink – Downunder
- Ernst Swarte – Fun Forest
- Gerdjan Korte – Recron Driebergen
- Gerdina Krijger – Hiswa Driebergen
- Dominique Tetteroo – Horeca Nederland
- Erik Droogh – RGV
- Robert Graat – Staatsbosbeheer
- Petra Ket – Natuurmonumenten
- Marco Glasstra – Het Utrechts Landschap
- Eddy Carree – Het Utrecht Landschap
- Karin Kuperus – Gemeente Woudenberg
- Marieke FLeer – RMN
- Rene van Tricht – RMN
- Rob Gordon – Ontwikkelingsmaatschappij Utrecht
- Brendan Mc Carthy – SVGV
- Renske Zwart – SVGV
- Laurens Vogelesang – Provincie Utrecht

Workshops

In het kader van dit onderzoek hebben wij voor een aantal gebieden workshops georganiseerd. Onderstaand een overzicht van de genodigden en deelnemers per workshop.

Workshop 1: West – Haarzuilens – Haarrijnse Plas - Marnemoende

- Laurens Vogelesang – Provincie Utrecht
- Petra Ket – Natuurmonumenten
- Hans de Graaf – Wielrevelt
- Anne Kloek – Boerderij het Geertje
- Walter Pijnappel
- Jan Kromwijk - Jachthaven Marnemoende
- Vincent Muijskens – Arcadis
- Dick van Pijkeren – Arcadis
- Ids de Boer – DLG
- Jochem Lekkerkerker – Neder Outland

Workshop 2: Noord – Vinkeveense Plassen – Gagelbos – Maarsseveense Plassen

- Pieter Scholten – Gemeente de Ronde Venen
- Koen Bolt - Jachthaven Vinkeveen
- Erik Tuunter – Staatsbosbeheer
- Ton van Galen – Duikcentrum Maarsseveen
- Han Goossens - Drakestein
- Gerda Zijm – Provincie Utrecht
- Esther van den Brink – Banjer
- Maurice Aandringt – Inn Style/Outdoor Inn
- Gwen Boon – Provincie Utrecht

Workshop 3: Zuid - Bos Nieuw Wulven - Gravenbol

- Vera Geelen – Staatsbosbeheer
- Heleen Boerma – Gemeente Houten
- Peter Kuypers – Provincie Utrecht
- Mieke Coenen – Gemeente Heuvelrug
- Nienke Gerrits – Provincie Utrecht
- Jaap Bos – Provincie Utrecht
- Geesje van der Werf – Gemeente Wijk bij Duurstede
- Rob van de Weerd - Stichting Wijk nog Leuker
- Jos Soons – Stichting Wijk nog Leuker
- Ian Ouwerkerk - Burggolff

Workshop 4: Oost - Henschotermeer

- Arno Ruis – Provincie Utrecht
- Renske Swart - SVGV
- Gerdjan Korte - Recron
- Karin Kuperus – Gemeente Woudenberg
- Mieke Coenen – Gemeente Heuvelrug
- Gerda Zijm – Provincie Utrecht

Workshop 5: Loosrechtse Plassen

- Gerdjan Korte – Recron
- Gerdina Krijger - Hiswa
- Charles Wiss – RMN
- Jaap Bos – Provincie Utrecht
- Han Peter Voerman – Gemeente Stichtse Vecht
- Jacques van Alphen – Waternet
- Jasper Blom – Jachthaven het Anker
- Helga Hijdra – RMN
- Henk van der Hoef - Watersportverbond

20111502

Van : college van burgemeester en wethouders
Datum : 11 december 2012
Portefeuillehouder(s) : Bob Duindam, Martin Schreurs
Portefeuille(s) : Recreatie en Toerisme
Contactpersoon : E. van Andel, T. Chaudron, R. Beumers
Tel.nr. : 8475
E-mailadres : andel.e@woerden.nl, chaudron.t@woerden.nl, beumers.r@woerden.nl

Onderwerp:

Actuele ontwikkelingen rondom Recreatieschap Stichtse Groenlanden

Kennismemen van:

Onderzoek naar meerwaarde deelname aan Recreatieschap Stichtse Groenlanden; de stand van zaken met betrekking tot de recreatieplas; afspraken rondom Kameryck/Oortjespad in relatie tot Recreatieschap.

Inleiding:

De gemeente Woerden is deelnemer van de gemeenschappelijke regeling van het Recreatieschap Stichtse Groenlanden. Een recreatieschap voert een gemeentelijke taak uit met betrekking tot het ontwikkelen, beheren en exploiteren van voorzieningen voor openluchtrecreatie buiten de bebouwde kom. Het gaat hierbij om mogelijkheden voor dagrecreatie zoals zwemplaatsen, picknickplaatsen en fiets- en wandelroutes. Het is speciaal de taak van een recreatieschap om te voorzien in de zogenaamde basisvoorzieningen, eenvoudige, openbaar en gratis toegankelijke recreatievoorzieningen. Deelnemende gemeenten betalen voor hun lidmaatschap een jaarlijkse bijdrage voor deze diensten van het recreatieschap. Voor de gemeente Woerden betekent dit een jaarlijkse bijdrage van € 163.000 (2012), gebaseerd op het aantal inwoners per 1 januari van het voorgaande jaar.

Als gevolg van een toenemende druk op de begroting bij alle gemeenten, hebben de deelnemende gemeenten bij het recreatieschap in de afgelopen jaren de uitdrukkelijke wens geuit meer inkomsten te gaan verwerven uit de markt. Een meer commerciële werkwijze van het recreatieschap is gewenst omdat dit naar verwachting de druk op de gemeentelijke financiële bijdrage zal verlichten. Omdat de vraag zich voordoet wat het recreatieschap nu precies betekent voor Woerden en of de kosten die we maken voldoende opwegen tegen de diensten die het recreatieschap levert, vonden wij het van belang goed inzicht te verkrijgen in de meerwaarde van onze deelname aan deze gemeenschappelijke regeling.

Deze vraag heeft het college doen besluiten, in samenhang met toekomstige recreatieve ontwikkelingen - zoals de ontwikkeling van de recreatieplas Cattenbroek en de ontwikkelingen op het Oortjespad en bij Kameryck - waar belangrijke keuzes moeten worden gemaakt betreffende de betrokkenheid van het recreatieschap, om een herijking te verrichten naar het belang en de meerwaarde van onze deelname aan het Recreatieschap Stichtse Groenlanden.

Kernboodschap:

Meerwaarde Recreatieschap

De centrale vraag in het verrichte onderzoek was: Een herijking van ons belang als gemeente Woerden bij het recreatieschap. Op de vraag of er - in het kader van deze bestuursopdracht primair voor Woerden - nog wel toekomst zit in de participatie bij de huidige open markt en of het schap daarin nog een toegevoegde waarde heeft, kan naar aanleiding van dit onderzoek geconcludeerd worden dat de deelname van Woerden aan het recreatieschap een meerwaarde heeft.

Deze conclusie komt voort uit een onderzoek naar de juridische, financiële en recreatieve meerwaarde van deelname, alsmede het in kaart brengen van de grondeigendomsituaties en de gevolgen voor het beheer en het onderhoud.

Blijvende deelname is op dit moment voordeliger dan het heft in eigen handen nemen en zelf de kosten voor beheer, onderhoud en exploitatie te dragen, dan wel over te laten aan een marktpartij. Dit blijkt uit het afzetten van de huidige bijdrage van de gemeente (€ 163.000) tegenover de kosten die de gemeente zou moeten maken als zij beheer en onderhoud zelf zou uitvoeren (€ 288.213 op basis van niveau IBOR-C). Met invloed en zeggenschap over recreatieve ontwikkelingen in de regio houdt Woerden daarnaast haar regionale invloedspositie. Beheer, onderhouds- en exploitatievraagstukken van recreatierreinen zijn vraagstukken die gemeentegrensoverstijgend zijn en dus altijd binnen een groter verband opgelost moeten worden.

Ten slotte biedt het provinciale traject 'Toekomst Recreatieschappen' kansen om de organisatievorm van het recreatieschap te veranderen in meer effectieve organisaties, een proces waarbij gemeenten actief betrokken zijn. Zaken die in een toekomstige organisatievorm van belang zijn, zijn enerzijds een duidelijker wisselwerking tussen wat een gemeente bijdraagt en welke prestatie zij er voor terugkrijgt en anderzijds het hanteren van het vereveningsprincipe als uitgangspunten in een toekomstige organisatiestructuur van de recreatieschappen. Deze zaken zullen binnen het onderzoekstraject nadrukkelijk aan de orde worden gesteld om deze op heldere wijze een plaats te geven binnen de nieuwe organisatievorm van het recreatieschap.

Oortjespad en Kameryck

Het Oortjespad is als één van de terreinen van het recreatieschap een aantrekkelijke voorziening voor kinderen, met haar kinderboerderij en bezoekerscentrum. Daarnaast is het Oortjespad een TOP-locatie (Toeristisch Overstap Punt) van waaruit recreanten vanuit het Groene Hart (en omliggende steden) hun wandeling of fietstocht beginnen en eindigen. Door de provincie wordt het Oortjespad met Kameryck bovendien aangemerkt als Poortlocatie, wat nog eens de centrale en aantrekkelijke ligging bekrachtigt. Op dit moment wegen de kosten voor het terrein niet op tegen de opbrengsten. Ook voor het Oortjespad geldt daarom dat het recreatieschap zoekt naar mogelijkheden meer gelden te genereren uit de activiteiten die hier plaatsvinden. Tijdens een presentatie in een raadsinformatieavond in oktober 2012, is een beeld geschetst van de waarde van het Oortjespad, de kosten en de opbrengsten en ontwikkelingsmogelijkheden voor dit gebied. Tijdens deze avond werd helder dat er breed draagvlak bestaat voor het zoveel mogelijk in stand houden van het ruimtelijk en landschappelijk karakter van het gebied. De uitdaging nu is om een goede balans te vinden tussen enerzijds een gebied dat voldoende opbrengsten genereert om in stand te kunnen worden gehouden en anderzijds een gebied dat aansluit bij de ruimtelijke en landschappelijke waarden van het gebied.

De huidige ontwikkelingen rondom Kameryck vragen om een interventie van de gemeente. Hierover hebben wij u geïnformeerd via raadsinformatiebrief van 18 september 2012, nr. 12R.00341. Hierin hebben wij u de bestuurlijke visie op Kameryck geschetst en aangegeven dat wij een integrale herziening van het bestemmingsplan "landelijk gebied" voor het Oortjespad voorstaan. Door de ontwikkelingen op het Oortjespad en bij Kameryck te bundelen kan efficiëntie worden bereikt en kan vanuit een integrale visie op dit gehele gebied een zorgvuldig en goed op elkaar afgestemd recreatiegebied worden gerealiseerd, waarbij ruimtelijke en landschappelijke eigenschappen van de omgeving in acht worden genomen.

Inmiddels is door het Recreatieschap en Kameryck gezamenlijk opdracht verstrekt aan een stedenbouwkundig bureau om te starten met de voorbereiding van een eerste ontwerp van de genoemde herziening van het bestemmingsplan. Hiertoe zullen eerst nog enkele onderzoeken moeten verricht. In de planning wordt gestreefd naar een formeel startpunt van het bestemmingsplan door de terinzagelegging van het ontwerp in de periode april-mei 2013. Vaststelling van het bestemmingsplan door uw raad zou dan aan de orde zijn in de raadsvergadering van juni 2013.

Recreatieplas Cattenbroek

Voor de ontwikkeling van het gebied wordt een inschrijfleidraad gemaakt waarmee een recreatieondernemer geselecteerd kan worden. In de inschrijfleidraad staan de gemeentelijke uitgangspunten, eisen en wensen vermeld met betrekking tot het gebied. Tegelijkertijd wordt gewerkt aan het voorontwerp bestemmingsplan. Beide onderdelen zijn naar verwachting eind januari 2013 gereed.

Na januari start de selectieprocedure. Het is de bedoeling dat de ondernemers, waaronder ook het recreatieschap de Stichtse Groenlanden, een inrichtingsplan maken voor de inrichting van het gebied in het zuidwestelijk deel van de plas met hierbij een financieel bod. De selectieprocedure duurt tot eind mei. Een ondernemer met het beste plan, krijgt recht van eerste gesprek. Dit betekent dat met deze ondernemer verder wordt verkend waarna, binnen redelijke tijd duidelijk moet zijn of de onderhandelingen leiden tot een overeenkomst met de ondernemer.

Verwachting is dat in de 2e helft van 2013 een overeenkomst met de ondernemer gesloten kan worden waarbij ook het definitief plan wordt vastgesteld. Hierna wordt fysiek gestart met de definitieve inrichting. Bij noodzakelijke aanpassingen van het bestemmingsplan dan zal er een doorloop zijn naar 2014. Als geen extra procedures nodig zijn dan kan het terrein in 2014 in gebruik genomen worden.

Vervolg:

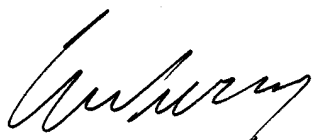
Verdere voortgang van de voorgestelde procedures.

Bijlagen:

-

De secretaris

De wnd. burgemeester

W. Wieringa

drs. J.B. Waaijer